

DICȚIONARUL DIALECTULUI MEGLENOROMÂN **LITERELE Č, D–Dr**

NICOLAE SARAMANDU, ALINA CELAC, CARMEN-IRINA FLOAREA,
MARILENA TIUGAN

(Coordonator: NICOLAE SARAMANDU)

Publicăm în prezentul număr al revistei „Fonetică și dialectologie” a patra fasciculă – **literele Č, D–Dr** – din *Dicționarul dialectului meglenoromân*. Literele anterioare au apărut în FD, XXIX, 2010 (**literele A–Ă**), FD, XXX, 2011 (**litera B**), FD, XXXI, 2012 (**litera C**), reunite în *Dicționarul dialectului meglenoromân, general și etimologic*, volumul I (**A–C**), București, Editura Academiei Române, 2013, XVI + 298 p.

SIGLE

(Surse)

- ALDM I, II = Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, vol. I, București, 2008; vol. II, București, 2013.
- ALR I, 1, 2 = *Atlasul lingvistic român*. Publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I, vol. I, Cluj, 1938 [h. 1–150]; vol. II, Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 150–302], (punctele 012 Liumnița, 013 Țárnareca; anchete efectuate de Sever Pop).
- ALR II, 1 = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 1, Sibiu, Leipzig, 940 [h. 1–296].
- ALR II, Supl = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 2, *Supliment. Termeni considerați obsceni*, Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 1–20], (punctul 012 Luminița; anchetă efectuată de Th. Capidan).
- ALR II, s.n., 1–7 = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, întocmit de Institutul de Lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei Republicii Populare Române sub direcția acad. Emil Petrovici, vol. 1–7, București, 1956–1972 [h. 1–2248].
- AtaM = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, București, 2002.
- Can¹ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/1, București, 1927, p. 175–209 (A–C).
- Can² = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/2, București, 1928, p. 381–412 (Č–Ĺ).
- Can³ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VI, București, 1933–1934, p. 163–192 (M–R).

FD, XXXIV, București, 2015, p. 134–241

- Can⁴ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VII, București, 1937, p. 194–230 (S–Ž).
- Can T¹ = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. I/2, București, 1924; p. 261–285.
- Can T² = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. II/1, București, 1925, p. 100–128.
- Can T³ = I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. D. Speranția, *Graiul nostru. Texte din toate părțile locuite de români*, vol. II, București, 1908, p. 163–170.
- Cap¹ = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Istoria și graiul lor*, vol. I, București, 1925.
- Cap² = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Literatura populară la meglenoromâni*, vol. II, București, 1928.
- Cap = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Dicționar meglenoromân*, vol. III, București, [1935].
- Cerna A = Anchetă efectuată cu *Chestionarul Noului Atlas lingvistic român* în localitatea Cerna, jud. Tulcea, de Nicolae Saramandu în 1973 (5 caiete aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică “Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, București).
- Cerna A / Supl. = Cerna A, răspunsuri suplimentare.
- Cerna T = Texte meglenoromâne (pe bandă magnetică, aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București) din localitatea Cerna, jud. Tulcea, culese de Nicolae Saramandu și Marilena Tiugan în 1971; transcriere: Marilena Tiugan.
- Dms = Nicolae Paia, Teodor Minda, *Dicționar meglenoromân* (lucrare în manuscris, aflată în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București).
- DP = Dimitrie Papatsafa, *Prikozmur din Meglenia (Мегленско-Влашки приказни)*, Skopje, 1997 (cu *Glosar*, p. 225–261).
- Kats = Nik. At. Katsanis, *Βλάχοι του Πάϊκου (τον Βυζαντινού θέματος των Μογλενών)*, Salonic, 2001.
- MP = Maria G. Papageorgiou, *Παραμυθια απο μυθους αρχαιων ελληνικων ποιητικων εργαων που χαθηκαν και αλλα παραμυθια του βλαχοφωνου χωριου Σκρα (Λιουμνιτσα)*, Salonic, I, 1984.
- Pap¹ = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Românii din Meglenia. Texte și glosar*, București 1900, p. 30–72.
- Pap² = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, Tom. XXV. Memoriile Secțiunii Literare, 35 [1902–1903]), București 1902, p. 185–267.
- Pap M¹ = Pericle Papahagi, [Texte], în *Românii din Meglenia. Texte și glosar*, București, 1900, p. 9–29.
- Pap M² = Pericle Papahagi, *Introducere, texte, obiceiuri, basme etc.* în *Meglenoromânii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, tom. XXV. Memoriile Secțiunii Literare, 35 [1902–1903]), București, 1902, p. 1–184.
- W = Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen. Eine ethnographisch-philologische Untersuchung*, Leipzig, 1892.
- Wild = Beate Wild, *Meglenoromânischer Sprachatlas*, Hamburg, 1983.

LUCRĂRI DE REFERINȚĂ

În afara dicționarilor generale ale limbii române, pentru stabilirea originii cuvintelor am apelat la următoarele lucrări lexicografice:

- Andriōtē, N.P., *Etymologiko lexico tēs koinēs neoellēnikēs*, Salonic, 1951 (citată după ediția a doua, corectată, 1971).
- Baubec, Agiemin/ Grecu, Mitică, *Dicționar turc-român*, București, 1979.
- BER I – VI. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Iliev, (redactor responsabil) VI. I. Georgiev, *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, Sofia, 1971.
- Brad-Chisacof, Lia (coordonator), *Dicționar neogrec-român*, ediția a doua adăugită și revizuită, București, 2000.
- Buchholz, Oda / Fiedler, Wilfried / Uhlisch, Gerda, *Wörterbuch Albanisch-Deutsch*, Leipzig, 1977.
- CDDE – I.-A.Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – Putea)*, București, 1907–1914.
- DDA – Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, ediția a doua augmentată, București, 1974.
- Gerov – Najden Gerov, *Rečnik na bălgarskij ezik*, I, Plovdiv, 1895.
- Iovan, Tiberiu, *Dicționar bulgar-român*, București, 1994.
- Mladenov, Stefan, *Etimologičeski i pravopisen rečnik na bălgarskija kniževen ezik*, Sofia, 1941.
- Poposki, Aleksa/Atanasov, Petar, *Makedonsko-francuski rečnik*, Skopje, 2007.
- RMJ I–III – Blaže Koneski (redactor responsabil), Todor Dimitroski, Blagoja Korubin, Trajko Stamatovski, *Rečnik na makedonskiot jazik*, I–III, Skopje, 1965–1979.
- Suciu, Emil, *Influența turcă asupra limbii române*, II. *Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă*, București, 2010.
- Topciu, Renata / Maloneshi, Ana / Topciu, Luan, *Dicționar albanez-român. Fjalor shqip-rumanisht*, Iași, 2003.
- Türkçe-İngilizce Redhouse Sözlüğü. The Redhouse Turkish-English Dictionary*, Istanbul, 2007.
- Wendt, Dr. Heinz F., *Langenscheidts Taschenwörterbuch. Erster Teil, Neugriechisch-Deutsch*, Berlin / München, 1969 (citată după ediția a opta, 1978).

ABREVIERI

ac. = acuzativ	conj. = conjuncție
adj. = adjectiv, adjectival	dat. = dativ
adj. nehot. = adjectiv nehotărât	der. = derivat
adv. = adverb, adverbial	determ. = determinant
alb. = albanez(ă)	dial. = dialectal
aor. = aorist	dim. = diminutiv
ar. = aromân(ă)	dr. = dacoromân(ă)
art. = articulat	et. = etimologie (originea cuvântului)
art. dem. = articol demonstrative	et. nec. = etimologie necunoscută
art. hot. = articol hotărât	expr. = expresie, expresii
art. nehot. = articol nehotărât	expr. invar. = expresie invariabilă
art. pos. = articol posesiv	f. = feminin
bg. = bulgar(ă)	fam. = familiar
cf. = confer	fig. = figurat
cit. = citește	gen. = genitiv
col. = colectiv	

ger. = gerunziu	pl. = plural
gr. = grec(esc)	plt. = pluralia tantum
impers. = impersonal	prep. = prepoziție
interj. = interjecție	pron. = pronume, pronominal
intrans. = intransitiv	pron. nehot. = pronume nehotărât
invar. = invariabil	pron. pers. = pronume personal
ir. = istoromân	refl. = reflexiv
înv. = învechit	s. = substantiv
lat. = latin(ă)	sb. = sârb(esc)
lit. = literal	s. col. = substantiv colectiv
loc. adj. = locuțiune adjectivală	s.f. = substantiv feminin
loc. adv. = locuțiune adverbială	sg. = singular
loc. conj. = locuțiune conjuncțională	sgt. = singularia tantum
loc. pron. = locuțiune pronominală	sl. = slav
m. = masculin	s.m. = substantiv masculin
mac. = mecedonean(ă) (slavă)	s.n. = substantiv neutru
mbg. = macedobulgar, macedonean (slav); cf. mac.	subst. = substantiv
mg. = meglenoromân(ă)	s.v. = sub voce
nom. = nominativ	tranz. = tranzitiv
n. pers. = nume de persoană	tc. = turc(esc)
n. pr. = nume propriu	unipers. = unipersonal
num. card. = numeral cardinal	var. = variantă
num. col. = numeral colectiv	vb. = verb
num. ord. = numeral ordinal	vbg. = vechi bulgar
p. = pagina	vgr. = vechi grecesc
peior. = peiorativ	voc. = vocativ
p. ext. = prin extensie	vsl. = vechi slav

ALFABETUL

A, Ă, B, C, Ć, D, Đ, E, Ę, F, G, Ğ, Ħ, H, H', I, J, K, L, L', M, N, N', O, Q, P, R, S, Ș, T, Ț, U, V, X, Z.
a, ă, b, c, ă, d, đ, e, ę, f, g, ğ, ħ, h, h', i, j, k, l, l', m, n, n', o, q, p, r, s, ș, t, ț, u, v, x, z.

LOCALITĂȚI MEGLENOROMÂNE

R. Macedonia:

Úmă (Húma)

Grecia:

Biríslāv (Birislav), gr. *Περίκλεια*

Cúpa (Cúpa), gr. *Κούπα*

Lúnghá (Lúgunța), gr. *Λαγκαδιά*

Ľumníĭă (Liumnița), gr. *Σκρα*

Nŕnti (Nănta), gr. *Νότια*

Óșiná (Óșani), gr. *Αρχάγγελος*

Țărnăréca (Țărnareca), gr. *Κάρπη*

Č

čabóc vezi **čābōc**.

čabóc vezi **čābōc**.

čabúc¹ vezi **čābōc**.

čabúc² vezi **čābōc**.

čac interj. Poc. *Dǎdu I-antribó:* „*te vreř prima, scāndi?*” și „*čac*” cu *bucuválca*, și *iřǎ scāndi*. (Bătrānul îi întrebă: „ce vreři mai întâi, scaune?” și „poc” cu linguroiul, și ieșiră [= apărură] scaune.) Cap² 89/38.

Et.: onomatopee; cf. și tc. **čak**.

čacál vezi **čācál**.

čacál vezi **čācál**.

čacár, **čacără**, pl. **čacár**, **čacări** adj. Can² 381; Cap 93. Sașiu.

Et.: tc. **čakır**.

čacārķéf vezi **čācārķéf**.

čacārliē vezi **čācārliē**.

čacārliā vezi **čācārliā**.

čacrā s.f. Cap 93; Dms. Nume de plantă. *Čacrā macrā*. (Măcriș-de-grădină.) Cap 93 s.v.; Dms s.v.

Et. nec.

čācu n.pr. Cap 93. Nume de câine.

čādór vezi **čāđór**.

čādór vezi **čāđór**.

čāfcā vezi **čōfcā**.

čāfút vezi **čāfút**.

čāfútčā vezi **čāfút**.

čāi, pl. **čājur** s.n. ALR II s.n., 4, h. 1131/012; AtaM 83/18; Dms. Ceai. *Lă míni un čāi, lă el cāvé*. (Mie un ceai, lui cafea.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. **čaj**.

čāir vezi **čāir**.

Čāira lu Trājan n.pr. Pap M² 174/33. Nume de loc în *Ōșiń*.

Et.: **čāir[ā]** + n. pr.

Čāirili oșinėřt n.pr. Can² 381. Nume de loc în *Ōșiń*.

Et.: **čāir** + **oșinėřt**.

čālbínā vezi **čālbínā**.

čālírā vezi **čālírā**.

čālmā, pl. **čāłmi** și **čōłmur** s.f. Pap¹ 40; Pap² 66; Can² 381; Cap 93; ALR II s.n., 4, h. 1185/012; Dms. **1**. Acoperământ pentru cap folosit de turci; cealma. *Čāłmi puártā dǎji!*. (Cealmale poartă bătrānii.) Cap 93 s.v.; *Čāłma ōǧālā, řāpca pōpałā*. (Cealma hogii, řapca popii. = Cuvinte repetate de copii în timp ce pregătesc floricele de porumb.) Cap 93 s.v.; *Cā si zādǎdirā, gōali čōłmur, cōta mulř ray*. (Când se iviră, numai cealmale, atât de mulți erau.) Dms s.v.; *Vizūrā cā Sicińta cūrā būrā di řōnđi și pri disúprā plivāiēs čōłmur di criřtín*. (Văzură că pe Sicińta curge val de sânge și pe deasupra plutesc cealmale de creștini.) DP 86/29. **2**. Potcap. *Čāłma lu pōpa*. (Potcapul popii.) Dms s.v. **3**. Bundă. ALR II s.n., 4, h. 1185/012.

Var.: **čōłmā**, **čōłmā**.

Et.: tc. **čalma** (mac., bg. **čalma**).

čāłác s. Cap 96. Plantă aromată folosită în albinărit; mățăcină. *La fricóm cōřu cu únā iārbā cu nímęa čāłác, cāri āri mīrizma ca limōāna; z-dúnā albińli an cōř ma crōn*. (Frecăm stupul cu o iarbă cu numele *čāłác*, care are miros de lămâie; se adună albinele în stup mai repede.) Cap 96 s.v.

Et.: mac., bg. **pčelak**.

čām s.n. Wild h. 48/3. Pin.

Et.: mac., bg. **čam**.

čāmbúicā vezi **čāmbúfcā**.

čāmbúł vezi **čāmbúł**.

čāmbúfcā vezi **čāmbúfcā**.

čāmcā, pl. **čāmķi** s.f. Dms. Opincă din piele argăsită, cu vârf țuguiat. *Tāti āń cumpārōā čāmķi*. (Tata mi-a cumpărat opinci.) Dms s.v.

Et.: mac. **čamče**.

čāmpārés vezi **čāmpārés**.

čāmpārós vezi **čāmpārós**.

čāmúgā vezi **čāmúgā**.

čamuligă vezi **čāmuligă**.
čancón vezi **čāncór**.
čancór vezi **čāncór**.
čāngu vezi **čīngíné**.
čanilóc vezi **čānifuc**.
čanilúc vezi **čānifuc**.
čānșă *s.f.* Cap 94. Capră cu păr roșcat.
 Et. nec.
čántă, *pl.* **čānti** *s.f.* Cap 94; AtaM 83/19; Dms. Geantă, ghiozdan; pungă mică. *Čántă ári, pári n-ári*. (Pungă are, bani n-are.) Dms s.v.
 Et.: tc. *čanta* (mac., bg. *čanta*).
čanúșă vezi **čānușă**.
čanușicāv vezi **čānușicāv**.
čanușós vezi **čānușós**.
čápă¹, *pl.* **čāpi** *s.f.* Dms. (În limbajul copiilor) Pas.
 Et.: tc. *čap*.
Čápă² *n.pr.* Pap M² 170/325; Cap 94. Nume de cățea. *Čápa u mučcó un šárpi*. (Pe Čápa a mușcat-o un șarpe.) Cap 94 s.v.
 Et.: *čápă*.
čapăróg vezi **čāpāróg**.
čapcāiés vezi **čāpcāiés**.
čapcón vezi **čāpcón**.
čāpi-čūpi *interj.* Dms. Expresie care sugerează pașii unui copil; păș-păș.
 Et.: *cf.* *čápă*.
čapnés vezi **čāpcāiés**.
čapúg vezi **čāpúg**.
čarác vezi **čīrác**.
čaravínă vezi **čārāvínă**.
čarc, *pl.* **čārcur** *s.n.* Pap² 66; Can² 382; Cap 95; ALR II s.n., 3, h. 850/012; Wild h. 378/6; Dms. **1.** (La moară) Roată cu măsele. *Antráj an čarc la mōáră, ũ cāťáj [pēști]*. (Intrai în roata morii; îi prinsei [pești]). Cap² 40/39; *Lisița la lō lúpu, la dúsi lă mōáră sup čarc, an ápu*. (Vulpea îl luă pe lup, îl duse la moară, sub roată, în apă.) Pap M¹ 24/20; *Lúpu antró sup čarc*. (Lupul intră sub roata morii.) Can T¹ 281/8. **2.** (La ceas) Rotiță. *Ál ũ rúpři čārcu lă sat*. (I se rupse rotița

ceasului.) Dms s.v. **3.** (La om) Stomac; rânză. ALR II s.n., 3, h. 850/012.
4. Barometru. *Čārcu-ŕ cútru ploáŕă*. (Barometrul arată ploaie.) Dms s.v.
 Et.: tc. *čark* (mac., bg. *čark*).
čarčavél vezi **čārčāvél**.
čardác vezi **čārđác**.
čaréc vezi **čīréc**.
čarilă vezi **čāliră**.
čarnič vezi **čārnič**.
čarničcă vezi **čārničcă**.
čaróp vezi **čārápă**.
čarópă vezi **čārápă**.
čarvínă vezi **čārāvínă**.
čas, *pl.* **časur** *s.n.* Pap² 67; Can² 382; Cap 96; Dms. Ceas; oră. *Un čas*. (Mai târziu; peste o oră.) Can² 382 s.v., Cap 96 s.v., Dms s.v.; *An čásu con si mănčăști mulărğa, ácu si pugudğăști di vini an casă vrin acsén [...], trubuiđăști să-ŕ přasnğăscă treŕ ŕor*. (În ceasul când se chinuie femeia [să nască], dacă se nimereste să vină în casă un om străin [...], trebuie s-o stropească [cu apă] de trei ori.) Pap M² 116/30.
 Et.: mac., bg. *čas*.
časă, *pl.* **čoš** și **čoșur** *s.f.* Pap¹ 40; Dms. Păhărel pentru rachiu. *Di únă časă si āmbitčá*. (S-a îmbătat dintr-un păhărel [de băutură].) Dms s.v.; *Cčáti čoš frānsés?* (Câte păhărele ai spart?) Dms s.v.
 Et.: mac., bg. *časa*.
čască, *pl.* **čoșcur** *s.f.* Can² 382; Cap 96; ALDM I, h. 332/1; Dms s.v. *časă*.
 Ceașcă. *Časca di zānúcŕu*. (Rotula genunchiului.) ALDM I, h. 332/1.
 Et.: mac., bg. *časka*.
čătă vezi **čétă**.
čătía vezi **čătiiă**.
čátmă, *pl.* **čátmi** *s.f.* Cap 96; AtaM 70/1; Dms. (La casă) Căprior.
 Et.: mac. *čatma* (tc. *čatma*).
čăt-pat *adv.* Dms. Așa și așa. *Ŧğăistă ĩárnă āŕ tricúm čăt-pat*. (Iarna asta o trecurăm așa și așa.) Dms s.v.
 Et.: tc. *čatpat* (mac., bg. *čat-pat*).

Čavdár *n.pr.* Pap M² 174/35; Cap 96; AtaM 97/12. Nume de loc în *Ūmă*.

Var.: **Čavdárú** (AtaM 97/12).

Et.: tc. *çavdar* ‘secară’.

čavíiä vezi **čavíiä**.

čavisés vezi **čavusés**.

čábác vezi **čábóc**.

čābōác vezi **čābōc**.

čābōc *adv.* Pap² 66; Can² 381; Cap 93; AtaM 253/8, 297/19; Dms. Iute, repede; imediat. *Vini cāsă și čabóc li le fōárfišli și-l táľă la cāzitu cōti unēc per din tōati lócurli.* (Vine acasă și ia repede foarfeca și-i taie bolnavului câte puțin păr din toate locurile.) Pap M² 103/32; *Ácu țer s-nu ti zdrāmín, čābōc ócľl' lu dēadu s-ľi dai.* (Dacă vrei să nu te fac praf, imediat să-i dai bătrânului ochii.) DP 65/39; *Čābōác cā-ť āntrără vitili ān siminát.* ([Vino] iute că ți-au intrat vitele în semănătură.) Dms s.v.; *Di cōata maj čābōác nu si fáti.* (Mai repede de atât nu se poate.) Dms s.v.

Var.: **čabóc**, **čabōc** (Can² 381), **čabúc**¹ (Cap 93), **čábác** (AtaM 253/8, 297/19), **čābōác**.

Et.: tc. *çabuk*.

čābúc, *pl.* **čābúti** *s.n.* Pap² 66; Can² 381; Cap 93; Dms. Ciubuc, lulea. *Čābúcu āi un fiġarłoc cu gáura di fiġără turnátă l-ānsúsu.* (Ciubucul e un țigaret cu gaura pentru țigară întoarsă în sus.) Cap 93 s.v.; *Cári-ġ cā el, cu čābúcu trázi.* (Cine e ca el, trage din ciubuc.) Dms s.v.; *Lă vęa zādurmít čābúcu.* (Îl adormise ciubucul.) Dms s.v.; *Am un pom; ān vráu lui únă oálă ĵārbí: čubúcu.* (Am un pom, în vârful lui fierbe o oală: ciubucul. [Ghicitoare: Ciubucul].) Pap M² 49/22.

Var.: **čabúc**² (Can² 381), **čubúc**.

Et.: tc. *çibuk* (mac., bg. *čibuk*).

čācál, *pl.* **čācál'** *s.m.* Pap² 66; Can² 381; Cap 93. Șacal. *Si dunără ca řivá čācál'.* (Se adunără ca niște șacali = S-au adunat precum corbii.) Cap² 172/4.

Var.: **čacál** (Pap² 66; Cap 93), **čacal** (Can² 381).

Et.: tc. *çakal* (mac., bg. *čakal*).

čācāldisés, **čācāldisiri**, **čācāldisij**, **čācāldisít** *vb.* IV. *Tranz.* Dms. A strica. *Nu lă čācāldisę cā vār vęári nivólă.* (Nu-l strica, căci poate vei avea nevoie.) Dms s.v.; *Áy dęádi di pimint ři-ų čācāldisí.* (O dădu de pământ și o strică.) Dms s.v.; *L'-ā čācāldisít črācmācu, di řęa nu buuiāști.* (Îi e stricat închizătorul [de la pușcă], de aceea nu trage.) Dms s.v.

Var.: **čācārdisés** (Dms s.v.).

Et.: alb. *çakërdisem*.

čācārdisés vezi **čācāldisés**.

čācārķéf *adj. invar.* Cap 93; ALR II s.n., 5, h. 1271/012; ALDM I, h. 531/2, 3; Dms. Cherchelit. *Lāsá-ť-la cā-ġ čācārķéf.* (Lăsa-ți-l că-i cherchelit.) Dms s.v.

Var.: **čācār ķef** (ALDM I, h. 531/2, 3),

čācārķéf.

Et.: tc. *çakırkeyif*.

čācār ķef vezi **čācārķéf**.

čācārľie vezi **čācārľiä**.

čācārľif vezi **čācārľiä**.

čācārľiä, *pl.* **čācārľi** *adj.* Pap¹ 40; Can¹ 381; Cap 93 s.v. *čacār*; Cerna A/121, 122; Wild h. 191/4, 5; ALDM I h. 64/1, 3–6, h. 65/1, 3–6; Dms. Sașiu. *Ān drum nuĵbōá un om čācārľiä.* (În drum întâlni un om sașiu.) Dms s.v.; *Și ĵāpa, ři mōānđu ray čācārľi.* (Și iapa, și mânzul erau sașii.) Dms s.v.

Var.: **čācārľiä** (Pap¹ 40; Can² 381; Cap 93), **čācārľie** (Wild h. 191/4), **čācārľie** (Wild h. 191/5), **čācārľif** (ALR I, 1, h. 68/013; Wild h. 191/3; ALDM I, h. 64/7).

Et.: tc. *çakırlı*.

čāclaz vezi **čēclāz**.

čāclās vezi **čēclāz**.

čācmāc vezi **črācmāc**.

čācārķéf vezi **čācārķéf**.

čācārčac, *pl.* **čācārčacur** *s.n.* AtaM 83/18; Dms. Mecanism cu mișcare circulară; rodan.

Et.: tc. *çıkrık*.

čăcúri vezi **sicúri**.

čăcút s. Cap 93; Dms. Nume de plantă.

Et. nec.

čădǫár vezi **čădǫr**.

čădǫr, pl. **čădǫrǎ** s.n. Cap 93; Cerna A/Supl; Dms. Cort. *Di iúndi să știu că cǫla vǝa un čădǫár gúptǝesc.* (De unde să știu că acolo era un cort țigănesc.) Dms s.v.; *Nu si púni căsa cu čădǫáru.* (Nu se compară casa cu cortul.) Dms s.v.; *Nu vǝa iúndi s-ti puimǝș di čădǫárǎ.* (Nu era [loc] unde să scoți capul de corturi.) Dms s.v.

Var.: **čadór** (Cap 93), **čădǫr** (Cerna A/Supl), **čădǫár**.

Et.: tc. **čadır**.

čăfút, **čăfútčǎ** pl. **čăfút**, **čăfútki** s.m. și f. Pap¹ 40; Pap² 66, 67; Can² 381; Cap 93; ALR I, 2, h. 215/013; Dms. Evreu, evreică. *Múmǎ-sa li vindǝá țǝi óáúǎli la un čăfút.* (Mamă-sa le vindea ouăle acelea unui evreu.) Pap M² 140/4; *Sǝrata, cǝn viní čăfútu, zisi la múmǎ-sa: „La junglǝș púlu?”* (Seara, când veni evreul, îi zise mamă-sii: „Ai tăiat puilul?”) Pap M² 140/8.

♦ *Čăfút di sǝmbǎtǎ.* (L i t. Evreu de sâmbătă. = Se spune despre un om zgârcit.) Cap² 172/7.

Var.: **čafút**, **čafútčǎ** (Can² 381).

Et.: tc. **čifut**.

čăgǎrlǫc vezi **țigǎrlǫc**.

čáir, pl. **čáirǎ** și **čáirur** s.n. Pap¹ 40; Pap² 66; Can² 381; Cap 93; ALR II s.n., 1, h. 123/012; Cerna A/865, 1055; Wild h. 277/1–7; Dms. Loc de pășune; ceair, izlaz. *Si dúți ǎn un čáir ili vrínǎ mučǎrǎ, iúndi la léggǎ cállǎ, di pasc ǎn vǝrǎ.* (Se duce pe o pășune sau în vreo luncă, unde leagă caii, de pasc vara.) Pap M² 106/10; *Cǎ-ú laǝ váca di úa, cǎ-ú duș ǎn un čáir cu iǎrba pǎn di cǝálcu.* (Luai vaca de aici, o dusei pe o pășune cu iarba până la șolduri.) Cap² 114/18; *Flǎrǎ un čáir țe vǝ iǎrbǎ múltǎ și măccǎtǎ.* (Găsirǎ o pășune care avea iarbă multă și mare.) Cap²

41/28; *Si dúsi s-la páscǎ cállǎ ǎn čáir.* (Se duse să pască caii în izlaz.) Cap² 64/41; *Dúsi doi caǎ, ll ligǝ ǎn un čáir și la trimǝási vǎcǎru s-lǎ vǝáglǎ.* (Aduse doi cai, îi legă într-un izlaz și trimise văcarul să-i păzească.) DP 36/20.

♦ *Tu la aǝ dupǎscút čáiru.* (L i t. Tu ai terminat de păscut pășunea. = Ți-ai trăit traiul, ți-ai mâncat mălaiul.) Pap M² 65/38.

Var.: **čáir**.

Et.: tc. **çayır**.

čáirlǫc vezi **čáirlǫc**.

čáirlǫc vezi **čáirlǫc**.

čáirlǫc, pl. **čáirlǫți** s.n. Cap 93 s.v. *čáir*; ALR II s.n., 1, h. 122/012, h. 123/012; Dms. Fâneată. *Čáirlǫc [ǎi] lǫcu di iúndi si cosǝști čáiru.* (Fâneată [e] locul de unde se cosește iarba de pe pășune.) ALR II s.n., 1, h. 123/012.

Var.: **čáirlǫc** (Dms), **čáirlǫc**, **čáirlǫc** (ALR II s.n., 1, h. 122/012; Dms s.v.).

Et.: tc. **çayırlık**.

čǎkǝjǎ vezi **čikǝjǎ**.

čǎlǎpǎn, pl. **čǎlǎpǎni** s.n. Dms. Bucată mare (de pâine, carne, brânză etc.); halcă. *Di tǎmǎkǎrlǝc vǝa grǎbnǝ un čǎlǎpǎn di brǝnǎđǎ.* (Din lăcomie apucase o halcă de brânză.) Dms s.v.; *Dǝa-l un čǎlǎpǎn, sǎ si sǎturǎ.* (Dă-i o bucată mare, să se sature.) Dms s.v.

Et. nec.

čǎlbínǎ, pl. **čǎlbín** s.f. Pap¹ 40; Pap² 66; Can² 381; Cap 93; Cerna A/61, 92; Dms. Țeastă, craniu, căpățână; cap. *Ári čǎlbína gǝlǎ.* (Are țeasta goală [= nu are păr].) Cerna A/92; *Mǎrminturili sa plíni di čalbín.* (Mormintele sunt pline de craniu.) Cap 93 s.v.; *Čǎlbínǎ di om mort.* (Căpățână de om mort.) Dms s.v. F i g. Om prost. *Nu nǝlǝz, bra, čǎlbínu.* (Nu înțelege, bre, prostule.) Cap 93 s.v.; *Eǝ, čǎlbínu, iúndi caǝ?* (Hei, prostule, unde te uiți?) Dms s.v.

♦ *Cări si ănvirină, di lui ălbînă [să iŭă]!* (Cine se supără, de capul lui [să-i fie]!) Dms s.v.

Var.: **ălbînă** (Pap¹ 40; Pap² 66).

Et. nec.

ălbúr, *pl. călbúrá* și **ălbúrur** *s.n.* Cap 93; Cerna A/1470; Dms. Ouă ochiuri fierte în apă. *Téta dără bun ălbúr.* (Mătușa pregătea ouă ochiuri gustoase.) Dms s.v.; *Lŭ s-lă năstúpă cu plăiŭŭ, cŭpani di gălnă, ălbúr și ticúș.* (Începu să-l îndoape cu plăcinte, copane de găină, ouă ochiuri și plăcintă de lăptuci.) DP 56/23.

Et. nec.

ăldisés, **ăldisiri**, **ăldisii**, **ăldisít** *vb.* IV. *Intranz.* Dms. A se sminti, a se zăpăci. *Di cŭn lă bătúrá túrŭi!, ăldisí făkíru.* (De când îl bătura turcii, s-a smintit sărmanul.) Dms s.v.; *Ăldisí di ănvîțari.* (S-a zăpăcit de [atăta] învățat.) Dms s.v.

Et.: tc. **çıldirmek**.

ălgíjă, *pl. ălgíj* *s.m.* AtaM 116/16. Lăutar. P. e x t. Ţigan.

Et.: mac., bg. **čalgija** (tc. **çalgı**).

ălíră, *pl. ălír* *s.f.* Pap¹ 41; Pap² 66, 68; Can² 381, 384; Cap 93; ALR II, 2, h. 308/012; Cerna A/2355; Dms. Mâtcă (cu care se alege untul în putinei); mustuitor (cu care se strivesc strugurii). *Si dúsiră ălírili la băcŭlă.* (Se aduseră mâtcile la stână.) Cap 93 s.v.

Var.: **ălíră** (Pap² 66), **ărilă** (Can² 382), **ărilă** (Cap 93 s.v. *ălíră*), **ăléră** (Cerna A/2355; Dms s.v.), **ălíră** (Pap¹ 41), **ărilă** (Pap² 68), **ărlă** (Cap 102).

Et.: bg. **čurilo**.

ălnés, **ălniri**, **ălnii**, **ălnít** *vb.* IV. *Intranz.* și *tranz.* Cap 93; ALR I, 1, h. 142/012; Dms. **1.** A izbi, a lovi. *Lă ălní cu rŭpa ăn cap.* (Îl izbi cu piatra în cap.) Dms s.v. **2.** A (se) sminti. *Ŭŭmu ălní la mínti.* (Omul s-a smintit [la minte].) ALR I, 1, h. 142/012; Dms s.v.; *Lă ălníră ăărăvínili.* (Îl smintira stafiile.) Dms s.v.

Et.: mac. **čalne**, bg. **čalna**.

ălnít, **ălnítă**, *pl. ălnít*, **ălníti** *adj.* Dms. Smintit. *Nu ti ănŭlíz că-ŭ ălnít.* (Nu te înțelegi [cu el], că e smintit.) Dms s.v. *Substantivat.* Nebun. *Cŭn să trec prin váli, óla ălnítu.* (Când să trec prin râu, iată nebunul.) Dms s.v.

Et.: vezi **ălnés**.

ălŭác vezi **ălŭc**.

ălŭám vezi **ălŭm**.

ălŭc, *pl. ălŭt* *s.m.* Dms. Lungan. *Ălŭác, s-nu lă junŭ, Dŭmnu s-ti vxăglă!* ([Este] un lungan, să nu-l poți ajunge, Doamne ferește!) Dms s.v.

Var.: **ălŭác**.

Et.: tc. **çalâk**.

ălŭm, *pl. ălŭmur* *s.n.* Dms. Grozăvie; lăudăroșenie. *Bra, ŭ-ŭ ŭsta ălŭám?* (Măi, ce-i grozăvia asta?) Dms s.v.; *Ălŭámurli lui nu vărvés lă noi.* (Lăudăroșeniile lui nu țin la noi.) Dms s.v.; *Pétru ălŭám ăi lă tălări lămni.* (Petre e o grozăvie [= e grozav] la tăiat lemne.) Dms s.v.

Var.: **ălŭám**.

Et.: tc. **çalm**.

ămbás *s.n.* Pap² 68; Can² 381; Cap 93; ALR II s.n., 1, h. 106/012; Cerna A/1006, 2025; ALDM II, h. 878/1-6; Dms. **1.** Mătase de porumb. *[Gărnișŭru] zăcătŭ să gripéscă ămbás.* ([Porumbul] a început să facă mătase.) Cerna A/2025; *Čumbáșu di pič ăi bun di ăaj di túsi.* (Mătasea de știulete e bună pentru ceai de tuse.) ALR II s.n., 1, h. 106/012; *Piču di gărnișŭr ări ămbás.* (Știuletele de porumb are mătase.) Dms s.v.; *Lăjă ămbásu di la pičur și dără ŭgŭár.* (Lua mătasea de la știuleți și făcea țigări.) Dms s.v. **2.** (Smoc de) păr. *Si cățără di ămbás.* (Se apucară de păr.) Cap 93 s.v.; Dms s.v. **3.** (La cai) Coamă.

Var.: **ămbăș** (Can² 381; Cap 93 s.v.), **ămbás** (Pap² 68), **ămbăș**.

Et.: tc. **ğambas** (Cap 93).

ămbăș vezi **ămbás**.

čambulónă vezi **čambulónă**.

čambulónă, *pl.* **čambulóni** *s.f.* Cap 94 s.v. *čambúľ*. Moț mare; buclă mare de păr.

Var.: **čambulónă** (Cap 94 s.v. *čambúľ*).

Et.: din **čambúľ** + **ónă**.

čambúľ, *pl.* **čambúľă** *s.n.* Can¹ 381; Cap 94; Cerna A/Supl; Dms. **1.** Moț; moț de pasăre. *Un puľ cu čambúľ!* (O pasăre cu moț.) Dms s.v.; *Čurčulčánu ári čambúľ!* (Ciocârlanul are moț.) Dms s.v.; *Cáčúya ta áĭ cu čambúľ!* (Căciula ta e cu moț.) Dms s.v. **2.** Buclă de păr; zulf. Dms. **3.** Glugă. Dms.

Var.: **čambúľ** (Can¹ 381).

Et. nec.

čambúľcă, *pl.* **čambúľki** *s.f.* Can² 381 s.v. *čambúľ*; Cap 94 s.v. *čambúľ*; Wild h. 107/2; Dms. **1.** Moț mic. **2.** Cioc, plisc. Wild h. 107/2. F i g. Moțat; isteț. *ľúndi ti duť, čambúľcu, di ti ángunisés?* (Unde te duci, isteato, de te grăbești?) Dms s.v.; *ľa-ŭ, vini čambúľca!* (Uite-o, vine moțata.) Dms s.v.

Var.: **čambújcă** (Wild h. 107/2), **čambúľcă** (Can² 381 s.v. *čambúľ*).

Et.: din **čambúľ** + **-că**.

čáméntă vezi **čiméntă**.

čämpár, *pl.* **čämpără** *s.n.* Cap 94; Dms. **1.** Lemn strâmb, noduros. *Din urmán sáľdi čämpără flăa să táľă.* (Din pădure numai lemne strâmbे a găsit să taie.) Dms s.v.; *Pisăľúști ca čämpără di smărgăcă.* (Scrie ca niște bețe strâmbे de ienupăr.) Cap² 172/8. **2.** Așchie, spin. *Áľ ántroá un čämpár án călcóán.* (Îți intră un spin în călcâi.) Dms s.v.; *Vizú că viġea, an únu pičúár, un čämpár.* (Văzu că avea o așchie într-un picior.) MP 92/22.

Var.: **čämpără** (*s.f.* Cap 94).

Et.: tc. dial. **čampara** (Suciu 346), bg. **čampara** (Mladenov s.v.), mac. **čampari**. **čämpără** vezi **čämpár**.

čämpărăs, **čämpăriri**, **čämpărĭj**, **čämpărĭt** *vb.* IV. *Intranz.* Can² 381; Cap 94; Dms. A se împletici. *Čoan čämpărăġ, cădġá făkiru.* (Când se împleticea, cădea sărmanul.) Dms s.v.; *Micu pișĭm čämpărăġști.* (Copilul mic mai întâi se împleticește.) Dms s.v.

Var.: **čämpărăs** (Can² 381), **čăpărăs** (Dms s.v.).

Et.: der. de la **čämpár**.

čämpărľiv, **čämpărľivă**, *pl.* **čämpărľiv**, **čämpărľivi** *adj.* Cap 94 s.v. *čämpărăġ*; Dms. Strâmb, neregulat; contorsionat; (despre oameni) cu picioare strâmbе. *Čämpărľivili ľămni ľă privărtés táru.* (Lemnele strâmbе răstoarnă încărcătura.) Dms s.v.; *ľă țela áľ zic čämpărľiv că čämpărăġști.* (Aceluia îi zic că e cu picioare strâmbе pentru că se împleticește.) Dms s.v.

Et.: din **čämpár** + **-ľiv**.

čämpărľósă, *pl.* **čämpărľósi** *s.f.* Pap² 69. Temenea; salut turcesc.

Et.: vezi **čämpărăs**.

čämpărăs, **čämpărăsă**, *pl.* **čämpărăs**, **čämpărăsi** *adj.* Can² 381; Cap 94 s.v. *čämpărăġ*; Dms. Strâmb, neregulat; contorsionat.

Var.: **čämpărăs** (Can² 381).

Et.: din **čämpár** + **-ós**.

čámúg vezi **čámúgă**.

čámúgă¹, *pl.* **čámuz** *s.f.* Pap¹ 40; Pap² 67; Can² 381; Cap 94; ALR II s.n., 4, h. 1203/012; Dms; ALDM I, h. 5/1, 3, 4, 7. **1.** Ciomag; măciucă (din lemn sau fier). *Cu čámúga s-ti véľľĭš di čoán.* (Cu ciomagul să te păzești de câini.) Dms s.v.; *Púsi izmikáru la pčártă să ŧțěă cu čámúzľi.* (Puse sluga la poartă să aștepte cu ciomegele.) Cap² 40/25; *Să ľeĭ čámúgu di ĩer ántro tĭni ŧi să ántriĭn.* (Să iei măciuca de fier în fața ta [= cu tine] și să intri.) Cap² 139/5. **2.** Ciocan de lemn folosit în pielărie. ALR II s.n., 4, h. 1203/012.

Var.: **čamúgă** (Pap² 67; Can² 381), **čāmúg** (*s.n.*), **čúmúgă** (ALDM I, h. 5/1, 7).

Et.: tc. **čomak** (mac., bg. **čomak**).

čāmúgă² vezi **čāmuligă**.

čāmuligă, *pl.* **čāmulíz** *s.f.* Pap¹ 41; Pap² 68; Can² 383; Cap 101 *s.v.* *čúmă*; ALR I, 1, h. 6/013; Cerna A/62; ALDM I, h. 5/1, 5–7; Dms. Cucui, umflătură la cap. *Ca-l' trási úna-n cap, a-l' ișó úná čamuligă*. (Când îi trase una-n cap, îi ieși o umflătură.) Cap 101 *s.v.* *čúmă*; *Ti čální vrin? aī úná čāmuligă*. (Te-a lovit cineva? Ai un cucui.) Dms *s.v.*

Var.: **čāmuligă**, **čāmúgă** (Cap 101 *s.v.* *čúmă*), **čūmuligă** (Pap¹ 41; Pap² 68; Can² 383; Cap 101 *s.v.* *čúmă*; ALDM I, h. 5/1, 7; Dms *s.v.*).

Et.: de la *čúmă*.

čāncór, *pl.* **čāncóră** *s.n.* Pap² 66; Can² 381; Cap 94; Cerna A/1293, Supl; Wild h. 41/4; Dms. Buștean, lemn (ars). *Púsi undóy čāncóră pri foc*. (Puse câțiva bușteni pe foc.) Cap 94 *s.v.*; *Cumpărăi un tar di čāncóră*. (Cumpărai o sarcină de bușteni.) Dms *s.v.*; *Di la trisniri să čāncóarli*. (De la trăznet au rămas buștenii arși.) Dms *s.v.*; *Aș turi ócl'i și, dúpu un čāncór, uzó rāččáit di măcsóm*. (Aruncă o privire și, [de] după un buștean, auzi scâncit de prunc.) DP 72/35. F i g. Persoană cu fața închisă la culoare, persoană urâtă. *Čāncóru!* (Urătule!) Dms *s.v.*; *Čāncór aň eș*. (Îmi ești negru înaintea ochilor [= ești urât].) Cap 94 *s.v.*; *Čāncór [čāncón] négru*. (Urât rău.) Pap M² 77/34. P. e x t. Călugăr.

Var.: **čāncón** (Pap² 66), **čāncór**.

Et.: bg. **čėkor** (Cap 94), mac. **čėkor**.

čāncórcă, *pl.* **čāncórkı** *s.f.* Cap 94 *s.v.* *čāncór*; Dms. Femeie rea, urâtă, păcătoasă.

♦ *Că vrină čāncórcă*. (Ca o femeie rea, urâtă, păcătoasă.) Dms *s.v.*

Et.: din *čāncór* + *-că*.

čāncordėj, *pl.* **čāncordėjı** *s.m.* Cap 94 *s.v.* *čāncór*. Poreclă ce se dă oamenilor oacheși.

Et.: vezi *čāncór*.

čāncurleáti, *pl.* **čāncurleț** *s.m.* Dms. Buturugă mică.

Et.: vezi *čāncór*.

čāníccă *s.f.* Cap 94; ALDM II, h. 878/7; Dms. Porumb. *Águ, dqa-n un šinic di čāníccă*. (Boierule, dă-mi o baniță de porumb.) Dms *s.v.*

Var.: **čīníccă** (ALDM II, h. 878/7).

Et.: mac., bg. **pčenička**.

čānilúc *s.* Pap² 66; Cap 94; Dms. Plantă erbacee cu flori cu miros plăcut albinelor, cu care se freacă stupul; mătăcină.

Var.: **čānilóc** (Pap² 66), **čānilúc** (Cap 94).

Et.: cf. *čālluc*.

čānušár, *pl.* **čānušári** *s.n.*, **čānušár** *s.m.* Cap 94 *s.v.* *čānúšă*; Dms. Loc în vatra sobei unde se strânge cenușa. F i g. Persoană leneșă, care nu face nimic și stă mai mult pe lângă vatră.

Et.: din *čānúšă* + *-ár*.

čānušárnic, *pl.* **čānušárniți** *s.n.* Dms. Loc în vatra sobei unde se strânge cenușa.

Et.: din *čānušár* + *-nic*.

čānúšă *s.f.* Pap¹ 40; Pap² 67; Can² 381; Cap 94; Cerna A/738; ALDM II, h. 665/1–7; Dms. Cenușă. *La le [móša] micu di la únđi pišim cu rakıjă [...] și la pāspālă tot cu čānúšă*. (Îl ia [bătrâna] pe cel mic de-l unge mai întâi cu rachiu [...] și-l presară tot cu cenușă.) Pap M² 117/24; *Ácu cáță [stróinicu] să rómă cu máša prin čānúšă, túntę si nřilęzi ca-ų țėri fėta*. (Dacă [pețitorul] începe să scurme cu vătraiul prin cenușă, atunci se înțelege că o cere pe fată.) Can T¹ 274/3; *Fėta-l' spúsi ca trāndáfil'li sa ișóť din čānúša lu méru*. (Fata îi spuse că trandafirii au ieșit [= au răsărit] din cenușa mărunții.) Can T¹ 279/38; *Fėta [...] aų dānó tóťă čānúša și-ų angrupó-n grăđínă*. (Fata [...] adună toată cenușa și o îngropă în grădină.) Can T¹

279/32; *Și faț ună pōini tu čănúșă.* (Să faci [= să coci] o pâine în cenușă.) Cap² 95/43; *Țéla fičóru scōti izmēnili, li ámplă cu činúșă.* (Băiatul scoate izmenele, le umple cu cenușă.) Cap² 36/46; *Róstu a l' ți ámplă di činúșă.* (Gura i se umple de cenușă.) Cap² 37/1.

♦ *Ăi jar cupirit cu čănúșă.* (L i t. E jar acoperit cu cenușă. = E un om ascuns, care mocnește, nu se exteriorizează.) Cap² 217/2; *Čănúșa s-nu rămónă di tîni!* ([Nici] cenușa să nu rămână din tine!) Pap M² 59/12.

Var.: čănúșă, činúșă.

Et.: lat. *cinusia.

čănușicav vezi **čănușicāv**.

čănușicāv, **čănușicāvă**, *pl.* **čănușicāv**, **čănușicāvi** *adj.* Can² 381; Cap 94 s.v. *čănúșă*; Dms. Cenușiu. *Péru nu l-u alb, l-u čănușlicāv.* (Părul nu-i e alb, îi e sur.) Dms s.v.

Var.: čănușicāv (Can² 381), čănușicav (Cap 94 s.v. *čănúșă*); čănușlicāv.

Et.: din *čănúșă* + *-ic(āv)*.

čănușlicāv vezi **čănușicāv**.

čănușós, **čănușósă**, *pl.* **čănușós**, **čănușósi** *adj.* Can² 381; Cap 94 s.v. *čănúșă*. Plin (acoperit) de cenușă.

Var.: čănușós (Can² 381).

Et.: din *čănúșă* + *-ós*.

čăpăldisés, **čăpăldisiri**, **čăpăldisîj**, **čăpăldisít** *vb.* IV. *Tranz.* Dms. A fura, a șterpeli, a ciordi. *Di cōati or vîni, čăpăldisăști cāti țivagódęa.* (De câte ori vine, șterpelește câte ceva.) Dms s.v.; *Țéla čăpăldisăști.* (Acela [cam] ciordește.) Dms s.v.; *Păn s-mi zăpucát, lúpu áy čăpăldisí uáia.* (Până să mă uit, lupul a șterpelit oia.) Dms s.v.; *Țista-î șej čăpăldisít.* (Ăsta-i lucru șterpelit.) Dms s.v.

Et.: tc. *çöplenmek*.

čăpărăscă, *pl.* **čăpărășt** *s.f.* Can² 381; Cap 94; Dms. **1.** Țăpoi cu care se adună fânul. **2.** Crăcană. *Să am ună čăpărăscă di*

să-n fac ună lăștică. (Dacă aș avea o crăcană, mi-aș face o praștie [cu elastic].) Dms s.v.; *Și rășónu ári čăpărăscă.* (Și rășchitorul are crăcană.) Dms s.v. **3.** Semn în urechea oii în formă de furcuță.

Et.: mac. *čeporoška*.

čăpărăs vezi **čămpărăs**.

čăpărăóg, *pl.* **čăpărăózi** *s.n.* Pap¹ 40; Pap² 66; Cap 95; Dms. Distanța cuprinsă între degetul mare și arătător; șchioapă. *Uom mári cōt un čăpărăóg.* (Om de-o șchioapă.) Cap 95 s.v.; *Ună pálmă și un čăpărăóg.* (O palmă și o șchioapă.) Dms s.v.; *Si născucusăști, el áj cōat un čăpărăóg.* (Se umflă-n pene [și] el e de-o șchioapă.) Dms s.v.

Var.: čăpărăóg (Pap² 66; Cap 95).

Et.: mac. *čeperok*.

čăpcăiés, **čăpcăiri**, **čăpcăij**, **čăpcăit** *vb.* IV. *Tranz.* Pap¹ 40; Pap² 67; Can² 381, 384; Cap 95, 98; Cerna A/373; ALDM I, h. 316/1–7; Dms. A atinge (cu mâna), a pune mâna; a lua; (despre lână) a scărmana. *Lo s-la čăpcăiăscă c uărnu.* (Începu să atingă cornul.) MP 180/25; *S-nu čăpcăiēs úrdinęa.* (Să nu pui mâna peste tot.) Cap 95 s.v.; *Nu-ų čăpcăiá fęáta, cā sá mánánț kutéc.* (Nu atinge fata, că o să mănânci bătaie.) Dms s.v.; *Prot și prot [lóna] u pupărăám [...], si uscá, oų čipcăiám, oų dunám tru sac.* (Întâi de toate [lâna] o opăream [...], se usca, o scărmanam, o adunam în sac.) AtaM 368/8; *Li čăpnés [óili] cu tăčúnili la țipă și la cōdă.* (Le ating [oile] cu tăciunele pe șold și pe coadă.) Can T¹ 270/21; *La čipněști fičóru cu căpu [la jélcă] án pátru razglóbur.* (Atinge copilul cu capul [broaștei țestoase], la [cele] patru încheieturi.) Pap M² 101/30; *Cōn s-u čăpnés [męása] cu ună buruválcă, ți țer, țęa sá scōátă.* (Când o s-o atingi [masa] cu un linguroi, ce vrei, aceea o să scoată [= o să facă].) DP 112/13; *Cuțitășu ra blagoslovít, șa cā, sáldi s-la čăpnęij un*

om cu iel, și únășiună muriá. (Cuțitașul era binecuvântat, așa că, numai să-l fi atins pe un om cu el, și îndată murea.) Pap M² 166/7; *Lă ncālđáú [láptili] [...], cu zǎstu lă čăpněú și, cǝn ra mlac, á'puněú siriști ca si cáťá.* (Încălzeau [laptele] [...], îl atingeau cu degetul și, când era calduț, îi puneau cheag ca să se prindă.) AtaM 399/20; *Ti čapniđ cu vilița, di țea ti sculáš.* (Te-am atins cu furca, de aceea te-ai sculat.) Cap² 93/21; *Aú čăpní meșsa cu buruváica și ișórá scándi.* (Atinse masa cu linguroiul și apărură scaune.) DP 112/29; *La čăpníră fičúru cu piánili.* (Îl atinseră pe băiat cu penele.) MP 62/2; *Nu mor víki lánti víti, sáldi țǎi și sa čapníti di nibuniľá mor.* (Nu mai mor alte vite, numai cele ce sunt atinse de strigoi mor.) Can T¹ 271/10; *Đărđálinili sa čipníti.* (Zarzărele sunt atinse [de brumă].) Dms s.v.; *Di úáltǎr ra čipnít.* (De alaltăieri era atins [= picnit, se simțea rău].) Dms s.v.; *Áncá nu-đ čipnítá vráča di nári.* (Oala de miere nu e încă atinsă [= e neatinsă; nu e începută].) Dms s.v.; *S-nu mi čipnés că ti plusnés.* (Să nu mă atingi că te pleznesc.) Dms s.v. P. e x t. A atinge, a da de înțeles. *La čăpníđ iundi trubuíá.* (L-am atins unde trebuia [= l-am făcut să înțeleagă].) Cap 95 s.v. *čăpcăiés.* F i g. A fura. *Țișta mult čăpcăiáști, țǎari s-na vigľóám.* (Ásta fură [= pune mâna] mult, trebuie să ne păzim.) Dms s.v.

Var.: **čăpcăiés, čăpnés, čăpés, čăpnés, čipcăiés, čipnés.**

Et.: mac. *čepka, čepnuva*, bg. *čepkam.*

čăpcán vezi **čăpcón.**

čăpcánlǝác vezi **čăpcónlǝc.**

čăpcǝán vezi **čăpcón.**

čăpcónlǝc, pl. **čăpcónlǝti** s.n. Dms. Hoție; depravare.

Var.: **čăpcánlǝác** (Dms).

Et.: tc. *čapkinlik.*

čăpcón, **čăpcóncă**, pl. **čăpcónđ**, **čăpcónki** adj. Cap 95; Dms. Hoț,

depravat, stricat. *S-ti vǎglǎ Dómnu di om čăpcǝán.* (Să te ferească Dumnezeu de omul stricat.) Dms s.v.; *Ěa-đ úbăvičcă, mă ári bǎrbát čăpcǝán.* (Ea e frumúșică, dar are bărbat depravat.) Dms s.v.

Var.: **čăpcón** (Cap 95), **čăpcán** (AtaM 63/3, 297/20), **čăpcǝán.**

Et.: tc. *čapkin.*

čăpés vezi **čăpcăiés.**

čăpnés vezi **čăpcăiés.**

čăpráz, pl. **čăprázur** s.n. Dms. Lanț de ceas; agrafă din argint; ceapraz. *Dărǎ-ň un čăpráz lǎ sat.* (Fă-mi un lanț la ceas.) Dms s.v.

Et.: tc. *čapraz.*

čăpúg, pl. **čăpúgur** și **čăpúzi** s.n. Can² 381; Cap 95; Dms. Ciomag. *Cǎťó si-ľ trǎgǎ cu čăpúgu și măgáru nu căcă pári.* (Începu să-i tragă cu ciomagul și măgarul nu căca bani.) Cap² 89/21; *La sparg fócu cu čapúzili.* (Strică [= sting] focul cu ciomegele.) Can T¹ 268/19; *Ěeľ aș táľá, cǎri di cǎri, cáti un čapúg.* (Ei își taie, care mai de care, câte un ciomag.) Can T¹ 269/39.

Var.: **čapúg, čupúc** (Can² 384), **čupúg** (Cap 95 s.v.).

Et.:

čăpulǎndǎ vezi **čupulǎndrá.**

čăráp vezi **čărápǎ.**

čărápǎ, pl. **čăróp** s.f. Pap² 66; Can² 382; Cap 95; ALR II s.n., 4, h. 1211/012; Cerna A/1506, Supl; Dms. Ciorap. *Cári upínca și-đ pirdú, cǎri čarópa.* (Unii își pierdură opinca, alții ciorapul.) Pap M² 154/20; *La pičóri pun čaróp, véra, amplítiti di căsǎ.* (În picioare pun ciorapi, vara, împletiti în casă.) Can T¹ 262/36; *Caměsa, șagíia, antiriia, čarópli, tǝti, iáli-ș țas și-ș li dǎrǎ.* (Cămașă, haina, rochia, ciorapii, toate, ele și le țes și le fac în casă.) Can T¹ 262/39; *Cáfcu čaróp țer tu, Ítu, dáli róși ili mórki?* (Ce fel de ciorapi vrei tu, Itu, oare roșii sau

albaștri?) Cap² 20/2; *Súlă di čăráp*. (Andrea de [împletit] ciorapi.) ALR II s.n., 4, h. 1211/012; *Bărbățeasca rúbă ra di șajică neǵgră; dulám neǵgri și bărnăveǵăță neǵgri, čăráp luńđă, păn di zănúcfl.* (Îmbrăcăminte bărbătească era din șiac negru: dulame negre, pantaloni negri, ciorapi lungi până la genunchi.) AtaM 352/16; *Čărăpa si-ŭ dar strimtă*. (Ciorapul o să-l faci strâmt.) Cap 95 s.v.; *Ăncă un úrdini să trec lă čărápă*. (Să mai trec [= lucrez] încă un rând la ciorap.) Dms s.v.; *Čărǵáp cu ǵurnéc*. (Ciorapi cu model.) Dms s.v.

Var: **čarǵp** (s.m. Pap² 66), **čarǵpă** (sg.), **čăráp**, **čăráp**, **čărǵáp**, **čărǵp** (Cap 95 s.v.; Dms), **čorǵp**, **čuráp** (Cap 95 s.v.), **čurǵáp** (Dms), **čurǵp** (Can² 382; Cap 95 s.v.).

Et.: tc. *čorap* (mac., bg. *čorap*).

čărăvînă vezi **čărăvînă**.

čăráp vezi **čărápă**.

čărăvînă, pl. **čărăvîn** s.f. Pap¹ 40; Pap² 65, 67; Can² 382; Cap 95; Dms. Stafie, strigoi. *Lisîța știá un cunác ǵúndi șădđă únă čărăvînă*. (Vulpea știa un palat unde stătea un strigoi.) Cap² 37/42; *Únă čărăvînă a lîșǵ án drum*. (Un strigoi îi ieși în drum.) Cap 95 s.v.; *Pudviit ca čarvînă*. (Învăluit ca un strigoi.) Dms s.v.; *Čărăvîna sta sub streǵăiă*. (Strigoiul stătea sub streșină.) Dms s.v. F i g. Femeie rea. *Ca vrînă čirvînă*. (Ca o femeie foarte rea.) Pap¹ 40 s.v.

♦ *Čirvînli gudués ǵina*. (L i t. Strigoi pregătesc cina. = Se obișnuiește să se spună seara, când în casă se simte miros de untdelemn.) Pap¹ 40 s.v.; *Čirvînli s-ti la!* (Lua-te-ar strigoi! Lua-te-ar dracii!) Pap¹ 40 s.v.

Var: **čaravînă** (Can² 382), **čarvînă**, **čărăvînă**, **červînă** (Pap² 65), **čirvînă** (Pap¹ 40; Pap² 67), **čirvînă**.

Et.: bg. *čaruvina*.

čărăvînós, **čărăvînósă**, pl. **čărăvînós**, **čărăvînósî** adj. Dms. (Despre oameni)

Rău; (despre locuri) bântuit (de stafii). *Țǵáli raŭ čărăvînóási ǵǵăti, trimǵăsi di múma lor s-lă urbeǵăscă*. (Acelea erau fete rele, trimise de mama lor ca să-l orbească.) DP 65/16; *Toŷ din țga căsă să čărăvînós*. (Toți din acea casă sunt răi.) Dms s.v.; *S-nu ámniș prin čărăvînóási lócur*. (Să nu umbli prin locuri bântuite de stafii.) Dms s.v.

Et.: **čărăvînă + -ós**.

čărcărés, **čărcăriri**, **čărcărîi**, **čărcărît** vb. IV. Intrans. Cap 95; ALR II s.n., 5, h. 1462/012; Dms. (Despre păsări) A ciripi. *Vǵăra, púlll čărcărés, noi sirbím*. (Vara, păsările ciripesc, noi muncim.) Dms s.v.; *Prin voákur și deǵalur púlll čărcărǵăŭ*. (Prin văi și [pe] dealuri păsările ciripeau.) DP 76/10; *Čărcărǵă disúpră di cuiǵ, că vǵă ánrát un șărpi*. (Ciripea deasupra cuibului, fiindcă intrase un șarpe.) Dms s.v.

Et.: der. de la **čăr-čăr**.

čăr-čăr interj. Dms. Cuvinte care imită sunetele scoase de păsări; cip-cirip.

Et.: onomatopee.

čărcăvéf, pl. **čărcăveǵăfă** s.n. Pap¹ 40; Can² 382; Cap 96; Dms. (La uși și ferestre) Balama, țâțână; cercevea.

Var: **čărcăvéf** (Can² 382), **čirčivéf** (Pap¹ 40; Cap 96; Dms.), **čurčuvéf** (Dms s.v.).

Et.: tc. *çerçeve* (bg. *čerčeve*).

čărdác, pl. **čărdăf**, **čărdăfi** și **čărdăcur** s.m. și n. Pap² 67; Can² 382; Cap 95; ALDM II, h. 606/1, 2; Dms. **1.** Comarnic, adăpost pentru ciobani; cort. *La amplără lócu di čărdăf*. (Umplură locul de corturi.) Cap 95 s.v.; *Ăn čărdác li mulzǵŭ [óǵli]*. ([Oile] le mulgeau în comarnic.) Dms s.v. **2.** Balcon, cerdac; terasă. *Fičóru ǵista toǵătă zúŭa stătǵă án un čărdác și căntă din tămbúră*. (Flăcăul ăsta toată ziua stătea într-un balcon și cânta din tambură.) Pap M² 162/26; *Pri čărdác să stǵam, căvé s-nă bem*. (Să stăm pe terasă, să ne bem cafea[ua]). Dms s.v.

3. Cerdac; punct de observație. *Pri còla cogan treț, ti vğadi din čardác pđáru.* (Când treci pe acolo, te vede paznicul de pe cerdac.) Dms s.v.

Var.: **čardác.**

Et.: tc. **čardak** (mac., bg. **čardak**).

čareășă vezi **čireășă**.

čaréc vezi **čiréc**.

čaréj vezi **čiréj**.

čarilă vezi **čaliră**.

čarlóac vezi **čarlóc**.

čarlóc, pl. **čarlóti** s.n. Dms. Tăciune.

Ăn loc di cərbún, gğali čarlóati. (În loc de cărbuni, numai tăciuni.) Dms s.v.

Var.: **čarlóac.**

Et. nec.

čárnés, **čárniri**, **čárnij**, **čárnít** vb. IV.

Intranz. și refl. Dms. 1. A țășni, a începe să curgă. *Apa čární cđ din țășún.* (Apa țășni ca dintr-o țeavă.) Dms s.v.; *Șimindgáuli čésmi čárniră.* (Amândouă cișmelele începură să curgă.) Dms s.v.

2. A face pipi. *Si čărneăști fičóru.* (Copilul face pipi.) Dms s.v.

Et.: cf. bg. **šurvam**.

čárníč, pl. **čárníč** s.m. Pap² 67; Can² 382; Cap 95; ALR II s.n., 1, h. 216/012; Cerna A/1193; ALDM II, h. 1034/1-6; Dms. Dud. *Lğ únă frónđă di čárníč plínă cu búbi și-ų dúsi ға.* (Luă o frunză de dud plină cu gândaci de mătase și o aduse aici.) Pap M² 152/7; *Dinjúr di Lumnița ári múlti vínur și gárdínur cu čárníč.* (În jurul satului Lumnița sunt multe vii și grădini cu duzi.) Can T² 113/7; *Noj, fičuręameșă, cđ nă sculám diminęáta, dunám práčki di čárníč și dărám foc.* (Noi, copiii, când ne sculam dimineța, adunam crengi de dud și făceam foc.) AtaM 360/21; *Cărnea-ų punęám ăn mățali di pğorc cu únă virđęáúă di čárníč.* (Carnea o băgam în mațele de porc cu o vergea de dud.) AtaM 372/16; *Lă gnoim*

čárníči! (Gunoim duzii.) Cap 95 s.v.; *Báhča di čárníč tribuiăști si u săpóm.* (Livada de duzi trebuie să o săpăm.) Cap 95 s.v.; *Grădină di čárníč.* (Grădină [= livadă] de duzi.) Cap 95 s.v.; *Cu frúnzali di čárníč si rănés búbili.* (Cu frunzele de dud se hrănesc gândacii de mătase.) Cap 95 s.v.; *Báfča noăștră ári muľ čárníť.* (Livada noastră are mulți duzi.) Dms s.v.; *La țę simínța ă! drubém frúnđă di țárníť.* (La sămânța aceea [de viermi de mătase] îi mărunțeam frunză de dud.) AtaM 400/19.

Var.: **čárníč**, **čárníč** (ALDM II, h. 1034/1-7), **țárníť**.

Et.: bg. **černica**.

čárníčcă, pl. **čárníčki** s.f. Can² 382; Cap 95 s.v. *čárníč*; Cerna A/1192; ALDM II, h. 1033/1-7; Dms. Dudă. *Ári čárníčki și neágri și álbi.* (Există duche și negre și albe.) Dms s.v.

Var.: **čárníčcă** (Can² 382), **țárníčcă** (ALDM II, h. 1033/7).

Et.: din **čárníč** + **-că**.

čarğap vezi **čarápă**.

čárońisít, **čárońisítă**, pl. **čárońisít**, **čárońisítí** adj. Dms. Uscat; slab, stafidit. *Pimíntu ra čárońisít, nu dănğám ič tíva.* (Pământul era uscat, n-am adunat absolut nimic.) Dms s.v.; *Făkíru, cğat ăj čárońisít.* (Sărmanul, cât e de slab.) Dms s.v.; *Buțmánu mári, ămă čárońisítí gărńúțili.* (Ciorchinele [este] mare, dar boabele [sunt] stafidite.) Dms s.v.

Et.: cf. bg. **čeren** 'negru; (fig.) întunecat, funest'.

čarğp vezi **čarápă**.

čarpés, **čarpíri**, **čarpíj**, **čarpít** vb. IV.

Intranz. Can² 382; Cap 95; A scoate lichid dintr-un vas; a turna.

Et.: bg. **čerpja**.

čarșáf, pl. **čarșáfur** s.n. ALDM II, h. 698/1; AtaM 83/21. Față (de masă). *Čarșáf di másă.* Față de masă. ALDM II, h. 698/1.

Var.: **čaršáv** (AtaM 83/21).

Et.: tc. **čaršaf** (mac. **čaršav**, bg. **čaršaf**).

čaršáv vezi **čaršáf**.

čaršijă, *pl.* **čaršij** *s.f.* Dms. Piață, târg.

S-lă tállă și s-l-u dúcă cǎja ăn čaršijă. (Să-l taie și să i-o ducă pielea la târg.) DP 58/4.

Et.: mac., bg. **čaršija** (tc. **čarši**).

čarvís vezi **čirivís**.

čășmă vezi **čěsmă**.

čátál, *pl.* **čátáli** *s.n.* Wild h. 42/2;

Dms. Ramificație. P. e x t. Ramură. *Vča un prun cu trei čátáli.* (Era un prun cu trei ramuri.) Dms s.v.; *Un čátál lu núca da ăn triúša nǎastră.* (O ramură a nukului dă în curtea noastră.) Dms s.v. F i g. Crac; pas. *Nu lă jung că ári čátál mári.* (Nu-l ajung că are pasul mare.) Dms s.v.; *Idváj fčási un čátál căpidánu și, că la sfitní cu un lemn ăn cap, cǎta-l fu.* (Abia făcu un pas căpetenia [hoților] și, când îl arse [= pocni] cu un lemn în cap, atâta-i fu.) DP 47/33.

Var.: **catále** (Wild h. 42/2).

Et.: mac., bg. **čatal** (tc. **čatal**).

čätărúoc vezi **četăróc**.

čätíă vezi **čätíjă**.

čätíjă, *pl.* **čätíj** *s.f.* Cap 96; Wild h.

407/2, 4, 7; Dms. Acoperiș la casă; tavan. *Nă ăngunisím să púnim čätíjă, s-nu nă căřă iárna.* (Ne grăbim să punem acoperișul, să nu ne prindă iarna.) Dms s.v.; *Măncă, ma an čitíjă s-nu ti pucăř.* (Mănâncă, dar în tavan să nu te uiți.) MP 82/21. F i g. Partea superioară a corpului; cap. *L-ancălicără țčáli di čätíje.* (L i t. L-au copleșit cele din cap. = Se spune despre cineva care s-a enervat rău.) Cap 96 s.v.

Var.: **čatía** (Wild h. 407/2), **čätíă** (Wild h. 407/4), **čätíje**, **čitie** (Wild h. 407/7), **čitíjă**.

Et.: mac. **čatija** (tc. **čati**).

čätíje vezi **čätíjă**.

čăúș, *pl.* **čăúș** *s.m.* Dms. Grad militar în armata turcească; sergent.

Et.: tc. **čavuş** (mac., bg. **čauš**).

Čăvdáru vezi **Čăvdár**.

čăvîjă, *pl.* **čăvîj** *s.f.* Pap² 67; Can² 382;

Cap 96; ALDM II, h. 643/1–3, 5–7; Dms. Cui (de lemn); pană de despicat lemne. *Dără șápti čăvîj cǎt mijlucánu jčjit lu micu.* (Face șapte cuie de lemn cât degetul mijlociu al copilașului.) Pap M² 107/5; *Čăncóru si dispică cu čăvîjă.* (Buturuga se despică cu pana.) Dms s.v.; *Anțápăj únă čăvîjă.* (Bătui un cui.) Cap 96 s.v.

♦ *Al traș únă čăvîjă.* (L i t. I-am tras un cui [= o țeapă]. = L-am păcălit.) Cap 96 s.v.

Var.: **čăvîjă**, **čivîjă** (AtaM 297/23, ALDM II, h. 643/2), **čuvîjă** (ALDM II, h. 643/1).

Et.: mac., bg. **čivija** (tc. **čivi**).

čăvisés vezi **čăvúses**.

čăvré, *pl.* **čăvréjur** *s.n.* AtaM 197/16, 297/21. Batistă.

Et.: tc. **čevre** (mac. **červe**).

čăvusés, **čăvusíri**, **čăvusíj**, **čăvusít** *vb.*

IV. *Tranz.* Can² 382; Cap 96 s.v. *čăvîjă*; Dms. A bate în cuie, a lega strâns; a cetlui. *Sta ca čăvusít.* (Stă ca bătut în cuie.) Dms s.v.; *Lă čăvusíș nódu lă șărvétă.* (Ai legat strâns nodul la batistă.) Dms s.v.; *Lă čăvusíj măgáru.* (Am legat bine măgarul.) Dms s.v.

Var.: **čavisés** (Can² 382), **čăvisés** (Cap 96 s.v. *čăvîjă*).

Et.: der. de la **čăvîjă**.

čăzbín, *pl.* **čăzbín** *s.m.* Pap² 65; Can² 382; Cap 98; Wild h. 61/1; Dms. Ienupăr.

Ișó lúpu an urmán și măncó vrină iárbă și vrină bųápčă di čăzbín. (Ieși lupul în pădure și mănă ceva iarbă și vreun bob [= ceva fructe] de ienupăr.) MP 86/21; *An čăzbínu țčála vřă un lăpuri.* (În ienupărul acela era un iepure.) MP 242/17; *Cu lăsářă vřăjca, fičúru căzú pri un čăzbín.* (Aplecând(u-se) creanga, băiatul căzu pe un ienupăr.) MP 242/17.

Var.: **čespín** (Pap² 65; Cap 98 s.v.), **čezbín** (Can² 382), **čijbín** (Wild h. 61/1), **čispín** (Cap 98 s.v.), **čizbín** (Cap 98), **čuzbín** (Can² 382 s.v.).

Et. nec.

Čebi *n.pr.* Cap 96. Nume de bou.

čecán vezi **čucán**.

čéclās vezi **čéclāz**.

čéclāz *s.* Cap 96; Cerna A/1024; ALDM II, h. 893/1, 3-6; Dms. (La grâu) Mustața a spicului; țeapă. *Ári un soi di grȃn fār di čéclaz.* (Există un soi de grâu fără mustăți.) Dms s.v.

♦ **Čéclaz ān óclī.** (Țeapă [= gunoi] în ochi. = Praf în ochi.) Dms s.v.

Var.: **čāclaz** (Cerna A/1024), **čāclās** (ALDM II, h. 893/3), **čéclās** (ALDM II, h. 893/1, 4-6), **čiclāz** (Cap 96 s.v.).

Et.: mac. **čeklas**.

čecmeğēu vezi **čicmiğē.**

čelic, *pl.* **čelīzi** *s.n.* W 24/16. Grindă (de oțel).

Et.: tc. **čelik** (mac., bg. **čelik**).

čénā *s.f.* Pap² 65; Pap M² 170/30; Can² 382; Cap 96. **1.** Oaie sau capră seină, sură, cu lâna amestecată. **2.** Nume de cățea.

Et. nec.

čengél vezi **čingél.**

čéngu vezi **čingíné.**

čep, *pl.* **čépur** *s.n.* Cerna A/2179. Dop de lemn; cep (la butoi.)

Et.: mac., bg. **čep**, dr. **cep**.

Čépa *n.pr.* Pap M² 170/31; Cap 96. Nume de cățea.

čeréc vezi **čiréc.**

Čerēs *n.pr.* Can² 382. Nume topic.

Et.: **čirés.**

čergár vezi **čirgár.**

čérgā, *pl.* **čerz** *s.f.* Pap² 65; Can² 382; Cap 96; Dms. Țol, plapumă, cergă. P. e x t. Cort. **Čérgā giuptēāscā.** (Cort țigănesc.) Cap² 218/30.

♦ **Čérgā pri mágár.** (L i t. [Cu] cortul pe măgar. = Se spune despre cei care duc o viață nomadă.) Cap² 172/11; **Zer ān ārsi čérga di tīni.** (L i t. Parcă mi-a ars cortul pentru tine. = Sufăr mult.) Can T² 107/29.

Et.: mac., bg. **čerga** (< tc. **čerge**, **čergi**).

černár, **černārā**, *pl.* **černár**, **černári** *adj.* ALR I, 1, h. 66/012. Zbârlit. *Péru i-uī černár ca buf.* (Părul îi e sbârlit ca al bufniței.) ALR I, 1, h. 66/012.

Et. nec.

červínā vezi **čarāvínā.**

čespín vezi **čāzbín.**

česālā vezi **čišālā.**

česēālā vezi **čišālā.**

Česma albā *n.pr.* Cap 97 s.v. **česmā.** Nume de fântână în *Óšiñ.*

Et.: **česmā + albā.**

Česma-di-Crimiját *n.pr.* Can² 382 s.v. **česmā.** Nume topic.

Et.: **česmā + n.pr.**

Česma-di-Grāmāticu *n.pr.* Can² 382 s.v. **česmā.** Nume topic.

Et.: **česmā + n.pr.**

Česma-di-Sturlác *n.pr.* Can² 382 s.v. **česmā.** Nume topic.

Et.: **česmā + n.pr.**

Česma Néscālā *n.pr.* AtaM 215/3. Nume de fântână în *Óšiñ.*

Et.: **česmā + n.pr.**

česmā, *pl.* **česmi** *s.f.* Can² 382; Cap 97; Dms. Fântână; cișmea. *Lo sapa și începu să strice fântāna.* (Luă sapa și începu să strice fântāna.) Cap² 43/41; *Īa, maj ncōla, ĩa, āri únā česmā.* (Iacă, mai încolo, iacă, e o fântână.) Can T¹ 278/21; *Únā zúyū li flo sȃāțili lui la česmā, cāri si fālēāy cum frāțil lor la vȃay cumpārāt lucrī.* (Într-o zi le întâlni pe prietenele ei la fântână, care se lăudau că frații lor le cumpăraseră lucruri.) DP 195/31; *Ay zālīpī cārte pri česmā.* (Lipi biletul de cișmea.) Cap² 43/15; *Ay știtā lámna s-uū mánčā, cā s-līȃ lāntu insān āpu di la čāšmā.* (Îl aștepta pe zmeu să-l mănânce, ca să ia [și] ceialți oameni apă de la fântână.) MP 18/18; *Țēla doīl fraț amnārā, amnārā, flārā doū česmi.* (Cei doi frați merseră ce merseră, găsiră două cișmele.) Cap² 48/22; *U duțēy nivēsta pri la česmi, u*

șătăiáú nivésta pri la čéšmi. (Duceau mireasa pe la cișmele, plimbau mireasa pe la cișmele.) Cerna T; *Si dúsi la țela cu čéšmili.* (Se duse la cel cu fântânile.) Cap² 60/11; *Túcu si ań fácă Dómnu țxásti čéšmili úna vin, álta rakíja.* (Dacă mi-ar face Domnul aceste fântâni, una [cu] vin, alta [cu] rachiu.) Cap² 97/35; *Án nqástri cătúni sáldi čéšmi vxa.* (În satele noastre erau numai cișmele.) Dms s.v.

♦ *La čésmă ápu pǎrtă.* (L i t. Duce apă la fântână. = Taie frunză la câini.) Cap² 172/13.

Var.: **čásmă, čísmă** (Cap 97 s.v., Dms s.v.), **čósmă** (Cap 97 s.v.).

Et.: mac., bg. *češma* (tc. *ceșme*).

čéštină, pl. čéštin s.f. Pap¹ 40; Pap² 65; Cap 97; Cerna A/1427; Dms. Sită cu găuri mari; ciur. *Cu čéština si țxárni fărina di gărnișor.* (Cu ciurul se cerne făina de porumb.) Cap 97 s.v.

Et.: bg. *čaština*.

čétă, pl. čéti și čótur s.f. Pap¹ 40; Cap 307 s.v. *țxátă*; ALR II s.n., 3, h. 676/012; Cerna A/1354; ALDM II, h. 1158/4, 5, 7; Dms. Grup, ceată; bandă; haită. *Ișó cumít ńn múnți, ńș fęsi únă čétă di dǎsprăț di úamín.* (În munți se făcu comitagiul, își făcu [= alcătui] o bandă de doisprezece oameni.) Cerna T; *Pri drum nuǐbó únă čátă di fičór.* (Pe drum întâlni un grup de copii.) Cap² 76/40; *Únă čétă di cumít.* (O ceată [= bandă] de comitagii.) Dms s.v.; *Čétă di lup.* (Haită de lupi.) Pap¹ 40 s.v., ALR II s.n., 3, h. 676/012, Cerna A/1354, ALDM II, h. 1158/4, 5, 7; *Drúmu cum mirǎáú, diǎdara di únă țétă di cumít.* (Cum mergeau pe drum, dădură de o bandă de comitagii.) MP 224/17; *Cătilin-cătilin z-dúsara lângă țeta di cumít.* (Încet-încet se duseră lângă ceata de comitagii.) MP 224/19.

Var.: **čátă, țxátă** (Cap 307), **țétă**.

Et.: mac., bg. *četa*.

četăróc, pl. četăróți, četăróță s.n. Cap 97; ALDM I, h. 330/2; Dms. Pas. *Mai*

prǎpi četăróțili! (Mai aproape [= apropiati] pașii!) Cap 97 s.v.

Var.: **četăróg** (ALDM I, h. 330/2).

Et.: cf. **čăpăróg**.

čétcă, pl. čétki s.f. Can² 382; Cap 97; AtaM 83/22, 286/5; Dms. Perie. P. e x t. (La animale) Păr în formă de coamă, de smoc. *Aú lǎ [lisíța] di čétcă și vru sǎ-ú turǎscă ńn bunár.* (O luă [vulpea] de smocul de păr și vru s-o arunce în fântână.) DP 38/24.

Et.: mac., bg. *četka*.

čétnic, pl. čétniț s.m. Dms. Comitagiul. P. e x t. Partizan. *Án drum bătú di čétniț.* (Pe drum întâlni partizani.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *četnik*.

čezbín vezi **čăzbín**.

čfárnés, čfárniri, čfárnij, čfárnít vb. IV. Intrans. Pap² 67; Can² 382; Cap 97; Dms. A sfârâi. *Prima púni lu Dómnu [rǎpa] și, acú čifárnęsti, si zíți că niputérea-ı di la Dómnu.* (Mai întâi pune piatra Domnului și, dacă sfârâie, se zice că boala e de la Domnul.) Pap M² 109/21; *Úntu čifárni ńn tigánă.* (Untul sfârâi în tigaie.) Cap 97 s.v.; *Cu birbǎțili fris, ńncă čifáră di pri foc, lă vicni sótu-su, Mítri.* (Cu berbecul fript, încă sfârâia de pe foc, îl strigă pe tovarășul său, Mitri.) DP 55/4; *țxástă rǎpă cabi! nu-ı s-nu čifárnęscă.* (Nu e cu puțință ca piatra asta să nu sfârâie.) Dms. s.v.; *Cǎn sǎ čfárnęscă, sǎ-ı șupárnęș ápu.* (Când o să sfârâie, să-i picuri apă.) Dms s.v.; *Čfárnęá unęác bibă di porc.* ([Pune de] sfârâie [= frige] puțină carne de porc.) Dms s.v.

Var.: **čfărǎs** (Dms), **čfărós** (AtaM 188/15), **čifărés, čifárnés**.

Et.: onomatopee.

čfărǎs vezi **čfárnés**.

čfărós vezi **čfárnés**.

čfin, čfin interj. AtaM 83/26. Cuvinte care imită ciripitul pițigoiiului.

Et.: onomatopee.

čfincă, pl. **čfínki** s.f. Pap² 68; Can² 382; Cap 97 Dms. Pițigoii. *Čifínkili nu fug iárna*. (Pițigoii nu pleacă iarna.) Cap 97 s.v.; *Čfínca nu fáti záján*. (Pițigoii nu face stricăciuni.) Dms s.v.; *Púsi primcă lă čfínki*. (A pus laț pentru pițigoii.) Dms s.v.

Var.: **čifincă**, **čufincă** (Cap 97 s.v.), **čufingă** (Pap² 68).

Et.: cf. bg. **čínka**.

čjáclás vezi **čécláz**

čicláz vezi **čécláz**.

čiclazát vezi **čiclázát**.

čiclázát adj. Pap² 67; Can² 382; Cap 96 s.v. *čécláz*. (Despre grâu) Cu boabe negre. *Grøn čiclazát*. (Grâu în al cărui spic se găsesc boabe negre.) Cap 96 s.v. *čécláz*.

Var.: **čiclazát**, **čiclizát** (Can² 382).

Et.: der. de la **čécláz**.

čiclizát vezi **čiclázát**.

čicmiğé, pl. **čicmiğéiur** s.f. Cap 96; ALDM II, h. 697/1; AtaM 48/4, 83/21, 197/16, 297/22; Dms. Sertar.

Var.: **čecmeğéu** (Cap 96).

Et.: tc. **čekmece** (mac., bg. **čekmeđe**).

čictisés, **čictisíri**, **čictisíj**, **čictisít** vb. IV. Intrans. Dms. A înnebuni, a se sminti. *Čictisi di frică*. (A înnebunit de frică.) Dms s.v.

Et. nec.

čicuiés vezi **čučájés**.

čičă, pl. **čiči** s.m. Pap¹ 40; Pap² 67; Can² 382; Cap 98; ALR I, 2, h. 165/012; Cerna A/480, 483; Wild h. 471/1, 2, 4–7, h. 472/6, 7; ALDM I, h. 423/1–6; Dms. Unchi din partea tatălui; fratele tatălui. *La iel a l'viní an criél ca ve un čičă cári ra murár an un cătún turțesc*. (Lui îi veni în minte că avea un unchi care era morar într-un sat turcesc.) Can T² 104/27; *Čiča Váni și cu táti sa fraț*. (Unchiul Váni și cu tata sunt frați.) Dms s.v.; *A, bra, la čiča nu vizúș vrin măgar?* (Hei, mă, la unchiul nu văzuși vreun măgar?) Pap M² 152/28; *Čiči, cøn tręi, idváj trájés*. (Unchiul, când

trece, abia mai rabd.) Cap² 57/17; *Mi, cum si ziț, bra čiču?* (Dar, cum să zici, măi unchiule?) DP 45/10; *Čiči, ańcă si stom aųá?* (Unchiule, o să mai stăm aici?) MP 40/11; *Čiču, cøn s-nă dúțim ń Sărúnă?* (Unchiule, când o să mergem la Salonic?) Dms s.v.

Var.: **čičcă** (Wild h. 472/7), **čičco** (Wild h. 471/7), **čičo** (Wild h. 471/6).

Et.: mac. **čiče**, **čičo**, **čičko**, bg. **čičo**, **čičko**.

čičcă vezi **čičă**.

čičco vezi **čičă**.

Čičicája n.pr. Dms. Vârf muntos în masivul *Cójuc*.

Et.: **čičicájă**.

čičicájă s.f. Pap² 67; Cap 98; Dms. Pasăre care seamănă cu cioara.

Et.: din **čičă** + **gájă**.

čičir-pičir interj. Cap 98. Cuvinte care imită ciripitul păsărilor, cirip-cirip. *Čičir-pičir, čičir-pičir, crat! únă cămășă lă*. (Cip-cirip, cip-cirip, hap! luă o cămașă.) Cap 98 s.v.

Et.: onomatopee.

čičo vezi **čičă**.

čičóc, pl. **čičóť** s.m. Pap² 67; Can² 382; Cap 98 s.v. *čičóť*; Dms. Scai, scaiete. *Nu ű-u frică di čičóť cá sām cu upinț*. (Nu mi-e frică de scaieți pentru că sunt cu opinci.) Dms s.v.; *Stárníșțea ăj plínă di čičóť*. (Miriștea e plină de scaieți.) Dms s.v.; *S-mi ńncáľț și ácu gázés čičóť*. (O să mă încălț chiar dacă pășesc [ca] pe scaieți [= mă strâng pantofii].) Dms s.v. *gázés*.

Et.: bg. **čiček**.

čičór vezi **pičór**.

čičuór vezi **pičór**.

čičurúș vezi **pičurúș**.

čifărés vezi **čfárnés**.

čifárnés vezi **čfárnés**.

čifč vezi **čifčijă**.

čifčie vezi **čifčijă**.

čifčijă, pl. **čifčij** s.m. Can² 382; Cap 97 s.v. *čifț*; Wild h. 256/3, 5; Dms. Plugar

(care are o pereche de boi.) *Je l'sa toț čifčij și bubár.* (Ei toți sunt plugari și crescători de gândaci de mătase.) Can T¹ 262/5.

Var.: **čifč** (Wild h. 256/5), **čifčie** (Wild h. 256/3), **čiftčijă** (Dms).

Et.: mac., bg. **čifčija** (tc. **čiftçi**).

čifncă vezi **čfncă**.

čiflicár, *pl.* **čiflicár** *s.m.* Can² 382; Cap 97 s.v. *čiflikă*; Dms. Moșier. *Lă noi, čiflicári l' raŭ turf.* (La noi, moșierii erau turci.) Dms s.v.

Et.: **čifliki** + **-ar** (cf. și mac., bg. **čifligar**).

čiflik vezi **čifliki**.

čiflikă vezi **čifliki**.

čifliki (**čiflik**), *pl.* **čifliť** și **čiflikur** *s.f.* și *n.* Cap 97; Dms. Moșie. *Ajdi, Méno, čingí Méno, la nqástră čiflikă.* (Haide, Méno, Méno țiganco, la moșia noastră.) Cap² 21/13; *Lámna picási ca ŷom axén ári pri luť čifliki.* (Balaurul înțelese că pe moșia lui se află om străin.) Cap² 151/7; *Ťéla rápu aŷ lo [ŷeáta] cu zórla și fuzi án luť čifliki.* (Arapul o luă [pe fată] cu forța și plecă la moșia lui.) Cap² 128/14; *Alzisi [...] sã-I ducă kúbiniťă din čifliku lu ună lámná.* (Îi zise [...] sã-i aducă pepene verde de pe moșia unui balaur.) Cap² 150/42; *Sirbim la čifliku lu bégu.* (Muncim la moșia boierului.) Dms s.v.

Var.: **čiflik**, **čiflikă**.

Et.: tc. **čiftlik** (mac. **čiflig**, bg. **čiflik**).

čift, *pl.* **čiftur** *s.n.* Can² 382; Cap 97; ALR II s.n., 4, h. 935/012; Cerna A/1382; AtaM 83/22, 297/23; Dms. Pereche. *Láră cu iăť trăťi fuă l'di vin și póini și un čift di tómpăni.* (Luară cu ei trei burdufuri de vin și pâine și o pereche de tobe.) MP 36/18; *Čift ili liŷ.* (Cu pereche sau fără pereche; cu soț sau fără soț.) Cap 97 s.v.

Var.: **čiftu** (AtaM 83/22, 297/23).

Et.: tc. **čift** (mac., bg. **čift**).

čiftčijă vezi **čifčijă**.

čifté, *pl.* **čiftéur** *s.n.* Dms. Armă de vânătoare. *Un luváč cu čifté.* (Un vânător

cu armă de vânătoare.) Dms s.v.; *Cu čiftéja lă tálčóá.* (Îl omorî cu arma de vânătoare.) Dms s.v.

Var.: **čiftéjă** (*s.f.*).

Et.: tc. **čifte** (mac., bg. **čifte**).

čiftéjă vezi **čifté**.

čiftilijă, **čiftilijă**, *pl.* **čiftilij**, **čiftilijki** *adj.* Dms. Rău; îndărătnic, nesupus. *Čiftilijă fičór.* (Copil rău.) Dms s.v.; *Nu mi ánțilég, ať čiftilijă mulári.* (Nu mă înțeleg [cu ea], e o femeie îndărătnică.) Dms s.v.

Et.: tc. **čifteli**.

čiftu vezi **čift**.

čirlóe vezi **čairlóe**.

čijbín vezi **čazbín**.

čijdijes, **čijdiiri**, **čijdiij**, **čijdiit** *vb.* IV. *Tranz.* Wild h. 243/1. A onora, a cinsti.

Var.: **čišdijes** (Wild h. 243/1).

Et.: mac. **česti**.

čikijă, *pl.* **čikij** *s.f.* Cap 97; ALR II s.n., 4, h. 1049/012, h. 1050/012; Dms. Briceag.

Var.: **čăkijă** (Cap 97 s.v.).

Et.: mac. **čakija**, bg. **čekija** (tc. **čaki**).

čil *n.pr.* Pap M² 170/34; Cap 97. Nume de cal (sur la culoare).

Et.: tc. **čil**.

čilibí vezi **čilibijă**.

čilibija vezi **čilibijă**.

čilibijă, *pl.* **čilibij** *adj.* și *s.m.* și *f.* Cap 97; Dms. Nobil; elegant; cilibiu. *Čilibijă ať țista om.* (Omul ăsta este elegant.) Dms s.v.; *Vizij un čilibijă.* (Am văzut un [om] elegant.) Dms s.v.; *Trimęási doť suvarij sa-l spúnă că čilibí ampírat nărăncăști să si ducă án filán cazá.* (Trimise doi jandarmi sã-i spună că nobilul împărat poruncește să se ducă în cutare district.) DP 73/38.

Var.: **čilibí**, **čilibija** (Cap 97).

Et.: mac., bg. **čelebija** (tc. **čelebi**).

čilic, *pl.* **čilij** *s.n.* Cerna A/Supl; Dms. Țurcă; lemn care sare, în jocul de copii cu același nume.

Et.: tc. *čelik* (bg. *čelik*).

čiljiă, pl. **čilji** s.f. Pap¹ 40; Pap² 67; Can² 382; Cap 101; Dms. Ciulin, spin.

Var.: **čila** (Pap¹ 40), **čilă** (Pap² 67), **čuliă** (Cap 101).

Et. nec.

čila vezi **čiljiă**.

čilă vezi **čiljiă**.

čim adv. AtaM 260/11. Cum, din moment ce; imediat ce. *Čim să-l vez, spuni-l că ȳo sãm ȳa*. (Cum îl vezi, spune-i că eu sunt aici.) AtaM 260/11; *Čim iť căta flãmungă, áidiť si mãnčãm*. (Din moment ce sunteți atât de flãmânzi, haideți să mãnčãm.) AtaM 260/12.

Et.: sb. **čim**.

čimentă s.f. Cap 94; Dms. Cement; tencuală.

Var.: **čământă** (Cap 94).

Et.: tc. *čimento* (it. *cemento*).

čimičoc, pl. **čimičoji** și **čimičojiă** s.n. ALR I, 1, h. 16/013; ALDM I, h. 72/7. Urcior la ochi.

Et. nec.

čimilés, **čimiliri**, **čimilji**, **čimilit** vb. IV. Intrans. și tranz. Pap² 67; Can² 382; Cap 97; Dms. 1. A glumi; a păcăli. *La čimilji*. (Îl păcălii.) Pap M² 65/41. 2. A se mișca, a se agita. *Ácu-i moș, čimilčasti și el*. (Chiar dacă e bătrân, se [mai] mișcă și el.) Dms s.v.; *Čimilés prin casă*. (Mă agit prin casă.) Dms s.v.

Et. nec.

čimirică s.f. Pap² 67; Can² 382; Cap 97; Dms. Plantă otrăvitoare cu flori purpurii; stirigoaie.

Et.: mac., bg. **čemerika**.

čimpu s.m. AtaM 61/12. Robinet.

Et. nec.

činčinár, pl. **činčinár** s.m. Can² 382; Cap 97; Wild h. 115/2; Dms. 1. Pițigoii. *Ĵundi lă scunsés činčináru?* (Unde ascunseși pițigoii?) Dms s.v.; *Niři cȳata nu řtiĳă, cări-ř vrăpčán ři cări-ř činčinár*. (Nici atâta nu řtie, care e vrăbie și care e pițigoii.) Dms s.v. 2. Vrăbie. Wild h. 115/2.

Et. nec.

činčupercă, pl. **činčupărki** și **činčupérť** s.f. Pap¹ 40; Pap² 67; Can² 382; Cap 98; Dms. Ciupercă. *Dunáĳ ună řărvetă di činčupérť*. (Am adunat o basma [= cât încape într-o basma] de ciuperci.) Cap 98 s.v.

Var.: **čunčupercă** (Can² 382; Cap 98 s.v.; Dms).

Et.: cf. mac., bg. **pečurka**.

čing vezi **ging**.

čingél, pl. **čingălă** s.n. Cap 96; Cerna A/Supl; Dms. Cârlig, cange. *Di čingél lă zăcăčóară*. (Îl atârna în cârlig.) Dms s.v.; *Virígili aȳ čingél lă mărđini*. (Lanțurile [de la ceaun] au cârlig la cap.) Dms s.v.

Var.: **čengél** (Cap 96).

Et.: tc. *čengel* (mac., bg. *čengel*)

činginé, pl. **činginéi** s.m. Pap M² 89/7; Cap 94; Dms. Țigan. *Da pȳáni lă činginéi*. (Dă pâine țiganilor.) Dms s.v.; *Méno, móri, nu ti scúndi cu pucróvu-n cap, cu pėrnița pri númiri, amán, čingí Méno*. (Bre, Méno, nu te ascunde cu velința-n cap, cu perna pe umeri, aoleu, Méno, țiganco.) Cap² 21/16; *Áĳdi, Méno, čingí Méno, amán, čingí Méno, dúpu míni, čingí Méno, la nȳastră čiflikă*. (Haide, Méno, țiganco Méno, după mine, țiganco Méno, la moșia noastră.) Cap² 21/12–14.

Var.: **čangu** (Cap 94), **čengu** (Cap 94 s.v.; Dms s.v.).

Et.: tc. **čingene**.

činičcă vezi **čaničcă**.

Činmičin s.f. Dms. 1. China. 2. Poporul chinez.

Et.: cf. tc. **čince**, **činli**.

činšún num. card. AtaM 223/2. Cincizeci și unu.

Et.: din **řinř** + **ři** + **un**.

čnúšă vezi **čănúšă**.

čpcăĳés vezi **čăpcăĳés**.

čipnés vezi **čăpcăjés**.

čir, *pl. čirur s.n.* ALDM I, h. 394/1.

1. Furuncul. 2. Ulcer. AtaM 152/4, 167/25.

Et.: mac., bg. **čir**.

čirác, *pl. čiráť s.m.* Cap 95; Cerna A/1800; Dms. Ucenic; cirac. *Șa čirácu ișó mai murafetliță și mai crielát di cõt májstoru.* ([Și] așa, ucenicul ieși [= se dovedi] mai îndemânatic și mai deștept decât meșterul.) Pap M¹ 22/26; *Čirácu ișó mai májstur di májsturu cári ra drácu.* (Ucenicul se dovedi mai meșter decât meșterul care era dracul.) DP 119/29; *Ţista drac nu scutcă niți un čarác.* (Dracul ăsta nu scotea nici un ucenic.) Cap² 127/9; *Lă dăđiră čirác ăń Fúștiń.* (Îl dădură ucenic în [localitatea] Fúștiń.) Dms s.v.

Var.: **čarác**.

Et.: tc. **čirak** (mac., bg. **čirak**).

čirăcnés, **čirăcníri**, **čirăcníj**, **čirăcnít** *vb.* IV. *Intranz.* DP 154/16. A fi ucenic; a-și face ucenicia.

Et.: mac. **čirakuva**, bg. **čirakuvam**.

čirčivél vezi **čărčăvéf**.

čiré, *pl. čiréur s.n.* Dms. Mijloc, modalitate; leac.

Et.: tc. **čare** (mac. **čare**).

čiréaj vezi **čiréj**.

čiréap, *pl. čiréapi s.n.* Pap² 67; Cap 98; Dms. Cuptor.

Var.: **čiréjp** (Cap 98 s.v.), **čiréjp** (Pap² 67).

Et.: sl. **črěpŭ**.

čiréașă, *pl. čirés* și **čiréași** *s.f.* Can² 383; Cap 98; ALR II s.n., 1, h. 208/012; Cerna A/1150, 1169; ALDM II, h. 1010/1–7; Dms. Cireașă. *Ancărcó barbaróști ăń loc di čirés.* (Încărcă căcăreze de capră în loc de cireșe.) Cap² 45/17; *Fičúru, că ra mic și cus, nu puțéj si júncă di s-măncă čiriășă.* (Copilul, dacă era mic [de ani] și scund, nu putea să ajungă să mănânce cireșe.) MP 242/15; *Păńă vęa čăręășă, mi duțęám e zúyă la*

čăręășă. (Cât erau cireșe, mă duceam în fiecare zi la cireșe.) AtaM 388/20; *Mésu di čiręși.* (Luna cireșelor; iunie.) Cerna A/1550; *Čiręași álbi.* (Cireșe albe.) ALR II s.n., 1, h. 208/012; *Čiręași bęálbiți.* (Cireșe albe.) Dms s.v.; *Čiręași rápkí.* (Cireșe negre.) Dms s.v.; *Róșcăvă că čiręășă.* (Rumenă ca o cireașă.) Dms s.v.

Var.: **čăręășă**, **čiréșă**, **čiriășă**.

Et.: lat. **ceresia**.

čiréașcă, *pl. čiréașki s.f.* Pap² 67; Can² 383; Cap 98 s.v. *čiręășă*; Dms. 1. Cireșică, cireașă mică. *Ca čiręșca.* ([Rumenă] ca cireșica.) Pap² 67 s.v. 2. Nume de floare. 3. Model de broderie.

Var.: **čiréșcă** (Cap 98 s.v.), **čiréșcă**.

Et.: **čiręășă** + - *că*.

čiréaj, *pl. čiréajă* și **čiréajur** *s.n.* Pap¹ 40; Pap² 67; Can² 383; Cap 98; ALR I, 1, h. 25/012; ALR II, 1, h. 117/012; Cerna A/451; ALDM I, h. 394/2–6; Dms. Buboii, furuncul. *Ári un čirę ăń gúșă.* (Are un furuncul pe gât.) Cap 98 s.v.; *Cuțótu căzú ístum pri rána ráslánițălă șa că-l si licú čiręu.* (Cuțitul căzu taman pe rana leoaicei, așa că i se vindecă buboiul.) Pap M² 166/37; *Áj plin di čiręájă.* (Este plin de furuncule.) Dms s.v.; *A'căzú cuțótu pri un čirę ři ra plin di gnoi.* (Îi căzu cuțitul pe un buboi care era plin de puroi.) DP 42/8.

Var.: **čăréj** (ALDM I, h. 394/2), **čiręj**.

Et.: bg. **čirej**.

čiréc, *pl. čirét s.m.*, **čirécur** *s.n.* Sfert, pătrime. Can² 382, Cap 98, ALR II s.n., 3, h. 755; 757; 759; 938, Dms. *Cásă la muhtáru sta un čaréc di sat.* (Acasă la preceptor stă un sfert de oră.) Can T² 119/16; *Ańcă trei čirét di nõápti si vęa, tot va s-mi măncă.* (Încă trei sferturi de noapte să fi fost, m-ar fi mâncat de tot.) Cap² 63/28; *Ácu řer s-la lęj, un čiréc di líră.* (Dacă vrei să-l iei [= să-l cumperi], [costă] un sfert de liră.) Cap² 137/13;

Trimită din cîréc ăn cîréc di sat un curdón să si pucătă di pri cúlă. (Trimetea din sfert în sfert de oră o santinelă ca să se uite de pe turn.) DP 82/31; *Trei și un cîréc.* (Trei și un sfert.) ALR II s.n., 3, h. 757/012; *Trei și trei cîréc.* (Trei și trei sferturi [de oră]) ALR II s.n., 3, h. 759/012; *Ăn cumpărăi un cîréc di ócă lăcúm.* (Îmi cumpărai un sfert de oca de rahat.) Dms s.v.

Var.: **čaréc, čăréc** (Cap 95 s.v.; Dms.); **čeréc** (Can² 382 s.v., Dms s.v.)

Et.: tc. **čeyrek** (mac. **čerek**).

čiréjp vezi **čiréap**.

čirés, *pl. čirés s.m.* Pap² 67; Can² 383; Cap 98; Cerna A/1170; ALDM II, h. 1011/1-7; Dms. Cireș. *Cuála, pruápi, vięa un čiriáš.* (Acolo, aproape, era un cireș.) MP 242/14.

Var.: **čiriáš.**

Et.: lat. ***ceresius**.

čiréscă vezi **čiréaşcă.**

čiréj vezi **čiréaj.**

čiréjp vezi **čiréap.**

čirésă vezi **čiréaşă.**

čiréscă vezi **čiréaşcă.**

čirgár, *pl. čirgár s.m.* Can² 382; Cap 96 s.v. *čérgă*; Dms. Țigan care locuiește în cort; corturar. *Lă vęaų furát nişte čirgár.* (Îl furaseră niște țigani.) Dms s.v.

Var.: **čergár** (Can² 382).

Et.: mac., bg. **čergar**.

čiriáš vezi **čirés.**

čiriášă vezi **čiréaşă.**

čirişár, *pl. čirişar s.m.* Pap¹ 40; Pap² 67; Can² 383; Cap 98 s.v. *čirášă*; Dms. **1.** Luna iunie. *Pórŕi I si bucăjés pri čirişár.* (Porcii se mârlesc în luna iunie.) Cap 98 s.v. *čirášă*. **2.** Vânzător de cireșe. **3.** Numele unei păsări care se hrănește cu cireșe; botgros.

Et.: **čirášă + -ár.**

čirişarcă, *pl. čirişórŕi s.f.* Can² 383; Cap 98 s.v. *čirášă*; Dms. Nume de pasăre care se hrănește cu cireșe; botgros.

Et.: **čirişár + -că.**

čirivínă vezi **čărăvínă.**

čirivíš *s.n.* Cap 96; Dms. Zeamă; must. *Mánęa-ŕi búnă și cu slač çoan ári čiriviš.* (Mâncarea e bună și cu gust când are zeamă.) Dms s.v.

♦ *A' scuséš čărvišu.* (L i t. I-ai scos mustul. = Ai scos untul din el.) Cap² 205/28.

Var.: **čărviš.**

Et.: tc. **červiš** (mac., bg. **červiš**).

čirvină vezi **čărăvínă.**

čispín vezi **čăzbín.**

čist, čistă, *pl. čišť, čišťi adj.* Curat. *Nóstru cătún prot ra čistu vlășescu, ni gărŕă, ni măkidónŕă no avęá.* (La început, satul nostru era curat meglenoromân, nici greci, nici slavi macedoneni nu erau.) AtaM 366/24.

Var.: **čistu.**

Et.: mac., bg. **čist**.

čistéš, čistiri, čistj, čistit vb. IV. *Tranz și intranz.* Pap² 68; Can² 383; Cap 98; Dms. A face urări, a felicita. *Ŧéla ŕi vin să čistéščă zic, dúpu ŕi li ved dárurli, la sócri: čišťită-vă!* (Cei ce vin să facă urări, după ce văd darurile, le zic socrilor: să fiți cinstiți [= onorați].) Can T¹ 274/40–41; *Căŕă si zăurisęăščă insán mult ca s-I-ųu čistéščă nóųa nóřă la stăpónu núnťălă.* (Încep să arunce orez pe mulți oameni, ca s-o felicite pe nora cea nouă a stăpânului nunții.) Can T² 122/15; *Čišťirę si fáŕi únă săptămónă, nápcunťa li múťă dárurli di pri fúnă.* (Urările se fac [timp de] o săptămână, apoi darurile sunt mutate de pe frânghie.) Can T¹ 274/42; *Ca sfăršós di vărviři la čišťiri, si dúnă toŕ fartáŕi!* (Când se termină de perindat la urat, se adună toți fărtații.) Can T² 122/17; *Aŕi să-I čistím núnęa.* (Hai să-i facem urări pentru ziua numelui.) Dms s.v.

Var.: **čistéš.**

Et.: mac. *čestita*, bg. *čestitja*.

čistít, čistítă, pl. **čistít, čistítí** adj. Pap² 68; Can² 383; Cap 98 s.v. *čisté*; Dms. Onorat, stimat. *Čistítă-vă nunta*. (Onorată să vă fie nunta.) Cap 98 s.v. *čisté*; Dms s.v.; *Čistítă-vă niverăsta*. (Onorată să vă fie mireasa.) Dms s.v.; *Čistítă-vă bucurilă*. (Onorată să vă fie bucuria.) Pap M² 57/8; *Čistítă-vă nóvǎ númi*. ([La botez] Onorat să vă fie numele cel nou.) Pap M² 56/35. P. e x t. Sfânt. *Lemn čistít*. Lemn sfânt, din crucea pe care a fost răstignit Iisus Hristos. Pap M² 92/9.

Var.: **čistít** (Can² 383).

Et.: vezi *čisté*.

čistu vezi **čist**.

čišălă, pl. **čišáli** și **čišól** s.f. Can² 383; Cap 70, 97, 98; ALR II, 2, h. 315/012; Cerna A/841; Dms. Țesală. *La káptiň cáľ cu kišălă*. (Caii îi piepteni cu țesala.) Cap 70 s.v.

Var.: **čeșălă** (Cap 97 s.v.; Dms), **čeșălă** (Cap 97), **kišălă**.

Et.: mac. *češalo*.

čišăléz, čișălári, čișălái, čișălát vb. I. *Tranz.* Cerna A/842. A țesăla.

Et.: der. de la *čišălă*.

čišdiješ vezi **čijdiješ**.

čišít, pl. čișitur s.n. Dms. Soi, exemplar. *Turlij di čișitur*. (Fel de fel de soiuri.) Dms. s.v.; *Cáfcu čișít di om ra!* (Ce exemplar de om [= ce mai om] era!) Dms s.v.

Et.: tc. *češit*.

Čișma Bégului n.pr. Pap M² 174/39. Nume de fântână în *Úmă*.

Et.: *čišmă* + n.pr.

Čișma Córbului n.pr. Pap M² 174/40. Nume de fântână în *Óșiň*.

Et.: *čišmă* + n.pr.

Čișma čumărească n.pr. Pap M² 174/13; Cap 101. Nume de fântână în *Óșiň*.

Et.: *čišmă* + der. de la *Čúmă*².

Čișma-di-cúlă n.pr. Pap M² 174/40; Cap 97 s.v. *čěsmă*. Nume de fântână în *Óșiň*.

Et.: *čišmă* + di + *cúlă*.

Čișma-di-pádi n.pr. Pap M² 147/41. Nume de fântână în *Óșiň*.

Et.: *čišmă* + di + *pádi*.

Čișma-di-váli n.pr. Pap M² 174/2; Cap 97 s.v. *čěsmă*. Nume de fântână în *Cúpă*.

Et.: *čišmă* + di + *váli*.

Čișma-l-Bádu n.pr. Pap M² 174/1; Cap 97 s.v. *čěsmă*. Nume de fântână în *Óșiň*.

Et.: *čišmă* + n.pr.

čišmă vezi **čěsmă**.

Čișmúrca n.pr. Dms. Nume de loc în *Lúnđiň*.

Et.: *čišmúrca*.

čišmúrca, pl. čișmúrki și **čișmúrť** s.f. Dms. Fântână sau cișmea mică.

Et.: mac. *češmurka*.

čištés vezi **čisté**.

čištinár, pl. čiștinár s.m. Cap 97 s.v. *čěstină*. Țigan ciurar. Fig. Om zdrențaros.

Var.: **čeștinár** (Cap 97 s.v. *čěstină*).

Et.: *čěstină* + -ár.

čištít vezi **čistít**.

čítie vezi **čătíjă**.

čítijă vezi **čătíjă**.

čivijă vezi **čăvijă**.

čizbín vezi **čăzbín**.

član, pl. článi s.n. ALR I, 1, h. 59/013. Gleznă.

Et.: bg. dial. *član*, mac. *člen*.

čqáfcă vezi **čqfcă**.

čqálmă vezi **čálmă**.

čqamp vezi **čqmp**.

čqará, pl. čor și **čqári** s.f. Pap¹ 40; Pap² 67; Can² 383; Cap 98; Dms. Cioară.

♦ *Țe-ț mănćó čqára criélu?* (L i t. Ce, ți-a mâncat cioara creierul? = N-ai minte în cap? Te-ai prostit de tot?) Cap² 218/31.

Et.: cf. alb. *sorrë*.

Čóba n.pr. Cap 98. Nume de vacă.

čóclă, pl. čócli s.f. Can² 383; Cap 99; Dms. Ciocârlie. *Čóclă neágră*. (Ciocârlie neagră.) Can² 383; Cap 99 s.v.; *Čóclă roșă*. (Ciocârlie roșie.) Can² 383; Cap 99 s.v.

Var.: **čócle** (Dms s.v.), **čóle** (Dms).

Et. nec.

čócle vezi **čóclă**.

Čóča *n.pr.* Pap M² 174/37; Cap 99.

Nume de loc în *Úmă*.

čófcă vezi **čófcă**.

čolár vezi **čoułár**.

čóle vezi **čóclă**.

čólmă vezi **čálmă**.

čomp vezi **čomp**.

čop, *pl.* **čópur**, **čópit** și **čópi** *s.n.* Pap² 67; Can² 383; Cap 99; Cerna A/736, Supl.; ALR II s.n., 4, h. 1209/012, 1059/012; ALDM II, h. 858/4; Dms. **1.** Cârlig (de lemn sau de fier). *Lúpu picăsi că tivă nu-l la lisíťa și tál'ó un čop sã-ŭ scóťa lisíťa din gáură*. (Lupul înțelese că ceva nu e [bine] cu vulpea și tăie un cârlig de lemn ca să scoată vulpea din gaură.) Can T¹ 281/24; *Maĭ micu fráti [...] dăró un čop di ȳer și aŭ zăvlicăști mímă-sa*. (Fratele cel mic [...] făcu un cârlig de fier și o târăște pe maică-sa.) Cap² 30/19; *Ăŭ zăcăt'ó sétra cu čópu și ș-au scóasi prin băgă*. (Apucă haina cu cârligul și și-o scoase prin horn.) Cap² 96/23; *Púsi čópu ăn gáură sã-ŭ scóatã lisíťa*. (Puse cârligul în gaură ca să scoată vulpea.) Cap² 41/18; *Ăŭ trăgni din gáură cu un čop*. (O trase din gaură cu un cârlig.) Dms s.v.; *Zăcăcăŭ tórba di țéla čópu*. (Agățau traista de cârligul acela.) Dms s.v.; *Súlă cu čop*. (Sulă cu cârlig; igliță.) Pap M² 31/34; Cap 99 s.v. *Súlă cu čop di mplítiri*. (Igliță pentru împletit.) ALR II s.n., 4, h. 1209/012. **2.** Băț, baston. *Lă știrnu cu čópu pristi dinăpóju*. (Îl lovi cu bastonul peste spate.) Dms s.v. **3.** Cociorvă. **4.** Cioc. ALDM II, h. 858/4.

Var.: **čop** (Pap² 67; Can² 383), **čŭăp** (MP 84/20), **čŭop** (ALDM II, h. 858/4).

Et.: bg. **čop**.

čópcă, *pl.* **čópk** *s.f.* Pap¹ 40; Pap² 67; Can² 383; Cap 99; ALR II, 2, h. 375/012;

ALR II, 1, MN 872/012; Cerna A/979; Wild h. 107/1, 3; ALDM II, h. 858/1–3, 6, 7; Dms. **1.** Cioc, plisc. *Čópcă di puł*. (Cioc de pasăre.) Cap 99 s.v.; *Čópcă di ștrăc*. (Plisc de barză.) Dms s.v. **2.** Cioc la urcior. *Bărdăcu ări čópcă*. (Urciorul are cioc.) Dms s.v. **3.** (La copii) Puță. *Cu čópca goálă*. (Cu puța goală, în fundul gol.) Dms s.v. **4.** Model de broderie în zig-zag. Pap M² 33/34.

Čópca čóráľă. Can² 383; Cap 99 s.v. **a.** Ciocănitoare; **b.** Floare roșie.

Var.: **čŭăpcă** (ALDM II, h. 858/3), **čŭópcă** (ALDM II, h. 858/2, 6).

Et.: bg. **čovka**.

Čópri, **Di** ~ *n.pr.* Can² 383. Nume de loc în *Lúnđiń*.

Čor¹ *n.pr.* Can T¹ 262/2; Cap 99. Nume de loc în *Úmă* și *Lúnđiń*.

Et.: **čor²** (s.v. **pičór**).

čor² vezi **pičór**.

čorbaĝí vezi **čurbaĝíĭă**.

čorbaĝía vezi **čurbaĝíĭă**.

čorbaĝíja vezi **čurbaĝíĭă**.

čorbaĝíĭă vezi **čurbaĝíĭă**.

čorbaĝóĭ vezi **čurbaĝíĭă**.

čorbaĝóĭă vezi **čurbaĝíĭă**.

čorbaĝóĭă vezi **čurbaĝíĭă**.

čorbaĝóĭ vezi **čurbaĝíĭă**.

čorbă, *pl.* **čórbi** *s.f.* Pap² 67; Can² 383; Cap 99; Dms. Ciorbă. *L'á-la cóĭnili și la púni ăn čŭărbă*. (Ia câinele și pune-l în ciorbă.) Cap² 123/21; *Cu țe sã-ĭ dăróm ună čórbă la țísta ŭom?* (Cu ce să-i facem o ciorbă omului ăsta?) Pap M² 160/30; *Țăľi lără cárni, dărără țină, čórbă víkí ca di ŭáspiť*. (Acelea luară carne, pregătiră cina, ciorbă, ce mai, ca pentru oaspeți.) Cap² 81/13; *Biba curó și rămási čórba*. (Carnea se scurse și rămase ciorba.) DP 111/11. F i g. Leorcă. *Čórbă lă dărčá ploáia*. (Leorcă l-a făcut ploaia.) Dms s.v.

♦ *ĭndi-ĭ čórbă, ĭel lingură*. (L i t. Unde e ciorbă, el [e] lingură. = Se spune

despre persoane băgărețe, obraznice.) Pap M² 72/38; Cap² 218/33; *Čurbăgîiă fără cōrbă*. (L i t. Om bogat fără ciorbă. = Boier fără parale.) Cap² 172/15.

Var.: **čųărbă**.

Et.: mac., bg. *čorba* (tc. *čorba*).

čorobără, pl. **čorobări** Dms. Coțofană. *Čorobără, bără, đoa-n un [dinti] di bliznă să-ș dau un [dinti] di os*. (Coțofană, fană, dă-mi un [dinte] de oțel, să-ți dau un [dinte] de os.) Dms s.v.

Et. nec.

čoróp vezi **čărápă**.

Čorvi n.pr. Cap 99. Nume de loc în *Úmă*.

čósmă vezi **čěsmă**.

čótcă vezi **čútcă**.

čótră, pl. **čótri** s.f. Pap¹ 40; Pap² 67; Dms. Ploșcă. *Fáti moáșa únă pugáčă gárnáťă, aų ámplă [...] cōtra cu vin și, di ručóc, si dúți la călisiri lu mumúșu*. (Face moașa o plăcintă de grâu, umple [...] ploșca cu vin și, la prânz, se duce să-l invite pe naș.) Pap M² 120/40.

Et.: tc. *čotra*.

čoulár, pl. **čoulár** s.m. Pap¹ 40; Pap² 67; Can² 383; Cap 99 s.v. *čóulă*; Cerna A/1764; Wild h. 386/1, 2, 4–7; Dms. Cizmar; pantofar. *Nărăncă la un čoulár si-l făcă únă zăgîiă di cōuli*. (Porunca unui cizmar să-i făcă o pereche de ghete.) Cap² 104/6; *Ăn Óșin vęa un čoulár, ăI spunęău Čilipétrı*. (În Óșin era un cizmar, îi ziceau Čilipétrı.) Dms. s.v.

Var.: **čolár** (Wild h. 383/4), **čoulár** (Pap¹ 40; Pap² 67), **čulár** (Wild h. 383/1, 2, 4–7), **čouplár** (Cerna A/1764).

Et.: bg. *čehlar*.

čoular vezi **čoulár**.

čoulă vezi **čóulă**.

čóulă, pl. **čóuli** s.f. Pap¹ 40; Pap² 67; Can² 383; Cap 99; ALR II s.n., 4, h. 1190/012; Cerna A/1505; Dms. Gheată;

pantof. *Să bęa unęc ápu din dirępta čóulă lu bărbátu-su*. (Să bea puțină apă din gheata dreaptă a bărbatului său.) Pap M² 117/7; *ĂI cumpărără fes cu túfcă și silęfi și čóuli náltı*. (Îi cumpărără fes cu ciucure și sileaf [= chimir de piele] și ghete înalte.) Pap M² 140/10; *Ancăltămintu la-i, lătórlı zóli, upinț, árá sərbătórlı, cōuli*. (Încăltăminte le e, în zilele de lucru, opinci, iar în zilele de sărbătoare, pantofi.) Can T² 262/38; *Nărăncă la un čoulár si-l făcă ună zăgîiă di cōuli*. (Porunca unui cizmar să-i făcă o pereche de ghete.) Cap² 104/6; *Scoási únă cōulă din picór și aų turi ántru iel*. (Scoase o gheată din picior și o aruncă înaintea lui.) Cap² 142/12; *Maı búnă priminiri ra cãn nă duțęám la bisęárică; túntęa punęám cōuli și țivá maı zánóu pri noi*. (Îmbrăcăminte mai bună era când ne duceam la biserică; atunci puneam pantofi și ceva mai nou pe noi.) AtaM 352/21; *Con li punięá fičúru čųăulıli, la mučóc din čųăulă șárpıli și tınıru murı*. (Când copilul își punea ghetetele, șarpele din gheată îl mușcă și tânărul muri.) MP 204/6; *Meų fráti-n cumpuró cōuli*. (Fratele meu îmi cumpără pantofi.) DP 195/32; *Iel să-n dără, mámu, móri, cōuli*. (El o să-mi făcă, mamă, măi, ghete.) Cap² 22/2; *Trupcăiáști un, văr vęári cōuli*. (Tropăie unul [= cineva], o fi având ghete.) Dms s.v.

Var.: **čoulă**, **čóulă**, **čųăulă**.

Et.: bg. *čehál*.

čouličcă, pl. **čouličkı** s.f. Cap 99 s.v. *čóulă*; Dms. Ghetuță, pantofior.

Var.: **čouličcă** (Dms).

Et.: **čóulă** + **-lčcă**.

čouličcă vezi **čouličcă**.

čófcă, pl. **čófti** și **čoft** s.f. Pap² 67; Can² 381; Cap 93; ALR II s.n., 3, h. 690/012; Cerna A/1383, 1384; ALDM II,

h. 1181/1, 3, 5, 6; Dms. Stăncuță. *Čáfcă nă lă Ța púlu din triușă*. (Stăncuța ni-l luă puiul (de găină) din curte.) Dms s.v.; *Și Dómnú [...] zísí: „Țe ra si si fácă”*. *Și și fșiră áră čófti*. (Și Domnul [...] zise: „Ce a fost să se facă [din nou]”. Și se făcură din nou stăncuțe.) Pap M² 155/23; *Mára, ți sa țesti yáyu di čófti?* (Bre, ce sunt ouăle astea de stăncuțe?) Cap² 46/9; *Ca amnárá, amnárá, bătúrá di niști čófti*. (Dacă merseră ce merseră, dădură de niște stăncuțe.) Cap² 59/17; *Vizú niști čoff primúlti*. (Văzu foarte multe ciori.) DP 39/13; *Țesti čófti să iță să si fácă yoi, di Țo să li pasc*. (Fie ca stăncuțele astea să se facă oi, ca eu să le pasc.) Cap² 53/11; *Čáfcă máscuri* (Cioroi.) Cerna A/1384.

Var.: **čáfcă** (Pap² 67; ALDM II, h. 1181/1, 3, 5, 6), **čóáfcă** (Dms), **čófcă**.

Et.: mac., bg. *čavka*.

čólmă vezi **čálmă**.

čómp, *pl. čómpur s.n.* Pap² 67; Can² 383; Cap 99; Dms. Cep. *Ál dăróá un čóamp*. (Îi făcu un cep.) Dms. s.v.; *Butéáyu cu dóáú čóámpur*. (Butoi cu două cepuri.) Dms s.v. P. e x t. Jet. *Vínu cățó si cúră cõmp din butéáyu*. (Vinul începu să curgă [ca un] jet din butoi.) Cap 99 s.v.

Daŷ čõmp. A țâșni. [*Vínu*] *děádi čõamp*. ([Vinul] țîșni.) Dms s.v.

Var.: **čõamp**, **čõmp** (Pap² 67).

Et. nec.

čõp vezi **čõp**.

čóplă vezi **čóplă**.

črăcmác, *pl. črăcmáti s.n.* ALDM II, h. 650/1-3, 5-7; Dms. **1**. Pușcă sau pistol cu cremene; (la pușcă) închizător. *L'-ă čăcăldisít črăcmácu, di țxa nu buuíăști*. (Îi e stricat închizătorul, de aceea nu trage.) Dms s.v. **2**. Brichetă (de aprins țigări); amnar. *Dúsi din Sărúnă un črăcmác*. (A adus de la Salonic o brichetă.) Dms s.v. **3**. Pușcă de soc; pușcoci.

Var.: **čăcmác** (ALDM II, h. 650/7).

Et.: tc. **čakmak** (mac., bg. *čakmak*).

črăcnés, **črăcníri**, **črăcníj**, **črăcnít vb.** IV. *Intranz.* Cerna A/726; ALDM II, h. 653/1, 3-7; Dms. A scăpăra. *Asán, cu črăcnăști, bun, s-mi tálčóáš, mi ácu nu črăcnăști, pústu, áy vez măstăgarca!* (*Asán*, dacă scapără [= ia foc pușca], bine, o să mă omori, dar dacă nu ia foc, nenorocitul, o vezi bâta!) Dms s.v.

Var.: **črăcnjás** (ALDM II, h. 653/3).

Et.: tc. **čakmak**.

črăcnjás vezi **črăcnés**.

črăngés, **črăngíri**, **črăngíj**, **črăngít vb.** IV. *Intranz.* A zornăi, a zângăni. *Ța, vini álba Măru, anvescútă, năridítă și črăngăști*. (Iată, vine frumoasa Măru, îmbrăcată, împodobită [cu șiraguri de galbeni] și zornăiește.) W 62/4.

Et.: tc. **čingirdamak**.

čyăp vezi **čõp**.

čyăpcă vezi **čõpcă**.

čyărbă vezi **čõrbă**.

čyăplă vezi **čóplă**.

čubrică *s.f.* Pap² 68; Can² 383; Cap 99; Dms. Cimbru. *Čubrica si mănăncă cu báclă*. (Cimbrul se mănăncă cu fasole.) Cap 99 s.v.; *Čubrica dă slač lă bob și lă línti*. (Cimbrul dă gust la fasole și la linte.) Dms s.v.

Et.: mac. **čubrika**.

čubúc vezi **čăbúc**.

čúc, *pl. čúcur s.n.* Pap¹ 40; Pap² 68; Can² 383; Cap 99; Cerna A/2029; ALDM II, h. 876/5, 6, h. 1123/5; Dms. Știulete fără boabe; ciocălău. *Cu čúcur fáțim fõcu*. (Cu ciocălăi facem focul.) Dms s.v.

Et. nec.

Čúca *n.pr.* Pap M² 174/3. Nume de deal în *Lúnđin* și *Birislăv*.

Et.: **čúcă**.

čucán, *pl. čucáni s.n.* Pap² 68; Can² 383; Cap 96; Cerna A/714, 1097; Wild h. 345/1, 3-7; ALDM II, h. 644/1, 7, 953/1-7; Dms. Ciocan. *Dõu trei fėti ay fúră tucála, čucánu di la bisérică*. (Două trei fete fură

toaca, ciocanul de la biserică.) Can T¹ 269/19; *Aș lo un cuțăt, únă cúti și un čecán.* (Își luă un cuțit, o cute și un ciocan.) Cap² 112/31; *Čucánu și mistríja sa aláturli lu májsturu.* (Ciocanul și mistria sunt uneltele zidarului.) Dms s.v.

Var.: **čecán.**

Et.: mac. **čekan.**

Čucárca din čirnič n.pr. Cap 100. Nume de loc în *Úmă*.

Et.: din **čucárcă** + **din** + **čirnič**.

čucárcă, pl. **čucárță** și **čucórtș** s.f. Cap 100; Dms. Delușor, ridicătură de teren. *Júnsiră ăn un loc dinjurát tot di čucárță nálti.* (Ajunseră într-un loc înconjurat peste tot de vărfuri înalte.) Cap² 115/6; *Si vxa scuns dípu únă čucárță.* (Se ascunsese după un delușor.) Dms s.v.

Var.: **čucárță.**

Et.: vezi **čucă.**

čucárță vezi **čucárcă.**

čucă s.f. Pap¹ 40; Pap² 68; Can² 383; Cap 99; Wild h. 30/3; Dms. Vârf de deal; deal. *Ań am un gulúb alb, túcu di pri čucă, čucă mejárđi.* (Am un porumbel alb, mereu umblă din deal în deal. [Ghicioare: Briciul.]) Cap² 153/5; *Di pri únă čucă pruțápóá.* (De pe un deal începu să strige.) Dms s.v.

Et.: cf. alb. **čukë**, mac., bg. **čuka.**

čucăés vezi **čucăjés.**

čucăjés, **čucăjiri**, **čucăjii**, **čucăjít** vb. IV. *Tranz.* Pap¹ 40; Pap² 68; Can² 383; Cap 99; ALR II, 1, h. 296/012; Cerna A/857; ALDM I, h. 243/2, 6, ALDM II, h. 1032/1-3, 5, 6; Dms. **1.** A bate, a lovi; a ciocni, a atinge; a ciocăni. *Čucăés cu colídili [...] pána la dau culáf.* (Ciocănesc cu ciomegele de colind [...] până le dau colaci.) Can T¹ 268/23; *Čucăjá vrin la poárta noastră.* (Bătea cineva la poarta noastră.) Dms s.v.; *Ái vácótu s-li čucăim núțli.* (E timpul să batem nucii.) Dms s.v.; *Čucni puápa la puártă și la lo anđója anúntru.* (Bătu popa la poartă și hangiul îl

luă înăuntru.) MP 144/5; *Púsiră, únă séră, catrán mult la poártă și, cpon vini țerbu să čucnăscă, a! si lipi córnul di catrán.* (Puseră, într-o seară, multă smoală la poartă și, când veni cerbul să bată, i se lipi cornul de smoală.) Pap M¹ 16/20; *Tréja [făță] la čucni un rupt, urót, ái spunéu Kélci din čănúșă.* (A treia [fată] lovi pe unul rupt, urât, îi ziceau *Kélci* din cenușă.) Cerna T; *Jel a! čucni cu țeli méri ăń frúnti și e! anđíră.* (El îi lovi [= atinse] cu merele acelea în frunte și ei înviară.) Cap² 48/43; *S-li čucnim uáuli.* (Să ciocnim ouăle.) Dms s.v.; *Uzó ca la puártă čucuiáști.* (Auzi că bate [cineva] la poartă.) MP 74/6; *Túnțea lisíta lo un căbrán și lo s-čucuiáscă, dum-dum-dum, pri túmcă-túmcă.* (Atunci vulpea luă o creangă și începu să lovească, poc-poc-poc, din deal în deal.) MP 90/28; *Con júnsiră cásă, láră si čucuiáscă la poárta di nafără cári ra ancłsă.* (Când ajunseră acasă, începură să bată la poarta de afară, care era închisă.) DP 172/38; *Á! čucăjásti ínima.* (Îi bate inima.) ALDM I, h. 243/2, 6; *La púsi și căpácu și lo s-li čucuiáscă cārřili.* (Puse și capacul și începu să bată cuiele.) MP 116/2; *Ló să čucăjáscă: tac-tuc, tac-tuc, lă măsturisiră sándúcu.* (Începu să bată: poc-poc; poc-poc, îl meșteriră cufărul.) DP 92/14; *La stricórá [lápțili] prin stricătoári și nápcunta a! pun siriște și la čucăjés și la nclágă.* (Îl strecoară [laptele] prin strecurătoare și apoi îi pun cheag și îl bat și îl încheagă.) Can T² 126/17. **2.** A scăpăra. ALDM II, h. 1032/2. **3.** A jugăni. *Bói! si čucăjés; și birbéti! si čucăjés.* (Boii se jugănesc; și berbecii se jugănesc.) Dms s.v.; *Mérci nóstru la čucăim.* (Pe *Mérci* al nostru îl jugănim.) Cap 99 s.v.

♦ *Axăná sicáră čucăjásti.* (L i t. Bate secara străină. = Se spune despre cineva care lucrează pentru străini.) Cap² 202/44.

Var.: **čicuĭés** (ALDM II, h. 1032/3), **čučăés, čucnés, čucués** (Pap¹ 40), **čucuĭés**.

Et.: mac. **čuka** (*čukne*), bg. **čukam** (*čukna*).

čucăĭít, čucăĭítă, pl. čucăĭít, čucăĭítı
adj. Pap¹ 40; Pap² 68; Can² 383; Cap 99 s.v. *čucăĭés*; Dms. Bătut, lovit; jugănit. *Birbėĭi čucăĭıt* (Berbec jugănit.) Can² 383 s.v.; Cap 99 s.v. *čucăĭés*. F i g. Prost, tămpit. *Čucnıt ăń cap.* (Bătut în cap; tămpit.) Cap 99 s.v. *čucăĭés*.

Var.: **čucnıt**.

Et.: vezi **čucăĭés**.

Čúcă Đána *n.pr.* Cap 99 s.v. *čúcă*.
Nume de loc.

Et.: **čúcă** + **Đána**.

čúcăș vezi **čuncăș**.

čúcmă, pl. čúcmı *s.f.* Bătaie. *Ay lə [lisıŋa] di urécĭ, a l' púsi únă čúcmă și-y tălcő.* (O luă [vulpea] de urechi, îi trase o bătaie și o omorî.) DP 74/39.

Et.: der. de la **čucăĭés** (*čucnés*).

čucnés vezi **čucăĭés**.

čucnıt vezi **čucăĭít**.

čucș vezi **čuncăș**.

čucurés, čucurıri, čucurıĭ, čucurıt
vb. IV. *Refl.* Can² 383; Cap 100; Dms. A se răsacăra. *Ań am únă bábă, túcu și čucurėști pri foc.* (Am o babă, mereu se răsacără pe foc. [Ghicioare: Pirostia].) Can T¹ 273/15.

Et.: mac. **čekori**.

čúcut, pl. čúcutı *s.n.* Cap 100. Ciocan.

Et.: der. de la **čucăĭés** (*čucnés*).

čucutíc, pl. čucutıĭı *s.n.* Pap² 68; Can² 383; Cap 100 s.v. *čúcut*. Ciocănel.

Var.: **čucutır** (Pap² 68).

Et.: **čucut** + *-íc*.

čucutır vezi **čucutíc**.

čucués vezi **čucăĭés**.

čucuĭés vezi **čucăĭés**.

čuč, pl. čúčur *s.n.* Pap¹ 41; Pap² 68; Can² 383; Cap 102; Dms. **1.** Grămăjoară de pământ. **2.** Suport de pământ ars ce susține țestul în care se coace pâinea.

♦ *Că vrin čuč.* (L i t. Ca o grămăjoară. = Se spune despre o persoană scundă de înălțime.) Dms s.v.

Var.: **čúčă** (*s.f.* Pap² 68).

Et. nec.

čúčă vezi **čuč**.

čučăĭés, čučăĭıri, čučăĭı, čučăĭıt *vb.* IV. Can² 383; Cap 102; ALDM II, h. 1032/3; Dms. *Intranz.* A sta jos, a se așeza; a sta pe vine. *Čučńgá ungác.* (Stai jos puțin.) Dms s.v.; *Ĭc nu putıĭı si čucnés.* (N-am putut să mă așez de loc.) Dms s.v.

Var.: **čičuĭés** (ALDM II, h. 1032/3), **čučnés**.

Et.: mac. **čučı**, bg. **čučă**.

čúčă¹, pl. čúčkı *s.f.* Cerna A/1120; ALDM II, h. 1123/1–7; Dms. Ardei.

Var.: **șúșcă** (Cerna A/1120, ALDM II, h. 1123/3).

Et.: mac., bg. **čúška**.

čúčă² *s.f.* Cap 102; Dms. Numele jocului de copii, „de-a dusul în cărcă”. *Pri drum nuĭbó únă čátă di fičór cári si jucáı čúčă.* (Pe drum întâlni un grup de copii care se jucau „de-a dusul în cărcă”.) Cap² 76/40.

Et.: **čuč** + *-că*.

čučnés vezi **čucăĭés**.

čučór vezi **pičór**.

čučór vezi **pičór**.

čučúľă vezi **čučúľ**.

čučuleán, pl. čučuleánı *s.m.* Pap² 68; Can² 383; Cap 102; Dms. Ciocârlan; ciocârlie. *Čučuleánu, [...] ácu la manáncă vrin cőni, cőnli antúrbă.* (Pe ciocârlan, [...] dacă-l mănâncă un câine, câinele turbează.) Can T² 101/12; *Čučuleánu si náľă an sus, si dúĭı pána la vıntu turbát.* (Ciocârlia se înălța în sus, se duce [= ajunge] până la vântul turbat.) Can T² 101/10; *Tălcőrá un čučuleán, un săcól și un púriř.* (Omorără o ciocârlie, un vultur și un purice.) Cap² 95/17; *Si dúsiră ára la lov și tălcőrá un čurčuleán.* (Se duseră din nou la vânat și omorără un ciocârlan.) DP

111/13; *Čučulǵánu ái unǵác mai mári di vrǵpčán.* (Ciocârlia e puțin mai mare decât [o] vrăbie.) Dms s.v.; *Čučulǵánu aș la dǵrǵ cúibu prin pǵimínt.* (Ciocârlia și-l făcu cuibul prin pământ.) Cap 102 s.v.

Var.: **čučulén** (Pap² 68), **čurčulǵán**, **čurčulǵi** (Pap² 68).

Et.: **čučúl** + **-ǵán**.

čučulén vezi **čučulǵán**.

čučúl, pl. **čučúlǵá** s.n. Cap 102 s.v. *čučúlǵá*; Dms. Vârf; extremitate superioară; moț.

Var.: **čučúlǵá** (Cap 102).

Et.: bg. **čučul**.

Čučulán n.pr. Pap M² 174/7. Nume de loc în *Úmǵá*.

Et.: **čučulǵán**.

čučúlčǵá, pl. **čučúlčǵi** s.f. Can² 383; Cap 102 s.v. *čučúlǵá*. Vârf; extremitate superioară.

Et.: din **čučúl** + **-čǵá**.

čúdǵá, pl. **čúdi** s.f. Pap² 68; Can² 383; Cap 100; ALR I, 1, h. 101/012, 013; Dms. **1.** Minune, miracol. *Și șa, cu múltǵi čúdi ři řeși řičóru, lǵrǵá múltǵi pári.* (Și așa, cu multele minuni pe care le făcu băiatul, luară mulți bani.) Pap M¹ 22/16; *A! zisirá la ǵmpirátu s-la trimǵătǵá si-l la řurǵá pucróvu di la lámǵǵǵá, si vǵǵádǵá cáfcu čúďǵá di pucróv ári.* (Îi ziserǵá împǵratului să-l trimită să-i fure velința zmeului, să vadǵă ce minune de velință are.) DP 90/36; *Si priuzó úrdina víkím cǵti čúdi ři řiřǵǵá.* (În fine, se zvoni peste tot de câte minuni ce făcea.) DP 30/30; *Ři s-va spun, čúďǵá lucrú: pri řamíá turřǵáscǵá stǵtǵǵá, cu péňli řǵșiríti, únǵá řǵǵǵǵǵá.* (Ce să vă spun, lucru de mirare: pe geamia turcească stătea, cu penele rǵsfireate, o gǵainǵá.) DP 62/2; *Cǵtǵó an sus cǵtru řer ři zǵřǵé: „bre! ři mári čúďǵá!”* (Se uitǵă în sus spre cer și zicea: „bre, ce mare minune!”) Pap M¹ 26/5; *Minčunóșǵi!, ca vizúřǵá řeștǵǵá čúďǵá, si*

anřricǵrǵá. (Mincinoșii, dacǵă vǵzurǵă acest miracol, se speriarǵă.) Pap M² 159/40; *Tuřǵt priúnǵá cunuscúřǵá čúďba.* (Toți împreună (re)cunoscúřǵă [= înțeleserǵă] miracolul.) MP 198/26; *Mi čudíř di čúďǵá.* (Încremenii de mirare.) ALR I, 1, h. 101/012; *Mi řirǵiř di čúďbǵá.* (Rǵmǵăsei uimit de minune.) ALR I, 1, h. 101/013. **2.** Pl. Bunǵătǵi, delicatese. *Io si mi duc si-ń la řtet tǵti, ca si-ń dúicǵ čúďi.* (Eu o să mă duc să-l aștept pe tata, că o să-mi aducǵă bunǵătǵi.) Cap² 130/23; Pap M² 128/21.

Var.: **čúďbǵá**.

Et.: mac., bg. **čudo**.

čúďbǵá vezi **čúďǵá**.

čúďen, **čúďnǵá**, pl. **čúďni**, **čúďni** adj.

Minunat. *Mǵǵisa scǵóșǵi čúďni mǵncǵtúr.* (Masa scoase [= dǵădu la ivealǵă] mǵncǵruri minunate.) DP 113/19.

Et.: mac., bg. **čuden**.

čúďés, **čúďiri**, **čúďiř**, **čúďit** vb. IV. *Reřl.* Pap² 68; Can² 383; Cap 100; ALR I, 1, h. 140/012; Dms. **1.** A se mira, a fi uimit, a se minuna, a încremenii (de mirare). *Fičóru lu mpirátu si čúďe cǵři ři bǵ řista cal ápu.* (Fiul împǵratului se mira de ce acest cal nu bea apă.) Can T¹ 278/33; *Įel mult si čúďiř di řista lucrú.* (El se mirǵă mult de acest lucru.) Cap² 28/15; *Aș čúďiř čúďiř múm-sa.* (Foarte tare se mirǵă mamǵă-sa.) MP 128/4; *Óǵmíniř! ampířetǵșt, ca vinířǵá mǵřinista, si čúďiriř cǵř vizúřǵá tapóla áncǵ cǵřta mai řrǵșǵá.* (Oamenii împǵratului, când venířǵă în ziua urmǵătoare, se mirǵă când vǵzurǵă plopul încǵ pe atǵta mai gros.) Pap M¹ 16/7; *Di čúďiri lucrú ca, di řúndi murǵu i zúřǵǵá cǵřti řinř, řǵșǵi víti, di ca la tǵlčó [vǵmpířu], nu murí řiři únǵá vítǵ víkǵ.* (De mirare lucru că, de unde mureau în fiecare zi câte cinci, șase vite, dupǵă ce îl omorí [pe vampir], nu mai muri nicio vitǵ.) Can T¹ 271/16; *Si čúďeřti ca řúbǵr.* (Se mirǵă ca prostul.) Pap M² 72/3; *Nǵřódu řǵłdi si*

čudǎ. (Lumea numai se mira.) AtaM 373/10; *Și lui a' ra frică di ȕista čudit fičór.* (Și lui îi era frică de acest băiat minunat [= fermecat, deosebit; ciudat].) Pap M² 153/34. **2.** A se gândi, a reflecta, a se întreba. *Iǎ mi čudiǎs cum s-uǎ liǎǎ [lǎbinița] di čuǎla.* (Eu mă gândesc cum să iau [pepenele] de acolo.) MP 202/1; *Ia stǎ și si čudǎsti:* „*te mǎncări să-ǎ fac ȕo la moșu meu?*” (Ea stă și se gândește: „ce mâncare să-ǎ fac eu moșului meu?”) Cerna T; *Ie' si čudǎǎ cum si la pǎrǎ faKiru di fičór.* (Ei se întrebau cum să-l omoare pe bietul băiat.) Cap² 78/25; *Dupǎ ȕe si čudi unǎc vacót, a' zisi.* (După ce se gândi puțin timp, îi zise.) Can T² 108/26; *Si čudi iǎndi si áflǎ tǎri scand.* (Se gândi unde o să găsească asemenea scaun.) Cap² 86/13; *Pópa toátǎ noǎptǎ si čudi și dimingǎta lǎ trimǎsi cu bóil.* (Popa toată noaptea se gândi și dimineța îl trimise cu boii.) DP 44/2; *Fičóru lu mpirátu [...] cațó să si čudǎscǎ cum să făcă sǎ-ǎ disfǎcǎ [fǎta].* (Fiul împăratului [...] începu să se gândească cum să facă s-o dea jos [pe fată].) Can T¹ 279/3; *Ló si čudǎscǎ, árǎ, cum s-la piárdǎ.* (Începu din nou să reflecteze cum să-l omoare.) DP 44/8. **3.** A se văicări, a se văita. *Nu ti čudiǎǎ, că iǎ s-mi duc an toǎ lǎǎc.* (Nu te [mai] văicări, că o să mă duc eu în locul tău.) MP 68/23; *Nu ti čudiǎǎ! Cóti si-ȕ trubuiǎscǎ, iǎǎ ȕa sam!* (Nu te văita! Câte or să-ȕi trebuiască, eu sunt aici!) MP 248/16; *Mi čudǎs.* (Mă vaiet.) ALR I, 1, h. 140/012. **4.** Imper. A se păzi. *Cátǎ neǎa; na-ǎ ȕǎstǎ lǎǎcǎ și si nu-ǎ distǎp, lumíntra, čudǎ-ti; ȕo di toǎ bun áț zic.* (Fii atent; ia tigva asta și să n-o destupi, altfel, păzește-te; eu îți zic pentru binele tău.) DP 120/39.

Var.: **čudiǎs.**

Et.: mac. **čudi** (*se*), bg. **čudja** (*se*).

čudiǎs vezi **čudǎs.**

čudilǎ, *pl. čudilur* *s.f.* Can² 383; Cap 100 s.v. *čudǎs*; Dms. Minune. *Čudilǎ lu Dómnu.* (Minunea lui Dumnezeu.) Dms s.v.; *ȕel fǎsi ma mári čudilǎ.* (Acela făcu o minune [și] mai mare.) Cap² 107/46.

Et.: **čudǎ** + **-ilǎ.**

čudiri, *pl. čudir* *s.f.* Cap 100 s.v. *čudǎs*; Dms. Mirare, uimire. *ȕi-ǎ ȕǎstǎ čudiri pri tini?* (Ce-i mirarea asta pe tine?) Dms s.v.; *ȕi vizú ra di čudirǎ lúcru.* (Ce văzu era lucru de mirare.) DP 66/24.

Et.: vezi **čudǎs.**

čudisít, **čudisítǎ,** *pl. čudisít, čudisíti* *adj.* Cap 100 s.v. *čudǎs*; Dms. Uimit. *ȕǎrlu, cum aǎ vizú, rǎmási čudisít.* (Împăratul, cum o văzu, rămase uimit.) Cap² 108/32.

Et.: vezi **čudǎs.**

čuduvísti, *pl. čuduvíst* *s.f.* Ciudățenie; ființă ciudată, arătare. *La zǎnvǎrti buzdugǎnu și máǎni la ȕǎ čuduvístǎ și-ǎ pugudí.* (Învârti buzduganul și azvârli în ciudățenia aia și o nimeri.) DP 166/32; *ȕǎ čuduvístǎ ra unǎ lámǎǎ cári aǎ durǎ pičóru mult.* (Arătarea aceea era un balaur pe care îl durea tare piciorul.) DP 166/33.

Et.: mac., bg. **čudovište.**

čuf, *pl. čúfi* *s.m.* Dms. Păr încâlcit.

Et.: it. **ciuffo.**

čufincǎ vezi **čfincǎ.**

čufingǎ vezi **čfincǎ.**

čúkiti *n.pr.* Pap M² 174/16; Cap 100. Nume de loc în *Cónȕco.*

čul¹, *pl. čúlu* *s.n.* Can² 383; Cap 100; Dms. Velință mică așternută pe spinarea calului sau a măgarului, sub samar. *Úni' lǎ gunés [scuculǎǎ] și lǎnȕi' șȕǎǎ cu čúlu și di cóla lǎ dúnǎ an sac.* (Unii le gonesc [lăcustele] și ceilalți așteaptă cu velnița și apoi le adună în sac.) Can T² 116/6.

Et.: tc. **čul** (mac., bg. **čul**).

čul², *pl. čulur s.n.* Pap² 68; Cap 101; Dms. În expr. *Pun un čul*. A marca un punct, a câștiga un avantaj în jocul de copii *a măčca. Băjă čulur āl' púsi*. (I-a marcat multe puncte.) Dms s.v.

Et. nec.

čul³, **čulă**, *pl. čul, čuli adj.* Pap¹ 41. (Despre animale) cu o singură ureche.

Et.: bg **čul** (mac. **čulav**).

čul⁴, **čulări**, **čulăj**, **čulát vb.** I. *Tranz.* Pap¹ 41; Pap² 68; Cap 101; Wild h. 194/4, 5; Dms. A asculta (cu atenție). *Čulă si-ț spun*. (Ascultă cu atenție să-ți spun.) Cap 101 s.v.; *Ič nu mi čulă fičóri!*. (Copiii nu mă ascultă deloc.) Dms s.v.; *Pricázma čulátă*. (Poveste ascultată cu atenție.) Dms s.v.

Var.: **čulés** (Pap¹ 41; Pap² 68).

Et.: mac. **čuli**.

čulác, *pl. čulát s.m.* ALDM I, h. 270/1, 5; Dms. Ciung.

Et.: tc. **čolak** (mac., bg. **čolak**).

čulár vezi **čoglár**.

čulă *n.pr.* Pap¹ 40; Pap² 68; Pap M² 170/35; Cap 101. Nume de oaie.

Et.: **čul³**.

čulés vezi **čul⁴**.

čuldisés, **čuldisiri**, **čuldisi**, **čuldisit vb.** IV. *Tranz.* Dms. A acoperi calul sau măgarul cu velință. *Čon ișqá din cásă, lă čuldisiră [cálu] și nu vizú řivá*. (Când ieși din casă, îl acoperi [pe cal] și [acesta] nu văzu nimic.) Dms s.v.; *Pruubidŭ, sã čuldisit toř cář!*. (Am controlat, toți caii sunt acoperiți cu velințe.) Dms s.v.

Et.: tc. **čullamak**.

čuléră vezi **čalíră**.

čulŭjă vezi **čilŭjă**.

čulín, *pl. čulín s.m.* Pap¹ 41. Ciulin.

Et. nec.

čulíră vezi **čalíră**.

čultár, *pl. čultáră și čultor s.n.* Dms. Velință.

Et.: cf. **čul¹**.

čumát, **čumátă**, *pl. čumát, čumáti adj.* Pap² 68. Bolnav de ciumă; ciumat.

Et.: der. de la **čumă¹**.

čumă¹, *pl. čumi s.f.* Pap² 68; Can² 383; Cap 101; Dms. **1.** Ciumă. *Čuma cătúnu řista la zăpustí*. (Ciuma a pustiit satul ăsta.) Cap² 144/39; *Nu sam neágra čumă, cã sam íla ta řea búnă*. (Nu sunt ciuma neagră, că sunt fiica ta cea frumoasă.) Cap² 101/2; *Dintru ca si scápă di čumă, [cupinéři!]* la lăsără cătúnu. (Ca să scape de ciumă, [locuitorii din Cúpă] părăsiră satul.) DP 222/34; *Făřla čumă*. (Ciumă.) Cap 101 s.v. F i g. Persoană rea și urâtă. *Čumu!* (Urătule; urăto!) Dms s.v. **2.** Flocc de lână.

♦ *Čot čuma-n leč*. (L i t. Cât ciuma de leac.= De loc, foarte puțin.) Pap M² 65/42; *Čuma s-ti bătă!* (Lovi-te-ar ciuma!) Pap M¹ 13/5; Pap M² 59/23; *Čuma s-la dúnă!* (Ciuma să-l adune [= să-l omoare].) Cap² 191/12.

Et.: lat. **cyma**.

Čumă² *n.pr.* Pap M² 174/11; Cap 101. Nume de loc în *Óřin*.

Et.: **čumă¹**.

čumbás vezi **čămbás**.

čumbăș vezi **čămbăș**.

čumúgă vezi **čămúgă**.

čumulŭgă vezi **čămulŭgă**.

čunc vezi **čung**.

čuncaș vezi **čuncăș**.

čuncăș *interj.* Cap 101; Dms. Strigăt cu care se opresc măgarii: „stai”, „stop”. *Ĭel túcu si-ț cacă pári până čon si-l' zŭř „čuncaș”*. (El o să-ți cace într-una bani până când o să-i zici „stai”.) Cap² 89/11; *Ářă dčádu ař zis-ař „čuncăș” și [micu fráti] si fát-ař măgár*. (Iar bătrânul i-a zis „stop” și [fratele cel mic] s-a transformat în măgar.) Cap² 102/11.

Var.: **čucăș** (AtaM 261/18), **čucș** (Cap 101 s.v.; Dms), **čuncaș** (Cap 101 s.v.).

Et.: onomatopee.

Čuncutělu *n.pr.* Pap M² 174/15; Cap 101. Nume de loc în *Cúpă*.

čunķi *conj.* Dms. Pentru că.

Et.: mac. **čunķi** (tc. **čũnkũ**).

čunčupércă vezi **činčupércă**.

čung, **čungă**, *pl.* **čunz**, **čunzi** *adj.* Pap² 68; Can² 384; Cap 101; ALDM I, h. 270/2–4, h. 271/2–4; Dms. Ciung.

♦ **Čung s-ti ved!** (Vedea-te-aș ciung!) Cap 101 s.v.; **Čungă să-ți porți!** (L i t. Ciungă s-o duci [mâna]. = Să olegești.) Pap M² 60/26.

Var.: **čunc** (ALDM I, h. 270/2).

Et. nec.; cf. it. **cionco**.

Čunga *n.pr.* Cap 101. Nume de capră.

Et.: **čung**.

čungár, *pl.* **čungár** *s.m.* Cap 101; Dms. Copac bătrân, uscat.

Et.: din **čung** + **-ár**.

čupop vezi **čop**.

čupocă vezi **čopcă**.

čup, **čupă**, *pl.* **čup**, **čupi** *adj.* Pap¹ 41; Pap² 68; Can² 384; Cap 101; Cerna A/2385; Dms. (Despre oi sau capre) cu urechi mici. **Căpră čupă**. (Capră cu urechi mici.) Pap¹ 41 s.v.; Pap² 68 s.v.; Dms s.v.; **Cumpărăi ună uaiă čupă**. (Am cumpărat o oaie cu urechi mici.) Cap 101 s.v. P. e x t. Bleg. **Un moș aș vea ună căpră čupă**. (Un moș avea o capră bleagă.) Cap 101 s.v.

Et.: alb. **čup**.

Čupa *n.pr.* Pap M² 170/36; Cap 101 s.v. **čup**. Nume de oaie sau capră cu urechi blegi.

Et.: **čup**.

čupcăies, **čupcăiri**, **čupcăii**, **čupcăit** *vb.* IV. *Tranz.* ALDM II, h. 851/7. A ciuguli; a ciupi.

Et.: der. de la **čopcă**.

čupél, *pl.* **čupčálă** *s.n.* Cerna A/733, 1231; Dms. Bețișor, vreasc, surcea. **Cu čupélu, çoat sã măiș, nu dçári**. (Cu bețișorul, oricât ai lovi, nu doare.) Dms s.v.; **Cu çoativa čupčálă prinsim fõcu**. (Am aprins focul cu câteva surcele.) Dms s.v.

Et.: bg. **čupilo** (Mladenov, s.v. **čupene**).

Čupitónă *n.pr.* Cap 102. Nume de persoană.

čuplés, **čuplíri**, **čuplíj**, **čuplít** *vb.* IV.

Tranz. Pap¹ 41; Pap² 68; Can² 384; Cap 102; ALR II s.n., 1, h. 45/012, h. 230/012; ALR II s.n., 2, h. 370/012; Cerna A/151, 971; ALDM II, h. 851/1–6; Dms. A ciuguli; a ciupi; a ciocăni. **Púll čuplés úuli**. (Păsările ciugulesc strugurii.) ALR II s.n., 1, h. 230/012; „**Turčá šikér**” *io, mámu, čuplé-la gǎllíni*. („Aruncă zahăr” eu, mamă, găinile să-l ciugulească.) Cap² 17/6; **Únă gǎllínă čuplé prin triúšă**. (O găină ciugulea în bățatură.) DP 61/28; **Con čupléu, fǎțéu mári cǎlbǎloc**. (Când ciuguleau, făceau mare gălăgie.) DP 182/5; **La púniț [Čúsi-Cučóti] an cucóti! nóstri si la čupléscă și s-la tǎlčáscă**. (Puneți-l [pe Cocoșelul-fără-coadă] printre cocoșii noștri, să-l ciugulească și să-l omoare.) Pap M² 137/34; **Ca tricú unčac vrčami, si dunără mulț puț [...]** și **lără si čupléscă me!** (După ce trecu puțină vreme, se adunară multe păsări [...] și începură să ciugulească mei.) DP 182/4; **Gǎllíni lă čuplíră gǎrnișóru**. (Găinile au ciugulit porumbul.) Dms s.v.; **Turčá-la unčac me!** **să čupléscă púll!** (Aruncă-le puțin mei, ca să ciugulească păsările.) Dms s.v.; **Čuplitóarcă čupléști ăñ çoája di pom dúpu gėrm**. (Ciocănitorea ciocănește în coaja pomului după viermi.) Cap² 102 s.v.; **Čuplít di sípcă**. (Ciupit de vărsat.) ALR II, 1, h. 45/012; **Čuplít di sipăniță**. (Ciupit de vărsat.) Dms s.v.

Et.: bg. **čoplja**.

čuplitór, *pl.* **čuplitór** *s.m.* Dms. Cioc, plisc. **Çoan ț-u da una cu čuplitóru!** (Când ți-o da una cu ciocul!) Dms s.v.

Et.: din **čuplés** + **-itór**.

čuplitóará vezi **čuplitórcă**.

čuplitóarcă vezi **čuplitórcă**.

čuplitóári vezi **čuplitórcă**.

čuplitórcă, *pl.* **čuplitórtș** și **čuplitórkı** *s.f.* Pap¹ 41; Pap² 68; Can² 384; Cap 102 s.v. **čuplés**; ALR II s.n., 3, h. 705/012;

Cerna A/1389; ALDM II, h. 1185/1–6; Dms. Ciocănitore. *Čuplitóarca čuplǎști ăn cǎja di pom dúpu germ.* (Ciocănitorea ciocănește în coaja pomilor după viermi.) Cap 102 s.v. *čuplés*.

Var.: **čuplitóará** (Can² 384 s.v.), **čuplitóarcă**, **čuplitóári** (ALDM II, h. 1185/3, 4).

Et.: din *čuplitór* + *-că*.

čuplitúrá, pl. **čuplitúr** s.f. Dms. Loc unde se pun grăunțe pentru a fi ciugulite de păsări.

Et.: din *čuplés* + *-itúrá*.

čupúc vezi **čápúg**.

čupúg vezi **čápúg**.

čupuleándră, pl. **čupuleándri** s.f. Pap¹ 41; Pap² 68; Can² 384; Cap 95; Dms. Organ genital al băieților; puță.

Var.: **čăpuleándă** (Cap 95), **čupuleándă** (Can² 384; Cap 95 s.v.), **čupuleáti** (Dms s.v.), **čupuléndă** (Pap¹ 41), **čupuléndă** (Pap² 68).

Et.: din *čupéř* + *-gándră*.

čupuleándă vezi **čupuleándră**.

čupuleáti vezi **čupuleándră**.

čupuléndă vezi **čupuleándră**.

čupuléndă vezi **čupuleándră**.

čupurnígă, pl. **čupurníz** s.f. Wild h. 87/3. Ciupercă.

Et.: cf. *činčupércă* și ar. *čupéřnică*.

čur, pl. **čúrur** s.n. Pap¹ 41; Pap² 68; Can² 384; Cap 102; Cerna A/1427; Dms. Ciur. *La řirnú říptu cu čúru.* (A cernut grâul cu ciurul.) Cap 102 s.v.; *Lă tricúm prin čur năútu.* (Cernurăm năutul prin ciur.) Dms s.v.; *Li púni toáti cumátili an un čur ři-ŭ řon [túrta] să-ŭ mănăncă řiúnca.* (Pune toate bucățile într-un ciur și o řin [turta] ca s-o mănânce lăuza.) Pap M² 119/1; *Săřbiřca řási cu un čur ři cu únă ŭřă plínă cu ápu.* (Gospodina iese cu un ciur și cu o oală plină cu apă.) Can T¹ 269/29; *Mullăře ři aŭ dúři túrta męřđi ántru rudíta, cu čúru la ócř luř, ca ři si*

věđă, si věđă prin čur. (Femeia care duce turta merge înaintea lăuzei, cu ciurul la ochii ei, ca, orice o să vadă, să vadă prin ciur.) Can T² 116/29–30; *Ař la lo bába čúru ři si dúsi la čăřmă.* (Își luă baba ciurul și se duse la fântână.) MP 102/7; *Ăn lăřă ápu cu čúru, áři că dăbiiám, năpcúnda mi culcám.* (Îmi lua [= aducea] apă cu ciurul, beam de mă săturam, apoi mă culcam.) MP 102/5; *Řéla din sindúk, dunát gřem, čur la dăró.* (Pe cel din cuřar, adunat ghem [= ghemuit] ciur îl făcu [= îl găuri].) DP 57/14.

Et.: lat. *cibrum*.

čuráp vezi **čărápă**.

čurăbăřie vezi **čurbařiiă**.

čurbařii vezi **čurbařiiă**.

čurbařiiă vezi **čurbařiiă**.

čurbařiiă, pl. **čurbařii** adj. și s.m. Pap² 67; Can² 383; Cap 99 s.v. *čorbă*; ALR II s.n., 6, h. 1608/012, h. 1612/012, h. 1614/012, h. 1617/012; Wild h. 395/1–6; Dms. Bogat; bogătaș, bogătan. *Řéla pářă ra mult čurbařiiă.* (Acel pașă era foarte bogat.) Cap² 42/3; *Ra, únă ŭără, un pópă mult čurbařii.* (Era, odată, un popă foarte bogat.) Cap² 34/6; *Io sam viniță strořnic [...] dúpu un ŭom mult čorbařóř.* (Eu am venit peřitoare [= în peřit] după un om foarte bogat.) Cap² 132/6; *Júnsiră di čurbařii mai čurbařii.* (Ajunseră [=deveniră] din bogaři și mai bogaři.) Cap² 34/4; *Ca raŭ mult čorbaří, bărbátu, mullăřă ři fičóru vrăŭ si s-dúcă tu ař ilóki.* (Pentru că [= dacă] erau foarte bogaři, bărbatul, nevasta și feciorul voiau să se ducă în hagiălăc.) Cap² 69/35; *Fičúru řista ra čurbuřóřa ři ař dăró la řiătă dŭăŭă cŭăłbi.* (Băiatul ăsta era bogat și îi făcu fetei două brăřari.) MP 34/18; *řuván nu-ř cóta čurbuřóřa.* (řuván nu e atât de bogat.) ALR II s.n., 6, h. 1612/012; *Ómu řéla mai čurbuřóřa an cătún la noř.* (Omul cel mai bogat în sat la

noi.) ALR II s.n., 6, h. 1614/012; *Țéla mai muļ qámiñ din cătún sa vácătli, čorbăǵóǐ.* (Cei mai mulți oameni din sat sunt cu stare, bogați.) ALR II s.n., 6, h. 1617/012; *Eǐ ray uámiñ čurbugǵóǐ bun.* (Ei erau oameni bogați bine.) Cerna T; *Din sirumáš junsiră čurbăǵǵǐ.* (Din săraci au devenit bogați.) Dms s.v.; *Cári čorbaǵǐ la fěsi řista bun cu noi?* (Care bogătaș [il] făcu binele ăsta pentru noi?) W 68/12; *Si uzó cǎ un čorbaǵǵia ve un izmikár.* (Se auzi cǎ un bogătaș avea un servitor.) Cap² 27/26; *Ca si sculó čurbaǵǵia, vizú [...] un bilíc di uámiñ junglăř.* (Când se sculă bogătașul, văzu [...] o grămadă de oameni omorâți.) Cap² 33/37; *Să furóm pári di la filěñ čurbaǵǵia.* (Să furăm bani de la cutare bogătaș.) Cap² 33/25; *Năřănčóřă năřănčǐřili cǎ řista fičyór, ři si fěasi ăñ řăistă seřără, s-lă mănăncă lu řista čurbăǵǵia málu.* (Ursitoarele ursiră cǎ acest copil, care se născu în această seară, o s-o mănânce averea acestui bogătaș.) AtaM 395/7; *Cóla flo un yom, mári čurbăǵǵiă, cári vea un pămpúr di pri mári.* (Acolo întâlni un om, mare bogătaș, care avea un vapor foarte mare.) DP 189/32; *Cář la čurbugǵóǐ sa grař.* (Caii oamenilor bogați sunt grași.) ALR II s.n., 6, h. 1608/012.

♦ *Păn si-l' vină kéřu la čorbaǵǵia, a'l řási súřliti la surumáu.* (Până să-i vină poftă celui bogat, sărmanului îi iese sufletul.) Can T² 112/19; *Čurbăǵǵiă řără čórbă.* (L i t. Om bogat fără ciorbă. = Boier fără parale.) Cap² 172/15.

Var.: **čorbaǵǐ, čorbaǵia, čorbaǵiia, čorbaǵiia** (Cap 99 s.v. *čórbă*).

čorbaǵóǐ, čorbaǵóǐă (Cap 99 s.v. *čórbă*), **čorbăǵóǐă** (Dms s.v.),

čorbăǵóǐ, čurăbăǵie (Wild h. 395/5), **čurbaǵǐ, čurbaǵiia, čurbaǵóǐă** (Can² 383), **čurbăǵie** (Wild h. 395/3, 6, 7),

čurbăǵóǐa, čurbugǵie (Wild h. 395/2), **čurbugóǐa, čurubăǵie** (Wild h. 395/4), **čurubăǵóǐ** (Wild h. 395/1), **čurubugóǐ** (Wild h. 395/1).

Et.: tc. *çorbacı* (mac., bg. *čorbaǵiia*).

čurbaǵilóc vezi **čurbăǵilóc**.

čurbaǵóǐă vezi **čurbaǵiia**.

čurbăǵie vezi **čurbaǵiia**.

čurbăǵilóc vezi **čurbăǵilóc**.

čurbăǵilóc, pl. čurbăǵilóři s.n. Cap 99 s.v. *čórbă*; Dms. Bogăție. *Nu-ř la vyăř ni biřúcu, ni čurbugǵalócu, ni řivá guăđęa.* (Nu-ți vreau nici turma, nici bogăția, nici nimic.) MP 58/19.

Var.: **čurbaǵilóc** (Cap 99 s.v. *čórbă*), **čurbăǵilóc** (Dms), **čurbugǵalóc**.

Et.: tc. *çorbacılık*.

čurbăǵóǐa vezi **čurbaǵiia**.

čurbugǵalóc vezi **čurbăǵilóc**.

čurbugǵás, čurbugǵască, pl. čurbugǵăřt *adj.* Bogat. *Řista fičyăr ra mult čurbugǵăřt fičyăr.* (Băiatul ăsta era un băiat foarte bogat.) MP 54/1.

Var.: **čurbugǵasc**.

Et.: din *čurbaǵiia* + *-és(c)*.

čurbugǵasc vezi **čurbugǵás**.

čurbugǵie vezi **čurbaǵiia**.

čurbugóǐa vezi **čurbaǵiia**.

čurčuleán vezi **čučuleán**.

čurčuléři vezi **čučuleán**.

čurčuvéř vezi **čărčăvéř**.

čurilă vezi **čăliră**.

čúrlă vezi **čăliră**.

čurqáp vezi **čărápă**.

čuróp vezi **čărápă**.

čurubăǵie vezi **čurbaǵiia**.

čurubăǵóǐ vezi **čurbaǵiia**.

čurubugóǐ vezi **čurbaǵiia**.

čurúc, pl. čurúcur s.n. Dms. Lucru fără valoare; ciuruc.

Et.: tc. *çürük* (mac., bg. *čuruk*).

čuș *adv.* Pap¹ 41; Pap² 68; Can² 384; Cap 102; ALR II, 1, h. 55/012; Cerna A/Supl. În cârcă, în spinare; în spate. *La laj čuș*. (Îl luai în cârcă.) Pap¹ 41 s.v.; Pap² 68 s.v.; *Túcu-ț mi rog, lúpuli, s-mi lej unęc čuș*. (Numai rogu-te, lupule, să mă iei puțin în cârcă.) Can T¹ 281/19; *S-mi zălęaj unęc an čuș, s-mi póřă*. (Să mă iei puțin în spinare, să mă duci.) Cap² 118/21; „*Frați*”, *ziți*, „*nu mai pot*”. *Al le an čuș, tricú còla, tricú gáura*. („*Frate*”, zice, „*nu mai pot*”. Îl ia în spinare, trecu acolo, trecu de gaură.) Cerna T; *La duc [micu] an čúșcă*. (Îl duc [pe cel mic] în spate.) ALR II, 1, h. 55/012; *Lă laj čúcca*. (Îl luai în spinare.) Cerna A/Supl.; *Și Kutjác măncaș, și an čúșcă mi purtáš*. (Și bătaie mâncași, și-n cârcă mă duseși.) MP 84/19; *Al laj an brátă și-l purtáj an čúșcă*. (Îl luai în brațe și-l dusei în spinare.) Cerna T.

♦ *An Majdá si porț čuș*. (L i t. O să mâni măgarul în *Majdá*. = O să fii slugă la alții.) Cap² 219/35.

Var.: **čúcca**, **čúșcă**.

Et.: bg. *čuș*.

čuș-čuș *interj.* Dms. Ciuș-ciuș; strigăt cu care se îndeamnă măgarii.

Et.: onomatopee.

čúșcă *vezi čuș*.

čușt-čușt *interj.* Cap 102; Dms. Ni-ni, strigăt cu care se alungă calul.

Et.: onomatopee.

čut *vezi șut*.

čútă, *pl. čúti s.f.* Dms. Cerboaică.

Et.: *čut* (s.v. *șut*).

čútcă *s.f.* Pap¹ 40; Pap² 67; Can² 384; Cap 102; Dms. **1.** (În limbajul copiilor) Mână. **2.** Numele unui joc de copii; poarca. *Nuĭbó còțva fičór cări păștēju porț și cări jucáj čútca*. (Întâlni câțiva copii care pășteau porci și jucau poarca.) Can T² 103/10.

Var.: **čótcă**, **șútcă** (Dms s.v.).

Et.: din *čut* (s.v. *șut*) + *-că*.

čutnés *vezi șutnés*.

Čútura *n.pr.* Pap M² 174/17; Cap 102 s.v. *čútură*; Dms s.v. *čútură*. Nume de loc în *Nónti*.

Et.: *čútură*.

čútură, *pl. čútur s.f.* Pap² 68; Can² 384; Cap 102; Dms. Măsură de capacitate pentru cereale; baniță. *Jo s-mi culc an čútura di gărnișór*. (Eu o să mă culc în banița de porumb.) Cap² 64/7; *S-mi duc să-ș fer čútura să fi mirim miğji!*. (O să mă duc să cer banița ca să măsurăm banii de argint.) Cap² 146/41; *Áflă, bábu, ună čútură s-li mirim [lirili]*. (Găsește, babo, o baniță să măsurăm [lirele = galbenii].) Pap M² 138/28; *Ună furlină si vea lipit an cúru di čútură și, cõn I-u dúsi čútura, țęa mõșa au antribó bába*. (Un ban de aur se lipise pe fundul baniței și, când îi duse banița, bătrâna o întrebă pe babă.) DP 133/26–27.

♦ *Án la dărçá capu čútură*. (Mi-a făcut capul baniță; m-a amețit de cap.) Dms s.v.

Et.: lat. * *cytola* (mac., bg. *čutura*).

čuplár *vezi čoqlár*.

čuvjã *vezi čävjiã*.

čuzbín *vezi čăzbín*.

D-DR

da *adv.* AtaM 255/9. Afirmație; da.

Et.: mac., bg. *da*.

dábiter *adv.* Dms. Mai rău. *Di dábiter s-ti vęágľă Dómnu*. (Să te ferească Dumnezeu de mai rău.) Dms s.v.; *Dábiter s-ti ved*. (Să te văd și mai rău.) Dms s.v.

Et.: din *da* + *bítér*.

dácă *vezi dęăca*.

dafinav *vezi dafinäv*.

dafinäv, **dafinävă**, *pl. dafinäv, dafinävi* *adj.* Care se referă la dafin. *Ári an miğjilucu di mári Čurá-lámňă și ună dafinävă dárvă*. (În mijlocul mării se află balaurul *Čurá* și un ciot de dafin.) MP 42/28.

Var.: **dafinav**.

Et.: mac., bg. **dafinov**.

dafs vezi **davg**.

dăiă *s.m.* Pap² 73; Can² 384; Cap 102; Dms. Unchi. *Țista n-ăi dăiă*. (Asta îmi e unchi.) Cap 102 s.v.; *Ți dără dăia?* (Ce face unchiul?) Dms s.v.

◆ „*Cări Ț-u băbăică, mósucu?*”; „*Atu n-ăi dăiă*”. (L i t. „Cine îți e tată, catărul?”; „Armăsarul îmi e unchi”. = Se spune despre cel care se rușinează de familia sa.) Pap M² 62/35.

Et.: bg. **daja**.

Dăișcă *n.pr.* Pap M² 175/8; Cap 103. Nume de fântână în *Ōșin*.

dăima *adv.* Cap 103; Dms. Mereu, întotdeauna. *Dăima au trimité [fēja] pri iúndi să nu si toárnă*. (Întotdeauna o trimitea [pe fată] pe unde [= acolo de unde] să nu se [mai] întoarcă.) Cap² 38/11; *Si-n la duț dăima yóu la mini*. (Oul să-l aduci întotdeauna la mine.) MP 146/13; *Añ am un cal roș și dăima la chuțușăști álbi' cal' ți sa dijúr di el*. (Am un cal roșu și mereu îi lovește cu copita pe caii albi care se află în jurul lui. [Ghicitoare: Limba.] Pap M 9/17; *Cása lu sirbičúšășă mulári ai dăima pac*. (Casa femeii muncitoare e întotdeauna ordonată.) Kats 66/17; *Cón-con añ ți fáti, dăima s-mjerc*. (Ori de câte ori îmi vine [poftă], întotdeauna o să plec.) Kats 77/7.

Et.: tc. **daima** (mac., bg. **dajma**).

dăiré vezi **dăiré**.

dalác vezi **dălác**.

dáli vezi **dáli**^{1,2}.

dam, *pl.* **dámur** *s.n.* Dms. Grajd. *Toáti vítili sa ăn dam*. (Toate vitele sunt în grajd.) Dms s.v.

Et.: tc. **dam** (bg. **dam**).

dámba-dúmba *interj.* Pap² 73. Cuvinte care imită sunetul tobelor. *La bătúrá, că țe șa să zică și nápcum al zisiră să zică „dámba-dúmba” și să strígă, că șa si fáti la nuntă, iúndi-í*

bucuríľă. (Îl bătură, că de ce să zică așa și apoi îi ziseră să zică „dámba-dúmba”, că așa se face la nuntă, unde e petrecere.) Pap M² 157/27.

Et.: onomatopee.

damcalif, **damcalífă**, **damcalif**, **damcalífi** *adj.* Wild h. 149/3. Pistruiat.

Et.: din **dámcă** + **-lífi**.

dámcă, *pl.* **dómț** și **dámki** *s.f.* Pap² 73; Can² 384; Cap 103; Wild h. 149/3, 7, h. 438/7; ALDM I, h. 94/1, 4–7; Dms. 1. Semn punctiform care se face pe fruntea oilor sau a vitelor. 2. Pată (pe piele); pistrui. *Trúpu ái pusipít cu dómț minúti*. (Trupul [îi] e presărat cu pete micuțe.) Cap 103 s.v.

◆ *Áľ púsi dámcă*. (L i t. I-a pus semn. = I-a agățat tinicheaua de coadă.) Cap² 175/13.

Et.: mac., bg. **damka** (tc. **damga**).

Damián *n.pr.* Cap 103. Nume de persoană, Damian. *Că-n la țer Damián năridítu; Damián năridítu cu múlti ávľur*. (Că-l vreau pe Damian cel înstărit; Damian cel înstărit [și] cu multe case.) Cap² 19/21.

damlá vezi **dămlá**.

danác vezi **dănác**.

danáčcă vezi **dănáčcă**.

dancá vezi **dăncá**.

dándal vezi **dándăl**.

dándăl *s.m.* Cap 103; Cerna A/460; Dms. Putere de a cugeta, minte, gândire. F i g. Tulburare mentală.

Áñ la ľea dándálu. (L i t. Îmi ia mintea. [= A-și pierde cunoștința.] *Áľ ți ľo dándalu și căzú*. (Își pierdu cunoștința și căzu.) Cerna A/460; *Áñ la lără dándálu*. (Mi-am pierdut cunoștința.) Cap² 175/14. **Că lat di dándăl**. (L i t. Ca luat de tulburare mentală. [= Tulburat, zăpăcit]. *Că lat di dándăl s-dúsi la césșmă*. (Zăpăcit se duse la fântână.) DP 66/26.

Var.: **dándal**.

Et.: bg. **dandal**.

dang *interj.* Dms. Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură; bang.

Et.: onomatopee.

dánuc, *pl. dănuți s.n.* ALDM II, h. 911/1-7. Impozit.

Et.: mac., bg. dial. **danok**.

dap, **dăpări**, **dăpăi**, **dăpát** *vb.* I. *Tranz.* Pap¹ 41; Pap² 73; Can² 384; Cap 104; ALR II s.n., 2, h. 1854/012, h. 2035/012; Cerna A/867; ALDM II, h. 763/2, 4, 7; Dms. A adăpa. *Dúpu ți la dápă [cálŃ], ies năfără cúscri!* (După ce îi adapă [caii], cuscree ies afară.) Can T² 120/5; *Ngársi lă cal, aș scărkină șu aș dápă cu in.* (Merse la cal, îl țesălă și îl adapă cu vin.) Cap² 112/45; *Dú-ti și la dápă calu!* (Du-te și adapă calul!) Cap² 85/10; *El si vină si la dápă calu.* (El o să vină să adape calul.) Cap² 85/8; *Ca luví mult, si dúsi s-la dápă calu la izvórca țga.* (După ce vână mult, se duse să adape calul la acel izvor.) Pap M¹ 14/35; *Ĭel' ter ca s-la la dápă calu cu vin.* (Ei cer să li-i adape caili cu vin.) Can T² 120/5.

Var.: **dăp** (ALDM II, h. 763/7).

Et.: lat. **adaquare**.

dar¹, *pl. dărur s.n.* Pap¹ 41; Pap² 73; Can² 385; Cap 104; Dms. 1. Dar, cadou. *Drep fuzire, fêta la dăruiaști și ia, di cútru ia țoáti nămurli, cu căti un dar.* (Înainte de plecare, fata le dăruiește și ea, pe toate neamurile din partea ei, cu câte un cadou.) Cerna T; *Pudvėskili li țas mai mult fêtili tuemiti și li dau dărur.* (Betele le țes mai mult fetele logodite și le dau cadouri.) Can T¹ 264/27; *Ăl ded ăn dar un birbăți.* (I-am dat în dar un berbec.) Dms s.v. *Ăcu poț, ăi bun să faț dărur.* (Dacă poți, e bine să faci daruri.) Dms s.v. 2. Însușire, talent. *Maisturloacu ăi un dar lă yom.* (Priceperea e o însușire a omului.) Dms s.v.; *Țela om ăi cu dar.* (Acel om are talent.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. **dar**.

dar², **dărări**, **dărăi**, **dărát** *vb.* I. *Tranz., intranz. și refl.* Pap¹ 41; Pap² 73; Can² 384–385; Cap 104; ALR II s.n., 6, h. 1746/012; Cerna A/2318; Wild h. 252/1, 3–7; ALDM I, h. 517/1–7; Dms. 1. A face. *Ți dar, dăduli? Ți să dar? ambitărnés.* (Ce faci, moșule?; Ce să fac? îmbătrânesc.) Pap¹ 31 s.v. *ambitărnés; Lisitu, tu să-n li mănănt țoáti párli și năpcum nu știu ți si dar.* (Vulpeo, tu o să-mi mănânci toți banii și pe urmă nu știu ce o să fac.) Cap² 147/7; *E, mo, dăduli, cum să dăróm? Vem cávgă cu túrcu.* (Ei, acum, moșule, cum o să facem? Avem război cu turcii.) DP 28/26; *A, izmikăruli meu, ți-n dărăș di-n nicăș mulărē?* (Ah, slujitorul meu, ce-mi făcuși de mi-ai înecat nevasta?) Cap² 35/18; *Nu putiți si dorm di săclét, că mult foc veaț dărát.* (N-am putut să dorm de surescitare, pentru că ați făcut prea mult foc.) DP 27/34; *Dăronda.* (Făcând) Pap¹ 41 s.v. F i g. A se aranja, a se potrivi. *Că-ș si zănvitq, mámu, e zúyă aș vingă, până çon, mámu móri, lucrú nă si dărq.* (Și dacă s-a obișnuit, mamă, venea în fiecare zi, până când, mamă dragă, treaba ni s-a aranjat [= a ieșit cum trebuie].) Cap² 17/12. 2. A face; a construi, a confecționa. *Túntșea fiçóri! dără tópkí di nq.* (Atunci copiii fac bulgări de zăpadă.) W 78/21; *Ĭárna, lunțineți! dără strémur di bçfcur.* (Iarna cei din Lúnțin fac pari pentru grădini.) Can T¹ 262/29; *Si-l dar un cujúoc la mulări.* (O să-i fac nevastei un cojoc.) Pap M² 141/4; *Cătunșii! aș dărát pátru mórrur.* (Sătenii au făcut patru mori.) Can T¹ 262/17; *Picási că țista lucrú lă ári dărát fiçóru.* (Înțelese că băiatul făcuse acest lucru.) DP 48/10; *Ĭel dărq un an păn di lui cunác.* (El făcu un han alături de palatul său.) Cap² 27/17; *Çon vini țela pășa, ți la ve dărát cunácu, dúsi doj cal.* (Când veni pașa, care făcuse palatul,

aduse doi cai.) Cap² 42/17; *Tát-su [...] aḡ viḡa dǎrát un sindúk și aḡ anclică [fǎta] an sindúk nǎptḡa.* (Tată-său [...] îi făcuse un cufăr și noaptea o încuia [pe fată] în cufăr.) MP 70/31; *Vem dǎrát un cutár pǎn di váli.* (Făcusem un staul lângă râu.) Cap² 55/6; *Mo, dǎrǎ un cunác cǎ sǎ șidét.* (Acum, fă un palat ca să stați [= să locuiți].) Cap² 37/41; *A' vicni la frǎti-su: „frǎti, dḡḡ gróbur dǎrǎ”!* (Îi strigă fratelui: „frate, fă două morminte!”) Cap² 30/21–22; *Dǎrǎti-ń únǎ bǎrcǎ!* (Faceți-mi o barcă!) Cap² 126/3; *Maḡ márli frǎti cáḡǎ sǎ dǎrǎ gróbu.* (Fratele mai mare începe să facă mormântul.) Cap² 30/17; *Pórtu lunḡinés cǎ [...] darát di pónḡǎ di cǎsǎ.* (Portul din *Lúnḡín* [...] e făcut din pânză de casă.) Can T¹ 262/33; *Tḡti cásili sa darǎti cu zidur di rop.* (Toate casele sunt făcute cu ziduri din pietre.) Can T¹ 262/5. **3.** A face; a găti, a prepara (mâncare); a pregăti. *Muráru, cum darǎ cǎșǎ, cǎ sǎ mǎnǎncǎ, vizú cǎ mḡǎra nu máḡinǎ.* (Morarul, în timp ce gătea ciulama, ca să mănânce, văzu că moara nu macină.) Pap M¹ 24/23; *Dǎrǎḡ búnǎ ḡinǎ.* (Am gătit o cină bună.) W 64/20; *La cáșǎrǎ di la junglǎrǎ și dǎrǎrǎ ḡinǎ búnǎ din cǎrnḡa lui.* (Îl prinseră, îl tăiară și făcură o cină bună din carnea lui.) Pap M¹ 16/21; *Muráru árǎ aș vút-aḡ dǎrát unḡǎc cáḡǎnǎ.* (Morarul însă își făcuse niște jumări de ouă.) Cap² 117/43; *ḡoḡ ḡer sǎ dar ručóc.* (Eu vreau să gătesc prânzul.) W 72/14. „*Aḡ sǎ dǎróm bǎcǎdǎrnic, cǎ mo dḡrmi Lúdi*”. *Și aḡ púsirǎ cǎldǎre pri foc și lǎrǎ s-la dǎrǎ bǎcǎdǎrnic.* („Hai să facem mămăligă, că acum *Lúdi* doarme”). Și puseră căldarea pe foc și începură să facă mămăliga.) Cap² 31/43–44; *Aḡi Dómnu flḡ únǎ mulǎri ḡe nu știǎ sǎ dǎrǎ bun rǎzbóḡu.* (Și Domnul întâlni o femeie care nu știa să facă [= să pregătească] bine războiul de țesut.) Pap M¹ 155/17; *Si*

dǎróm únǎ bucuriḡǎ ástǎz! (Astăzi o să facem [= o să pregătim] o petrecere.) MP 18/24; *ḡe na vini cǎrni azór la pičór!* *Sǎ nǎ dǎróm dinḡi!* (Ce ne veni carne de-a gata la picioare! Să ne pregătim dinții!) Pap M² 161/22; *ḡel cǎ si sculó, únǎșjunǎ la dǎrǎ cǎlu și, cǎ ncalicó pri el, fuzi budǎḡindara.* (El, dacă se sculă, de îndată pregăti calul și, când încăleacă pe el, plecă galopând.) Cap² 128/28. F i g. A aranja pe cineva; a-i face felul. *La dǎrǎ șǎrpli lisíḡa.* (Vulpea l-a aranjat pe șarpe [= i-a făcut-o].) Cap² 40/19; *Fḡǎta ál ǎmpirátu aḡ dǎrǎ cu crǎstǎ și nu si pḡǎti licuiri.* (Pe fata împăratului a aranjat-o cu [= a umplut-o de] râie și nu se poate lecu.) DP 173/32. **4.** A împodobi; a (se) găti, a se îmbrăca. *ḡo s-la dar ninélu cu pașprǎḡ di rap.* (O să împobobesc inelul cu paisprezece pietre prețioase.) Cap² 16/7; *Aḡ dǎrǎ mirḡǎsa cu pǎrgḡfǎ, a' uḡ púhi ǎn cap; cǎ-ḡ dudǎrǎ pǎrgḡfǎ, ḡes nǎfǎrǎ cu mirḡǎsa.* (Împodobesc mireasa cu voal roșu, i-l pun pe cap; după ce termină de împodobit cu voalul roșu, ies afară cu mireasa.) Cerna T; *Și ḡela fičóru si dǎrǎ ǎn únǎ rúbǎ mult búnǎ.* (Și băiatul se găti cu o haină foarte frumoasă.) Cap² 26/10; *Sǎ si dǎrǎ tḡti fḡtǎli ǎn únǎ rúbǎ; ácu poḡ sǎ-ḡ cunḡș cǎri áḡ me ilǎ, sǎ-ḡ lḡ.* (Să se îmbrace toate fete în aceeași haină [= la fel]; dacă poți s-o recunoști care e fiica mea, să o iei.) Cap² 28/20. **5.** A se face; a se transforma; a prefăce. *Túcu dǎrǎḡ-vǎ árǎ șa cum raḡ.* (Doar faceți-vă din nou așa cum arați.) Cap² 40/13; *Prínsirǎ fḡta ḡe nu ra fḡǎ, cǎ ra fičór dǎrát fḡǎ.* (O prinseră pe fata care nu era fată, pentru că era băiat transformat în fată.) Pap M² 156/19; *Pidúclu aḡ biḡú sǎnḡili șu si dǎrǎ cǎt un bívul.* (Păduchele bău sângele și se făcu cǎt un bivol.) Cap² 110/41; *Túcu sǎ-ń li fǎcǎ Dómnu ḡǎști cḡffili ḡoḡ, di sǎ dar únǎ bǎcḡlǎ ḡa, ǎn drum.* (Dacă mi le-ar

face [= mi le-ar preface] Domnul ciorile astea [în] oi, ca să fac aici, în drum, o stână.) Cap² 97/29.

Spărđi-dără. (L i t. Strică-face. = Se spune despre cineva care mai mult strică decât repară.) Cap² 175/20. **Dar láfu.** A stabili (ceva). Dms s.v. **Dar pázari.** A face o înțelegere, o învoială. *Să dăróm pázari să nu na pișmândisim vrin di noi.* (Să facem o înțelegere ca să nu ne căim [de ce am făcut] niciunul dintre noi.) Cap² 31/12; *Noi [...] vēm dărát pázare [...] ca să nu ne nvirinóm.* (Noi [...] făcusem învoiala [...] ca să nu ne supărăm.) Cap² 31/20. **Dar únă cárti.** A scrie o scrisoare. *Dăró únă cárti la săibūca.* (Îi scrise gospodinei o scrisoare.) Cap² 95/40; *Stoi să videm, ȳo pot túcu să-ȳ dar únă cárti și să ti duȳ la fráti-nu.* (Stai să vedem, eu pot doar să-ȳ scriu o scrisoare și să te duci la frate-meu.) Cap² 136/15. **Dar cápu.** A se îmbăta. *Aș la dăró cápu.* (S-a îmbătat.) Cap² 175/19. **Dar pri únă vînă.** A-i suge sângele, a-i lua puterile. *La dăró pri únă vînă.* (L i t. L-a făcut printr-o venă. = I-a luat puterile.) Cap² 26/31; *Drácu a! la súpsi tot súnzili, la dăró pri únă vînă.* (Dracul i-a supt tot sângele, i-a luat puterile.) Cap² 26/31. **Dar fărínă** [cu cineva]. A isprăvi un lucru. *Nu dar fărínă cu ȳel.* (L i t. Cu el nu faci făină. = Nu faci nici o ispravă cu el.) Cap² 178/36. **Dar drujđělă** [pe cineva]. A snopi în bătaie. *La dărără drujđělă.* (L i t. L-au făcut chisăliță. = L-au snopit în bătaie.) Pap M² 69/15. **Dar kófti** [pe cineva]. A bate rău. *Kófti la dăró.* (L i t. L-a făcut chiftele. = L-a bătut rău.) Cap² 171/45. **Dar sac di pálă** [pe cineva]. A snopi în bătaie. *La dărără sac di pálă.* (L i t. L-au făcut sac cu paie. = L-au snopit în bătaie.) Pap M² 82/19. **Dar di kutéc.** A snopi în bătaie. Dms s.v. **Si dără nǒaptęa.** A se face noapte. *Si dără nǒaptęa și Ćáęa si*

sculă si aȳ lęa cáulu. (Se făcu noapte și Ćáęa se sculă să ia calul.) Cap² 112/41.

Et.: lat. **dolare.**

daravéră, pl. daravér s.f. Dms. Litigiu; daraveră. *S-nu sáră vrină daravéră.* (Să nu se iște vreo daraveră.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. **dalavera** (tc. **dalavere**).

dără s.f. Cap 105; Dms. Greutatea ambalajului; dară, tară.

Et.: mac., bg. **dara** (tc. **dara**).

dárbină s.f. AtaM 285/32. Dar, talent, har.

Et.: mac. **darbina.**

dári s.f. Pap M² 170/1; Can² 385 s.v. *dári.* Ivire; răsărit. *Únă dimineță, pri la dăre sǒrli, túcu vîni la noi Hrista lu Muráru.* (Într-o dimineață, pe la răsăritul soarelui, numai ce vine la noi Hrista lu Muráru.) Can T¹ 270/28; *Pri la dăre stęua, toȳ fičóri! si dúnă cup și, toȳ din glas, pruȳpă di trei or: cólida, bábo!* (Pe la răsăritul luceafărului, toți copiii se adună grămadă și, toți într-un glas, încep să strige: colinda, babo!) Can T¹ 268/12; *Di cútru dári sǒriluȳ aȳ G'ivgíliȳa.* (Spre răsăritul soarelui e Ghevghelia.) Can T² 112/32.

Et.: vezi **daȳ**

dári-lári s.f. invar. Dms. L i t. Dat-luat = Afacere.

Et.: **dári** (s.v. **daȳ**) + **lári** (s.v. **lęau**).

darmădán adv. Dms. Harcea-parcea, talmeș-balmeș. *Lă fgásină darmădán.* (L-au făcut harcea-parcea.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. **darmadan** (tc. **Darma-daęn**).

darués vezi dăruiés.

dárvă, pl. dárvi s.f. Ciot de lemn. *Ári an miȳȳlucu di mári Ćurá-lámná și únă dařinavă dárvă.* (În mijlocul mării se află balaurul Ćurá și un ciot de dafin.) MP 42/28.

Et.: mac. **drvo**, bg. **dárvo**.

dáscal vezi dáscăl.

dăscăl, *pl. dăscăl* *s.m.* Pap² 73; Can² 385; Cap 105; Cerna A/1661; Wild h. 494/1–5; Dms. Învățător, dascăl. *Că-n pruzirúj, mámu, dăscălu Nicóla, áma viděám, mámu, móri, că ȝel nu mi vręa.* (Îl cerui [de bărbat], mamă, pe învățătorul Nicola, dar vedeam, măi mamă, că el nu mă vrea.) Cap² 17/1; *La puně cătúnu dăscal.* (Satul [= sătenii] îl punea dascăl.) Can T¹ 266/15; *Vem fičór cări cāntără și ȝřřă dăscăl.* (Avem băieți care au învățat și au ieșit [= s-au făcut] învățători.) AtaM 390/13; *Țéla dăscal' la nvițáú fičóri' di bisěrică.* (Dascălii îi învățau pe copii despre biserică.) Can T¹ 266/27.

Var.: **dăscal**.

Et.: mac., bg. *daskal*, gr. *δάσκαλος*
dascălítă vezi **dăscălítă**.

daskiură *s.f.* Wild h. 101/6. Nevăstuică.

Et. nec.

daș¹, *pl. daș* *s.m.* Pap² 73; Can² 385; Cap 105; Cerna A/2282 bis; Dms. Miel sau berbecuț crescut pe lângă casă. *Táti, ȝř un daș.* (Tată, vreau un berbecuț.) W 71/23; Can T¹ 284/17; DP 48/17; *Mómi si spărđi duháúa, ȝi ver cu dáșu? ai s-lă junglřm și s-lă mănćm.* (Măine e sfârșitul lumii, ce vrei cu mielul? Hai să-l tăiem și să-l mâncăm.) AtaM 369/5; *Cřan s-lă vez cu dáșu dúpu el, țéla-ȝ lui fičór.* (Când o să-l vezi cu mielul după el, acela e băiatul lui.) Dms s.v.

Et.: alb. *dash*.

daș² *interj.* Pap² 73. Cuvânt prin care berbecii sunt îndemnați să se izbească cu carnele.

Et.: vezi **daș¹**.

dașclíd vezi **dișclíd**.

daú, **dári**, **ded**, **dat** *vb.* I *Tranz.*, *intrans.* și *refl.* Pap¹ 41–42; Pap² 74; Can² 385; Cap 105–106; ALR II s.n. 6, h. 1574/012, h. 1575/012, h. 1576/012, h. 1625/012, h. 1628/012, h. 1630/012, h. 1650/012; ALR II s.n., 7, h. 2203/012, h. 2203/012, h. 2207/012, h. 2208/012;

Cerna A/1543, 1863; ALDM I, h. 300/7, h. 301/7; Dms. 1. A da. *La dai măgáru, ili nu la dai?* (Dai măgarul sau nu-l dai?) Cap² 90/10; *Dáscalu da năút și ȝikér la minúți' fičór.* (Dascălul dă năut și zahăr copiilor mici.) Can T¹ 267/3; *Pudvéskili li ȝas mai mult fětili tućmíti și li daú dárur.* (Betele le ȝes mai mult fetele logodite și le dau cadouri.) Can T¹ 264/27; *Stără să-ȝ la daú toȝ gálbiini'.* (Deseară o să-ȝi dau toți galbenii.) Cap² 40/10; *Ácu poȝ s-au cāndisěș fěáta, să-ȝ daú pári młti.* (Dacă poȝi s-o îndupleci pe fată, o să-ȝi dau bani mulți.) Cap² 70/3. *Cări an la fěși ȝista bun la miní [...] súflit să-n ȝěřă și să-l' daú.* (Cui mi-a făcut mie binele asta [...] suflet[ul] să-mi ceară și o să i-l dau.) Cap² 33/39; *La cări triȝă pri cóla, la toȝ dăđěá bustán.* (Cui trecea pe acolo la toți le dădea pepene.) Cap² 99/32. *ȝou să mi duc să fur găllń, să z-daú și la tını.* (Eu o să mă duc să fur găini, să-ȝi dau și ȝie.) W 74/9; *Cmo să ȝ-u dřm pártę ta.* (Acum o să ȝi-o dăm partea ta.) Can T¹ 283/41; *Ca si čucněș la pčártă și ca si ȝăsă [táti și máma], únășȝună si l-u dai cártęa.* (Când o să bați la poartă și când or să iasă [tata și mama], deîndată să le dai scrisoarea.) Cap² 79/14. *Con făȝiá [cártálu] „crac”, a' dăđiá cárni.* (Când [vulturul] făcea „crac”, îi dădea carne.) Cap² 120/32; *I zúă sfiré și a' dedé pári șárpili.* (În fiecare zi cânta din fluier și șarpele îi dădea bani.) W 69/24; *La dăđiěá cāti únă mućcátă di póini.* (Le dădea câte o îmbucătură de pâine.) MP 12/14; *La didęá lápti di cápřă an loc di la múmă.* (Le dădea lapte de capră în loc de [lapte] de mamă.) Pap M² 146/16; *Aȝ spúsi ca ai dġăt-la la únă mųășă.* (Îi spuse că i-a dat-o unei babe.) MP 214/31; *ȝo cřon vă la ded măgáru ra bun.* (Eu când v-am dat măgarul era bun.) Cap² 52/19; *Aȝ la dġđi dġđu sfriélu.*

(Moșul îi dădu fluierul.) Cap² 24/42; *Nu si săturó cu țĩáli búni di siǎrǎ ți ai li didiǎș.* (Nu s-a săturat cu bunătățile pe care i le-ai dat seara.) MP 178/2; *Dómnı, cóți nu-n didéș și la míni un tári zíniri?* (Doamne, de ce nu mi-ai dat și mie un astfel de ginere?) Cerna T; *Li lǎsó cȳǎla [mulǎrli] și la dǐǎdi lónǎ niǎgrǎ.* (Le lăsă acolo [pe neveste] și le dădu lână neagră.) MP 12/12; *Án dǎdiț únǎ udǎiǎ di púriț plínǎ.* (Mi-ați dat o odaie plină de purici.) Can T¹ 283/9; *Ĭel, vrǎu-nu-vrǎu, a! u dǎdirǎ nıveǎsta.* (Ei, vrând-nevrând, îi dădură nevasta.) Cap² 60/2; *Ántru si iǎsǎ ai vıǎa dat triǎi piǎr la fiǎuǎr.* (Înainte să iasă îi dăduse băiatului trei fire de păr.) MP 18/12; *Dǎ-n, dódo Máro, unéc túrtǎ.* (Dă-mi, dodă Maru, puțină turtă.) W 60/1; *Dǎ-n, pópi, rúba ta și ț-u dau mǎa.* (Dă-mi, popă, haina ta și ț-o dau pe a mea.) Cap² 76/1; *Tu țér-la múlți pári, sǎldi áta s-nu-ȳ dai.* (Tu să le ceri bani mulți, numai ața să nu o dai.) Pap M¹ 22/8; *Ábra, dǎdu, nu ver sǎ-ț dǎm un tagarǎic di pári?* (Bre, moșule, nu vrei să-ți dăm o desagă de bani?) Cap² 44/24; *Ácu nu ti dom, s-na júnglǎ tuǎț din cǎsǎ.* (Dacă nu te dăm, o să ne înjunghie pe toți din casă.) MP 220/18; *Túcu si dǎdǎm ıo la toț cári triǎǎu, nu vǎa rǎmǎs la míni țivǎ.* (Dacă le-aș fi dat la toți care treceau, mie nu mi-ar fi rămas nimic.) Cap² 60/6.

2. A da; a împărți (de pomană). *Tátu lu fiǎóru, la e Pașt și Crǎciun, dǎdǎ la sirumǎș tot țe la tribuiǎ di țǎáli zǎli.* (La fiecare Paște și Crăciun, tatăl băiatului împărțea celor săraci tot ce le trebuia pentru acele zile.) Cap² 83/18.

3. A da; a vinde. *Țısta fustán cot la dai?* (Cu cât vinzi rochia asta?) Cap 105–106 s.v.; *[Șǎrvǎta] dǎ la optsprǎzǎț di líri mai mult si-ȳ dai.* ([Batista] s-o dai cu mai mult de optsprezece lire.) Cap² 79/5.

4. A da; a

produce. *Ágrili din cǎmǎc [..] dau mult bun birikét.* (Ogoarele din câmp [...] dau recoltă foarte bună.) Can T¹ 262/21.

5. A da; a lovi (în ceva sau cineva). *Cǎn si dai ǎn úșǎ și să iǎsǎ sǎnzi, túnțe noi im morț.* (Când o să lovești în ușă și o să iasă sânge, atunci noi suntem morți.) Cap² 55/30; *Cǎ fǎsi să da cu cǎrnili-n pǎrtǎ, si zǎlipirǎ di catrán.* (Când se rezezi să lovească cu coarnele în poartă, se lipiră de smoală.) Can T¹ 279/21; *Și mǎini tǎti cu sǎșira dúpu ıel și dǎdi sǎșira ǎn ıel.* (Și aruncă tata cu secera în el și secera îl lovi.) Cap² 30/6; *La zǎmǎncǎrǎ cu bǎltıli, dǎ și ǎrǎ dǎ!* (Îl loviră cu securile, dă[-i] și iar dă[-i]!) Cap² 43/34; *Mára, nu dǎ, cǎ ıo sam, bra, Lúde!* (Măi, nu da, că sunt eu, bre, Lúde!) Cap² 32/14.

6. A începe (să). *Ĭa-I si dǎdi la cǎntiț și cǎntó, cǎntó pǎnǎ la săturó.* (Ea începu să cânte și cântă, cântă, până îl sătură.) Cap² 23/18. În construcție cu prepoziții. **Daȳ di, daȳ pri.** A întâlni. *Dát-ay di únǎ váli.* (Au dat de [= au întâlnit] un râu.) Cap² 101/22; *Dǎdi pri un luvǎc și a! dǎdi un kutéc.* (Întâlni un vânător și-i trase o bătaie.) Pap M² 157/16. **Daȳ dúpu. a.** A da în căsătorie. *Nu ti dau dúpu uminétu [..], si ti dau dúpu ușinéț.* (Nu te dau în căsătorie celui din Úmǎ [...]; o să te dau celui din Óșih.) Cap 106 s.v. **b.** A se lua după cineva. *Tátǎ-su și múmǎ-sa, cǎ ǎnșıesırǎ cǎ fuzırǎ, si dǎdirǎ dúpu ıel s-la cáțǎ.* (Tatăl și mama, dacă înțeleseră că au fugit, s-au dat [= s-au luat] după ei să-i prindă.) Pap M¹ 14/16; *Si dǎdirǎ niști óamiñ dúpu ıel.* (Niște oameni s-au dat [= s-au luat] după el.) Pap M² 154/4.

Daȳ drúmu. A da drumul, a elibera. *Ácu puǎț s-la ridiț țısta cǎzǎnu [..], si-ț dom drúmu.* (Dacă poți să ridici acest cazan [...], o să-ți dăm drumul.) Cap² 124/8; *Acȳǎ si-ț dom drúmu s-fuz cǎsǎ.*

(Acum o să-ți dăm drumul să pleci acasă.) MP 36/9; *Că-l dădiră drumu, tista si năspirli.* (Dacă îi dădură drumul, acesta se burzului.) DP 63/20. **Daḡ kutéc.** A bate, a trage o bătaie. *Ácu aḡ mijlucánu [frati], un kutéc bun si-l daḡ.* (Dacă e mijlociul [frate], o să-i trag o bătaie bună.) Cap² 128/41. **Daḡ foc.** A da foc, a aprinde. *Aḡ pusi [tămóna] án únă smărăcă și ă'l dădi foc.* (O puse [tămâia] pe un ienupăr și o aprinse.) Cap² 30/40; *Ná-u țéstă cutiă;* [...] *să-i dai foc cu un spirt.* (Ia cutia asta; [...] s-o aprinzi cu un chibrit.) Cap² 28/8; *Ĭel ra nviit án ruguzin, ra uns cu cătrán și-l vḡaḡ dat foc si árdă.* (El era înfășurat în rogojini, era uns cu smoală și-i dăduseră foc să ardă.) Cap² 93/28. **Daḡ ḡ eváp.** A răspunde. *Cum s-la daḡ ḡevápu la táti și la máma?* (Cum să le răspund tatei și mamei?) Cap² 16/8. **Daḡ rusát.** A permite, a da voie. *Ampirátu dădi la toḡ rusát; mo, pri lu anpirátu ḡiḡáḡă, Románi'l pri limbă să-și anvḡă.* (Împăratul le-a dat voie tuturor; acum, împăratul să trăiască, românii învață în limba [lor].) Pap M¹ 29/27. **Daḡ tiḡál.** A da de veste prin intermediul unui telal [= purtător de cuvânt]. *Șu túmḡa țárlu dădi tiḡál că ḡe si ḡăsi éstu om.* (Și atunci împăratul dădu de veste ce se alesese de acest om.) Cap² 107/42. **Dă plḡiă.** A ploua. *Cucóḡi'l cḡn cḡntă sḡrata [...], ácu-ḡ vrḡneḡ búnă, da plḡiă.* (Când cocoșii cântă seara [...], dacă e vreme frumoasă, plouă.) Can T² 101/9. **Daḡ zḡórlı.** A se crăpa de ziuă. Cerna A/1543. **Daḡ di bilḡá.** A da de necaz. Cap² 175/28. **Daḡ de drácu.** A da de dracul, a da de necaz. Cap² 175/29. **Daḡ ăncḡá, daḡ ăncóla.** A merge de colo-colo. *Cmóḡi ḡi si fac, ded ăncḡá, ded ăncḡóla, con mi pribidli án ḡep, flai un siḡim.* (Acum ce să fac, umblai [eu] de colo-colo, când mă căutai în buzunar,

găsii o sfoară.) Cap² 104/27. **Ăn daḡ láfu.** A-și da cuvântul. *Múltă mḡncă a'l căzú la mímă-sa, áma dintru că-ș dădi láfu, di ḡḡa a'l la dădi [răsláni!].* (Mamă-sii îi veni foarte greu, dar pentru că își dădu cuvântul, i-i dădu [leii].) Pap M² 167/4. **Ăn daḡ súflitu.** A-și da sufletul, a muri. DP 114/6. **Ăn da mḡna.** A-i da mâna, a-și permite. *Nu la didḡă mḡna si-ḡ ḡḡră ḡḡa, cḡḡi tátu-su ra mai sus ca ie!.* (Nu le dădea mâna s-o ceară pe fată, căci tatăl ei era mai sus ca ei [= le era superior].) Pap M² 163/10. **Ăn da di mḡna.** A-i da mâna, a-și permite. Cap² 188/34. **Ăn si da di cap.** A-i da prin cap, a-și aduce aminte. Pap M² 64/23. **Ăn mi daḡ.** A se apuca de (ceva), a se pune pe (ceva), a se deda. *Și ḡicḡru a'l ḡi dădi, bḡ bḡ bḡ nu putú să-ḡ ḡḡată [ápa].* (Și băiatul se puse pe [băut], bea, bea, bea, nu putu s-o bea toată [apa].) Cap² 145/28. **L'-u daḡ prísti cap.** A lovi, a-i da la cap. *Antrḡ capidánu și iel l'-u dădi prísti cap, la tálḡḡ [...]. Trḡi un, dḡ-l'-u prísti cap, trḡi lant, dḡ-l'-u și nu rămási niḡiún.* (Intră căpetenia și el îi lovi la cap, îl omorî [...]. Trece unul, dă-i la cap, trece altul, dă-i-o [și lui] și nu rămase niciunul.) Cap² 33/28–29. **N-u dat.** A-i fi dat. *ḡiḡăști și nu l'-u dat să mḡáră.* (Trăiește și nu-i e dat să moară.) DP 89/26; *Șa-l fu dátă.* (Așa i-a fost dat.) Dms s.v.; *Nu-ḡ dátă să iḡă.* (Nu-i dat să fie.) Pap M² 67/3.

♦ *Ehḡ, ḡe dai, ḡe lei.* (L i t. Ehei, ce dai, ce iei. = Se spune despre cineva care nu-și cunoaște lungul nasului.) Cap² 175/22; *Dḡḡ nu-l daḡ.* (L i t. Nu-i dau două. = Imediat, cât ai zice două.) Cap² 175/25; *Dḡ-l, dḡ-l, vintu súflă tot.* (L i t. Dă-i, dă-i, vântul suflă tot. = Muncești, muncești și nu-ți rămâne nimic [= profită alții de munca ta].) Pap M² 69/5; *Ăl dădi bḡáșili.* (L i t. I-a dat boașele. = Nu i-a dat nimic.) Pap M² 63/16. *Șa da-n ver iri!*

(Dar-ar să fie așa! = Așa să dea Dumnezeu!) Pap M² 55/14; *Da-n va da Dom' di abérurli să-ț vină!* (Dar-ar Domnul să-ți vină veștile [de moarte]!) Pap M² 60/19; *Țoc s-ti faț, da-n ti fățiri!* (Nimic să ajungi, făcea-te-ai [așa]!) Pap M² 60/23.

Et.: lat. *dare*.

dauc vezi **davg**.

dăuc vezi **davg**.

davg, **dăvđiri**, **dafș**, **dafs** (și **dăfsăt**)
vb. III *Tranz.* Pap¹ 42; Pap² 74; Can² 385; Cap 106; AtaM 95/16; Dms. A adăuga, a înnađi. „*Țo sam crălu Vlúke-Stefán, áră jel ái crălu Delibána-Báșa*”, *dăfsi lántu*. („Eu sunt împăratul *Vlúke-Stefán*, iar el e împăratul *Delibána-Báșa*”, adăugă celălalt.) DP 86/20; *Dăvđi mai mult, că čărăpa s-ı dar strımtă*. (Adăugă mai mult [= mai multe ochiuri], că o să faci ciorapul strămt.) Cap 106 s.v.; *Ău dafș imána*. (Am adăugat-o [= am sporit-o] averea.) Dms s.v.; *S-lă davđ kádinu*. (Să înnađești ața.) Dms s.v.; *Țısta káđını ái dafs*. (Ața asta e înnađită.) Dms s.v.

Var.: **dăuc** (Cap 106; Dms s.v.), **dauc** (Pap² 74).

Et.: lat. *adaugere*.

davıjă vezi **dăvıjă**.

dă^{1,2} vezi **đi^{1,2}**.

dăbărés, **dăbăriri**, **dăbărıj**, **dăbărıt**
vb. IV. *Intranz.* Dms. A umbla de colo colo; a alerga. *Dăbăreăști di ıa di cıla*. (Umblă de colo colo.) Dms s.v.; *Dúpu căsă dăbărés fičóri!* (Copiii aleargă în spatele casei.) Dms s.v.

Et. nec.

dăbărqári vezi **dăbărqri**.

dăbărqás vezi **dăbărqș**.

dăbărqri, pl. **dăbărqr** s.f. Dms.

Înșelăciune.

Var.: **dăbărqári** (Dms).

Et.: vezi **dăbărqș**.

dăbărqș, **dăbărqri**, **dăbărqı**, **dăbărqt**
vb. IV. *Tranz.* și *intranz.* Cap 102; Dms. A păcăli, a înșela. *La dăbărq*. (L-a păcălit.) Cap 102 s.v.; [*Uómu*] *dăbărqá cot putéa*. ([Omul] înșela cât putea.) DP 206/36; *Dăbărqá-la ácu poț*. (Păcălește-l dacă poți.) Dms s.v.

Var.: **dăbărqás** (Dms).

Et.: der. de la **dubără**.

dăbęáu vezi **dubęáu**.

dăcád vezi **ducád**.

dăcádéri s.f. Leșin. *Si faț ca dăcádereș și si cas și si front lúcrılı și si liáj si plonț*. (Să te faci că leșini și să cazi și să spargi lucrurile și să începi să plângi.) MP 214/2.

Et.: vezi **ducád**.

dăcónt vezi **ducónt**.

dăcúlc vezi **ducúlc**.

dăđár vezi **dudár**.

dăkicá vezi **dékicá**.

dăfác vezi **dufác**.

dăfsătúrá, pl. **dăfsătúr** s.f. Pap² 74; Can² 384; Cap 102, 106 s.v. *dăuc*; Dms. Lucru adăugat; rest. *Din dăfsătúr aș feási fustán*. (Și-a făcut rochie din resturi.) Dms s.v.

Et.: din **dăfsăt** (s.v. *davg*) + **-úră**.

dăgă, **dăgă** interj. Cuvinte care sugerează trăncăneala; taca, taca. *Ca si dunără ıa, pri groápă, di cățără si dăngărească, dăgă, dăgă, dăgă ..., idváj pătúj si trăjés*. (Când se adunără aici, pe groapă, și începură să trăncănească, taca, taca, taca ..., de-abia am putut să suport.) DP 182/12.

Et. onomatopee.

dăgărés vezi **dăngărés**.

dăjác, pl. **dăjáci** s.n. Dms. Proptea; sprijin. *Dirécu ái dăjác la căsă*. (Stălpul este proptea pentru căsă.) Dms s.v.; *Dăjác să aı lă bitărneță, nu lă tinireță*. (Să ai sprijin la bătrânețe, nu la tinerete.) Dms s.v. P. e x t. Protecție. *Om cu dăjác*. (Om cu protecție.) Dms s.v.

Et.: tc. *dayak* (mac., bg. *dajak*).

dăiăndisės vezi **dăindisės**.

dăindisės, dăindisiri, dăindisij, dăindisit vb. IV. Intrans. Dms. A rezista. *Țista dirēc nu dăiăndisēcăști.* (Stâlpul ăsta nu rezistă.) Dms s.v.; *Dușmănu idvâi dăindisēcă până la kindiă.* (Dușmanul abia rezista până la apusul soarelui.) DP 68/13; *Cum poț să dăiăndisēc la cȃta kutēc?* (Cum poți să rezisti la atăta bătaie?) Dms s.v.; *Musa, țăista yăra, nu pūtu dăiăndisiri și-l fu răvnit căpu.* (De data asta, Musa nu putu rezista și-i fu retezat capul.) DP 82/20; *Nȃ-ari tăcăt să dăiăndisēcă.* (N-are putere să reziste.) Dms s.v. *tăcăt*.

Var.: **dăiăndisės**.

Et.: tc. *dayanmak* (bg. *dajanja*).

dăirė, pl. dăirėiur s.n. Cap 103; Dms. Tamburină. *Ăn cunac si uzăy dăirėiur turțest.* (În palat se auzeau tamburine turcești.) Dms s.v.

Var.: **dăirė** (Cap 103).

Et.: tc. *daire* (mac., bg. *dajre*).

dăkică vezi **dėkică**.

dălác, pl. dăláci s.n. Pap² 73; Can² 384; Cap 103; Cerna A/Supl; Dms. Dalac. *Io am un bilic di ȃoi, tȃati sa lȃși di dălác, di sipăniță și di miti!* (Eu am o turmă de oi, toate sunt bolnave de dalac, de vărsat și de gălbează.) Cap² 141/19; *Óili și căprili, cȃn ay dalác [...], li trec prin gúu foc.* (Oile și caprele [...] le trec prin focul viu când au dalac.) Can T¹ 270/10; *Ja cum la tălécăști vampirgúia dalácu, vampiru ili nibuni la din viti.* (Uite cum stărpește vânătorul de vampiri dalacul, vampirul sau strigoii din vite.) Can T¹ 270/37.

♦ *Dalácu s-ti bátă!* (Bătu-te-ar dalacul!) Pap M² 59/26.

Var.: **dalác**.

Et.: mac., bg. dial. *dalak* (tc. *dalak*).

dălác, pl. dăláci s.m. Cap 119; ALR II, 1, h. 211/012; Wild h. 369/7; Dms.

Dulgher; tăietor de lemne. [*Dulác*], *yómu ți dȃră lămnili an pădúr.* ([Tăietor de lemne], omul care taie lemnele în păduri.) Cap 119 s.v.

Var.: **dulác** (Cap 119; ALR II, 1, h. 211/012; Dms s.v.).

Et.: mac. *dlabač*.

dălcăgúă, pl. dălcăgúi s.m. Dms s.v. *dălác*. Dulgher.

Et.: din *dălcăiės* + *-gúă*.

dălcăiės, dălcăiri, dălcăij, dălcăit vb. IV. Tranz. Dms. A ciopli, a tăia (lemne), a dăltui. *Si umărȃ di dălcăiri.* (A obosit de [atăta] cioplit.) Dms s.v.; *Din suruvita dălcăită si dără cȃlida.* (Din lemnul de stejar cioplit se face bățul de colindat.) Dms s.v.

Et.: cf. mac. *dlabi*, bg. *dălbja*.

dăldisės, dăldisiri, dăldisij, dăldisit vb. IV. Tranz. Dms. A risca. *Că dăldisi, nu lă poț zăpărȃri.* (Dacă a riscat, nu-l poți opri.) Dms s.v.

Et.: mac. *daldisa*, bg. *daldisam* (tc. *dalmak*).

dăldisit, dăldisită, pl. dăldisit, dăldisiti adj. Dms. Hotărât. *Ra dăldisit, ți va lăs [s-]iă.* (Era hotărât, ce-o vrea să fie.) Dms s.v.

Et.: vezi **dăldisės**.

dăldisiri, pl. dăldisir s.f. Dms. Confruntare; conflict.

Et.: vezi **dăldisės**.

dăli¹ conj. Pap² 73; Can² 384; Cap 103; Dms. Dacă. *Muma ay antrėbă fėta dăli la va țela cupilăș.* (Mama o întrebă pe fată dacă îl vrea pe acel tânăr.) Can T¹ 274/15; *Púsi căpu [pri gaură] si vȃdă dăli gúim, dăli im gúij.* (Băgă capul [prin gaură] să vadă dacă trăim, dacă suntem vii.) Cerna T; *Tinsi mȃna și alni si vȃdă dăli ari ili nȃ-ari ancă di mășinat.* (Întinse mâna și pipăi să vadă dacă mai e sau nu de măcinat.) Can T² 104/35; *Tu la ntribăș, dıădi, dăli va?* (Moșule, tu l-ai întrebat

dacă vrea?) MP 226/14; *Si dúsi căsă și la antribără [fičóru] dăli aṽ jungl'ó [fęáta].* (Se duse acasă și îl întrebară [pe băiat] dacă a omorât-o [pe fată].) Cap² 70/29; *Ai să la ubidés dăli huvęti.* (Hai să-l caut [ca să văd] dacă vânează.) Cap² 50/11; *Să videm dăli si cădi să la múčkış.* (Să vedem dacă se cade să-l muști.) Cap² 40/14; *Ampirătița antribó la únu din lui cavăș dăli ári mulári.* (Împărăteasa îl întrebă pe unul dintre paznicii ei dacă are nevastă.) Pap M² 142/15.

Var.: **dăli.**

Et.: mac., bg. **dali.**

dăli² adv. Pap² 73; Can² 384; Cap 103; Dms s.v. Oare, nu cumva. *Lisitu, dăli tu n-u stirpiș ápa di stătú móra?* (Vulpeo, nu cumva tu mi-ai secăt apa de s-a oprit moara?) Can T¹ 281/7; *Cári nă-ṽ trazi cuprăva, dăli tu?* (Cine îmi trage velința, nu cumva tu?) Cap² 112/35; *Dqámni, Dqámni, dăli mi uz?* (Doamne, Doamne, oare mă auzi?) DP 55/28; *Dăli plqáia męărđi?* (Oare plouă?) DP 35/3.

Dăli... ili. Oare... sau. *Cáfcu čoróp țer tu, İtu, dăli roș ili mórki?* (Ce fel de ciorapi vrei tu, İtu, oare roșii sau albaștri?) Cap² 20/4; *Ți ț-u ligát căpu, Múșu? dăli mult ti dqári ili șa ver di faț.* (De ce ți-e capul legat, Múșu? Oare te doare sau așa vrei tu să faci?) Cap² 17/13–15; *Dăli cumnátu maj micu ili tátca áiă?* (Oare cumnatul măi tânăr sau taica este?) MP 14/12.

Var.: **dali.**

Et.: mac., bg. **dali.**

dămánč vezi **dumánánč.**

dămár, pl. **dămáră** s.n. Dms. Neam. *Di lu cári dămár sa?* (Din al cui neam sunt?) Dms s.v.; *Dămár di gupc.* (Neam de țigan.) Dms s.v.

Et.: tc. **damar** (mac., bg. dial. **damar**).

dămărloác vezi **dămărloč.**

dămărloč, pl. **dămărloți** s.n. Dms. Înrudire.

Var.: **dămărloác** (Dms).

Et.: din **dămár** + **-loč.**

dămcusés, **dămcusíri**, **dămcusíi**, **dămcusít** vb. IV. Tranz. Dms. A păta; a însemna, a pune un semn. *Cári ț-u dămcusi cămęáșa?* (Cine ți-a pătat cămașa?) Dms s.v.; *Dămcusá-la s-lă știm cári sa nóștri.* (Înseamnă-i ca să-i știm care sunt ai noștri.) Dms s.v.; *Tot ra dămcusít, fčkíru.* (Sărmanul, era tot pătat.) Dms s.v.

Et.: mac. **damkosa**, bg. **damkosam.**

dămiğánă, pl. **dămiğáni** s.f. Cerna A/802; ALDM II, h. 721/2, 4. Damigeană.

Var.: **dimiğánă** (Cerna A/802), **drămiğánă** (ALDM II, h. 721/4).

Et.: it. **damigiana**, dr. **damigeană.**

dămlá s.f. Can² 384; Cap 103; ALR I, 1, h. 128/013; Dms. Leșina, dambla.

Án cădi dămlá. A leșina. Can² 384 s.v.; ALR I, 1, h. 128/013.

♦ *Vrină dămlá s-ti căță, da-n-ti cățári!* (Apuca-te-ar damblaua să te apuce!) Dms s.v.

Var.: **damlá** (Can² 384).

Et.: tc. **damlá** (mac., bg. dial. **damlá**).

dămór vezi **dumór.**

dămuzloác vezi **dămuzloč.**

dămuzlóc vezi **dămuzlóc.**

dămuzlóc s.n. Cap 103; Cerna A/2401; Dms. Animal de soi; prăsilă. *Lui víti să di dămuzlóc.* (Vitele lui sunt de prăsilă.) Dms s.v.; *Di dămuzlóc ái bun.* (E bun de prăsilă.) Dms s.v.

Var.: **dămuzloác**, **dămuzlóc** (Cap 103), **dumuzloác** (Dms), **dumuzlóc** (Cerna A/2401).

Et.: tc. **damızlık** (bg. **damazlák**; cf. și mac. **damazlak**).

dăn vezi **dun.**

dănác, pl. **dănát** s.m. Pap² 74; Can² 384; Cap 103; Wild h. 313/2; ALDM II, h. 754/1–7; Dms. 1. Vițel de un an. *Țișta doi' raṽ em cu inát, em linós; aș vęaṽ un dănác; bun, ma diminęáta, vęcáru*

sabăiŃa iŃa cu Ńel, ni un nu vrăa s-la gunăscă. (AceŃtia doi erau Ńi încăpăŃanaŃi Ńi leneŃi; aveau un viŃel de un an; bine, dar dimineaŃa, văcarul ieŃea cu el dis-de-dimineată, niciunul nu voia să-l mâne.) Cap² 81/41; *Móni dimineătă, cări si zăzburăscă mai piŃim, Ńela s-la gunăscă la văcaru dănac.* (Măine dimineaŃă, cine o să înceapă să vorbească mai întâi, acela o să mâne viŃelul la văcar.) Cap² 81/44; *Móniza dimineătta vini văcôtu di guniră dănac.* (A doua zi de dimineaŃă veni vremea de mânat viŃelul.) Cap² 82/2.

2. Taur, buhai. Wild h. 313/2.

Var.: **danác** (Pap² 74; Wild h. 313/2).

Et.: bg. dial. **danak** (cf. tc. **dana**).

dănăccă, pl. **dănăčki** s.f. Can² 384; Cap 103 s.v. *dănác*; Cerna A/859; Wild h. 312/1–6; ALDM II, h. 754/1–7; Dms. ViŃică de un an; junincă.

Var.: **danăccă** (Can² 384; Wild h. 312/1–6).

Et.: bg. dial. **danačka**.

dănăinti vezi **dinainti**.

dănăpói vezi **dinăpói**².

dănăpăi vezi **dinăpăi**².

dăncă adv. Cap 103; Wild h. 27/3; Dms. Adânc. *Ūa măica cu tati sãn angrupăt. [...] Priznă si veđ căt sãn dăncă.* (Aici sunt îngropaŃi mama cu tata. [...] Uită-te să vezi căt de adânc sunt [îngropaŃi].) Cap² 113/44.

Var.: **dancă** (Wild h. 27/3).

Et.: ar. **adîncă** (cf. lat. **aduncus**).

dândănă, pl. **dândănói** Ńi **dândănójur** s.f. Dms. Dandana; zarvă, întâmplare neplăcută.

Et.: tc. **tantana** (dial. **dandana**), bg. **dandana**.

dăngărál s.m. Dms. Om flecar, gură spartă. *TaŃ, dăngăráluli!* ([Mai] taci, gură spartă!) Dms s.v.

Et.: cf. gr. **νταγλαπάς** (ar. **dînglirá**), tc. **dangalak**.

dăngărés, **dăngăriri**, **dăngărîi**, **dăngărít** vb. IV. *Tranz.* Pap² 74; Can² 384; Cap 103 s.v. *dăngărłóc*; Cap 116; ALR II, 1, h. 40/012; ALR II s.n., 2, h. 353/012; ALDM I, h. 110/3; Dms. 1. A suna; a zdrăngăni. *Lă scăłb dăscălu lă dăngărăŃti brăncélu.* (La școală învăŃatorul sună clopoŃelul.) Dms s.v.; *Tășca tămburđ ija dăngărăŃti lă tămbură.* (Tășca toboșarul zdrăngănește la tambură.) Dms s.v. F i g. A trăncăni; a flecări. *Ca si dunără [púlŃ] ūa, pri grăcăpă, di căŃără si dăngărăscă, dăgă, dăgă, dăgă, făŃăiŃ mări călbălóc [...], idváj pătúŃ si trăes.* (Când se adunără aici, pe groapă [păsările], de începură să trăncănească, taca, taca, taca, făceau mare hărmălaie [...], de-abia am putut să rabd.) DP 182/12. 2. (Despre căruŃă) a hurduca. Cap 116; Dms.

Var.: **dăgărés** (ALDM I, h. 110/3), **drăngărés** (ALR II s.n., 2, h. 353/012), **tăcărés** (Dms), **tăncărés** (Dms s.v. *tăcărés*), **trăcătés** (ALR II, 1, h. 40/012).

Et.: tc. **dangildamak**.

dăngărđi vezi **dăngărđiŃă**.

dăngărđiŃă, pl. **dăngărđiŃi** adj. Ńi s.m. Ńi f. Cap 103 s.v. *dăngărłóc*; Dms. Om care face glume proaste; flecar. *Ūom drăngărđi.* (Om flecar.) Cap² 175/16.

Var.: **dăngărđi** (Cap 103 s.v. *dăngărłóc*), **drăngărđi**.

Et.: der. de la **dăngărés**.

dăngărít, pl. **dăngărítur** s.n. Dms. Flecăreală.

Et.: vezi **dăngărés**.

dăngărłóc vezi **dăngărłóc**.

dăngărłóc s.n. Cap 103; Dms Flecăreală, clevetire. *Ţe-Ń Ńista dăngărłóc di tîni?* (Ce-i cu flecăreala asta pe tine?) Cap² 218/50.

Var.: **dăngărłóc** (Dms).

Et.: tc. **dangalık** (Cap 103 s.v.); cf. Ńi tc. **dangalaklık**.

dănglît vezi **dunglît**.

dăpă vezi **dúpu**.

dăpărôri vezi **dupărôri**.

dăpărôș vezi **dupărôș**.

dăpătúră, *pl. dăpătúr* *s.f.* Can² 384; Cap 104 s.v. *dap*; Dms. Adăpare.

Et.: din *dăpăt* (s.v. *dap*) + *-úră*.

dăpriminés vezi **dupriminés**.

dăpu vezi **dúpu**.

dărác, *pl. dăráři* *s.n.* Dms. Darac.

Et.: tc. dial. *darak* (bg. *darak*).

dărári, *pl. dărôr* *s.f.* Can³ 384; Cap 105 s.v. *dar*; ALR II s.n., 6, h. 1746/012; Dms. Facere, construire; pregătire, preparare. *Si iásă la dăráreŃa la drum.* (Să iasă la construirea drumului.) ALR II s.n., 6, h. 1746/012; *CăŃă si-Ń dără álva și, dúpă dăráreŃ álvăŃa, aŃ pun sinía și mănâncă.* (Încep să prepare halvaua și, după prepararea halvalei, pun masa și mănâncă.) Can T² 123/37.

Et.: vezi *dar*².

dărámint, *pl. dărámintur* *s.n.* Dms. Lucrare artistică, monument. *Ān Stămból sa múlți dărámintur.* (La Istanbul sunt multe monumente.) Dms s.v.

Et.: vezi *dar*² + *-ámint*.

dărătură, *pl. dărătur* *s.f.* Cap 105 s.v. *dar*. Făcătură.

Et.: din *dărăt* (s.v. *dar*²) + *-úră*.

dărdărál vezi **dărdărál**.

dărdărál, **dărdărálcă**, *pl. dărdărál*, **dărdărólŃ** *adj.* și *s.m.* și *f.* Pap² 74; Can² 385; Cap 105 s.v. *dărdărés*; Dms. Persoană bârfitoare; farfara.

Var.: **dărdărál** (Pap² 74).

Et.: der. de la *dărdărés*.

dărdărés, **dărdăriri**, **dărdărî**, **dărdărît** *vb.* IV. *Tranz.* Pap¹ 42; Pap² 74; Can² 385; Cap 105; Dms. A bârfi. *Côata dărdărîș că-Ń lă âmplăș căpu.* (Atăta ai bârfit că mi-ai făcut capul calendar.) Dms s.v.

Et.: mac. *drdori*, bg. *dărdorja*.

dărgăuă vezi **dărjăuă**.

dărjăuă, *pl. dărjól* și **dărjáli** *s.f.* Pap² 77; Can² 390; Cap 105; Dms. Coadă de topor. *Să vină să Ń-o árdă drăjăuă.* (Să vină să-Ńi ardă coada.) W 75/8; *L-u rupș dărjăuă lă báltiă.* (I-am rupt coada toporului.) Dms s.v.

Var.: **dărgăuă** (Cap 105 s.v.); **drăjăuă**, **drăjeuă** (Cap 105 s.v.), **drujăuă** (Can² 390).

Et.:bg. *dăržalo* (BER I 460, s.v. *dărža*), mac. *držale*.

dărjávă *s.f.* AtaM 96/13, 287/29. Stat, țară.

Et.: mac. *država*, bg. *dăržava*.

dărmă vezi **dôrmă**.

dărmón vezi **drămón**.

dărnés, **dărniri**, **dărnî**, **dărnît** *vb.* IV. *Intranz* și *tranz.* Dms. A da de înțeles; a apostrofa. *L-u dărni pri dinălát.* (I-a dat de înțeles pe departe.) Dms s.v.; *Côan lă dărniș, si ânvirinôă.* (Când l-ai apostrofat, s-a supărat.) Dms s.v.

Et.: mac. *drne*, bg. *dărnim*.

dărpés vezi **drăpés**.

dărlív vezi **drislív**.

dărtăv, **dărtăvă**, *pl. dărtăv*, **dărtăvi** *adj* și *s.m.* și *f.* Cap 117; Dms s.v. *drătív*. Slăbănog, neputincios. *Ári și el únă dărtăvă măgărôăŃă.* (Are și el o măgăriță slăbănoagă.) Dms s.v.; *Cu țoar dărtăv nu fac lucrú.* (Cu așa neputincioși nu fac treabă.) Dms s.v. P . e x t . Stărpitură. *Bra, čiči, tu tărčáj bélki di vrină ubduvíŃă cu muŃ fičór, cări ári cōátiva dărtăvi, di la ia Ńirčáj si manŃ?* (Măi, unchiule, tu te gândeai poate la vreo văduvă cu mulți copii, care are câteva stărpituri, de la ea voiai să mănânci?) DP 155/30.

Var.: **drătăv** (AtaM 71/30), **drătliŃ** (Cap 117), **drătív** (Dms), **črătív**¹ (Dms s.v.).

Et.: bg. *dărtav* (BER I 465, s.v. *dărt*), mac. *drtlja* (Cap 117 s.v. *drătliŃ*).

dărtoári vezi **dărtôri**.

dărtôri, *pl. dărtôr* *s.f.* Cap 105, 115 s.v. *dor*²; Dms. Secure mică.

Var.: **dărtôari** (Dms).

Et.: lat. *dolatoria*.

dărudés vezi **durudés**.

dărués vezi **dărujés**.

dărujés, **dăruiri**, **dăruji**, **dăruít** *vb.* IV. *Tranz.* și *refl.* Pap¹ 42; Pap² 74; Can² 385; Cap 104 s.v. *dar*; Dms. A oferi un dar, a face cadou, a dăruí. *Drep fuzîre, fêta la dărujáști și ia, di cútru ia toáti námurli, cu căti un dar.* (Înainte de plecare, fata dăruiește și ea, tuturor neamurilor din partea ei, câte un dar.) Cerna T; *La fuzîre la dărujáu dáscalu cu un čaróp.* (La plecare îi făceau cadou dascălului un ciorap [= o pereche de ciorapi].) Can T¹ 266/25; *Al dăruí čáráp cu rásinic.* (Îi dăruí ciorapi [brodați] cu fir de argint.) Cap 104 s.v. *dar*; *Țásičá pistîră di z-durujáscă sŭájú lu fičúruí.* (Țesea prosoape ca să ofere daruri rudelor băiatului.) MP 220/10. F i g. A bate zdravăn; a se ține mare, fudul. *Dúpu unčac vácóat vîni și cucótu, áți și el lă dăruí țea mulărča cu țea včárga.* (După puțin timp veni și cocoșul și femeia îl bătut și pe el zdravăn cu nuiaua.) DP 140/8; *Sănátós lă dăruíră făčúru.* (Îl bătută zdravăn, bietul [de el].) Dms s.v.; *Nu la dărujés?* (Nu-l bați?) Pap M² 67/33; *Si dăruí.* (Se ținu mare [= se crezu important].) Pap² 74 s.v.

Var.: **darués** (Pap¹ 41), **dărués** (Pap¹ 41 s.v.), **durujés**.

Et.: mac. *daruva*, bg. *darjavam*.

dăruít, **dăruítă**, *pl. dăruíť, dăruíti* *adj.* și *substantivat.* Can² 385 s.v. *dăruiri*; Dms. Dăruít; cel care primește un dar. *Toť dăruíťi! a! daŭ la fčă căti únă pári, cári čot va.* (Toți cei care primesc daruri îi dau fetei câte un ban, care cât vrea.) Can T¹ 274/36.

Et.: vezi **dărujés**.

dărvár, *pl. dărvár* *s.m.* Dms. Tăietor de lemne. *Lă trimčási án țéla urmánu cu patruzóť di cără și patruzóť di dărvár să táľá ľčámni.* (Îl trimise în acea pădure cu patruzeci de care și patruzeci de tăietori de lemne să taie copaci.) DP 74/11.

Et.: mac. *drvar*, bg. *dărvár*.

dărvíč, *pl. dărvíč și dărvíčur* *s.m.* și *n.* Wild h. 40/3; ALDM II h. 1035/7, h. 1110/7. **1.** Arbore. **2.** Pom fructifer. ALDM II h. 1035/7.

Var.: **dervíč** (Wild h. 40/3).

Et.: bg. *dărvíče* (BER I 458, s.v. *dărvo*).

dăscálic vezi **discálic**.

dăscápit vezi **duscápit**.

dăscárc vezi **discárc**.

dăscáť vezi **discáť**.

dăscăčári vezi **discăčóri**.

dăscăčóri vezi **discăčóri**.

dăscăčós vezi **discăčós**.

dăscálic, *pl. dăscálic* *s.m.* Dms.

Învățător tânăr.

Et.: din *dăscál* + *-íč*.

dăscáľiță, *pl. dăscáľiťi* *s.f.* Cap 105 s.v. *dăscál*; Cerna A/1662; Dms. **1.** Învățătoare. **2.** Soția învățătorului.

Var.: **dăscáľiță** (Cap 105 s.v. *dăscál*.)

Et.: din *dăscál* + *-iță*.

dăscántári vezi **discántári**.

dăscăpitári vezi **duscăpitári**.

dăscărcătúra vezi **discărcătúra**.

dăscľíd vezi **diščľíd**.

dăscľúč vezi **diščľúč**.

dăscónt vezi **discónt**.

dăscúľť vezi **diščúľť**.

dăscupirés vezi **discupirés**.

dăscusătúra vezi **discusătúra**.

dăscínc vezi **diščíng**.

dăscíng vezi **diščíng**.

dăsfác vezi **diščfác**.

dăsfărșós vezi **dusfărșós**.

dăslġág vezi **dizľég**.

dăsmărčás vezi **dizmărčós**.

dăsmărčári vezi **dizmărčóri**.

dăsmărqát vezi **dizmărqót**.
dăsmărós vezi **dizmărós**.
dăsmărqóri vezi **dizmărqóri**.
dăsmărót vezi **dizmărót**.
dăsmurós vezi **dizmărós**.
dăspărțqóri vezi **dispărțqóri**.
dăspărțós vezi **dispărțós**.
dăspíc vezi **dispíc**.
dăspriminés vezi **dispriminés**.
dăștínc vezi **dištíng**.
dăștíng vezi **dištíng**.
dășárt vezi **dișórt**².
dășclfid vezi **dișclfid**.
dășclfit vezi **dișclfid**.
dășclfúč vezi **disclfúč**.
dășícós *s.m.* AtaM 390/16. Pădurar.
Láltu fičúór, ši ĵál dășíkós aĵ. (Celălalt băiat, și el e tot pădurar.) AtaM 390/16.
 Et.: gr. *δασικός*.
dășlfid vezi **dișclfid**.
dășód vezi **dușód**.
dășórt vezi **dișórt**¹.
dășórt vezi **dișórt**².
dăștitát vezi **diștitát**.
dătréc vezi **dutréc**.
dățín vezi **duțín**.
dăvác vezi **divéč**.
dăvăĵiă, *pl. dăvăĵi* *s.m.* Dms.
 Reclamant. *Vini dăvăĵiă să-n li țeară pârli.* (Vine reclamantul să-mi ceară banii.) Dms s.v.
 Et.: bg. *davaĵja* (BER I 312, s.v. *davija*), (tc. *davaci*).
dăvăĵilqác vezi **dăvăĵilqóč**.
dăvăĵilqóč, *pl. dăvăĵilqóti* *s.n.* Dms.
 Reclamație.
Var.: dăvăĵilqác (Dms).
 Et.: tc. *davacılık*.
dăvăĵés, **dăvăiri**, **dăvăiĵ**, **dăvăit** *vb.*
 IV. *Tranz.* și *intrans.* Pap² 74; Can² 388;
 Cap 106 s.v. *dăviă*; Dms. A suferi, a pătimi. *Tu fuziș, ma tát-tu si dăvăĵáscă pri*

tini. (Tu ai plecat, dar tată-tău o să sufere pentru tine.) Cap 106 s.v. *dăviă*; *Mulĵ nifáti dăvăĵés.* (Mulți pătinesc pentru fapte pe care nu le-au făcut.) Dms s.v.; *Mult dăvái án aĵtáná.* (A pătimit mult în închisoare.) Dms s.v.

♦ *Cáfi! cön si cluțăĵés, măgári! u dăvăĵés.* (L i t. Când caii bat din picioare, măgarii suferă.= Unul face, altul trage.) Pap M² 64/6.

Var.: dăvăĵés (Can² 388 s.v.; Cap 106 s.v. *dăviă*).

Et.: mac. *davi*, bg. *davja*.

dăviă, *pl. dăviĵ* *s.f.* Cap 106; Cerna A/592; Dms. Judecată; proces; reclamație, plângere. *Mulărca țe ti anuráš cu un mes di đáli ma nainti si n-au đaj că ĵo as nérgu la dăviă și mulărca as ț-au laĵ.* (Să-mi dai femeia cu care te-ai însurat cu o lună de zile mai înainte, că eu o să merg la judecată și o să ți-o iau.) Cap² 107/13; *Dăviă ișó și pănă la ampirátu.* (Plângerea ajunse chiar până la împărat.) Cap² 135/17; *Ți dăviă veț?* (Ce reclamație aveți?) Dms s.v.; *Si dúsiră la dăviă án Ĝivĵilia.* (S-au dus la proces la Ghevghelia.) Dms s.v.

Fac dăviă. A face proces; a face plângere, a reclama. *S-dúsi s-facă dăviă la ampirátu.* (Se duse să facă plângere la împărat.) MP 148/28; *Aĵ cățó, si fĵási dăviă și u junglără.* (O prinse, se făcu proces și o omorără.) MP 60/20; *Ĵel cățó si făcă dăviă.* (El se apucă să facă plângere.) Cap² 135/17; „*Ĵo să fac dăviă*”; „*Amán, ĵănám, să-ț dau ținți súti di líri, túcu nu fó dăviă*”; „*Bún-ăĵ, nu fac dăviă*”. („Eu o să fac plângere”; „Vai, dragule, o să-ți dau cinci sute de lire, numai nu face plângere”; „E bine, nu fac plângere.”) Cap² 46/2–4; *Dintru ți să mi ancľdiț? ĵo să fac dăviă di tini.* (De ce

să mă închideți? o să te reclam.) Cap² 46/21. **Calc dāvija.** A merge la judecată. *Ūnă zūyă, țela fičóri! trimșasiră ca si vină [tātă-su] cōla si-ŭ cālcă dāvija.* (Într-o zi, copiii trimiseră ca să vină acolo [tată-su] să meargă la judecată.) Cap² 135/18. **Daŭ ăn dāviiă.** A da în judecată. *La dădiră și pri ôğa ăn dāviiă.* (Și pe hooea l-au dat în judecată.) Dms s.v.

♦ *Dŭ și fuĭ di dāvija.* (L i t. Dă și fugi de judecată. = Fă tot posibilul să nu ajungi la judecată.) Cap² 175/31.

Var.: **dāviiă.**

Et.: mac., bg. *davija* (tc. *dāva*).

dāviiēs, dāviiiri, dāviiĭ, dāviiit vb. IV.

Refl. Dms. A se judeca. *Cŭat s-ti dāviiēs, țiva nu faț.* (Oricât te judeci, nu faci [= nu obții] nimic.) Dms s.v.

Et.: der. de la **dāviiă.**

dāvrană, pl. dāvrani s.f. Întrecere.

Dms. *S-nă cățŭam la dāvrană.* (Să ne luăm la întrecere.) Dms s.v.

Et.: bg. *davranma* (tc. *davranma*).

dāvrandisēs, dāvrandisiri, dāvrandisii,
dāvrandisii vb. IV. *Tranz.* Dms. A îndrăzni, a cuteza. *Dāvrandisă tu di să videm.* (Îndrăznește tu și o să vedem.) Dms s.v.; *Dāvrandisi și la mini.* (A cutezat și la mine.) Dms s.v.

Et.: bg. *davrandisam* (tc. *davranmak*).

dăzlég vezi **dizlég.**

dăzliăg vezi **dizlég.**

dăzmărŭs vezi **dizmărŭs.**

dăzmărŭt vezi **dizmărŭt.**

dăzmintēs vezi **dizmintēs.**

dăzmurŭs vezi **dizmărŭs.**

dăzvŭm vezi **dizvŭm.**

de interj. Pap² 74; Can² 385; Cap 106, 107; ALR II s.n., 2, h.280/012; Dms. Hei; hai, haideți. *Di, va si cățŭam un căŭl cu fșăta voăstră și cu fičŭru meŭ.* (Haideți, o să facem o înțelegere cu fata voastră și cu băiatul meu.) Cap² 59/26; *E, de! e, de! ti uzŭm. Dŭsta viki.* (Ei, hai! ei, hai! te-am auzit. Ajunge!) Pap M² 60/17; *De, bra,*

bic! (Hai, măi, voinice!) Dms s.v.; *De! biru, de!* (Hai! voinice, hai!) Cap² 167/43; *De, zisiră, si cățŭm căŭl.* (Hai, ziseră, să punem rămășag.) Cap² 59/31; *De, bra, nu ti spări! İri ġiĭ maj minúti!* (Hai, bre, nu te descuraja! Să trăiască cei mai micuți!) Pap M² 57/24; *İdi dăduli, deĭ, ŭa cŭt trec, tucu si dădăm la toț, ți armăngă la mini?* (Măi, moșule, hei, câți trec pe aici, dacă aș fi dat la toți, mie ce-mi rămânea?) Cap² 98/21; *İdi lūduli, deĭ, cŭn să-ț vină criēlu?* (Măi nebunule, hei, când o să-ți vină mintea?) Dms s.v.; *Zășŭz unăc, dă s-na zălăfim.* (Șezi puțin, hai să stăm de vorbă.) Cap 102/7; *Nu s-ti fățim grămătic, di!* (N-o să te facem grămătic, hai!) Dms s.v. *grămătic.*

Var.: **dăa, deĭ, di³, diĭ** (Dms s.v.).

Et.: mac. *de*, bg. *de, dja, dej.*

dăa vezi **de.**

dăca conj. *Dacă. Ți dăca vini din ġ indēm un ŭom?* (Ce dacă veni un om din iad?) Cap² 67/1; *Vini și-i spuni dacă ări văcŭt să-ĭ văpsescă și la șa unēc lŭnă.* (Vine și-i spune dacă are puțin timp să-i vopsească și ei puțină lână.) Cerna T.

Var.: **dăcă.**

Et.: din **de [di²]* + *că.*

dăad, pl. dăaj s.m. și adj. Pap² 73, 76; Can² 384, 386; Cap 102, 106; ALR I, 2, h. 169/012, 013; ALR II, 1, h. 64/012; ALR II s.n., 4, h. 1125/012; ALR II s.n., 6, h. 1579/012, h. 1580/012, h. 1675/012; Cerna A/485, 619; Wild h. 465/1, 2, 4-7; ALDM I, h. 561/1-7, h. 562/1-7; Dms.

1. Moș, bătrân. *Țela dăadu ă! lă dăadi băstunu.* (Bătrânul îi dădu toiagul.) DP 25/26; *Bătú pri un bręg mări, ca zidu ra nalt, și ăn bręg vę un dęd c-un băstun ăn mŭm.* (Întâlni un deal mare, ca zidul era înalt, și pe deal era un bătrân cu un baston în mână.) Cap² 23/24; *Deșclădi ūșa la dędo.* (Deschide-i ușa moșului.) W 60/15; *Țista dăadu nu ra ca lănti! dăaj.* (Bătrânul ăsta nu era ca alți bătrâni.) DP 66/9;

E, mo, deduli, cum să dăróm; cávgă vem cu túrcu. (Ei, acum, moșule, cum să facem; avem război cu turcii.) Cap² 44/17; *Dédoli, cóți ț-aj țor roș ókll!*? (Moșule, de ce îți sunt ochii așa de roșii?) W 65/10; *Djádoli, ácu mi vjăr, si stau.* (Moșule, dacă mă vrei, o să stau.) MP 162/6; *Djáduli, spúni-ń-la ágru!* (Moșule, arată-mi[-l] ogorul!) Kats 64/22; *Un deđ cu bárba-n pimínt.* (Un moș bătrân cu barba până la pământ. [Ghicitoare: Prazul].) Pap M¹ 10/25; *Am un deđad, nõáptea jási, zúya si scúndi.* (Am un moș, noaptea iese, ziua se ascunde. [Ghicitoare: Zăvorul de la ușă].) Cap² 157/18; *Am un deđad cu trei par án grób.* (Am un moș cu trei pari în spate. [Ghicitoare: Scaunul].) Cap² 159/31; *Un deđ c-únă steáyuá-n cap.* (Un moș cu o stea pe cap. [Ghicitoare: Lumânarea].) Pap M² 51/24. **2.** Bunic. *S-mi duc s-lijău ápu gjíă, că djádu ájă lujăș.* (O să mă duc să iau apă vie, că bunicul e bolnav.) MP 24/32; *Djăt-su la zisi: dúț-va!* (Bunicu-său le zise: duceți-vă!) MP 24/24; *Djáduli, jélă cu nujă!* (Bunicule, vino cu noi!) Kats 65/11; *Djádi, șos ȳa!* (Bunicule, șezi aici!) Kats 64/20. **3.** Socru. *Țista jă lu fráti-ńu djăt [suácrú].* (Acesta e socrul lui frate-meu.) Kats 69/1. **4.** (La porc) Stomac. *Deádu di porc.* (Stomac de porc.) ALR II, 1, h. 64/012; ALR II s.n., 4, h. 1125/012. **5.** (La moară) Posadă. Cap 106 s.v. **6.** Cocoloș de mămăligă cu brânză, bulz. Dms. s.v.

Di deđaj. Din bătrâni. *Las s'sta ȳa bunáru, că șa nă si flo di deđ.* (Lasă să stea aici fântâna, că așa ni s-a aflat din bătrâni.) Can T¹ 282/20.

♦ *Cóți? Că șa zisi deđu Gófi.* (L i t. De ce? Pentru că așa a zis moșul Gófi. = De ce? De-aia.) Pap M² 66/40.

Var.: **ded, deđ, deđi** (Wild h. 465/2), **djät**¹ (ALR II, 1, h. 64/012), **djäd, djät**.

Et.: bg. *djado*, mac. *dedo*.

deádă, pl. **deádi** și **dédăn** s.f. Can² 386; Cap 106 s.v. *deđad*; Wild h. 463/5; ALDM I, h. 428/7; Dms. **1.** Bunică; babă. **2.** Bunic. Wild h. 463/5; ALDM I, h. 428/7. **3.** Mătușă. *Nu vujă, dée!* (Nu vreau, mătușă.) MP 246/24.

Var.: **deă, deđă** (Can² 386).

Et.: vezi **deđ**.

deál¹ pl. **deálor** s.n. Can¹ 386; Cap 106; Cerna A /1646; Dms. *Disúpra di urácu, jündi ará, ve un deál nalt.* (Deasupra plugarului, unde ara, era un deal înalt.) Pap M¹ 26/3; *Únu fur si púsi pri deál și lo să țópă cõt puté.* (Unul dintre hoți se sui pe deal și începu să țipe cât putea.) Pap M¹ 26/4; *Únășjună si disfési di pri deál și lăgă anjósu.* (Dintr-odată coborî de pe deal și alergă în jos.) Pap M¹ 26/14; *Dijós di cătún sa niște deáluri.* (În josul satului sunt niște dealuri.) Can T¹ 262/1.

Var.: **deł** (Can² 386; Cerna A/1646).

Et.: sl. **dělu** (bg. *djal*, mac. *del*).

Deál² n.pr. PapM² 175/9; Cap 106 s.v. *deál*; Dms s.v. *deál*. Nume de loc în *Birislăv, Óșin* și *Lunđin*.

Et.: **deál**¹.

deáltă, pl. **deálti** s.f. AtaM 68/3, 71/20; Dms. Daltă.

Et.: vsl. *delta.

deámi s.f. pl. Pap² 74; Cap 107; Dms. (La războiul de țesut) Sfori care leagă iepele de fusceii itelor.

Var.: **démi**¹ (Pap² 74).

Et.: bg. dial. *dema*.

deápin, dipinári, dipináj, dipinát vb. I. *Tranz.* Pap¹ 42; Pap² 74; Can² 387; Cap 107; ALR II s.n., 7, h. 1888/012; Cerna A/1248, 1252; ALDM I, h. 222/7; ALDM II, h. 1071/1–6; Dms. A depăna. *Fęátılı áȳ dipináră țóátă ustúra.* (Fetele au depănat toată urzeala.) Cap 107 s.v.; *Țóátă zúya dipinóă și áncă nu sfărșóă.* (A depănat toată ziua și încă nu a

terminat.) Dms s.v. F i g. A fura. *Tot la depinără.* (L-au furat de tot.) Pap M² 67/34; *Lă dipinără di pári.* (L-au furat de bani.) Dms s.v.

Var.: **dépin, dépin** (Pap¹ 42; Pap² 74; Can² 387; ALDM II, h. 1071/6).

Et.: lat. *depanare*.

dępir, dipirári, dipiráj, dipirát vb. I *Tranz. și refl.* Pap¹ 42; Pap² 74; Can² 387; Cap 107; ALR I, 1, h. 92/013; Dms. 1. A jumuli. *Găllna aų dipirără.* (Au jumulit găina.) Cap 107 s.v.; *Táti li júnglă și noj li dipiróm [gălinli].* (Tata le taie [găinile] și noi le jumulim.) Dms s.v. 2. A țipa, a se văita; (despre câine) a urla. *An țela saát si pugudí di viní și țea coștiviță și, că-ų vizúră țela puł din culb, lără si dępiră.* (În acel timp [= ceas] se nimeri să vină și șarpele și, când îl văzură puii din cuib, începură să țipe.) Pap M² 149/2; *Nápunta si zăđđđđ și maj mica [fătă] și lo si dępiră.* (Apoi se ivi și cea mai mică [fată] și începu să se vaite.) MP 64/26; *Mulăręa lő si dępiră.* (Femeia începu să se vaite.) Cap 107 s.v.; *Cójnili si dępiră.* (Căinele urlă.) Pap¹ 42 s.v.; Pap² 74 s.v. P. e x t. A (se) scărpină. ALR I, 1, h. 92/013.

Var.: **dęper** (ALR I, 1, h. 92/013), **dępir** (Pap¹ 42; Pap² 74; Can² 387); **djăpir**.

Et.: lat. *depilare*.

dęat, pl. dęátur s.n. Cap 108; Dms. Împrumut.

Lęau ăń dęat. A lua cu împrumut. *Laj pári ăń dęat.* (Au luat bani cu împrumut.) Cap 108 s.v. **Daų ăń dęat.** A da cu împrumut. Dms s.v.

Var.: **djăt²**.

Et.: lat. *debitum*.

dęă vezi **dęádă**.

Dęba n.pr. Pap M² 175/13; Cap 107. Nume de fântână în *Cúpă*.

decárico s.f. AtaM 221/20. Hârtie de 10 drahme.

Et.: gr. *δεκάρικο*.

dékică, pl. dékiki și dekácal s.f. Cap 107; Dms. Secundă, clipă. *La trēja dikică al flără la un căviné.* (La a treia secundă [= după trei secunde] îl găsiră la o cafenea.) Cap² 107/43; *Io, ju si mi pitrét nérgu șu tru ținți dékiki ăs ță duc gųápi.* (Eu, unde o să mă trimiți merg și în cinci secunde îți voi aduce răspuns.) Cap 107/37; *Ăń ună dăkicá si fęási lucrú.* (Treaba se făcu într-o clipă.) Dms s.v. *lucru*.

Var.: **dăkică, dikică, dukicá** (Dms s.v.).

Et.: mac. *dekika*.

ded vezi **dęad**.

def s.invar. în expr. *Def di tını.* (Praful [să se aleagă] de tine.) Dms.

Et.: bg. *def* (tc. *defi, def*).

dęfa s.f. AtaM 297/28. Oară, dată.

Et.: tc. *defa*.

dęj vezi **de**.

délki vezi **délmi**.

délmi conj. Pap² 74; Can² 385; Cap 107; Dms. Dacă; fiindcă, pentru că. *Délmi țor moņ ări di tráziri, maj bun las' s'ta ųa.* (Dacă are de tras asemenea chinuri, mai bine lasă să stea aici.) DP 26/1; „Ăj, délmi șa”, *zisi dędu*, „sirbș și țista an la miní”. („Ei, dacă [-i] așa”, zise bătrânul, „muncește și anul ăsta la mine.”) Cap² 24/26; *Ampirátu ał zisi: „bun ăj, délmi cőta aј vrut să l-ų dau fęta męa, las' s-vină”.* (Zise împăratul: „e bine, pentru că ai vrut atât [de mult] să i-o dau pe fata mea, lasă [-l] să vină.”) Cap² 54/35; *Délmi májstur, să-ń zică lúmea.* (Dacă [sunt] meșter, [așa] o să-mi zică lumea.) Pap M² 74/31; *Dilmi mi ntrég, ăs ță spun: dă-ń-li pęánili șu pója ăs ner ăs gőc.* (Pentru că mă întrebi, o să-ți spun: dă-mi penele și apoi o să merg și o să joc.) Cap² 109/42; *Dilmi cőta-ј dұлђi cárņe di om, aј să ncłđim un fičór și ună fęță, să la rănım bun, di să la junglóm.* (Dacă e atât

de dulce carnea de om, hai să închidem [în coteț] un băiat și o fată, să-i hrănim bine și să-i tăiem.) Can T¹ 277/29; *Lisița-l zisi*: „a! lúpuli, la tîni țivă nu-ț ai dîlmi căpu ț-ai sănătós”. (Vulpea îi zise: „ei! lupule, tu nu ai nimic dacă îți e sănătós capul”) Can T¹ 281/15; *Dîrmi singură anvîș tu, un an di zôli si lucréz*. (Pentru că ai învățat singură, o să lucrezi un an de zile.) Pap M² 155/31; *Ej, dîlki nă-ș trađ [pucrăva], nălét si eș*. (Ei, fiindcă mi-o tragi [velința], să nu rămâi cu nimic.) Cap² 112/37; *Ej, gîdi măjcu, dîlki mi ntrég, si aș spun*. (Ei, bre mamă, fiindcă mă întrebi, o să-ți spun.) Cap² 109/31.

Délmi că. Fiindcă, pentru că, de vreme ce. *Pôpa zisi*: „noș cum vem dărát păzări, délmi că ti anviriň, să ti bilés”. (Popa zise: „după cum ne înțeleseserăm, fiindcă te superi, o să te omor.”) Cap² 34/22; *La fîsta nu l-ăi frică di țîște mpirát dîlmi ca mpirátu Cad la ubidęti*. (Ăstuaia nu-i e frică de acești împărați, de vreme ce îl caută pe împăratul Cad.) Can T¹ 283/31; *Démi că pristi púnte țe tricú, s-la tálčóm*. (Pentru că a trecut peste acea punte, o să-l omorâm.) Cap² 145/42.

Var.: **délki** (Cap 107 s.v.), **démi**², **dérmi** (Cap 107 s.v.; Dms s.v.); **dîlki**, **dîlki**, **dîlmi**, **dîmi** (Cap 107 s.v.), **dîrmi**.

Et.: mac. *delmi*, bg. *delmi*, *dilmi*, *dilki*.

deméc vezi **diméc**.

démi¹ vezi **deami**.

démi² vezi **délmi**.

deng, pl. **déngur** s.n. Cap 107; Dms.

1. Fiecare din cei doi desagi care se pun pe samar, echilibrându-l; pachet mare, balot. *Amálu pğartă un deng*. (Hamalul duce un balot.) Dms s.v. 2. Pereche echilibrată, făcută din două părți egale. *Deng că lu Pétri boi runc si află*. (Pereche precum boii lui Pétri rar se întâlnește.) Dms s.v.

◆ *Cătă-ț déngu ca s-nu rămón sădi la čănúșă*. (L i t. Ai grijă de perechea ta de boi ca să nu rămâi doar la cenușă [= ca să nu fii un prăpădit.] Fă-ți vara sanie și iarna car.) Cap² 175/35.

Et.: tc. **denk** (mac., bg. **denk**).

dépin vezi **deapin**.

dérmi vezi **délmi**.

dert, pl. **dértur** s.n. Cap² 175/33;

Dms. Dificultate, suferință. *Toș dert nu si trázi*. (Suferința ta e greu de suportat.) Dms s.v.

◆ *Sfăca căsă ș-ári dertu luș*. (Fiecare casă își are suferința [= necazurile] ei.) Cap² 175/33.

Et.: tc. **dert** (mac., bg. **dert**).

dervič vezi **dărvič**.

des, **deasă** pl. **deș**, **deasi** adj. și adv. Pap¹ 42; Pap² 74; Can² 385; Cap 107; Cerna A/74, 75; ALDM I, h. 17/1–7, h. 18/1–7; ALDM II, h. 1108/2–7; Dms. Des. *Călăuzu la purtá pri urmánu des*. (Călăuza îi ducea prin pădurea deasă.) Cap 107 s.v.; *Fičóri l antrără an un urmán mult des, jündi si scúnsiră*. (Copiii intrară într-o pădure foarte deasă, unde se ascuseră.) Pap M¹ 14/26; *Antrără tru únă urmáni multu deasă și culó si scúnsiră*. (Intrară într-o pădure foarte deasă și acolo se ascuseră.) Cap² 105/20; *Amnără je l trei zôli și trei nopt pónă júnsiră an un urmán des, des*. (Merseră ei trei zile și trei nopți până ajunseră într-o pădure deasă, deasă.) Pap M² 166/19; *Núcă cu frúnčili deasi*. (Nuc cu frunzele dese.) Dms s.v.; *Pğandă deasă*. (Pânză deasă.) Dms s.v.; *Plğăjă deasă*. (Ploaie deasă.) Dms s.v.; *Vii des*. ([Tu] vii des [= deseori].) Pap¹ 42 s.v.; *Nu putém járnata să ișóm năfără să amnom cota des*. (Iarna nu putem să ieșim afară să umblăm atât de des.) W 78/17.

Var.: **djäs** (ALDM I, h. 17/2, 3).

Et.: lat. **densus**.

desmintés vezi **dizmintés**.

Déstor *n. pr.* Pap M² 175/15; Cap 107. Nume de loc în *Nónti*.

deşclíd vezi **dişclíd**.

deşórt vezi **dişórt**¹.

deşórt vezi **dişórt**¹.

detelínă vezi **ditilínă**.

deříndea vezi **diříndea**.

devré vezi **divré**.

dęd vezi **dęad**.

dędă vezi **dęádă**.

dędi vezi **dęad**.

dęl vezi **dęal**.

dęper vezi **dęápir**.

dępin vezi **dęápin**.

dępir vezi **dęápir**.

di¹ *prep.* Pap¹ 42; Pap² 74; Can² 386; Cap 108–109; ALR II s.n., 5, h. 1351/012; ALR II s.n., 6, h. 1615/012, h. 1616/012, h. 1844/012; Cerna A/1999. Dms. 1. De, din. *Cumát di furlínă*. (Bucată de aur.) Cap² 179/26; *Cáfcu fustán řer tu, Téęu, dáli di cadifé ili di mătási?* (Ce fel de rochie vrei tu, *Téęu*, oare din catifea sau din mătase?) Cap² 20/30–31; *Pórtu lunřínesc [...] ář darát di pónřă di căsă*. (Portul din *Lunřín* [...] e făcut din pânză de casă.) Can T¹ 262/34; *Darără řină búnă di cărnęa luř*. (Din carnea lui au pregătit [o] cină bună.) Pap M¹ 16/21; *Únă ře la lăsó ácu di moń, la flo fičóru*. (De îndată ce lăsă acul din mâini, îl găsi pe copil.) Cap² 62/18; *La lo fičóru di căsă*. (Luă băiatul de acasă.) Pap M¹ 20/3; „*La vind, áma řer únă sută di furlín*”. *Di mirác mári e! ál dęádiră [la luvác] ři la cumpărără*. („Îl vând, dar vreau o sută de lire de aur”. Din dorință mare, ei îi dădură [vânătorului] și-l cumpărară.) Pap M¹ 22/14. 2. Dintre. *Únu di noř tribuřáři z-dúcă la pázăriři*. (Unul dintre noi trebuie să meargă la târg.) ALR II s.n., 6, h. 1844/012; *Di řęa ře! zísiră să la púnă únu di ře! [...] an únă udăřă*. (De aceea ei

ziseră să-l pună pe unul dintre ei [...] într-o odaie.) Pap M¹ 14/5. 3. Pentru. *Fęřili leę căti un busiřlic di sfáca om din căsă*. (Fetele iau câte un [fir de] busuioc pentru fiecare om din casă.) Can T² 106/31; *Zer án ársi čęrga di tını*. (Parcă mi-a ars cortul pentru tine.) Can T² 107/29; *Ioę nu am níři di míni*. (Eu nu am nici pentru mine.) W 63/6; *Límba gręcă [...], di noř řęa nu-ř*. (Limba greacă [...] ea nu e pentru noi.) Pap M² 28/6; *Io vin řa sáldi di tını*. (Eu vin aici numai pentru tine.) DP 95/27; *Lără cărni, dărără řină, čórbă, víki, ca di úaspiř*. (Luară carne, pregătire cină, ciorbă, mă rog, ca pentru oaspeți.) Cap² 81/14; *Noř řęřă ápă nę-o vem sáldi di noř, că-ř di tořătă lumęa*. (Noi nu avem apa asta numai pentru noi, că e pentru toată lumea.) Cap² 140/18; *Si dúsiră áră prin urmán să luvęcă di móřnista*. (Se duseră iar prin pădure ca să vâneze pentru a doua zi.) Pap M² 147/4; *Bábu, ář loc řęářă sęără di míni, si vin la tını?* (Babo, ai loc pentru mine astă seară, să vin la tine?) Cap² 84/33; *Io sam vinit di un lucrú*. (Eu am venit pentru un lucru.) Cap² 80/35; *Vini vácótu di guniřę dănácu*. (A venit vremea pentru mánatul viřelului.) Cap 109 s.v.; *Cári řom să treácă, la toř să dau di sánătáti*. (Care om o să treacă, la toți o să le dau, pentru sănătate.) Cap² 53/2; *Mult si mănčó, stăcúnu, di míni*. (Mult s-a străduit, sármanul, pentru mine.) Cap² 187/11; *Di cóata nu nă řirtóam*. (Nu ne certăm pentru atât.) Dms s.v. 4. Cu. *Uzó că lúpu si fálęáři di júnřla luř*. (Auzi că lupul se laudă cu vitejia lui.) Pap M¹ 18/6; *Am un fóali plin di alb măčcář*. (Am un burduf plin cu bucăți mari albe. [Ghicitoare: Făina de grâu alb].) Cap² 155/8; *Fęřa, di młltă mőncă, aę dănó tořă čănúřa*. (Cu multă trudă, fata adună toată cenușa.) Can T¹ 279/32. 5. Din cauza; de.

La șădgări, tátu, di umărălă, fěsi „oh”. (Când se așeză, tatăl, de oboesală, făcu „oh”). Pap M¹ 20/5; *Cări si anrușonă di luĭ trubușonă.* (Cine se rușinează din cauza burții sale.) Pap M¹ 13/11; *Ĭa vizú múm-sa [...] an țea al ray di mónico.* (Mama-sa îi văzu [...] în ce hal erau din cauza suferințelor.) MP 14/31; *Mi bătúĭ cu únă sútă di onș, di cumiț și di curșumi sam șa rupt.* (M-am luptat cu o sută de inși, de comitagii, și din cauza gloanțelor sunt atât de sfărtecat.) Cap² 55/1; *Dú-u țea meără, că am un fićór țe plónđi di ĭa.* (Adu acel măr, că am un băiat care plânge din cauza ei.) Cap² 72/45; *Lȝ un lemn și si dúsi di la putrizó di kútéc.* (Luă un băț și se duse de-l snopi în [de] bătaie.) Pap M¹ 24/25. **6.** De la; de pe urma. *Di uráču toț si rănesc.* (Toți se hrănesc de pe urma plugarului.) Pap M² 155/37. **7.** Despre. *Țéla dascăl' la nvițáŷ fićóri' di biserică.* (Dascălii îi învățau pe copii despre biserică.) Can T¹ 266/28. **8.** De către, de. *Țăstă fěată ra furată di draț.* (Fata asta era furată de draci.) Pap M² 20/20. **9.** În construcția genitivului. *Mănúșa di stúmnićcă.* (Mânerul ulciorului.) Cap² 158/1; *Si dúsiră la mărziņa di cătún.* (Se duseră la marginea satului.) Cap 111 s.v. *dirépt; Lisíța si fěsi ca moărtă și si tinsi an méjlucu di drum.* (Vulpea se prefăcu ca moartă și se întinse în mijlocul drumului.) Pap M¹ 24/3; *Lě-la, lě-la, Méno móri, Rıza di lu Zéțea.* (Ia-1, ia-1, Méno dragă, pe Rıza al lui Zéțea.) Cap² 20/30; *Ĭel ș-u lę, mámu móri, Fíłea di lu Vínęa.* (El o ia, mamă dragă, pe Fíłea a lui Vínęa.) Cap² 21/2; *Asán-beĭ di Ágoș-ága.* (Asán-beĭ al lui Ágoș-ága.) Cap 108 s.v.; *Ibraím-beĭ di Gázi.* (Ibraím-beĭ al lui Gázi.) Cap 108 s.v. În urări. *Dómnú di bun, răkĭă-n rost să pun!* (Domnul cu bine, rachiu să pun în gură!) Pap M¹ 55/35; *Di bun Dómnú!*

(Cu bine [și cu] Domnul!) Pap M² 56/2; *Tot di bun.* (Toate cu bine!) Pap M² 56/2.

Di la. 1. De la; din. *Am únă nivęástă, di la ŷom la ŷom meărđi.* (Am o nevastă, merge din om în om. [Ghicitoare: Ulciorul].) Cap² 161/12; *Si dúsi dúpu moărti ca să-I ĭa súflitu la fićór di la moărti.* (Se duse după moarte ca să ia sufletul băiatului de la moarte.) Cap² 23/6; *Să țirém di la prinált.* (O să cerem de la Preaînaltul.) Pap M¹ 29/7; *Lisíța zisi: „ań li cătáj di la moărá [pěști!].”* (Vulpea zise: „peștii” i-am prins de la moară.) Cap² 24/17; *Fićóru [...] nvițó múlti zănăgáti di la drac.* (Băiatul [...] a învățat de la drac multe meserii.) Pap M¹ 20/1; *Di la pȝártă la pȝártă s-ti ved.* (Să te văd [cerșind] din poartă în poartă.) Pap M¹ 43/19; *Pimintu [...] dúnă nou cuvét di la viniri primavérăłă.* (Pământul [...] adună puteri noi din venirea primăverii.) W 77/4. **2.** Din. *Di la țę frúnză ișȝ únă núcă mári.* (Din frunza aceea a ieșit un nuc mare.) Cap² 29/41. **3.** Despre. *Di la nuăĭ, șa na ra pișiit, auá s-murím.* ([Cât] despre noi, așa ne era scris, să murim aici.) MP 14/22. **4.** Din cauza. *Úná albină ve rănă la gúșă di la jug.* (O albină avea rană la gât din cauza jugului.) Cap² 29/40. **Di pri (dúpri).** De pe. *Am un brić; di pri rámură, rámură meărđi.* (Am un brici; merge de pe [= din] ramură în ramură. [Ghicitoare: Cosorul].) Cap² 155/5; *Ań am un puł; ámnă di pri túmbă, túmbă.* (Am o pasăre; merge de pe un deal pe altul. [Ghicitoare: Briciul].) Cap² 152/26; *Ca-ŷ vizú fěta ampirátuluĭ, fěta di pri tapólă si candisĭ și si disfěsi.* (Când o văzu pe fata împăratului, fata de pe [din] plop se îndură și se dădu jos.) Pap M¹ 16/13; *Lisíța ĩ turĭ toț pěști! an drum și sări și ĭea di pri cal.* (Vulpea aruncă toți peștii pe drum și sări și ea de pe cal.) Pap

M¹ 24/5; *Áři ăș disfěsi Cúsi-cucóti di pri grindă.* (Cocoșelul-fără-coadă se dădu jos de pe grindă.) Pap M² 137/28; *Ampirátu, cõn si pricátõ di pri cunác, la vizú júnili.* (Împăratul, când se uită de pe palat, îl văzu pe voinic.) Pap M² 146/20; *Dõarmi ca dúpri lântă lúmi.* (L i t. Doarme ca de pe altă lume. = Doarme dus.) Pap M² 73/30; *Di pri cõmp ănsús siminám grõnur, sicără și lálti siminátúr.* (De la câmp în sus semănam grâne, secară și alte semănături.) AtaM 398/8. **Păn di. 1.** Lângă. *Ĭel dărõ un an păn di luĭ cunác.* (El ridică un han lângă palatul lui.) Cap² 27/27. **2.** Până la. *Turnătúra aĭ di tort di lõnă și-ĭ lărgă di la únă mõnă pan di únă pálmă.* (Adaosul e din fir de lână și e lat de la o mână până la o palmă.) Can T¹ 265/27–28. **Făr di.** Fără. *Tódur nalt, făr di cõásti.* (Tódur înalt, fără coaste. [Ghicitoare: Fumul].) Pap M² 50/19. În construcții cu verbe. **Bat di.** A întâlni. *Bătú di un cătún turfés și flo cõla treĭ fraĭ.* (Întâlni un sat turcesc și acolo găsi trei frați.) Cap² 34/8; *Bătú di un dęd moș, áma țela ra Dõmnu.* (Întâlni un moș bătrân, dar acela era Domnul.) Cap² 24/8; *Bătúrá di un dęd moș și la ntribó.* (Întâlniră un moș bătrân și îi întrebă.) Cap² 59/14. **Daĭ di.** A întâlni, a da de ceva sau cineva. *Dęd di únă casă ĩúndi ra únă bábă.* (Întâlni o casă unde era o babă.) Cap² 121/10; *Dęd di máĭstur.* (L i t. Și-a întâlnit stăpânul. = Și-a găsit nașul.) Cap² 187/33. **Sam di.** A urma să, a fi pe punctul de a face ceva. *Țę mullári ra di rudiri.* (Nevasta urma să nască.) Cap² 50/38.

Var.: **dă¹** (Pap¹ 42), **dúpri** [= **di pri**].

Et.: lat. **de**.

di² conj. Pap² 74; Can² 386; Cap 107–108; Dms. **1.** De, să, și. *Na țęásti cãrpulín, ĩá-li di li spēálă.* (Na ciorapii ăștia, ia-i și

spală-i.) Cap 109 s.v.; „Ah, máĭcu”, *zisi fićõrlu, „țe dărás di lă li dides pęánili?”* („Ah, mamă”, zise băiatul, „ce făcuși de dăduși penele?”) Cap² 110/3; *Dõmnu aĭ zisi: „dú-ti dă le sũflitu di la mullári-ta.* (Domnul îi zise: „du-te de ia sufletul nevastei tale”.) Cap² 50/25; *Ĭăș di n-u spuń stĭăya.* (Ieși să-mi arăți steaua.) MP 44/19; *Uzõm că vút-aĭ niști fėti ăń un loc, di na dũĭm ăș la lõm.* (Am auzit că erau niște fete undeva și ne ducem să le luăm.) Cap² 48/4; *Si dúsi curõn casă, di trimęsi únă mõșă să-ĭ candisęască fęta.* (Se duse repede acasă și trimise o babă s-o înduplece pe fată.) Pap M¹ 14/41; *Si dúsi di-ĭ spúsi la fráti-su.* (Se duse și-i spuse lui frate-său.) Pap M¹ 14/8; *Lõ un lemn și si dúsi di la putrizõ di kutéc.* (Luă un băț și se duse de îl snopi în bătaie.) Pap M¹ 24/24; *Fęta si dúsi di li lõ lucrili ĩ-ĭ vęa zis fráti-su.* (Fata se duse și luă lucrurile de care îi zisesse frate-său.) Pap M¹ 14/14; *Ná-u țęásta męása di, cõn s-la ziĭ țista laf, si ámplă di põĭni și di bunitõf.* (Na fața asta de masă și, când o să zici vorba asta, o să se umple de pâine și de bunătați.) DP 30/19. **2.** Dacă. *Ampiratița antribõ cavásu: „di să trimęță vrină cãrti cmõĭ ilu lu páșă, cõn să trimęță, túńțea cãrtęa si-ĭ duĭ la míni”.* (Împărăteasa îl întrebă pe portar: „dacă fiul pașei o să trimită acum o scrisoare, când o să [o] trimită, atunci să aduci scrisoarea la mine.”) Pap M² 142/18; *Ácu ti spũrcă cücü, di sta pri uscátă vęĭcă, să mor.* (Dacă te spurcă cucul, dacă stă pe o creangă uscată, o să mori.) Can T¹ 268/37; *Cõn si aĭ zor, di si aĭ zăńvartés [cãlõcca], un tăbúr di lúmi si táłă.* (Când o să ai nevoie, dacă o să-l rotești [paloșul], o să taie un batalion de oameni.) Cap² 25/1; *Țista uõmu, ca ș-lo un lemn, di lo s-ĭa bătă, măĭă con la*

mulări, con la bábă-sa. (Omul ăsta, când luă un lemn, dacă începu să lovească, lovea când în nevestă, când în bunică-sa.) DP 176/20. **3.** Încât. *Ári un fur; túcu s-ancľz, nu s-ancľdi, di el aș ánră.* (E un hoț; dacă închizi, nu se închide, [așa] încât el intră. [Ghicitoare: Soarele].) Cap² 160/3; *Móniľli li vizés pri ópcu, di, la purtáre ľli printórnă di ĵes pri fáă.* (Mânețile le brodează pe dos, [așa] încât, la purtat, le întoarce și ies pe față.) Can T¹ 265/32; *Caťó di linsi tótă nóptea di-ų fĵsi [tapóla] áncă cóta maĵ grósă.* (Începu și linse toată noaptea încât îl făcu [plopul] încă pe atât mai gros.) Pap M¹ 16/6; *Dómnu aĵ dĵádi pri mǔltă putĵári la fićór, di, cōn sārĵá, di stroť si gudĵá.* (Domnul îi dădu băiatului prea multă putere, încât, când sărea, se lovea [= de grindă].) Cap² 98/4. **4.** Datorită. *Di timinćurli țe li fătĵá, aľsi lipi la buric.* (Datorită temenelelor pe care le făcea, i se lipi de suflet.) Cap² 83/34. **5.** Decât. *Drácu dĵádi maĵ multu pári di toť.* (Dracul dădu bani mai mulți decât toți.) Pap M¹ 22/21; *Un lup vru si spúnă, únă óară, că el áĵ maĵ júni di toťati vítili.* (Un lup vru să arate, odată, că el e mai voinic decât toate vitele.) Pap M¹ 18/2; *Di tını maĵ júni nu ári.* (Nu există [altul] mai viteaz decât tine.) Pap M¹ 18/9; *Si fĵási un cal di júni maĵ júni.* (Se făcu un cal mai voinic decât [unul] voinic [= foarte voinic].) Pap M¹ 22/17; *Di el ma dúľfi nō-ári.* (Mai dulce decât el nu există.) Cap² 160/13; *An țea sĵáră dărără un cunác áncă cóta maĵ bun di lu ampirátu.* (În seara aceea făcură un palat încă pe atâta mai frumos decât al împăratului.) Cap² 79/36; *Ári maĵ mǔlnic di iľ?* (Există [ceva] mai drag decât fiul?) Cap² 189/15; *Ca lără si buuĵáscă cu tufĵácu, ĵa [fĵáta] pugudĵá maĵ mult di eĵ.*

(Dacă începură să tragă cu pușca, ea [fata] nimerea mai mult decât ei.) DP 198/13.

6. De la. *Treĵ pátru zóli di țĵstă zúuă, óamiňiľ cumpără bacám si vupsés óáuli.* (Cu trei patru zile de la [= înainte de] această zi, oamenii cumpără bacam [= vopsea de culoare roșie] și vopsesc ouăle.) Pap M² 115/28; *Cútru scápit-sórlu di țista stașĵón [...] junđ an un cătún.* ([Mai] spre apus de la [= față de] gara asta [...] ajungi într-un sat.) Can T¹ 261/3.

Di că (di ca). După ce, de vreme ce, dacă. *Di ca si disgustăscă [mumúșu], [...] vini mōáșa cásă rásľăbită.* (După ce o să se ospăteze [nașul], [...] vine bătrâna acasă liniștită.) Pap M² 121/3; *Pristi undóu sáti, di ca să ntunĵrică, si dúnă toť an méľlucu di cătún.* (Peste câteva ceasuri, după ce se întunecă, se adună toți în mijlocul satului.) Can T¹ 268/4; *Di ca la lăĵá án gáura luĵ și di ca la nviťá, la mǔncă.* (După ce îl lua în gaura lui și după ce îl învăța, îl mânca.) Cap² 127/10; *Doĵ frať, di ca sa rudĵ, si cáťá, áma niťi únă óară nu si pot vidĵári.* (Doi frați, după ce s-au născut, se caută, dar niciodată nu se pot vedea. [Ghicitoare: Ochii].) Pap M¹ 11/4; *Di că lă mǔncără lupiľ, șa-ĵ cǔsmĵt.* (Dacă îl mâncară lupii, așa-i [= așa i-a fost] soarta.) Dms s.v. *dică*; *Di că fuzím din Lúnĵín, ĵu zăám sirbít și uáťi.* (După ce am plecat din Lúnĵín, eu am muncit puțin și aici.) AtaM 399/24; *Di ca si fĵsiră lántili mōľur turť și rămási sáldi țĵsta málă criștín, căťără să la facă și la ĵeľ zălúm.* (După ce se turciră celelalte mahalale și rămase[ră] creștini numai mahalaua asta, începură să-i jefuiască și pe ei.) Can T¹ 263/23; *Di ca la ardicáų [fićóru] di treĵ or pri mōň, [...] șădĵu la siniă.* (După ce îl ridicau [pe băiat] de trei ori pe mâini, [...] se așezau la masă.) Can T¹ 266/24. **Di júndi.** De unde; cum.

Di jündi amná, áră dędi di un cőjini. (Cum mergea, din nou întâlni un câine.) Cap² 30/23; *Di jündi raŷ fucaráj, júnsiră di čurbağjı maj čurbağjı.* (De unde erau săraci, ajunseră din bogați mai bogați.) Cap² 34/3; *Di čudiri lucrú ca, di jündi muręu i zúŷă cāti fiņŷ șási viti, di ca la tálčó [vămpiru], nu múri niți únă vítă víkí.* (De mirare lucru că, de unde mureau câte cinci șase vite în fiecare zi, după ce l-a omorât [pe vampir], nu a mai murit nicio vită.) Can T¹ 271/16; *Și dindinăŷără, di jündi curá čęșma rakjıa, túcu lő să cúră ápu.* (Și dintr-odată, de unde [până atunci] fântâna „curgea” [= producea] rachiul, începu să „curgă” [= să producă] apă.) Cap² 53/24. **Di să.** Ca să. *Dómnú a'zısı: „dú-ti dă lę súflitu di la mulári-ta, di să la duŷ.”* (Domnul îi zise: „du-te de ia sufletul nevestei tale, ca să-l aduci.”) Cap² 50/25; *Ţe-ŷ pús-aŷ di să áfli?* (L i t. Ce ai pus, ca să găsești? = Ce ai investit ca să câștigi?) Pap M² 61/35. *Să vinim mőjini să-ŷ trantım tapóla di să-ŷ lőm fęta.* (O să venim mâine să doborâm plopul ca să o luăm pe fată.) Pap M¹ 16/4; *Ţőni-mi pănă să nfurlés di să-ŷ spun cútru jündi lő mőárte.* (Ține-mă până o să înfloresc ca să-ți arăt încotro a luat-o moartea.) Cap² 23/12. **Di ęea.** De aceea. *Zic că nŷ-ári Domn. Di ęea și Dómnú nu da mo birikét.* (Zic că nu există Dumnezeu. De aceea și Dumnezeu nu dă acum belșug.) Can T² 276/25; *Di ęea, je' zısiră să la púnă únu di je' [...] an únă udájă.* (De aceea, ei ziseră să-l pună pe unul dintre ei [...] într-o odaie.) Pap M¹ 14/5; *Díntru ca zısı: „cu fi dát-aŷ Dómnú”, di ęe Dómnú la criscú maj mári di lántili zęjsti.* (Pentru că zise: „cu ce a dat Domnul”, de aceea Domnul îl crescú mai mare decât pe celelalte degete.) Can

T² 272/7. **Di ți (di ęe).** De ce. *Di ęe tu nu ziŷ tivá di măritáreă?* (Tu de ce nu zici nimic despre măritiș?) Cap² 88/8; *Di ți șa cőņŷ, lisíŷu?* (De ce cânti așa, vulpeo?) Cap² 59/7.

Var.: dă².

Et. nec.

di³ vezi **de.**

di⁴ vezi **din.**

djác, *pl. djat s.m.* Cap 108; Dms. Diacon.

Var.: gac (Cap 108 s.v.).

Et.: bg. *djak*, bg. dial. *gjak*.

diamán vezi **diamánt.**

diamánt, *pl. diamánti s.n.* Pap² 75; Can² 386; Cap 108; ALR II s.n., 2, h. 573/012; Dms. Diamant. *La căpu lu ęéla fičór vút-aŷ vrin diamént.* (La capul băiatului era un diamant.) Pap M² 152/16.

Var.: diamán (Cap 108; ALR II s.n., 2, h. 573/012), **diaménd** (Dms s.v.), **diamént.**

Et.: mac. *dijamant*, bg. *diamant*.

diaménd vezi **diamánt.**

diamént vezi **diamánt.**

djat¹ vezi **dęad.**

djat² vezi **dęat.**

diäd vezi **dęad.**

diäpir vezi **dęäpir.**

djäs vezi **des.**

djat vezi **dęad.**

diätăgı, *pl. diätăgiur și diätăgı s.n.*

Dms. Ordin (de încorporare). *Á' vini diätăgı.* (I-a venit ordin de încorporare.) Dms s.v.

Et.: gr. *διαταγή.*

dib *s.n.* Pap¹ 42; Can² 386; Cap 108;

Dms. Fund, capăt. *Pőnă-n dib.* (Până la fund.) Pap¹ 42 s.v.; *Lő din dib ápu.* (Luă apă de pe fund.) Cap 108 s.v.

Áflum dibu. A da de capăt, a înțelege. *Poŷ să-l áfli dibu?* (Poți să-i dai de capăt?) Pap¹ 42 s.v.; *Nu-l áflă dibu.* (Nu-i dă de capăt.) Dms s.v.

Var.: **dip**¹ (Can² 386; Cap 108 s.v.; Dms s.v.).

Et.: tc. **dip**.

dibés, dibíri, dibíj, dibít vb. IV. *Tranz.* Cap 108; Dms. A pândi. *Únă noǎpti lă dibíj; din gáură nu ișǎ.* (Într-o noapte l-am pândit; n-a ieșit din gaură.) Dms s.v.; *Mult lă dibíră pănă lă cățără.* (L-au pândit mult până l-au prins.) Dms s.v.

Et.: bg. **debja**.

dibidús adv. AtaM 253/110; Dms. Complet, absolut. *Díbitus, țiva nu lăsără.* (Nu lăsară absolut nimic.) Dms s.v.

Var.: **díbitus** (Dms).

Et.: tc. dial. **dibidüz** (mac., bg. **dibidus**).

dibinda adv. Can² 386; Cap 108 s.v. *dibés*; Dms. Tiptil, pe furiș, pe dibuite. *Si prukǒ Défu di luǐ fičǒr dibinda.* (Défu se apropie de băiatul lui pe furiș.) Cap² 96/14; *Si prukǒ dibinda și vizú únă cárti.* (Se apropie tiptil și văzu o scrisoare.) Can T¹ 281/38; *Dibinda la floa drúmu.* (Pe dibuite găsi drumul.) Dms s.v.; *Dibinda máța la cățǎ șǎricu.* (Tiptil pisica prinse șoarecele.) Dms s.v.

Et.: vezi **dibés**.

dibíri, pl. **dibír** s.f. Dms. Pândă, așteptare.

Et.: vezi **dibés**.

dibít, dibítă, pl. **dibít, dibíti** adj. Dms. (Care este) pândit, supravegheat.

Et.: vezi **dibés**.

díbitus vezi **dibidús**.

díca vezi **dí**².

dicáňă, pl. **dicǒň** s.f. Dms. Tăvălug, sanie cu care se zdrobesc paiele la treierat.

Et.: bg. **dikanja** (gr. **τηκάνη**).

dicără, pl. **dicǒr** s.f. Dms. Monedă de zece bani. *Cu únă dicără nă cumpărám kíkiríki.* (Cu zece bani ne cumpărăm alune americane.) Dms s.v.

Et.: gr. **δεκάρα**.

dicastís s. ALDM I, h. 536/2–7. Judecător.

Et.: **δικαστής**.

dicát s.n. Dms. 1. Grijă, atenție. *Țéla fičǒr ăǐ cătát cu mări dicát.* (Copilul e îngrijit cu multă atenție.) Dms s.v. 2. Efort. *Cu unǎc dicát s-lă dusișirǒám grǒánu.* (Cu puțin efort o să terminăm de secerat grâul.) Dms s.v.

Fac dicát. A se strădui. *Cǒat putúǐ feș dicát.* (M-am străduit cât am putut.) Dms s.v.

Et.: tc. **dikkat** (mac., bg. **dikat**).

dicát vezi **dicǒt**.

dicǒát vezi **dicǒt**.

dicǒt prep. Can¹ 203 s.v. *cǒt*; Can² 386; Cap 78 s.v. *cǒt*; Cap 108; Dms. Decát. *Șa čirácu eșǒ maǐ murafetliǎ și maǐ crielát dicǒt máǐstoru.* (Așa ucenicul se dovedi mai bun meșteșugar și mai isteț decât meșterul.) Pap M¹ 22/26; *Čarǒpli multréșt [...] sa maǐ șarǒti dicǒt barbatéștli.* (Ciorapii de femeie [...] sunt mai împodobiți decât cei bărbătești.) Can T¹ 266/5; *La strínsu maǐ bun mǒártǎ fără dári dicát cu dat scǎpári.* (Pentru zgârcit e mai bine moartea fără să dea [ceva] decât să scape cu datul.) Cerna T; *Míni maǐ mi ličáști dicǒát tini.* (Mie îmi stă mai bine decât ție.) Dms s.v.

Var.: **dicát, dicǒát**.

Et.: din **di** + **cǒt**.

dicšés vezi **dixés**.

dicutót adv. Dms. Cu totul, în întregime. *Čirǎșili li mǎncáj dicutót.* (Cireșele le-am mâncat cu totul [= cu sămburi cu tot].) Dms s.v.

Et.: din **di** + **cu** + **tot**.

didinapǒǐ vezi **dinǎpǒǐ**¹.

didínțea adv. Pap¹ 42; Pap² 74; Can² 386; Cap 109 s.v. *dínțea*; Dms s.v. *dínțea*. Dincoace. *Didínțea-dițindǎ.* (Dincoace-dincolo.) Pap¹ 42 s.v.

Var.: **didínțe** (Can² 386).

Et.: **di** + **dínțea**.

didínțe vezi **didínțea**.

diés vezi **dijés**.

dif vezi **div**.

diftéră vezi **tiftér**.

diftérică s.f. ALR II, 1, h. 119/012.

Anghină pectorală.

Et.: dr. **difterică**.

dígi vezi **gídi**.

dígós vezi **dijós**².

dij vezi **de**.

dijás vezi **dijés**.

dijés, **diiri**, **dijj**, **diit** vb. IV. Intrans. Pap¹ 42; Pap² 74; Can² 386; Cap 108; Dms. 1. A respira. *Ái gíy, áncă dijăști.* (E viu, respiră încă.) Dms s.v. 2. (Despre vânt) A adia. *Diinéști unğac vintu.* (Adie puțin vântul.) Dms s.v.

♦ *Uómu, pănă dijăști túcu lă umút ăj.* (Cât respiră, omul are nădejde.) Cap² 214/1.

Var.: **diés** (Can² 386), **diés** (Can² 386), **dijás** (Cap 108 s.v.), **diinés**.

Et.: bg. **diham**, **dihna**.

Dijla n.pr. Pap M² 175/16; Cap 109. Nume de fântână în *Óșin*.

diindea vezi **dițindea**.

diinés vezi **dijés**.

diiri s.f. Can² 386; Dms s.v. *dijés*. Respirație. *Nu l-u bună diirca.* (Nu îi e bună respirația.) Dms s.v. *dijés*.

Et.: vezi **dijés**.

diit s.n. Dms. Respirație. *Ácu l-ă bun diitu, scápă.* (Dacă respirația îi e bună, scapă.) Dms s.v.

Et.: vezi **dijés**.

dijós¹, **dijósă**, pl. **dijós**, **dijósi** adj. AtaM 351/24. Inferior, de jos, de dedesubt; din vale. *Dijóasa párti [...] ra loc rávnic.* (Partea inferioară [...] era loc neted.) AtaM 351/24; *Dijóasa bisérică.* (Biserica din vale.) Pap M² 175/27.

Dijóasa lúmi. Lumea cealaltă (de după moarte). *Cu țca fună si disfărēju ănjós, ăn dijóasa lumi.* (Cu funia aceea se

duceau jos, în lumea cealaltă.) Pap M² 148/25.

Et.: din **di** + **jos**.

dijós² adv. Pap¹ 49 s.v. *jos*; Pap² 74; Can² 386, 389; Cap 108, 161 s.v. *jos*; Dms. *Jos*; dedesubt. *Ia ți si-l fățim: s-nă culcóm nópti pri únă púnti, si la púnim dijós și să la nicóm.* (Uite ce o să-i facem: o să ne culcăm noaptea pe o punte, o să-l dăm jos și o să-l înecăm.) Cap² 35/10; *Căzú dijós și țela óğa, că la zământó cu lémnu, dğ, árá dğ, și udvám scápó cumítu.* (Căzu jos [tâlharul] și hogea, când îl lovi cu lemnul, dă, și dă, abia scăpă tâlharul.) Cap² 51/38; *Am únă bábă cupirită cu únă scóndură dijós și di disúpra.* (Am o babă acoperită cu o scândură dedesubt și deasupra. [Ghicitoare: Broasca testoașă].) Cap² 156/23; *Dijós [sub górnit] ray doj primatár; primatári si spărgără și fuziră.* (Dedesubt [sub părul sălbatic] erau doi negustori; negustorii se speriară și fugiră.) Cap² 116/39; *Șárpile işó dinjuás [di sub rópă] și-l si anvárti di gúșă.* (Șarpele ieși de dedesubt [de sub piatră] și i se încolăci de gât.) Cap² 123/4; *Ia [lámna] si dúsi dijós, la mánco [calu] și vini la fičór.* ([Balaurul] se duse jos [= coborî], îl mănca [calul] și veni la băiat.) Cap² 76/19; *Ligát-mi míni cu fuártăma s-mi dăsfác dijúás.* (Legăți-mă pe mine cu o funie, ca să mă cobor jos.) MP 16/26; *Ay turí dijúós.* (O aruncă jos.) Cerna T; *Cuțótu dăđi an fuártămă și căzú fičúru dijúás.* (Cuțitul lovi în funie și băiatul căzu jos.) MP 38/3.

An dijós. *Jos*, dedesubt. *Ay púsi rúba an dijós.* (Puse haina dedesubt.) MP 26/17. **Dijós di**. În josul. *La ncréțire s'órlí și dijós di cătún sa niști dğalur.* (Spre răsărit și în jos de sat sunt niște dealuri.) Can T¹ 261/7.

Var.: **dígós** (Can² 386; Cap 108 s.v.; Dms s.v.), **dijúás**, **dijúós**, **dinjuás**.

Et.: vezi *dijós*¹.

Dijoása-biserică *n.pr.* Pap M² 175/27.
Nume de biserică în *Lúnđin*.

Et.: din *dijósă* + *biserică*.

dijuás vezi *dijós*².

dijúg, dijugári, dijugáj, dijugát *vb.* I.
Tranz. Can² 389; Cap 19 s.v. *anjúg*, 109;
Dms. A dejuga. *Dizjúgă-ła bóij și páști-ła pănă stără.* (Dejugă boii și paște-i până deseară.) Cap² 77/23; *Țéla fúru țe ra scuns aI ła dijugó únu boj și fuzi ănjós pri váli.* (Hoțul care era ascuns îi dejugă un bou și fugi în jos pe vale.) Cap² 83/11; *Să dijugám di să zărăpusám.* (Să dejugăm ca să ne odihnim puțin.) Dms s.v.

Var.: **dizjug.**

Et.: lat. *disjugare*.

dijugát, dijugátă, pl. dijugát, dijugáti *adj.* și *s.m.* și *f.* Dms. Animal care a fost scos din jug.

Et.: vezi *dijúg*.

dijugátǎri, pl. dijugátór *s.f.* Cap 19 s.v. *anjúg*, 112. Loc de popas unde se dejugă boii pentru a se odihni; dejugătoare.

Et.: din *dijúg* + *-ǎtǎre*.

dijulés, dijulíri, dijulí, dijulít *vb.* IV.
Tranz. și *refl.* Pap¹ 42; Pap² 75; Can² 389; Cap 109; Dms. A coji, a jupui; a se juli. *Lă dijulíră čiréșu.* (Au cojit cireșul.) Dms s.v.; *Ăți ca la zământă lúpu, dă, dă, cu lóstu, tot grăbu la dijulí.* (Și când îl lovi pe lup, dă-i, dă-i, cu bâta, [îi] jupui toată spinarea.) Cap² 118/6; *Mi dijulí lă zinúču.* (M-am julit la genunchi.) Dms s.v.

Et.: cf. mac. *žuli*, bg. *žulja*.

dijulítură, pl. dijulítúr *s.f.* Dms. Julitură. *Dijulítúra áncă nu tricú.* (N-a trecut încă jultura.) Dms s.v.

Et.: din *dijulés* + *-ítură*.

dijúós vezi *dijós*².

dikéI, pl. dikéIă *s.n.* Pap² 74; Can² 386; Cap 108; Cerna A/1112; Dms. Târnăcop cu doi dinți; săpăligă cu doi dinți. *Si dúsi Ména la vínă [...] cu dikélu*

pri númir. (Ména se duse la vie [...] cu târnăcopul pe umăr.) Cap² 21/21; *Con măimí, zăcătó dikélu di un kup.* (Când izbi, agăță târnăcopul de un chiup.) MP 182/9; *Țiričá z-dúcă an lant cătún s-li dără pálišnicu și dikélu la un cuváf.* (Trebuia să se ducă în alt sat ca să facă brăzdarul și târnăcopul la un fierar.) MP 218/16; *Cu dikélu li scóatim pătátli.* (Cu săpăliga scoatem cartofii.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *dikel*.

dikéo (dikéom) *s.* AtaM 295/21.

Drept; dreptate. *Țiré si vin si ubidiás dăli am vrínă dikéomă, ămă nu vini si ubidiás.* (Trebuia să vin să caut dacă am vreun drept [= drepturi], dar n-am venit să caut.) AtaM 272/4; *Mullărça ári dikéo, ári putéari.* (Femeia are drept[uri], are putere.) AtaM 376/14.

Et.: gr. *δικαιο, δικαιομα.*

díkică vezi *dékică*.

diladí *adv.* AtaM 44/2, 272/23. Adică.

Ăn țea seără si vęa pugudít un yáspiț ăn căsă, ra émbur, diladí di viti émbur. (În acea seară se nimerise [să fie] în casă un oaspete, era negustor, adică negustor de vite.) AtaM 395/3–4.

Et.: gr. *δηλάδη.*

dílki vezi *délmi*.

dílmi vezi *délmi*.

díłki vezi *délmi*.

dimbéI vezi *timbél*.

Dímcă *n.pr.* AtaM 76/33. Nume de bărbat.

diméc *adv.* Pap² 75; Can² 386; Cap 109; Dms. Adică. *Vizú că șa-ı lú cru fičóru lu ampirátu, diméc kósu.* (Fiul împăratului, adică spânul, văzu că așa stă treaba.) Cap² 91/12; *Flo doj munț cári si bătéu ăntri ieI, deméc si bătéu únă laI.* (Întâlni doi munți care se băteau între ei, adică se băteau unul cu celălalt.) Pap M² 144/18; *Múma ili mullári-sa turęști ápu*

ántru cal, ca si făcă kar, diméc, cum cūră ápa, șa si cūră káru. (Mama sau nevastă-sa aruncă apă înaintea calului, ca să facă câștig [= avere], adică, așa cum curge apa, așa să curgă câștigul [= averea].) Can T² 101/17; *Și șa, júnsi di lă mancó málu lu tuğáru, diméc cum vęau zis năroșnițili.* (Și așa, ajunse de-î mână avereă negustorului, adică, așa cum ziseseră ursitoarele.) DP 33/6; *Diméc șa nă ra láfu.* (Adică așa ne-a fost vorba.) Dms s.v.; *Diméc, dúpu táli zbórá, ıo sãm cábătliă.* (Adică, după spusele tale, eu sunt vinovat.) Dms s.v.

Var.: **deméc, dimék** (Cap 109 s.v.)

Et.: tc. **demek** (mac., bg. **demek**).

dimék vezi **diméc**.

dími vezi **délmí**.

dimiğánă vezi **dămiğánă**.

diminá vezi **timiná**.

dimineásta *adv.* Pap¹ 42 s.v. *dimineáță*; Pap² 75; Can² 386 s.v. *dimneță*; Cap 109 s.v. *dimineățata*; ALR II s.n., 3, h. 763/012; ALR II s.n., 6, h. 1654/012, h. 1834/012; Cerna A/1543, Supl; Wild h. 519/1-7. Dimineăta, în timpul dimineții. *Li scȳot dimineásta [vátli] cȳti vrin sat, li zăpásc.* ([Vacile] le scot dimineăta câte vreun ceas, le pasc puțin.) AtaM 392/21; *Si scoală năpcuma dimnețata (dimneșta).* (Se scoală apoi dimineăta.) W 77/9; *Si privizú, că si privizú, dimneșta, si sculá táti.* (Se crăpă de ziuă, când se crăpă de ziuă, dimineăta, tata se sculă.) Cerna T; *La pátruli zȳli dimneșta.* (A patra zi de dimineăta.) Can² 386 s.v. *dimneță*; *Dimineățata vácáru sabáıleá ișá.* (Dimineăta vécáru l ieșea cu noaptea în cap.) Cap 109 s.v. *dimineățata*; *Dimnețta, cȳn ıási ómu la ágru, ácu la núıbă pópa-n drum, tȳtă zúıa nibún să-l ți dúcá.* (Dimineăta, când iese omul la câmp, dacă întâlnește pe popa în drum,

toată ziua o să-ı meargă rău.) Can T² 268/25; *Dimineățta si sculó mai manicát.* (Dimineăta se sculă mai devreme.) DP 28/3; *Si dúsi ampıratu si spęálă dimineățta la bunár, aı vizú gȳsca ánuntru.* (Dimineăta se duse împăratul la fântână să se spele, văzu gáscă înăuntru.) Cap² 25/40; *Diminețata, ca si sculó cȳrbağııa, vizú án triúșă un bilíc di ıamiın junglăt.* (Dimineăta, când se sculă notabilul, văzu în curte o grămadă de oameni omorâți.) Cap² 33/37; *Ca si sculó dimineățata, la anumıró [cáflı]; un cal nu ra.* (Când se sculă dimineăta, ıi numără [cái]; un cal lipsea.) Cap² 36/14; *Cán mi sculáı, la dimneățata, fláı nélu ca ıápă an tăriști flámındu.* (Când mă sculai, de dimineăta, am găsit mielul că ııpă flámând în obor.) Can T² 128/2; *Ca si privizú, dimnețata, ișó fęta la úșá.* (Când se crăpă de ziuă, dimineăta, fata ieși la ușă.) W 61/27; *Dimnețata cu pátru pičȳári, la náđăt cu dȳau, sęrta cu treı.* (Dimineăta cu patru picioare, la amiază cu două, seara cu trei. [Ghicitoare: Omul].) Pap M¹ 10/21; *Stęıa di dimineșta.* (Steaua de dimineăta, luceafărul.) Cerna A/1592.

Var.: **dimineățata, dimineățta, diminեțata, dimneățata, dimneățăta, dimneșta, dimnețata, dimnețăta** (Can² 386 s.v.), **dimnețta**.

Et.: din **dimineățtă** + **-ta**.

dimineățata vezi **dimineásta**.

dimineăță, *pl. diminեț și diminեțur s.f. și adv.* Pap¹ 42; Pap² 75; Can² 386; Cap 109 s.v. *dimineățata*; ALR II s.n., 3, h. 764/012; Cerna A/1543, 1592; Wild h. 217/2, 4-6; Dms. 1. Dimineăță. *Lánta dimneță z-dúsi cu căfálu la vınhá lui.* (În dimineăta următoare se duse cu cavatul la via lui.) W 71/4; *Búnă diminețta.* (Bună dimineăta.) Pap M² 54/25, Can² 386 s.v.; *Búnă dimnețta, fráți! me!!* (Bună

dimineața, frații mei!) Can T¹ 283/6; *Fęsi únă úajă țeastă dimneță doĭ né!*. (O oaie a făcut doi miei în dimineața asta.) Can T² 127/30; *Únă dimnĕță, pri la dárę sŕli, túcu víni la noi Hrísta lu Muráru.* (Într-o dimineață, pe la răsăritul soarelui, numai ce vine la noi *Hrísta lu Muráru.*) Can T¹ 270/27; *Cum aș rămá, únă dimnĕță, aș flo [cucótu] an gnoi únă spríčcá.* (În timp ce scurma în gunoi, într-o dimineață, [cocoșul] găsi un bănuț.) Pap M² 136/7; *Únă dimineță, mulăręa si dúsi si la gunăscă bóu.* (Într-o dimineață, femeia se duse să mâne boul.) Cap² 66/21; *S-muără până móĭni dimniĕță.* (O să moară până mâine dimineață.) Kats 79/7; *La ștĭăt móĭni diminiăță (diminĕstă).* (Îl aștept mâine dimineață.) Kats 67/17; *Mŕni dimineță, cári si zăzburăscă mai pișim, țela s-lă gunăscă la văcáru dănácu.* (Mâine dimineață, cine va începe să vorbească mai întâi, acela o să mâne vițelul la văcar.) Cap² 81/43. 2. Mic dejun. Wild h. 217/2, 4–6.

Var.: **diminešta** (Wild h. 217/2,6), **dimineštă** (Wild h. 217/4, 5; h. 519/1, 4–7), **dimineță** (Can² 386), **diminiăstă**, **diminiăță**, **dimneță** (ALR II s.n. 6, h.1654/012), **dimneță**, **dimnĕță**, **dimniĕță**, **diminiăța** (Wild h. 519/3).

Et.: lat. *de* + *manitia.

diminețăta vezi **diminešta**.

diminešta vezi **dimineță**.

dimineštă vezi **dimineță**.

diminețata vezi **diminešta**.

dimineță vezi **dimineță**.

diminiăstă vezi **dimineță**.

diminiăță vezi **dimineță**.

Diminic *n.pr.* Pap M¹ 175/16; Cap 109. Nume de loc în *Nŕnti*.

diminiăța vezi **dimineță**.

dimítnic, **dimítnică**, *pl.* **dimítniț**, **dimítniți** *adj.* Dms. Gros. *Șáicu lu Néda áĭ dimítnic.* (Abaua lui *Néda* e groasă.)

Dms s.v.; *Plŕáĭa nu ti pribáti că porț dimítniți rúbi.* (Ploaia nu te pătrunde dacă porți haine groase.) Dms s.v.

Et.: vezi **dimítniț**.

dimítniț *s.n.* Cap 109; Dms. Aba groasă. *Dimítniți áĭ șáic mai gros cu pátru Iți.* (*Dimítniț* este aba mai groasă, în patru ite.) Cap 109 s.v.

Var.: **dimítniți**.

Et.: mac. **dimítnici** (apud Cap 109).

dimítniți vezi **dimítniț**.

Dimítri *n.pr.* ALR II s.n., 5, h. 1519/012. Nume de bărbat; Dumitru.

dimnețăta vezi **dimineță**.

dimnețătata vezi **diminešta**.

dimnețăță vezi **dimineță**.

dimnețăăta vezi **diminešta**.

dimnĕšta vezi **diminešta**.

dimnĕțata vezi **diminešta**.

dimnĕță vezi **dimineță**.

dimnĕțăta vezi **diminešta**.

dimnĕțta vezi **diminešta**.

dimniĕță vezi **dimineță**.

dimniăța vezi **dimineță**.

dimoticó *adj.* AtaM 378/24. Primar.

Dimoticó scuió. (Școală primară.) AtaM 378/24; *La 1939/40 la sfărșŕi dimoticó scuió.* (În 1939/40 am terminat școala primară.) AtaM 378/24.

Et.: gr. **δημοτικός**.

dimpriúnă vezi **dipriúnă**.

dimúlt *adv.* Dms. Odată, demult.

Dimúlt ra țeastă. (Asta a fost odată.) Dms s.v.

Et.: din *di* + *mult*.

din *prep.* Pap¹ 42; Pap² 75; Can² 386; Cap 109; ALR II, s.n., 4, h. 937/012, h. 939/012; ALR II s.n., 5, h. 1333/012; Cerna A/1998; Dms. 1. **Din.** *Nu la ișá din criél fičóru ți si fęsi țerb.* (Nu le ieșea din minte băiatul care se făcu cerb.) Pap M¹ 16/25; *Țérbu [...] picăsi, din múnti, că sóra-sa si maritŕ dúpu fičóru lu ampirátu.* (Cerbul [...], din munte, înțelese că soră-sa

s-a măritat cu băiatul împăratului.) Pap M¹ 16/16; *Din țista loc să viñ să-ț la lăi fičóru.* (Din acest loc să vii să-ți iei băiatul.) Pap M¹ 20/15; *Raḡ únă ȳără doi ȳámiñ minčunóș [...]; únu ra ca din Lugúnța, áră áltul ca din Úmă.* (Erau odată doi oameni mincinoși [...]; unul era ca din Lugúnța, iar altul ca din Úmă.) Cap² 45/14; *Ișó vâmpiru din coș.* (Vampirul ieși din coș.) W 64/6; *Cári ra ampírat ve și mulără mai úbavă din ampíráțólă.* (Cel care era împărat avea și nevasta mai frumoasă din împărăție.) Pap M² 141/29; *Din vrénța țéstă criélu lu fičóru țela nu ra dicót la fęta.* (Din acest moment mintea băiatului nu era decât la fată.) Pap M² 163/4; *Mulără zăcățá iără să-ȳ mǔlgă și din vacă iără vicăiá.* (Femeia începe s-o mulgă [vacă] din nou și din vacă [se aude că] iar striga.) Cap² 116/9; *Să ti duț și să leț tambúra din iúndi si bat múnți! și nápcum să viñ să-! cónț.* (Să te duci și să iei tambura de unde [= din locul în care] se bat munții și apoi să vii să-i cânti.) Pap M² 146/25; *Di buf socól, din socól buf.* (Din bufniță șoim, din șoim bufniță.) Pap M² 63/26; *Únu din trej.* (Unul din trei. [= O parte din trei, o treime.]) ALR II s.n., 4, h. 937/012; *Únu din ținț.* (Unul din cinci. [= O parte din cinci, o cincime.]) ALR II s.n., 4, h. 939/012. **2.** Dintre. *Niști din Mănăstiręñ si puturčórá.* (Unii dintre locuitorii din Mănăstir [= Bitolia] s-au turcit.) Can T¹ 263/25; *Cári puț din vǔăi la puáti scǔátiri fičóru an Álba Duhá?* (Care pasăre dintre voi îl poate scoate pe băiat în Lumea-de-Afară?) MP 20/5. **3.** De la. *Fičǔáru spúsi tǔát, din cap pǎnă-n mǎrzină.* (Băiatul spuse tot, de la cap până la sfârșit.) Cap² 124/29; *Am un fráti; toátă zúȳa din cur án cap meárzi.* (Am un frate; toată ziua merge de la cur la cap. [Ghicitoare = Rășchitorul.]

Cap² 164/3–4; *Scándala-mándala, din pimínt pónă la Dómnu.* (Scándala- mándala, de la pământ până la Domnul. [Ghicitoare = Fumul].) Pap M² 50/24. **4.** După, pe baza. *Nu pot să anțilég din spus, că sam gróásă án cap.* (Nu pot să înțeleg după vorbe [= pe baza spuselor], că sunt grea de cap.) Cap² 40/13. **5.** Din cauza. *Din bǎrbălóți di turț, fuzíră din cǎtún.* (Din cauza barbariilor turcilor, plecară din sat.) Can T² 101/19. **6.** De. *Áncă a! ra sirviáta din zǎst ligátă.* (Batista îi era încă legată de deget.) MP 28/18. **7.** Prin, pe. *Je! fęásiră si iásă din poártă.* (Ei porniră să iasă prin poartă.) Cap² 66/11. **8.** Împreună cu un participiu, *din* se folosește pentru construcția supinului. *Din niștiúut.* (Din necunoaștere, neștiind.) AtaM 235/28; *Din nivrut.* (Pentru că n-a vrut, nevrând.) AtaM 235/28; *Din vrut.* (Pentru că a vrut.) AtaM 235/28.

Din glas. Într-un glas. *Toț fičóri! si dúnă cup și toț, din glas, pruțópă di trej or: „cóoolida, bábo!”* (Toți copiii se adună grămadă și toți, într-un glas, strigă de trei ori: „colinda, babo!”) Can T¹ 268/12. **Din minút.** Cu amănuntul. ALR II s.n., 5, h. 1333/012. **Din picóři.** În picioare. *Toț fǎrtáti! sar din picóři și țópă.* (Toți fărtații sar în picioare și țipă.) Can T² 123/1. **Din zúȳă țe meárđi.** Pe zi ce trece. *Fičóru țela, [...] din zúȳă țe mirzǎ, tot mai mult slăbǎ.* (Băiatul, [...] pe zi ce trecea, tot mai mult slăbea.) Pap M² 163/4. **Din timp.** La anul. *Lásă-n la la míni și, din timp ca ástáz, áră din țista loc să viñ să-ț la lăi fičóru.* (Lasă-mi-l mie și, la anul ca azi, tot din acest loc să vii să-ți iei băiatul.) Pap M¹ 20/15; *Și fičór din timp.* ([Urare care se face la nuntă] Și băiat [să aveți] la anul.) Pap M² 56/21.

♦ *Si vină mai din timp.* (L i t. O să vină mai la anul. = O să vină la Sfântul Așteaptă.) Cap² 208/1.

Var.: **di**⁴.

Et.: lat. *de* + *in*.

dinainti^{1,2} vezi **dinainti**^{1,2}.

dinalát vezi **dinălát**.

dinapói vezi **dinăpói**¹.

dinădėjnic, pl. **dinădėjniț** s.m. Dms. Încurcă-lume. *Că vrin dinădėjnic.* (Ca un încurcă-lume.) Dms s.v.

Et.: cf. mac., bg. *nedej*.

dinainti¹, pl. **dinainț** adj. Can² 386 s.v. *dinainti*. Important, de frunte. *Ăncă-n țela saát, vlădica cu toț dinainți! Ómiñ si puturčǎ.* (Chiar în acel ceas, episcopul și toți oamenii mai importanți se turciră.) Can T¹ 263/19; *Unăǎřă, ca vinít-ay an cătún [bașbuzúcu], la dunát-ay toț dinainți! Ómiñ și mult la bătút-ay an méjlucu di cătún, ca să la da pári.* (Odată, când a venit [bașbuzucul] în sat, i-a adunat pe toți frunțașii și i-a bătut rău în mijlocul satului, ca să le dea banii.) Can T¹ 275/12–13.

Var.: **dinainti**¹.

Et.: vezi **dinăinti**².

dinăinti² adv. Can² 386; Cap 109; 201 s.v. *nainti*; ALR II s.n., 6, h. 1664/012. Dms. 1. În față, înainte. [*Fanela*]-i albă, lúngă pănă pri crúți, dișcǎsă *dinainti*. ([Flanela] e albă, lungă până la șale, deschisă în față.) Can T¹ 264/13; *Zăbunu [...]* *dinainti si ncǎpčă cu copč.* (Zăbunul [...] se încheie cu copci în față.) Can T² 264/20. 2. Înainte, mai demult. *Dinăinti știám.* (Mai demult știam.) Dms s.v.; *Dinăinti țirǎ si ziț.* (Trebuia să spui înainte.) Dms s.v. 3. Din timpurile trecute. AtaM 254/8.

Var.: **dinainti**², **dănăinti** (ALR II s.n., 6, h. 1664/012.)

Et.: din *di* + *năinti*.

dinălát adv. Dms. Deoparte, la o parte, într-o parte. *Dǎ-ti dinălát și cătă-ț lucrú.* (Dă-te la o parte și vezi-ți de treabă.) Dms s.v.; *Cǎn si bătǎy, el stățǎ dinălát și cătǎ.* (Când se băteau, el stătea deoparte și privea.) Dms s.v.; *An*

buǎc, di únǎ párti și di lánta, șădǎy doț yámiñ, nu di únǎ pǎrǎ, ǎrǎ dinalát, pri únu di zidur, un yom ligát cu șingǎrǎ. (La cămin[-ul] sobei, de o parte și de alta, ședeau doi oameni, nu de aceeași vârstă, iar într-o parte, pe unul din ziduri, un om legat în lanțuri.) DP 89/8.

Pri dinălát. Pe departe. *L-u dǎrni pri dinălát.* (I-a dat de înțeles pe departe.) Dms s.v. *dǎrnés*.

Var.: **dinalát**.

Et.: din *di* + *nǎ* + **lat* (< lat. *latus*).

dinăǎrǎ vezi **dinăǎrǎ**¹.

dinăǎrǎ¹ adv. Can² 386; Dms. Odinioară. *Văcǎturli ray mai búni dinăǎrǎ.* (Odinioară vremurile erau mai bune.) Dms s.v.

Var.: **dinăǎrǎ**.

Et.: lat. *de una hora*.

dinăǎrǎ² adv. Pap¹ 42; Pap² 75; Can² 386; Cap 109; Dms. 1. Dintr-odată, deodată, imediat. *ǎel [...] dinăǎrǎ la ardicǎ cazánu ți la ardicáy ǎel pátru ǎnș.* (El [...] dintr-odată a ridicat cazanul pe care îl ridicau ei patru inși.) Cap² 33/22; *Áma yómu, diúnăǎrǎ, la priștitǎ cu piștǎlu și sáblǎ și la lasǎ mort an loc.* (Dar omul, dintr-odată, îl întâmpină cu pistolul și [cu] sabie și îl lăsa mort pe loc.) Pap M¹ 18/22; *Ca zǎsfiri, diúnăǎrǎ tot insánu si dunǎ cǎla.* (Când începu să cânte din fluier, imediat toți oamenii se adunară acolo.) Cap² 25/15. 2. O (singură) dată. *Ăncǎ dinăǎrǎ si joc.* (O să joc încă o dată.) W 71/13.

Din dinăǎrǎ. Dintr-odată, deodată, îndată. *Și din dinăǎrǎ, di ǎndi curǎ cǎșma rakǎa, túcu lǎ să curǎ ápu.* (Și deodată, de unde [până atunci] cișmeaua [= din cișmea] curgea rachiul, începu să curgă apă.) Cap² 53/24; *Zisi: „e, să da Dómnú tǎti yoi să vă fáțiț” și din dinăǎrǎ si fǎsirǎ [čǎfǎli] un biľic di*

uoj. (Zise „ei, să dea Domnul să vă faceți toate oi” și dintr-odată [ciorile] se făcură o turmă de oi.) Cap² 53/14; *Toț trei!* *priăpără din dinăqară*. (Toți trei începură să țipe deodată.) W 61/25–26; *Ținț mi!* *din dinăyară tălçó*. (A omorât cinci mii dintr-odată.) Cap² 43/11; *Iel din dinăyară lăgó cóna*. (El alergă acolo îndată.) Cap² 33/17. **Di dinăqară**. Deodată, dintr-odată. Can² 386 s.v. *dinăqară*. **La dinăqară**. Dintr-odată. *Ca s-la zăúdă [mícu] cu unęc pișát, la dinăqară-! tręți*. (Când începu să-l ude [pe prunc] cu puțin pișat, dintr-o dată îi trece.) Pap M² 108/16.

Var.: **dinăyară, diúnăqară, diúnăyară**.

Et.: din *di* + *únă* + *qáră*.

dinăpó¹, **dinăpóje** *adj.* Can² 386; Cap 228 s.v. *pója*. Ultim, cel din urmă. *Ca vini la dinapója úară, a! zísi*. (Când ajunse la cea din urmă oară, îi zise.) Cap² 130/21; *Dinapója úară u scósi și mica*. (Ultima oară o scoase și pe cea mică.) Cerna T; *Áma con ánró án cunác nu u ancłsi prima úșă, túcu u ancłsi dinapója, lăngă fęúă*. (Dar când intră în palat nu închise prima ușă, o închise doar pe cea din urmă, de lângă fată.) DP 180/1; *Dúpu țe sęíră antrég ágru, didinapója mánátă ay lásă nităłtă*. (După ce seceră tot ogorul, ultimul mănunchi îl lasă netăiat.) Can T² 106/29.

♦ *Substantivat*. Fund, dos. *Di pri par, par, án dinapóju*. (L i t. [A sărit] din par în par [până i-a intrat] în fund. = A dat de dracul.) Cap² 175/30; *Cón si-ń ved dinapóju*. (L i t. Când o să-mi vād fundul. = Când o să-mi vād ceafa; niciodată.) Cap² 175/37.

Var.: **dinapó¹, didinapó¹**.

Et.: vezi **dinăpó²**.

dinăpó² *adv.* Pap² 75; Can² 386; Cap 109, 203, 228 s.v. *pója*; Dms. În urmă (de

tot), în cele din urmă; la spate. *Zămutri ca si vęádă dănăpó¹ cât a¹ vătămát*. (Se uită să vadă cât e de bătut la spate.) Can T² 127/28; *Dănăpú¹-dănăpú¹ ay pișii númęa și la sųáfu-su*. (În urmă de tot scrise și numele tovarășului său.) MP 252/28; *Țęa pruiăpó din pingercă*: „nu, bre, di la cap, di dănăpó¹!” (Acea începu să țipe din fereastră: „nu, măi, de la cap, de la spate!”) Cap² 81/11; *Țirú să si vęádă an ápu dinăpó¹, cót ái bătút, și cón să-ș puvęđă, căzú án váli și si nicó*. (Vru să se vadă în apă la spate, cât e de bătut, și când să se vadă, căzu în râu și se înecă.) Pap M² 157/31; *Mai dinăpó¹ di tóati júnsiră și an un cătún próapi di țea căsábă*. (În cele din urmă ajunseră și într-un sat aproape de acel oraș.) Pap M² 144/3.

♦ *Mai bun pázari pișim dicót cávgă dănăpó¹*. (Mai bine târguia! înainte decât ceartă după aceea.) Cap² 171/30; *Si șatăiáști cu mónli dinăpó¹*. (L i t. Se plimbă cu mâinile la spate. = [Se spune despre cineva care] face pe grozavul.) Cap² 188/29; *Aț țóni dinăpó¹?* (L i t. Îți ține la spate? = Ai spatele tare? Cutezi?) Pap M² 68/8.

Var.: **dănăpó¹, dănăpú¹, dinăpú¹** (AtaM 254/9).

Et.: din *di* + *năpó¹*.

dinăpú¹ vezi **dinăpó¹**.

dinăyară vezi **dinăqară**.

dinăúntru, dinăúntră, pl. dinăúntri *adj.* AtaM 351/25. Interior, din interior. *Dinăúntra párti várnița si unęá cu lut*. (Varnița se ungea cu lut pe partea interioară.) AtaM 351/25.

Et.: din *di* + *năúntru*.

dincló vezi **dincóla**.

dincqá vezi **dincó**.

dincqáți vezi **dincó**.

dincóla *adv.* Can² 386; Cap 76 s.v. *cóla*, 109; Dms. Dincolo; de cealaltă

parte. *Dincóla di mǎră ra voăstră gărdină.* (Dincolo de moară era grădina voastră.) Dms s.v.

Var.: **dincló** (AtaM 254/7), **díncola** (Cap 76 s.v. *cóla*.)

Et.: din *dî* + *ăncóla*.

díncola vezi **dincóla**.

dincó *adv.* Pap¹ 42; Pap² 75; Can² 386; Cap 109; Dms. Dincoace. *Zalágă-ti ancó, zalágă-ti dincóla, spár-ti dincó, spár-ti dincóla, până la dúnă [vampíru] ăn vrin loc strimt.* (Fugi încoace, fugi dincolo, sperie-te dincoace, sperie-te dincolo, până îl adună [= îl înghesuie pe strigoi] într-un loc strâmt.) Can T¹ 271/5; *Dincó di váli vǎ un cîrés.* (Dincoace de râu, era un cîreș.) Dms s.v.

Var.: **dincǎá, dincǎáți** (Pap¹ 42; Dms), **dincǎți** (Can² 386).

Et.: din *dî* + *ăncó*.

dincǎți vezi **dincó**.

díndi vezi **dițîndea**.

dincǎvra *adv.* Dms. Adineaori. *Dincǎvra ram cóla, cǎți nu viniș?* (Adineaori eram acolo, de ce n-ai venit?) Dms s.v.

Et.: lat. *de-in-illa-hora*.

dîng vezi **dîngu**.

dîngǎ *prep.* AtaM 256/18. De lângă. *Fuzi dîngǎ noi.* (A plecat de lângă noi.) AtaM 256/18.

Et.: din *dî* + *lângǎ* (var. *ningǎ*).

Dîngu¹ *n.pr.* Pap M² 41/17; Cap 109; Dms. Nume de loc în *Úmă*.

Et.: vezi **dîngu**.

dîngu² vezi **dîngu**.

dîngîl, *pl.* **dîngîlǎ** și **dîngîlur** *s.n.* Cap 109; Cerna A/825; Wild h. 376/3, 7; Dms. 1. Osie. 2. (La roată) butuc.

Var.: **dîngie** (*s.f.* Wild h. 376/3), **dîngîl** (Wild h. 376/3).

Et.: tc. **dîngil** (bg. **dîngil**).

dîngu, *pl.* **dîngur** *s.n.* Pap² 75; Can² 386; Cap 109; Dms. Mașină pentru curățatul cerealelor.

Var.: **dîng** (Pap² 75; Can² 386), **dîngu**² (Dms).

Et.: tc. **dînk** (bg. **dînk**, mac. **dînk**).

dîngie vezi **dîngîl**.

dîngîl vezi **dîngîl**.

dînjuás vezi **dijós**².

dînjúr^{1,2} vezi **dinzúr**^{1,2}.

dînti, *pl.* **dînt** și **dîntǎ** *s.m.* Pap¹ 42; Pap² 75; Can² 386; Cap 110; ALR I, 1, h. 29/012, 013, h. 69/013; ALR II s.n; 6, h. 1572/012, h. 1686/012; Cerna A/239, 246, 1026; Wild h. 159/1-7, h. 160/3, 6; ALDM I, h. 182/1-7; ALDM II, h. 895/1-7; Dms. *La stǎpǎnu nóstru a l'antrǎ un dînti ăn kept și muri.* (Stǎpǎnului nostru i-a intrat un dinte în piept și a murit.) Cap² 64/32; *Nu știu cum a l'antrǎ țela dîntili ăn slăbinǎ și fičóru muri.* (Nu știu cum i-a intrat acel dinte în șale și băiatul a murit.) Cap² 64/28; *Dómnu tîntșe la duré dîntili.* (Atunci, pe Dumnezeu îl durea dintele.) Cap² 30/4; *Ăn am un deăd cu un dînti-n gorb.* (Am un moș cu un dinte în spate. [Ghicitoare: Cosorul].) Cap² 155/3; *Cu țîșta dînt țoy tîni s-ti mǎnǎnc.* (Cu dinții ăștia eu o să te mǎnânc pe tine.) W 65/20; *Ăn am únǎ bábǎ cu doi dînt mǎccǎț.* (Am o babă cu doi dinți mari. [Ghicitoare: Cleștele de foc].) Cap² 158/7; *El cǎțǎ să si fǎlǎscǎ la toț că, cu lui dînt, pǎți nu sǎldi s-li spǎrǎ vîtili, ăma pǎți s-li dispǎrǎscǎ.* (El începu să se laude la toți că poate, cu dinții lui, nu numai să sperie vitele, ci poate să le sfășie.) Pap M¹ 18/4; *Cǎți țor mǎccǎț ț-ai dînti l?* (De ce îți sunt dinții atât de mari?) W 65/19; „E, bîni că viniș; sǎ-n li zǎtučǎs dînti l” și cǎțǎ, a l mǎncǎ lǎ cal un picór. („Ei, bine că ai venit; o să încep să-mi ascut dinții” și se apucă, îi mǎncă un picior calului.) Cap² 36/43; *A l spúsi că dînti l sǎ-l l scǎtǎ.* (Îi spuse că o să-i scoată dinții.) Cap² 24/1.

Dînti cǎsniț [= cǎtnic]. Măsea. Pap² 75 s.v. **Dîntil bábǎi**. Nume de floare; dinții babei. Cap 110 s.v. **Ăn lǎu sǎflitu-n**

dinț. A-și lua inima în dinți; a prinde curaj. *Aș la lo súflitu-n dinț și sări.* (Își luă inima în dinți și sări.) Cap² 123/42.

♦ *Dinți! din rost a! Ia știți.* (L i t. Îi cunoaște dinții din gură. = Îl cunoaște foarte bine.) Cap² 175/40; *Áncă dinți! lă lápti aț mirusés.* (L i t. Îți miros încă dinții a lapte. = Se spune despre cineva care își ascunde etatea, vrând să pară mai în vârstă.) Cap² 175/42; *Jára cu dinți! s-la lăxaj și nu ti viruies.* (L i t. Să iei jarul cu dinții și nu te cred. = Nu te cred chiar dacă iei foc în gură.) Cap² 216/14; *Dinț crățâiaști pri tîni.* (L i t. Scărășnește dinți[i] asupra ta. = Te amenință.) Pap M² 67/38; *Sănătós s-anțápó dinți!* (L i t. Și-a înfipt dinții sănătos. = Se spune despre cineva care s-a fixat bine într-o anumită poziție, situație.) Pap M² 67/40; *L'a tučóji dinți!* (L i t. Mi-am tocit dinții. = Se spune când se mănâncă de dulce în post.) Pap M² 67/42.

Et.: lat. *dens, -tem.*

dîntri vezi **dîntru**.

dîntru *prep.* Pap¹ 42; Pap² 75; Can² 386; Cap 110; ALR II s.n., 5, h. 1395/012; Dms. **1.** Pentru, din cauza, datorită. *Dîntru frică, tóti cătuníčkili si dunără an țista loc.* (Din cauza fricii, toate sătucurile se adunară în acest loc.) Can T¹ 263/13; *Ai, ió mi culc și mor dîntru únă párá.* (Hai, eu mă culc și mor pentru un ban.) Cap² 47/5; *Fičóri! ná-l măncaji dîntri tîni.* (Din cauza ta mi-am mâncat copiii.) Cap² 113/6; *Dîntru tîni nu vręa si vină la noi.* (Nu vrea să vină la noi din cauza ta.) AtaM 256/16; *Dîntru mai mári salamlóc.* (Pentru mai mare siguranță.) Cap 110 s.v.; *Dîntru búnu țî-n la fásés tu, ástăs vinii și ió să-ț fac la tîni un bun.* (Pentru binele pe care mi l-ai făcut tu, astăzi venii și eu să-ți fac ție un bine.) Can T¹ 280/16; *Dîntru múlta ápu țî-y ári Lúnđinú, cătunęii! ay dărát pátru*

móru. (Datorită apei multe pe care o are *Lúnđinú*, sătenii au făcut patru mori.) Can T¹ 262/16; *Să iță gıy Súltan Amid nóstru tătă țel miluít, tótă lúmęa țî ay proslăvít dîntru bunitátęa lui.* (Să trăiască Sultan Hamid tatăl nostru cel iubit, pe care toată lumea l-a proslăvit pentru bunătatea lui.) Pap M¹ 29/12. **2.** Din. *Țérbul, cân kícási, dîntru múnțá, că sór-sa si măritá, nírdá cáti sęără la pőarta țaręáscă.* (Cerbul, când înțelese, din munți, că sor-sa se mărită, mergea în fiecare seară la poarta împărătească.) Cap² 106/5; *Mi scurnés dîntru sómnú.* (Mă trezești din somn.) Cap² 113/3. **3.** Dintre. *Dúpu țî lovirá cu el cőtiva zili, únă zúqă perí dîntru e! și si dúsi áră cásă.* (După ce vânară cu el câteva zile, într-o zi dispăru dintre ei și se duse din nou acasă.) Pap M² 22/15. **4.** Din fața. *Dîntru míni ná-l furára sácu.* (Mi-au furat sacul din fața mea.) AtaM 256/15.

Dîntru si. Ca să. *Dîntru si pőată išóri vlága.* (Ca să poată ieși umezeala.) Cap 110 s.v. **Dîntru că.** Pentru că, deoarece. *Li sęinină ia gărnișór, ia me!, dîntru că emén tot cőmpu lunđinés la cáță ápa și si pot vądiri siminátúrli.* (Seamănă sau porumb, sau mei, pentru că aproape tot câmpul din *Lúnđinú* e cuprins de apă și se pot curăța semănăturile de buruieni.) Can T¹ 262/23; *Dîntru că țista túcu ș-pisăiá, cátilin cátilin júnsi áră páșá.* (Pentru că acesta numai [= tot timpul] scria, încet, încet ajunse pașă din nou.) DP 36/37; *Dîntru că ángálu ay cǎlcó nărăncătúra Dómnului, Dómnú aț dát-ay gızá.* (Pentru că îngerul a încălcat porunca Domnului, Domnul i-a dat pedeapsă.) Cap² 104/1; *Dinjur di cęșmă criscú iárbă múlta dîntru că lócu nu ra cǎlcát.* (În jurul fântânii cresc multă iarbă pentru că locul nu era călcat [= umblat].) Cap² 75/27; *Fęta ra anvirinátă dîntru că cupiláșu nu va si cúlca priúnă cu ia.* (Fata era supărată

pentru că tânărul nu vrea să se culce cu ea.) Cap² 150/38; *Sáldi di Mănăstir mála, díntru cá raŷ maĵ fucărái ŷi la ĵel' nu ve cóta zálum, nu si puturčórá únăŷiună.* (Doar [cei] din mahalaua *Mănăstir*, pentru că erau mai săraci și la ei nu se făcea atâta jaf, nu se turciră imediat.) Can T¹ 263/21; *Díntru cá zisi: „cu ŷi dát-au Dómnu”, di ŷe Dómnu la criscú maĵ mári di lántili zéĵsti.* (Pentru că zise: „cu ce a dat Domnul”, de aceea Domnul îl crescú [= îl făcu să crească] mai mare decât celelalte degete.) Can T¹ 272/7; *Si dúsi maĵ míca ŷi púlu státú díntru cá ra maĵ úbavă ŷi feáta la ló púlu.* (Se duse [fata] cea mai mică și pasărea státu, pentru că era mai frumoasă și fata luă pasărea.) Cap² 72/3; *Tát-su ŷi má-sa si feásiră tot di sánzi [...] ámă ĵel' nu băgáŷ tru mínti díntru cá vręaŷ si-l' ĝ úngă fičórlă.* (Tată-su și mamă-sa se umplură de tot de sânge [...] dar nu băgau de seamă pentru că voiau să-i ajungă pe copii.) Cap² 105/15; *Ţista, díntru cá cumpără víti, státú cŷóla cótiva ser.* (Deoarece cumpăra vite, acesta státu acolo câteva seri.) AtaM 395/4; *Díntru cá ĵápa ra princărcátă, drúmu la rudí mónčŷu mórtu.* (Deoarece era prea încărcată, pe drum iapa născu mánzul mort.) DP 175/39; *Nu-ŷ putúĵ cumpărári cása díntru cá nu-n' junčęáŷ párili.* (N-am putut să cumpăr casa pentru că nu-mi ajungeau banii.) AtaM 260/6; *Díntru cá ra mári súŷă, řál gránu ič nu criscú.* (Pentru că era secetă mare, acel grâu n-a crescut deloc.) AtaM 260/8; *Díntru cá ra mic řăkíru, toř ál vătămáŷ.* (Pentru că era mic, bietul [de el], toři îl băteau.) AtaM 260/9. **Díntru cári.** De aceea, pentru care. *Ágrili din cŷmčúc sa mult bun cătáti ŷi díntru cári daŷ mult bun biríkét.* (Ogoarele din câmp sunt foarte bine îngrijite și de aceea dau recoltă foarte bună.) Can T¹ 262/21. **Díntru řea.** De aceea. *Fric mult si fáři*

níŷti or ĵárnata ŷi řámińi'l díntru ře si cupirés cu gręi rúbi. (Uneori iarna e foarte frig și de aceea oamenii se acoperă cu haine grele.) W 77/18; *ŷi díntru ře ŷi maĵ lumíntrę si sirbé.* (Și de aceea se lucra și altminteri.) AtaM 399/25; *L'a tălără cápu, díntru ře řel aĵ maĵ mic di lántili zéĵsti.* (Îi tăiară capul, de aceea el e mai mic decât celelalte degete.) Can T¹ 272/6; *Lunčínéři'l sa ŷi mult bisiricós, díntru ře, sərbátórlı ŷi duminřili, bisericica nu řa řóni.* (Locuitorii din *Lunčín* sunt și foarte bisericóși, de aceea, în zilele de sărbătoare și duminicile, biserica nu-i încape.) Can T¹ 263/1; *Ĵo nu virués an bábęřt adętur, díntru ře mult cătáĵ să ved ři fáři vampirę ĵa.* (Eu nu cred în obiceiuri băbești, de aceea am încercat mult să văd ce face vânătorul de vampiri.) Can T¹ 271/15. **Díntru ři.** De ce? Pentru ce? *Díntru ři vini?* (De ce vine?) Pap¹ 42 s.v.; *Díntru ři să mi ancřdiř?* (Pentru ce să mă închideři?) Cap² 46/21; *Alaítkili ampíratuluĵ au pizmĵáŷ ampíratıřa, díntru ře să ĵă řa úbavă.* (Curtenele împăratului o invidiau pe împărăteasă, [că] de ce să fie așa de frumoasă.) Pap M² 143/18. **Díntru řęásta.** De aceea. Can² 386 s.v. **Díntru vácót.** De mult timp. *Ĵa la řitá si vină Kăřli, cá řa řtiĵá díntru vácót.* (Ea îl aștepta să vină pe *Kăřli*, pentru că îl cunoștea de mult timp.) MP 24/7.

Var.: **díntri, dítru** (Dms s.v.).

Et.: lat. **de intro.**

dínřea adv. Pap¹ 42; Pap² 74; Can² 386; Cap 109; Dms. Dincoace, aici. *Cóři, bra, míil, řa pri gnoĵ řădęř? ádiř dínřea.* (De ce, măi, dragilor, staři aici pe gunoi? haidęři dincoace.) Cap² 58/2; *Ádiř dínřea.* (Veniři aici.) Cap 109 s.v.; *Treř dínřea s-ti ved.* (Treci dincoace să te văd.) Dms s.v.

Var.: **dínře** (Can² 386).

Et.: lat. **de *hince.**

dîntę vezi **dîntęa**.

dințilós, dințilósă, *pl. dințilós, dințilósi* *adj.* Cerna A/2029. Cu dinți mari, dințos; (despre știuletele de porumb) pipernicit, nedezvoltat.

Et.: din **dinț** + **-lós**.

dinúntu *adv.* Cap 110, 209 s.v. *núntu*; ALR II s.n., 5, h. 1498/012; Dms. Dinăuntru. *Cuávă nu vęay si scoátă ápu dinúntu [din bunár].* (Ciutură nu aveau ca să scoată apă dinăuntru [din fântână].) Cap² 119/7.

Et.: din **dî** + **núntu**.

dinzúr¹, dinzurári, dinzurái, dinzurát *vb.* I. *Tranz. și intrans.* Pap² 75; Can² 386; Cap 110 s.v. *dinzúr*; ALR II s.n., 6, h. 1719/012; ALR II s.n., 7, h. 1895/012; Cerna A/1884; Dms. **1.** A pune [pe cineva] să ocolească. *Cõn si ancurúnă tiniri!*, *la dinzură dinzur di buțęuă.* (Când se cunună tinerii, îi pun să ocolească butoiășul.) Can T² 102/9. **2.** A înconjura; a da ocol, a ocoli (de jur împrejur). *Li dinzură tõi vítili cu mel' ca să nu põtă ișõri vâmpiru din cutáru di mel'.* (Înconjoară toate vitele cu mei [= presară mei de jur-împrejurul vitelor] ca să nu poată ieși vampirul din coșarul cu mei.) Can T¹ 271/9; *Dócturu [...] dinzură căsa cu mel' ca s-nu iásă dălácu.* (Doctorul [...] presară mei în jurul casei ca să nu iasă dalacul.) Can T² 102/13; *Si dúsi án urmán, lă dinzuró și la ligó cu fúhá.* (Se duse la pădure, o ocoli de jur împrejur și o legă cu funia.) DP 28/18; *Íál cu cálu ancálár dinjurá dinjúr di múnti.* (El cu calul, călare, dădea ocol în jurul muntelui.) MP 12/15; *Tot cõámpu lă dinzurõám.* (Tot câmpul l-am înconjurat.) Dms s.v.; *Lă dinzură di trei or stéjãru.* (Ocolesc de trei ori parul [din armanul de treierat].) Can T² 105/21; *Áskéri! lă dinzurără cátúnu.* (Soldații înconjură satul.) Dms s.v.

Var.: **dinjúr¹.**

Et.: vezi **dinzúr².**

dinzúr² *adv.* Pap² 75; Can² 386; Can⁴ 230 s.v. *zur*; Cap 110; Dms. De jur împrejur. *[La zábún] dinzur ári gaítán róși dõy trei íri.* ([Zăbunul] are de jur împrejur două trei fire de găitane roșii.) Can T¹ 262/19.

Dinzúr ănzúr. De jur împrejur. *Dinzúr ănzúr [șcúrtu] aj vizít cu tel'.* ([Jiletca] e brodată de jur împrejur cu fir de argint.) Can T¹ 266/2; *Cása și plámnița dinzur ănzúr sa ngárditi cu zidur nálti di rõp.* (Casa și grajdul sunt îngrădite de jur împrejur cu ziduri înalte din pietre.) Can T² 262/7; *Am un cupiláš răsádít dinzur ănzúr tot cu rávól' și tot bučáști.* (Am un tânăr împodobit de jur împrejur numai cu revolvere și tot bubuie. [Ghicitoare: Roata morii].) Cap² 154/9–10. **Dinzur di loc. prep.** Pap² 75; Can² 386; Can⁴ 230 s.v. *zur*; Cap 110; Dms. În jurul. *La dúsi fičóru án únă gáură di sub pimínt, úndi ra și únă feátă cu mulț draț dinzur di ía.* (Îl duse pe băiat într-o gaură de sub pământ, unde era și o fată cu mulți drați în jurul ei.) Cap² 127/7; *Íál cu cálu, ancálár dinjurá dinjúr di múnti.* (El cu calul, călare, dădea ocol în jurul muntelui.) MP 12/15; *L'i vizú [lõmúrli] tõáti, dinzur di foc, cum raý dunáti.* (Văzu toți [balaurii] cum erau adunați, în jurul focului.) Cerna T; *Íárba, dinzur di ęa, ra únă pálmă.* (Iarba, în jurul ei, era de-o palmă.) Pap M² 145/26; *Dinzúr di căsă vęa gard.* (În jurul casei era gard.) Dms s.v.; *Dinzúr di cęsmă criscú íárbă náltă.* (În jurul fântânii crescuseră iarbă înaltă.) Cap² 75/27.

Var.: **dinjúr².**

Et.: din **din** + **zur**.

dinzurári, pl. dinzurór *s.f.* Pap² 75; Cap 110 s.v. *dinzúr*; Dms. Înconjurare, ocol. *La sfáca dinzurári zíți:* „ácu-í di

mulări [lat *di uócl̥*], *să-l' crépă țófil̥i*. (La fiecare ocol zice: „dacă e de femeie [deocheat], să-i crape țâțele”). Pap M² 108/6.

Et.: vezi *dinzúr*¹.

dinzurát, dinzurátă, *pl. dinzurát, dinzuráti* *adj.* Cap 110 s.v. *dinzúr*; Dms. Înconjurat, încercuit. *Júnsiră ăn un loc dinzurát tot di čucărță nálti*. (Ajunseră într-un loc înconjurat numai de vărfuri înalte.) Cap² 115/5; *Lócu ra dinzurát di cumít*. (Locul era încercuit de comitagii.) Dms s.v. *dinzúr*¹.

Et.: vezi *dinzúr*¹.

diqanculó vezi **diqancóla**.

diócl̥i vezi **diócl̥u**.

diócl̥u *s.n.* În expr. **leay diócl̥u** Pap² 127 s.v. *uócl̥u*; Can² 386; Cap 110; Dms. A (se) deochea; *Păn la un an mícu nu si pără scóati-n lúmi, díntru s-nu le diuócl̥u*. (Până la un an pruncul nu se prea scoate-n lume, ca să nu se deoache.) Pap M² 107/20; *Mícu, con ári lat diuócl̥, si știe că rușăști, árdi ca foc, izbáti ăn curón și vóami íli nafără la gunęști*. (Se știe că pruncul, când s-a deocheat, se înroșește, arde ca focul, respiră repede, vomează sau îl scoate afară.) Pap M² 107/28; *Țéla om lea diócl̥*. (Acel om deoache.) Dms s.v.

Var.: **diócl̥i, diuócl̥u**.

Et.: din *d̥i* + *ócl̥u*.

dip¹ vezi **dib**.

dip² *adv.* Pap² 75; Can² 386; Cap 110; Dms. Numai; de tot. *Dip c̥on [liúnca] ári lucr̥u și si dúți la vrínă casă, adétu ăj sã-ú údă cu unęc ápu*. (Numai când [lăuza] are treabă și se duce la vreo casă, este obiceiul să o ude cu puțină apă.) Pap M² 123/28; *Jel ra dip sirumá*. (El era sărac de tot.) Dms s.v.; *Jel ra dip mult sirumá*. (El era de tot foarte sărac.) Cap² 54/25; *Nu lă junș că ra dip lă márđini*. (Nu l-am ajuns că era la margine de tot.) Dms s.v.

Et.: tc. **dip**.

dipárti *adv.* Pap¹ 42; Pap² 75; Can² 386; Cap 110 s.v. *dipártéz*; Dms. Departe. *Dráclu lă gri lă ășkér*: „turnát că n-ăj dipárti casa”. (Dracul le zise oștenilor: „întoarceți-vă că e departe casa mea”). Cap² 111/7; *Jes toț fartáti l' cu gáida și la ndiréc dipárti*. (Jes toți fărtații cu cimpoiul și-l conduc [până] departe.) Can T² 123/24; *Că amnářă mai dipárti, flără un moș*. (Dacă merseră mai departe, întâlnește un bătrân.) Pap M¹ 18/15; *Ampirátu si zabucuró mult și ișó d̥ou z̥oli dipárti di-ú priștitó ilă-sa*. (Împăratul se bucură mult și ieși două zile departe [= cale de două zile] s-o întâmpine pe fiică-sa.) Pap M² 142/39; *Țéla uómu ăncă di dipárti a l'fəsi cu ócl̥u la lisiță*. (Omul îi făcu cu ochiul [= îi făcu semn] vulpii încă de departe.) Cap² 40/9.

Din diparti. De departe, din depărtare. *Vizú din dipárti un cunác*. (Văzu, din depărtare, un palat.) MP 118/13.

Et.: lat. **de parte**.

dipártári, *pl. dipártór* *s.f.* Cap 110 s.v. *dipártéz*; Dms. Depărtare; distantă.

Et.: vezi *dipártéz*.

dipártéz, dipártári, dipártói, dipártát *vb.* I. *Refl.* Can² 387; Cap 110; Dms. A se îndepărta. *Tamám si dipártó unęc, la vicniră țéla*. (Abia se îndepărta puțin, că îl strigară aceia.) Cap² 71/34; *Bába aú picni [fęáta] ăn vârcă și si dipártó di uscát*. (Baba o împinse [pe față] în barcă și se îndepărta de uscat.) DP 124/20; *Si dipártizóá di casă*. (S-a îndepărtat de casă. Dms s.v.; *Túnțxa lisița s-dipártó*. (Atunci vulpea se îndepărta.) Cap² 123/23.

Var.: **dipártizés** (Can² 387; Cap 110 s.v.), **dipártizéz** (Dms).

Et.: de la *dipárti*.

dipártizári, *pl. dipártizór* *s.f.* Can² 387; Dms. Îndepărtare.

Et.: vezi *dipártizéz* (s.v. *dipártéz*).

dipărtizăt, dipărtizată, *pl. dipărtizăt, dipărtizăți* *adj.* Dms. Îndepărtat, aflat la distanță.

Et.: vezi **dipărtizéz** (s.v. **dipărtéz**).

dipărtizés vezi **dipărtéz**.

dipărtizéz vezi **dipărtéz**.

dipărtşós vezi **dispărtşós**.

dipinăt, dipinată, *pl. dipinăt, dipinăți* *adj.* Cap 110 s.v. **dăşipin**; Dms. (Despre fire) Depănat; strâns în scul, ghem sau pe mosor.

Et.: de la **dăşipin**.

dipinătúră, *pl. dipinătúr s.f.* Can² 387; Dms. Depănătură.

Et.: din **dăşipin** + **-ătúră**.

dipirări, *pl. dipirór s.f.* Can² 387; Cap 110 s.v. **dăşipir**; AtaM 71/24; Dms. 1. Jumulire; smulgere. 2. Văicăreală.

Et.: vezi **dăşipir**.

dipirăt, dipirată, *pl. dipirăt, dipirăți* *adj.* Cap 107 s.v. **dăşipir**; Dms s.v. **dăşipir**. Jumulit. *Gălnă dipirată*. (Găină jumulită.) Cap 107 s.v. **dăşipir**; Dms s.v. **dăşipir**.

Et.: vezi **dăşipir**.

díplă, *pl. dípli s.f.* Dms. Pliu, cută. *Fúscă cu múlți dípli*. (Fustă cu multe cute.) Dms s.v.

Et.: gr. **δίπλα**.

dipóşa vezi **dipóşa**.

dipóşa *adv.* Pap¹ 42; Pap² 75. Apoi; târziu. *L-viní criélu ma dipóşa*. (I-a venit mintea [la cap] mai târziu.) Pap¹ 42 s.v.

Var.: **dipóşa**.

Et.: din **dí** + **póşa**.

diprím, diprímă *num.ord.* Cap² 146/4. *Al dóili fiçór şi el şa fęsi cum fęsi diprímu*. (Al doilea băiat făcu şi el așa cum făcu primul.) Cap² 146/4.

Et.: din **dí** + **prím**.

dipriúnă *adv.* Can² 386; Cap 110, 235 s.v. **priúnă**; Dms. Împreună.

Dipriúnă cu. Împreună cu, odată cu. [*Ţerbu*] *inęă si dşarmă dipriúnă cu sór-sa*.

([Cerbul] venea să doarmă împreună cu soră-sa.) Cap² 105/25; *Cşn s-mi duc, dimpriúnă ęer cu táti*. (Când o să plec, vreau [să fiu] împreună cu tata.) Dms s.v.; *Ćúpcu aş lş făméla şi, dimpriúnă cu lahę gupş, si dúsiră la sişirát*. (Ţiganul îşi luă familia şi, împreună cu ceilalți ęigani, se duseră la secerat.) Can T² 103/28; *Si dúsi la pópa şi dipriúnă [cu] zúya la trimęasi cu yóili*. (Se duse la popă şi, odată [cu] ziua [= îndată ce se făcu ziuă], îl trimise cu oile.) Cap² 34/14.

Var.: **dimpriúnă**.

Et.: lat. **de (in) per unam**.

dipsisés, dipsisíri, dipsisí, dipsisít *vb.* IV. *Intranz.* Wild h. 227/2. A i se face sete.

Et.: gr. **διψό**.

dípu vezi **dúpu**.

dípún, dipúniri, dipúş, dipús *vb.* III. *Refl.* Cap 110; Dms. A se da jos, a coborî. *Nu mi dipún, ácu vreş, tálcă-mi*. (Nu mă dau jos, dacă vrei, omoară-mă.) Cap² 105/33; *Fęáta nu si dipunęă ángós*. (Fata nu se dădea jos.) Cap² 105/46; *Fęáta di stri tupólă [...] si cándisi şu si dipúsi*. (Fata din plop [...] se înduplecă şi coborî.) Cap² 106/2; *Fęátă, dipúni-ti di culó că cáulu nu bęa apă*. (Fată, dă-te jos de acolo că nu bea calul apă.) Cap² 105/31; *Fęáta nu vręa si si dipúnă*. (Fata nu voia să coboare.) Cap² 105/36.

Et.: lat. **deponere**.

diputăt, pl. diputăt *s.m.* Cap 110; ALR II s.n., 3, h. 892/012. Deputat.

Et.: dr. **deputăt**.

diráptă vezi **diręápta**.

díră, pl. dir *s.f.* Pap² 75; Can² 387; Cap 111; Wild h. 175/5; Dms. Urmă, dără. *Mántręáşti díra di eş şu dumăkinlu dără únă dúpcă*. (Vede urma ariciului şi gospodarul făcu o groapă.) AtaM 365/10; *Si lără pri díră şi lá flără*. (Se luară după urmă şi îl găsiră.) Dms s.v.; *Zăgaru nu*

peárdi díra. (Ogarul nu pierde urma.) Dms s.v.; *Díră di divutină.* (Urmă de sălbăticiune.) Dms s.v. P. e x t. Laba piciorului. Wild h. 175/5.

♦ *A'l lō díra.* (I-a luat urma, i-a dat de urmă.) Cap² 176/1; *Nu da-n țga dírá.* (L i t. Nu da în acea urmă. = Fii atent să nu spui prostii.) Pap M² 68/1.

Et.: mac. *díra*.

dirǎptǎ s.f. Pap² 75; Can² 387; Cap 111 s.v. *dirépt*; ALR II s.n., 3, h. 861/012; Wild h. 515/1, 2, 4, 6; Dms. Dreapta. *Doj lanț uámiñ la țănǎu, únu di la dreapta și lântu di la lexva.* (Alți doi oameni îl țineau, unul din dreapta și celălalt din stânga.) Cap² 99/9; *Antrără an cávgǎ și zăcǎțără la lǎvǎ și la dirǎptǎ.* (Intrără în luptă și începură [să dea] în stânga și în dreapta.) MP 28/9; *Ca antró, la lǎvǎ, la dirǎptǎ, an fuǎc ǎl drubǎi cu calócca.* (Dacă intră, la stânga, la dreapta, în foc, el tăia în bucăți cu paloșul.) MP 68/6; *Mi țon la dreapta.* (Țin dreapta [= merg pe partea dreaptă.]) ALR II s.n., 3, h. 861/012.

♦ *Drépta vrinǎ óarǎ nu grișǎști.* (Dreapta [= lucrul drept, dreptatea] nu greșește niciodată.) Pap M² 68/7.

Var.: **dirǎptǎ** (Wild h. 515/4), **diréptǎ** (Wild h. 515/2), **dirépta** (Can² 387 s.v. *dirépt*), **dirǎptǎ**, **dirǎptǎ**, **dreapta**.

Et.: vezi *dirépt*¹.

diréc, pl. **diréț** și **dirǎți** s.m. și n. Pap² 75; Can² 384; Cap 111; Cerna A/716; ALDM II, h. 646/1-7; Dms. 1. Stâlp. *Au ligǎrǎ fuǎrtǎma di dirǎc.* (Legarǎ funia de stâlp.) MP 108/8; *Sínu, an dvor, sǎptǎ diréc li bǎgǎ [peǎnili].* (Fiule, să le îngropi [penele] sub stâlp, în curte.) Cap² 109/38; *Túnțǎ, cumnǎtǎ-sa, cǎri ǎnșilǎsi cum ǎri lucrú, au ligó mulǎrǎ di cusíți, di un diréc.* (Atunci, cumnǎtǎ-sa, care înțelese cum stau lucrurile, legǎ nevasta de cosițe, de un

stâlp.) DP 173/4; *Am únǎ bǎsgǎricǎ, pri un diréc sta.* (Am o bisericǎ, stǎ pe un stâlp. [Ghicitoare = Ciuperca.]) Cap² 153/16; Pap M² 49/9; *Dirǎți! sa di ǎrburi.* (Stâlpii sunt de stejar.) Dms s.v. 2. Model de broderie. *Dócǎlla cu diréți.* (A(l) Dócǎi, cu stâlpi). Pap M² 34/26.

♦ *Máscuru-ǎ dirécú la cǎsǎ.* (Bǎrbatul e stâlpul casei.) Cap² 188/13; Dms s.v.

Var.: **dirǎc**.

Et.: tc. *dirék* (mac., bg. *dirék*).

dirépt^{1,2} vezi *dirépt*^{2,3}.

dirépt¹, **dirǎptǎ**, pl. **dirépt**, **dirǎpti** adj. Pap¹ 42; Pap² 75; Can² 387; Cap 111; Wild h. 513/1, 5, 7; Dms. Drept. *S-la anvieș diréptu pičór ǎn ǎer.* (Sǎ înfǎșori piciorul drept în fier.) Cap² 139/4; *Cǎn ra stricurǎt bun [cǎsu], lǎ dizviǎm, lǎ tǎlǎm cu únǎ scóndurǎ diréptǎ și-l lǎvǎm și lǎ puném ǎn prǎsú!* (Dupǎ ce era strecurat bine [cașul], îl dezveleam, îl tǎiam cu o scǎndurǎ dreaptǎ și îl luam și îl puneam în saramurǎ.) AtaM 399/29; *Drúmu di Nónti ǎi dirépt.* (Drumul spre Nónti e drept.) Dms s.v.; *Dirǎptǎ-ǎ véreǎ criștingǎscǎ.* (Credința creștineascǎ e dreaptǎ.) Dms s.v. F i g. Cinstit. *Om dirépt.* (Om cinstit.) Dms s.v.

♦ *Dirépt ca fúña-n tórbǎ.* (L i t. Drept ca funia în traistǎ. = Nedrept.) Pap M² 84/40.

Var.: **diréptu** (AtaM 47/27).

Et.: lat. *directus*.

dirépt² prep. Pap¹ 42; Pap² 75; Can² 387; Cap 111; ALR II s.n., 5, h. 1481/012; ALR II s.n., 6, h. 1589/012; Dms. 1. Înainte de. *Aț ra dirépt Pașt.* (Era înainte de Paște.) Can T¹ 276/34; *Dúpǎ țe la ansurǎt-au toț, vinít-au loc, diríp Pașt, ca si dúcǎ la un mǎnǎstír.* (Dupǎ ce i-a însurat pe toți, a venit vremea, înainte de Paște, să se ducǎ la o mǎnǎstire.) Cap² 102/40; *Țísta uom fǎțǎ și fǎțǎ și dǎdǎ la fičóri! sirumǎș lucrú dirépt țor zǎli.* (Omul ǎsta făcea ce făcea și dǎdea de

pomană lucruri la copii înaintea unor astfel de zile.) DP 101/24; *Drep dimineța, vampirij cõn ud cã cõntã cãcõți, eĭ fug.* (Înainte de dimineată [= de a se face ziuă], când aud cocoșii cântând, vampirii fug.) Cerna T; *Drep fuzirẽ, fãta la dãrujãști și ĩa di cõtru ĩa toãti nãmurli cu cãti un dar.* (Înainte de plecare, fata le dăruiește și ea tuturor neamurilor din partea ei câte un dar.) Cerna T; *La dãrã tatõni! cãti unã colidã dirẽp colida.* (În ajun de colind, tații le fac câte o măciucă.) Can T¹ 268/1. **2.** După, după cum, în conformitate cu. *Gajdağõĵã dãrã la sfãca om, diríp ĵirút, cãti un nabët.* (Cimpoierul face o cântare pentru fiecare om, după cerință.) Can T² 118/21; *Prigãcili sa di mũlti turlij dirẽp cum aĵ ĵãsút.* (Șorțurile sunt de mai multe feluri, după cum e țesut.) Can T¹ 265/38; *Fiçõru tot știĵã, ãma dirẽp spũsu lu fãata, zițã:* „nu știu, nu pot sã nșilẽg”. (Bãiatul știa totul, dar după spusa fetei [= după cum îi spusese fata], zicea: „nu știu, nu pot sã înțeleg”.) Pap M² 20/29; *Lõ Dõmnul țãrã, la dãrõ și uõmu dirẽp lica luĵ.* (Luã Domnul pãmânt, îl făcu pe om după chipul lui.) Pap M² 147/29. **3.** La, lângã. *Si dũsirã dirẽp mãrzingã di cãtũn.* (Se duserã la marginea satului.) Cap 111 s.v.; *Ca si dũsi diríp cãtũn, scũltã, cõĵni nõ-ãri si lãtrã, cãcõt nõ-ãri si zãcõntã.* (Când se duse [= ajunse] lângã sat, ascultã, câine nu e sã latre, cocoș nu e sã înceapã sã cãnte.) Cap² 143/15.

Ãn dirẽpt. Înainte de. *Ãn dirẽp Crãcũn dãrãm ribnic, cãri ãnãuntru vã uris cu pras, ãĵi dãrãm sãrlĩã.* (Înainte de Crãciun făceam plãcintã, care avea înãuntru orez cu praz, făceam sarailie.) AtaM 388/2.

♦ *Dirẽp cap și cãciũã.* (L i t. Cum e capul și cãciula. = Cum e turcul și pistolul.) Can T² 110/27; *Criv sã șãdẽm, dirẽp sã zburõm.* (Sã stãm strãmb, sã vorbim drept.) Pap M² 67/2.

Var.: **dirẽp¹, diríp, drep¹.**

Et.: vezi **dirẽpt³.**

dirẽpt³ adv. Drept, de-a dreptul, chiar. *Mi duș dirẽpt la cunãc.* (M-am dus de-a dreptul la primãrie.) ALR II s.n., 5, h. 1481/012; *Drũmu dũti drẽat ãn vãli.* (Drumul duce drept în vale.) ALR II s.n., 6, h. 1589/012; *Ișõ gãspili și dirẽp la lu ampirãtu ilã.* (Apãru viespea și [se duse] drept la fata împãratului.) Cap² 28/44. *Nu știĵã cum si fãcã s-la mincũnã și a! zisi:* „*maĵ bini drep și-ț spun.*” (Nu știa cum sã facã sã-l pãcãleascã și-i zise: „mai bine sã-ți spun de-a dreptul”.) Cap² 135/16; *Antrãbã-mi și si-ț spun dirãpt.* (Întrebã-mã și o sã-ți spun drept.) MP 186/10; *Li pridunõ uõĵli dirẽp la cãir, si nãmãncãrã uõĵli.* (Adunã oile [și le duse] drept la cãmp, și oile se sãturã.) Cap² 73/21; *Cõn lãfẽs, zãstãu, nu pot s-u lãfẽscã [vlãșescã] dirẽp cãcum trubãĵãști.* (Când vorbesc, se opresc, nu pot s-o vorbeascã [meglenoromãna] chiar cum trebuie.) AtaM 399/8; *Ãcu leĵ an dirẽpt, sã zãbãvẽș, dinzũr maĵ curõn sã-ț viũ.* (L i t. Dacã o iei de-a dreptul, o sã întãrzi, mai repede ajungi cu ocol. = Drumul cel mai scurt e drumul cunoscut.) Pap M² 68/2.

Var.: **dirẽp², dirĩãpt, drẽat, drep².**

Et.: lat. **directo.**

dirẽptã vezi **dirẽapta.**

dirẽptõs vezi **diriptõs.**

dirẽptu vezi **dirẽpt¹.**

dirĩãc vezi **dirẽc.**

dirẽpta vezi **dirẽapta.**

dirẽptu vezi **ãndrẽpt².**

dirĩãptã vezi **dirẽapta.**

dirĩãptã vezi **dirẽapta.**

dirĩãpt vezi **dirẽpt³.**

dirĩgẽ s.f. AtaM 297/29. Stare (proastã).

Et.: tc. **derece.**

diríp vezi **dirẽpt².**

diriptãti s.f. Can² 387; Cap 111 s.v. *dirẽpt*; Dms. **1.** Dreptate. *Ampirãtu vizũ*

că fiĉuăru ari diriptăti. (Împăratul văzu că băiatul are dreptate.) Cap² 124/30; Cōmili zisi: „ș-a-ĭ, driptăti aĭ”. (Căinele zise: „așa e, ai dreptate”.) Cap² 40/3; Șa, diriptăteța la scoāti uămu din mări. (Așa, dreptatea îl scoate pe om din mare.) Cap² 124/32. 2. Adevăr. Și tūnțea birbĭăru aĭ spūsi tūță diriptăteța și șa ampīratu la lāsō gīu. (Și atunci bărbierul îi spuse tot adevărul și astfel împăratul îl lăsă în viață.) MP 200/14.

♦ *Diriptăteța ĭăsi că grāsīmeța pri āpu.* (Adevărul iese ca grăsimea la suprafața apei.) Cap² 176/2.

Var.: **dreptăti** (DP 26/25), **driptăti**.

Et.: din *dirept*¹ + -(ă)ate.

diriptós, diriptósă, pl. diriptós, diriptósi *adj.* Pap² 75; Can² 387; Cap 111 s.v. *dirépt*; Dms. Drept, cinstit; cuvios, cucernic. *Țīsta ūom āĭ mult direptós.* (Omul ăsta e foarte cinstit.) Cap 111 s.v. *dirépt*.

♦ *Crīvu făți, direptósu trāzi.* (L i t. Strâmbul face, omul drept trage.) Pap M² 68/5.

Var.: **direptós**.

Et.: din *dirépt*¹ + -ós.

dírmi *vezi délmi*.

dírsă, pl. dírsi *s.f.* Cap 111; Dms. Învățătură. *Dírsa ta si-ŭ țon mínti pănă si-n púnă țără pri ūoclĭ.* (Învățătura ta o s-o țin minte până o să-mi pună pământ pe ochi.) Cap² 211/18.

Et.: cf. tc. *ders*.

dirvîș, pl. dirvîș *s.m.* Dms. Călugăr; derviș.

Et.: tc. *dervîș* (mac., bg. *dervîš*).

dirvîșnic, pl. dirvîșniț *s.m.* Cap 111; Dms. (La nuntă) Paharnic.

Et.: din *dirvîș* + -níc.

dis- Element de compunere cu sens privativ, care servește la formarea unor substantive și verbe.

Et.: lat *dis-*.

diságă, pl. disóž, disăđ *s.f.* Pap¹ 42; Pap² 75; Can² 387; Cap 111; Cerna A/1287; ALDM II, h. 1103/1-7. Desagă. *Disfō-ti, rūpi dóuă [lĭbiniți], li pūni ān diságă și élă.* (Dă-te jos, rupe doi [pepeni], pune-i în desagă și vino.) Cap² 151/4; *Lō cu ĭel dōu disóž di líri.* (Luă cu el două desagi cu bani.) Pap M² 163/20; *Că si dúsi cădōna, lēa doĭ [= dóuă] disóž, li amplō di pári, āpi a' fēāți și únă túrtă.* (Dacă plecă turcoaica, ia două desagi, le umplu cu bani și îi făcu și o turtă.) Cap² 82/23; *Vīni un mŭăș, cu călu ancălăr și cu duăŭă disós pri cal.* (Vine un moș călare pe cal și cu două desagi pe cal.) MP 162/8; *Li lō disóžli, li pūsi pri cal, l-ancălicó călu și fuzi.* (Luă desagile, le puse pe cal, încălecă pe cal și plecă.) Cap² 82/40.

Et.: gr. *δισάκι*.

disámflu *vezi dizánflu*.

disbét *vezi dizbét*.

disbitări *vezi dizbitări*.

disbitát *vezi dizbitát*.

disbitătură *vezi dizbitătură*.

disc, pl. díscur *s.n.* Dms. Tavă rotundă din metal pe care se strâng, în biserică, bani de la credincioși. *Turĭ un irmilōac ān disc.* (Am aruncat un bănuț în tavă.) Dms s.v.

Et.: gr. *δίσκος* (mac., bg. *disk*).

discălic, discălicări, discălicăi, discălicăt *vb.* I. *Intranz.* Can² 387; Cap 111; Dms. A descăleca. *Discălicăi dĭpri cal.* (Am descălecat de pe cal.) Dms s.v.

Var.: **dăscălic** (Can² 387 s.v.; Cap 111 s.v.; Dms s.v.).

Et.: lat. *discaballicare*.

discălț, discălțări, discălțăi, discălțăt *vb.* I. *Tranz. și refl.* Can² 387; Cap 111, 15 s.v. *ancălț*; ALDM I, h. 346/1-7, h. 347/1-7; Cerna A/403; Dms. A (se) descălța.

♦ *La ncălță și la discălță.* (L i t. Îl încălță și-l descălță. = Îl întrece în deșteptăciune.) Cap 15 s.v. *ancălț*.

Et.: lat. *discalciare*.

discápit vezi **duscápit**.

discárc, **discárcári**, **discárcái**, **discárcát** *vb.* I. *Tranz.* și *refl.* Pap¹ 42; Pap² 75; Can² 387; Cap 105, 111; Dms. A (se) descărca. *Mulárea, bucuróasă, si dúsi si discárcă.* (Nevasta, bucuroasă, se duse să descărce.) Pap M² 141/8; *Gănășóru si discárcá án tręam, iú dărám mári cópă.* (Porumbul se descărca în tindă, unde făceam o grămadă mare.) AtaM 350/28; *Ca si dúș-ay di li discarcát-ay lucrili, la bătúrá bun bun săjbii!* și *la trimęsiră fără cal' napóji.* (După ce s-au dus și au descărcat lucrurile, i-au bătut bine, bine pe vechili și i-au trimis înapoi fără cai.) Can T¹ 275/17; *Di ca discáro căsă, viní si-ú țóárnă iápa la yom.* (După ce descărca acasă, veni să-i dea omului iapa înapoi.) DP 176/2; *Áți cum amnáu, flără un grăncăr țe-ș discárcó și-ș durmíá, árá măgáru aș păștă.* (Și cum mergeau, întâlnește un olar care și-a descărcat [lucrurile] și dormea, iar măgarul păștea.) Pap M² 162/13; *Țéla li turnără vítili și eí discárcáră.* (Aceia le aduseră vitele înapoi și ei descărca.) Cap² 52/3. F i g. A se elibera. *S-ti duívęș că s-ti discárț di picóț.* (Să te spovedești ca să te descarci [= să te eliberezi] de păcate.) Dms s.v.

Var.: **dăscárc** (Can² 387 s.v.; Cap 105; Dms).

Et.: lat. *discarricare*.

discát, **discátári**, **discátái**, **discátát** *vb.* I. *Tranz.* A desprinde. *Ficúru dăscátó căpu lu Kísăgíia di la cal.* (Băiatul desprinde capul lui Kísăgíia de pe cal.) MP 14/23.

Var.: **dăscát**.

Et.: din *dis-* + *caț*.

discăcătór, *pl.* **discăcătóri** *s.m.* Dms. Pieptene cu dinți rari. *Toy buf cu discăcătóru si Káptină.* (Părul tău se piaptănă cu pieptenele cu dinți rari.) Dms s.v.

Et.: din *discăcș* + *-ătór*; cf. și ar. *discăcítór*.

discăcșári vezi **discăcșóri**.

discăcșás vezi **discăcșós**.

discăcșóri, *pl.* **discăcșóri** *s.f.* Can² 385; Cap 111 s.v. *discăcșós*; Dms. Desprindere, luare din cui.

Var.: **dăscăcári** (Cap 111 s.v. *discăcșós*), **dăscăcșóri** (Can² 385), **discăcșári** (Dms).

Et.: vezi *discăcșós*.

discăcșós, **discăcșóri**, **discăcșói**, **discăcșót** *vb.* IV. *Tranz.* Can² 385; Cap 105, 111; Dms. A desprinde, a lua din cui. *Că zădurmírá toț, si sculó, ay dăscăcșó tămbúra din zid.* (Când adormiți toți, se sculă, luă tamburina din cui, de pe zid.) DP 50/32; *Discăcșá-u tórba.* (Ia traista din cui.) Dms s.v.

Var.: **dăscăcșós** (Can² 385; Cap 111 s.v.; Dms s.v.), **discăcșás** (Dms).

Et.: din *dis-* + *ăncăcșós*.

discălicári *s.f.* Can² 387; Dms. Descălecat.

Et.: vezi *discălic*.

discăntári, *pl.* **discăntóri** *s.f.* Pap² 75; Can² 387; Cap 112 s.v. *discănt*; Dms. Descântec.

Var.: **dăscăntári** (Can² 387 s.v.; Dms s.v.).

Et.: vezi *discănt*.

discăntát, **discăntátă**, *pl.* **discăntát**, **discăntátí** *adj.* Dms. Descântat; vrăjit, fermecat.

Et.: vezi *discănt*.

discăntátúrá, *pl.* **discăntátúr** *s.f.* Can² 387; Dms. Descântec.

Et.: din *discănt* + *-átúrá*.

discárcát, **discárcátă**, *pl.* **discárcát**, **discárcátí** *adj.* Cap 111 s.v. *discárc*; Dms. Descărcat, fără povară. *Cal discárcát.* (Cal fără povară.) Dms s.v.

Et.: vezi *discárc*.

discărcătúră, *pl. discărcătúr* *s.f.* Can² 387; Cap 111 *discărc*; Dms. Descărcare.

Var. : **dăscărcătúră** (Cap 105; Dms s.v.).

Et.: din *discărc* + *-ătúră*.

discléj, **disclejări**, **disclejăj**, **disclejăt** *vb.* I. *Tranz.* ALDM II, h. 621/7. A descuia.

Et.: lat. *disclavare*.

disclúč vezi **disclúč**.

disclíd vezi **dișclíd**.

disclít vezi **dișclíd**.

disclizătór vezi **dișclizătór**.

disclizătúră vezi **dișclizătúră**.

disclúč, **disclučări**, **disclučăj**, **disclučăt** *vb.* I. *Tranz.* ALDM II, h. 621/1-6; Dms. A descuia. *Lă disclučóá sindúku.* (A descuiat cufărul.) Dms s.v.; *Úșă-î discłučătă.* (Ușă e descuiată.) Dms s.v.

Var. : **dăscłúč** (ALDM II, h. 621/2),

dăscłúč (ALDM II, h. 621/3), **disclúč** (ALDM II, h. 621/6), **dișclúč** (ALDM II, h. 621/5).

Et.: din *dis-* + *ăncłúč*.

discóánt vezi **discónt**.

discóántic vezi **discóntic**.

discóápir vezi **discupirés**.

discópč, **discupčări**, **discupčăj**, **discupčăt** *vb.* I. *Tranz.* și *refl.* Can² 387; Cap 77 s.v. *cópče*, 112; Dms. A descheia. *Discóápčă-ti lă cămęășă că-î cald.* (Descheie-te la cămașă că e cald.) Dms s.v. F i g. A se desprinde dintr-o încăierare. *Idváj si discupčără.* (De-abia s-au desprins din încăierare.) Dms s.v.

Et.: din *dis-* + *ăncópč*.

discós, **discósiri**, **discusúj**, **discusút** *vb.* III. *Tranz.* Can² 387; Cap 78 s.v. *cos*, 112; Dms. A descoase. *Ău discusúj cămęășă.* (Am descusut cămașa.) Dms s.v. F i g. A trage de limbă. *Discóási-la să vez ři zíři.* (Trage-l de limbă să vezi ce zice.) Dms s.v.

Et.: din *dis-* + *cos*.

discónt, **discántári**, **discántáj**, **discántăt** *vb.* I. *Intranz.* Pap¹ 42; Pap² 75; Can² 387; Cap 112; Dms. A descânta. *An discónt la cap că mă doare tare.* (Îmi descânt la cap, că mă doare tare.) Can T¹ 281/21; Pap M¹ 24/39; Cap 59/8; *Ăl discántóá di lușutíjă.* (I-a descântat de boală.) Dms s.v. F i g. A bate la cap. *Dósta-ń discántáš.* (M-ai bătut la cap destul.) Dms s.v.

Var. : **discóánt** (Dms).

Et.: lat. *discantare*.

discóntic, *pl. discóntiři* *s.n.* Dms. Descântec. *Discóánticu aj di múlti turlíj.* (Descântecul e de multe feluri.) Dms s.v.; *Cu discóántiři lă feășiră bun.* (L-au făcut bine [= l-au vindecat] cu descântece.) Dms s.v.

Var. : **discóántic**.

Et.: de la *discónt*.

discręăștiri, *pl. discręăștir* *s.f.* Dms. Descręștere; scădere.

Et.: vezi *discrés(c)*.

Discréna *n.pr.* Pap M² 175/29; Cap 112. Nume de loc în *Cúpă*.

discrés(c), **discręăștiri**, **discriscúj**, **discriscút** *vb.* III. *Intranz.* Dms. A descręște; a scădea. *Luțóálu discriscú.* (Aluatul a scăzut.) Dms s.v.; *Si feășiră maj minút, căcóán discriscúră.* (S-au făcut mai scunzi, de parcă au descrescut.) Dms s.v.; *Lúna lóa să discręășcă.* (Luna a început să descrescă.) Dms s.v.

Var. : **discrésce** (Dms).

Et.: din *dis-* + *cres(c)*.

discrésce vezi **discrés(c)**.

discúlț, **discúlță**, *pl. discúlț*, **discúlți** *adj.* Can² 387; Cap 105; Dms. Desculț. *Aș ló un lemn di lă zăřăpi prin póártă, pánă ři discúlț fuzi.* (Luă un băț și-l goni pe poartă, că fugi chiar și desculț.) Cap² 82/10; *Găzęăști prin spiń discúlț.* (Calcă desculț prin spini.) Dms s.v.

Var.: **dăscuľt** (Can² 387 s.v.; Cap 105 s.v.; Dms s.v.).

Et.: lat. ***disculcius**.

discupirés, discupiriri, discupirî,
discupirît vb. IV. *Tranz.* Can² 387; Cap 112; Dms. A dezveli, a descoperi. *Discupiră-la și las-la să doarmă.* (Dezvește-l și lasă-l să doarmă.) Dms s.v.; *Bcărca ău discupiri casa.* (Furtuna a descoperit casa.) Dms s.v.; *Nivjăsta la discupiri tiniru și, cu vidjărca, la cunuscă ca ra murt.* (Nevasta îl dezveli pe mire și, privindu-l, înțelese că era mort.) MP 204/13. F i g. A da de gol. *La discupiri.* (L-a dat de gol.) Cap 193/30.

Var.: **dăscupirés** (Can² 387 s.v.), **discoápir** (Cap 112).

Et.: lat. **disco(o)perire**.

discupirît, discupirîtă, pl. discupirît,
discupirîti adj. Dms. Dezvelit, neacoperit. *Un cup di gărnișor discupirît.* (O grămadă de porumb neacoperită.) Dms s.v.

Et.: vezi **discupirés**.

discupiritură, pl. discupiritur s.f.
Can² 387; Cap 112 s.v. *discuápir*; Dms. [De obicei, cu referire la acoperișul unei case.] Dezvelire.

Et.: din **discupirés + -itură**.

discusătură, pl. discusătur s.f. Can² 387; Cap 78 s.v. *cos*; Dms. Descusătură. *Ăl ți veadă cotu prin discusătură.* (Ți se vede cotul prin descusătură.) Dms s.v.

Var.: **dăscusătură** (Cap 78 s.v. *cos*; Dms s.v.).

Et.: din **discós + -ătură**.

disćinc vezi **disćing**.

disdár vezi **dizdár**.

disétcă s.f. AtaM 221/20. Nota zece.

Et.: mac., bg. **desetka**.

disfác, disfáțiri, disfés, disfát vb. III. *Tranz. și refl.* Pap¹ 42; Pap² 75; Can² 387; Cap 124 s.v. *fac*; Wild h. 403/3; ALDM II, h. 617/7; Dms. 1. A deschide. *Ćáġa [...] aų dúi la țar șu a'l gri lă țar:* „Disfă-u

mo, tu, sindúka”. (*Ćáġa* [...] o duse la împărat și îi zise împăratului: „Acum deschide-o, tu, lada.”) Cap² 113/38. 2. A (se) coborî, a (se) da jos, a (se) slobozi (jos). *La disfăți di pri cal tiniru.* (Îl dă jos de pe cal pe mire.) Can T² 120/2; *Io sã-ų disfác fęta.* (Eu o s-o dau jos pe fată.) Can T¹ 279/4; *Ca si n-u dăsfăt su-ų vjăt, si-ț dau fjăta.* (Dacă o să mi-o dai jos s-o văd, o să-ți dau fata.) MP 44/17; *Disfó-ti di còla, fętu, cã calu nu-n be ápu.* (Dă-te jos de acolo, fato, că nu-mi bea calul apă.) Pap M¹ 14/38. *Dăsfjăsi lângă lânti'l cumiț iun si amburáų.* (Coborî lângă ceilalți hoți, unde se luptau.) MP 224/27; *Mi dăsfjăș di pri căcuăt s-na dizmăróm.* (Am coborât de pe cocoș ca să ne odihnim.) MP 202/8; *Púsi argát sã-ų tálă tãpòla di sã-ų disfácă fęta.* (Puse slujitori să taie plopul ca s-o dea jos pe fată.) Can T¹ 278/37; *Aų ligáră fuártăma di dirjác și dăsfjăsără di disúpra pristi fuártămă.* (Legară funia de stâlp și coborâră de sus pe funie.) MP 108/8; *Fęta di pri tãpòlă, ca-ų vizú fęta ampirátuluș, si cãndisi și si disfési.* (Fata din plop, când o văzu pe fata împăratului, se înduplecă și se dădu jos.) Pap M¹ 16/13; *Únășjună si disfési di pri dęal și lăġă anjós s-la ubidęcă bóu.* (De îndată coborî de pe deal și alergă la vale să caute boul.) Pap M¹ 26/13; *La țca gáųră vęa únă fúnă, di cu țca fúnă si disfățęų anjós, ăn dijóasa lúmi.* (La gaura aceea era o sfoară și cu sfoara aceea se slobozeau jos, în lumea de dedesubt.) Pap M² 148/25; *Ligát-mi mini cu fuártăma s-mi dăsfác dijuăs.* (Legați-mă pe mine cu funia ca să cobor jos.) MP 16/26.

Var.: **dăsfác**.

Et.: lat. **disfacere**.

disfăș, disfășări, disfășáj, disfășát vb.
I. *Tranz.* Pap² 75; Can² 387; Cap 17 s.v. *anfăș*, 112; Dms. A desfășa. *La lę baba*

pija, la disfășă și la spēă bun tot. (Ia baba pruncul, îl desfășă și îl spală bine peste tot.) Pap M² 119/36; *Lă disfășoă și lă prinfășoă.* (L-a desfășat și l-a înfășat la loc.) Dms s.v.

Et.: lat. *disfasciare*.

disfól, disfulári, disfulái, disfulát vb.

I. *Tranz.* Dms. A desfoia; a depănușa. *La disfulară căprili.* (L-au desfoiat caprele.)

Dms s.v.; *Un pič disfulát.* (Un știulete depănușat.) Dms s.v.

Et.: lat. **disfoliare*.

disfund, disfundári, disfundái, disfundát vb. I. *Tranz.* Can² 387; Cap 112, 132 s.v. *fund.* A desfunda; a destupa.

Et.: din *dis-* + *fund*.

disgárdés vezi **dizgárdés.**

disgárdít vezi **dizgárdít.**

disglét¹ vezi **dizglét¹.**

disglítát vezi **dizglítát.**

disgróp vezi **dizgróp.**

disgrupăćuni vezi **dizgrupăćuni.**

disgulés vezi **dizgulés.**

disgulít vezi **dizgulít.**

disgustés vezi **dizgustés.**

dislég vezi **dizlég.**

disligătúră vezi **dizligătúră.**

dislipés vezi **dizlipés.**

dislipítúră vezi **dizlipítúră.**

dismárit vezi **dizmárit.**

dismáritătă vezi **dizmáritătă.**

dismărós vezi **dizmărós.**

dismintés vezi **dizmintés.**

dismurțoás vezi **dizmurțoás.**

disnód vezi **diznód.**

disnudătúră vezi **diznudătúră.**

dispárt vezi **dispărțós.**

dispărțóri vezi **dispărțóri.**

dispărásce vezi **dispărós.**

dispărătúră, pl. dispărătúr s.f. Can²

388; Cap 112 s.v. *dispărós*; Dms.

Ruptură, sfășietură. *Vea ună dispărătúră cōtăja mări.* (Avea o sfășietură [uite] atât de mare.) Dms s.v.

Et.: din *dispărós* + *-ătúră.*

dispăróari vezi **dispăróri.**

dispăróás vezi **dispărós.**

dispăróri, pl. dispărór s.f. Can² 388;

Dms. Sfășiere.

Var.: **dispăróari** (Dms).

Et.: vezi *dispărós.*

dispărós, dispăróri, dispărói, dispărót

vb. IV. *Tranz.* și *refl.* Pap¹ 43; Pap² 76;

Can² 388; Cap 112; Dms. 1. A sfășia; a

împunge; a-și agăța pielea într-un vârful

ascuțit. *Di țea el cățó să si fălăscă la toț*

[...] că pōati, nu sáldi s-li spáră vítli,

áma pōati s-li dispărásce și s-li mánáncă.

(De aceea el începu să se fălăscă la toți

[...] că poate, nu numai să sperie

animalele, dar poate să le sfășie și să le

mănânce.) Pap M¹ 18/5; *Áră lúpul, ca să*

si spúnă cá-ĵ júni, si turí pri yom ca s-la

dispărásce. (Iar lupul, ca să arate că e

viteaz, se aruncă pe om ca să-l sfășie.)

Pap M¹ 18/21; *Mi dispărói di ună rámură.*

(Mi s-a agățat pielea [= mi-am sfășiat

pielea] într-o ramură.) Cap 112 s.v.; *Lă*

disparóá cu cōárnili. (L-a împuns cu

coarnele.) Dms s.v. 2. A descoase; a

desprinde. Cap 112; Dms.

Var.: **dispărásce** (Pap¹ 43), **dispăróás.**

Et.: din *dis-* + *ampár.*

dispărțítúră, pl. dispărțítúr s.f. Dms.

1. Încăpere mică, separată de restul casei.

Vez să nu ĵă án dispărțítúră. (Vezi să nu

fie în cămăruța alăturată.) Dms s.v.

2. Întretăiere de drumuri, răspântie. *Că*

júnsi la dispărțítúră, nu știĵă cútru júndi.

(Când ajunse la răspântie, nu știa încotro

[s-o ia].) Dms s.v.

Et.: din *dispărțós* + *-itúră.*

dispărțóari vezi **dispărțóri.**

dispărțoás vezi **dispărțós.**

dispărțoát vezi **dispărțót.**

dispărțóri, pl. dispărțór s.f. Can²

388; Dms. Despărțire. *Fěțili cōntă cōntic*

di dispărțóri di lângă tătă. (Fetele cântă [un] cântec de despărțire de lângă tată.) Can T² 120/28; *Dispărțóreă nõastră árá s-îă mǎncóásă.* (Și despărțirea noastră o să fie grea.) AtaM 377/19.

Var.: **dăspărțóri** (Can² 388 s.v.), **dispărțóri**, **dispărțóari** (Dms).

Et.: vezi **dispărțóri**.

dispărțós, **dispărțóri**, **dispărțói**, **dispărțót** vb. IV. *Tranz.* și *refl.* Pap¹ 43; Pap² 76; Can² 388; Cap 112; Dms. A (se) despărți, a (se) separa; a divorța. *Am doi fraț; un munte la dispárti.* (Am doi frați; un munte îi desparte [Ghicioare: Ochii].) Cap² 162/11; *An prima zúuă Dómnu-ú daró vidéla și-ú dispărțó vidéla di antunéric.* (În prima zi Domnul a făcut lumina și a separat lumina de întuneric.) Pap M² 13/18; *Mi dispărțóái di el.* (Am divorțat de el.) Dms s.v.

Var.: **dăspărțós** (Can² 388 s.v. *dispărțóri*), **dipărțós**, **dispărțoás** (Dms), **dispart** (Pap¹ 43; Pap² 76; Can² 388 s.v.).

Et.: lat. *dispertire*.

dispărțót, **dispărțótă**, pl. **dispărțóți**, **dispărțóti** adj. Cerna A/632; 634; Dms. Divorțat.

Var.: **dispărțóat** (Dms).

Et.: vezi **dispărțós**.

dispéadic, **dispidicári**, **dispidicái**, **dispidicát** vb. I. *Tranz.* și *refl.* Dms. A scoate piedica de la picioarele unui animal. *Pişím s-lă ámpéadiț și nápcum s-lă dispéadiț.* (Mai întâi să-i pui piedică și apoi să i-o scoți.) Dms s.v.; *Măgáru síngur si dispidicóá.* (Măgarul și-a scos piedica singur.) Dms s.v.

Et.: din *dis-* + *ámpéadic*.

dispél, **dispilári**, **dispilái**, **dispilát** vb. I. *Tranz.* Wild h. 437/1, 2 (Despre rufe) A limpezi, a clăti.

Et.: din *dis-* + *spel*.

dispíc, **dispicári**, **dispicái**, **dispicát** vb. I. *Tranz.* Pap¹ 43; Pap² 76; Can² 388;

Cap 111, 112; Cerna A/1323; ALDM II, h. 1031/1-7, h. 1130/1-7; Dms. A despica; a spinteca; a deschide. *Cu cfin mai licşór si dispicá lémnu.* (Lemnul se despică mai ușor cu pană.) Cap² 72/20; *La lo sfirǎlu din gǎápu lu Dímci și zǎfáli la șáрпи; „aǐ”, zisi, „nápuǎǐ-ti, cá s-ti dǎspic”.* (Luă fluierul din buzunarul lui Dímci și începu să se laude la șarpe; „hai” zise, „întoarce-te, că o să te spintec”.) MP 204/20; *La scósi cuțótu, au dispicó [samuvila] și a’ fló țéla doǐ’ fraț ánúntu.* (Scoase cuțitul, o spintecă [pe zâna cea rea] și îi găsi înăuntru pe cei doi frați.) Cap² 48/42; *Işó lúpu și íel a’ púsi picóru án rost și aǐ la dispicó róstu.* (Lupul ieși și el îi puse piciorul în gură și îi despică gura.) Cap² 139/7; *Mulárca lo sǎ-ú prindǎ fúrna șu lo cu únǎ baltícǎ si dişkícǎ lǎmni.* (Nevasta se apucă să aprindă cuptorul și începu să despice lemne cu o secure mică.) Cap² 113/11; *Sǎgía júnđi pǎn di zinúclǐ și-ǐ dispicátǎ dinaínti.* (Sǎgía ajunge până la genunchi și e deschisă în față.) Can T¹ 265/30.

♦ *Lócu la dispicá di țápárga.* (L i t. Despică locul de [atâta] țipat. = Țipă cât îl ține gura.) Cap² 209/41; *Ari róstu dispicát ca gúrá di măgár.* (L i t. Are gura despicăta ca o gură de măgar. = Se spune despre cineva care vorbește foarte tare.) Cap² 219/18.

Var.: **dăspíc**, **dişkíc**.

Et.: lat. **despicare*.

dispicătúrá, pl. **dispicătúr** s.f. Pap² 78; Can² 388; Cap 112 s.v. *dispic*; Dms. *Dispicătúrá.* *Cón tálláú lǎmni, vini la únǎ dispicătúrá și-l zisi [micu fiçór la tóglǎv]: „pún-ț-u móna pǎn sǎ dau un cfin, nápcón ío árá s-țǎ-ú scot!”* (Când tăiau lemne, ajunge la o despicătură și-i zise [băiatul cel mic balaurului]: „pune-ți mâna până o să dau un clin [= o să pun o

pană], apoi eu iar o să ți-o scot [mâna].”) Pap M² 148/15; *Āntru ĉātáli vęa únă dispicătúră ĵundi li vęaę scuns lírili*. (Între crăci era o despicătură unde ascunseseră banii.) Dms s.v.

Et.: din *dispíc* + *-ătúră*.

dispiducłéz, dispiducłári, dispiducłái, dispiducłát vb. I. *Tranz.* Dms. A despăduchea.

Et.: din *dis-* + *pidúcłu*.

displités, displitíri, displití, displitít vb. IV. *Tranz.* Pap¹ 43; Pap² 76; Cap 13 s.v. *amplités*, 113; Dms. 1. A despleti. *Āș li displití cusíțili*. (Și-a despletit cosițele.) Dms s.v. 2. A desface. *La displití gárdu*. (A desfăcut gardul.) Dms s.v.

Et.: din *dis-* + *ămplités*.

displitít, displitítă, pl. displitít, displitíti adj. Dms. Despletit. *Displitítă că vrină ĉărávină cęan si uruíăști*. (Despletită ca o stafie când hoinărește.) Dms s.v.

Et.: vezi *displités*.

dispól, dispulári, dispulái, dispulát vb. I. *Tranz.* și *refl.* Pap¹ 43; Pap² 76; Can² 388; Cap 113; Dms. A (se) dezbrăca. *Si dispuló, aș li știrnú cămęșli án cósu di męără și si culcó cóla*. (Se dezbrăcă, își așternu cămășile în coșul morii și se culcă acolo.) Cap² 78/7. F i g. A jefui. *Antráră fúri! și lă dispuláră*. (Au intrat hoții și l-au jefuit.) Dms s.v.

Et.: lat. *despoliare*.

dispricálic vezi **dispriscálic**.

dispriminés, dispriminíri, dispriminí, dispriminít vb. IV. *Refl.* Pap¹ 43; Can² 388; Cap 113, 234 s.v. *priminés*; ALR II s.n., 4, h. 1151/012; Cerna A/405; ALDM I, h. 348/1–6, h. 349/1–6; Dms. A se dezbrăca. *Dispriminęă-ti di ta rúbă*. (Dezbrăcă-te de haina ta.) DP 81/26; *Și ĵa, pănă si dișclídă nõę porț, fuzí căsă, si dispriminí și șázú áră ĵundi ra*. (Și ea, până să deschidă [el]

nouă porți, se duse acasă, se dezbrăcă și se așeză iar unde era [= la locul ei].) Cap² 85/30.

Var.: **dăspriminés** (Cap 234 s.v. *priminés*).

Et.: din *dis-* + *priminés*.

dispriminíri, pl. dispriminír s.f. Cap 234 s.v. *priminés*; Dms. Dezbrăcare. *La dispriminíręa, vizú că [dęádu] vęa rőę án gręp*. (La dezbrăcare [= când îl dezbrăcă], văzu că [bătrânul] avea răni pe spate.) Cap² 60/21.

Et.: vezi *dispriminés*.

dispriscálic, dispriscálicári, dispriscálicái, dispriscálicát vb. I. *Tranz.* Can² 388; Dms. A sări înapoi (a trece) peste corpul cuiva. *Dispriscálică-la, s-nu pătęăș țivá*. (Sări înapoi peste el, să nu pățești ceva.) Dms s.v.; *Ácu la priscáliț un mic fičór, nu cręști. Ca să cręscă, trebuĵăști s-la dispriscáliț*. (Dacă treci peste un copil mic, nu crește. Ca să crească, trebuie să-l sari înapoi.) Can T¹ 269/9.

Var.: **dispricálic** (Can² 388).

Et.: din *dis-* + *priscálic*.

dispulupés, dispulupíri, dispulupí, dispulupít vb. IV. *Tranz.* și *refl.* Cap 240 s.v. *pulupés*; Dms s.v. *pulupés*. A îndepărta, a urni din loc. *Uómu la dispulupí șárpili și, áncă niți nu ra ișót șárpili di sub rópă, și lu zanvií di pičőári uómu*. (Omul îndepărtă șarpele și, nici nu ieșise încă de sub piatră, și șarpele îl încolăci din nou pe om de picioare.) Cap² 39/31.

Et.: din *dis-* + *pulupés*.

dispulát, dispulátă, pl. dispulát, dispuláti adj. Pap¹ 43; Pap² 76 s.v. *dispól!*; Cap 113 s.v. *dispól!*; Dms. Dezbrăcat. F i g. Lipsit de ceva; sărăcit. *Urmánu áĵ dispulát*. (Pădurea e lipsită de frunze.) Dms s.v.

Et.: vezi *dispól!*

dispu^lăt^ură *s.f.* Dms. Goliciune. F i g. Sărăcie.

Et.: din *dispó* + - *ăt^ură*.

distórn, **disturnári**, **disturnái**, **disturnát** *vb.* I. *Tranz.* Cap 113, 296 s.v. *torn*; Dms. A răsturna; a răscoli. *Ăy disturnáš toată căsa.* (Ai răscolit toată casa.) Dms s.v.

♦ *Péru la disturnó.* (L i t. A răvășit [tot] părul. = 1. A făcut totul ca să reușească. 2. A căutat totul cu de-amănuntul.) Cap² 194/6; *Pimintu s-la distórn și nǝ-ári fajdá.* (L i t. Pământul să-l răstorni, și nu e cu folos. = Orice ai face, totul e în zadar.) Cap² 195/9.

Et.: din *dis-* + *torn*.

distrám, **distrámári**, **distrámái**, **distrámát** *vb.* I. *Tranz.* și *refl.* Cap 113; Cerna A/1285; Dms. A (se) destrăma. *Pǝnđa si distrámǝ.* (Pânza s-a destrămat.) Dms s.v.

Et.: din *dis-* + *trámă*.

distúp, **distupári**, **distupái**, **distupát** *vb.* I. *Tranz.* și *refl.* Can² 388; Cap 113, 278 s.v. *stup*; Dms. A destupa; a (se) desfunda. *Cǝan lă distupáj șișu, ăș işǝá drácu.* (Când am destupat sticla, a ieșit dracul.) Dms s.v.; *Idváj lă distupǝám ġírizu; vrǝa s-nă nǝică ápa.* (Abia am desfundat canalul; era să ne înece apa.) Dms s.v.; *A! ți distupá búca.* (I s-a desfundat scocul [morii].) Cap² 114/25; *Búțli ray distupáti și vínu curá că din búcă.* (Butoaiele erau destupate și vinul curgea ca din scocul morii.) DP 87/13.

Et.: din *dis-* + *stup*

disturlúc *vezi dusturlóc.*

distás, **distásiri**, **distásúj**, **distásút** *vb.* I. *Tranz.* Dms. A descoase.

Et.: din *dis-* + *tas*.

distíng, **distíndiri**, **distíns**, **distíns** *vb.* III. *Refl.* Can² 388; Cap 105; Dms. A se descinge. *Si distínsi și lǝa să măjăscă cu*

curáya. (Se descinse și începu să lovească cu cureaua.) Dms s.v.

Var.: **dăscínc** (Cap 105), **dăscíng** (Can² 388 s.v.; Dms s.v.), **disćinc** (Cap 105 s.v.).

Et.: lat. *discindere*.

disu^čǝás *vezi disu^čǝs.*

disu^čǝs, **disu^čǝri**, **disu^čǝj**, **disu^čǝt** *vb.* IV. *Tranz.* Dms. A dezvârți. *Disu^čá-la țista kádinu că si zăsu^čǝá.* (Dezvârte ața asta, că s-a răsucit.) Dms s.v.

Var.: **disu^čǝás** (Dms).

Et.: din *dis-* + *șu^čǝs*.

disumărǝás *vezi dizmărǝs.*

disumărǝs *vezi dizmărǝs.*

disúpra¹ *adj.* De deasupra, de afară, de la suprafață. *Vreț să vă duc ăn disúpra lúmi?* (Vreți să vă duc în lumea de la suprafață?) Pap M² 148/35; *Io s-ti duc an disúpra lúmi, ămă să áfliș doi fǝjllur di bívu!* (Am să te duc în lumea de afară, dar să găsești două burdufuri de bivoli.) Pap M² 149/10.

Et.: *vezi disúpră.*

disúpra² *vezi disúpră.*

Disúpra-Halcúș *n.pr.* Pap M² 175/30. Nume de loc în *Cúpă*.

disúpră *adv.* Pap¹ 43; Pap² 76; Can² 388; Cap 113; Dms. Deasupra, la suprafață. *Iuă, acmuă, si va scuăť disúpră.* (Eu, acum, o să vă scot la suprafață.) MP 18/5; *Con ia scuăsără disúpru, fráțij si cunușțáyu ca ray iej.* (Când îi scoaseră deasupra [pământului], frații se cunoșteau că ei erau.) MP 14/27; *Fǝáta [...] si scúnsi ăn únă buțǝáyu și-ș la púsi căpácu disúpră.* (Fata [...] se ascunse într-un butoiăș și-ș puse capacul deasupra.) DP 196/15; *Antrǝ sub mǝără și di sub mǝără si púsi disúpru, ġíndi ra cícă-sa.* (Intră sub moară și de sub moară se urcă deasupra, unde era unchiu-său.) Cap² 78/7; *Disúpră țéru, dijós pimintu.* (Deasupra cerul, jos pământul.) Dms s.v.;

Plăcă *disúpră*, *plăcă dijós*, *ăn méj luc răzint*. (Lepede deasupra, lepede dedesubt, la mijloc argint. [Ghicioare: Broasca țestoasă].) Cap² 156/17; *Am únă bábă cupirită cu únă scóndură dijós și di disúpra*. (Am o babă acoperită cu o scândură dedesubt și [cu una] deasupra. [Ghicioare: Broasca țestoasă].) Cap² 156/24.

Pri disúpră. Pe deasupra, peste; în plus. *Ancărcó túti párii, la púsi pri disúpra pisóc și trási drúmu*. (Încărcă toți banii, le puse deasupra [= puse peste ei] nisip și porni la drum.) Cap² 45/3; *Să-ț li mánanc toț púll' și, pri disúpră, și pri tîni*. (O să-ți mănânc toți puii și, în plus, și pe tine.) DP 52/30; *Ancă mánicát, fáți múmă-sa maj múlți pón gărńó, li únđi pri disúpru nári*. (Încă dis de dimineață mamă-sa face mai multe pâini de grâu, le unge pe deasupra [cu] miere). Pap M² 103/3. **Disúpră di loc. prep.** Pap¹ 43; Pap² 76; Can² 388; Cap 113; Dms. Deasupra. *Disúpra di urácu, ĵúndi ará, ve un deal nalt*. (Deasupra plugarului, unde ara, era un deal înalt.) Pap M¹ 26/3; *Cón cătó disúpra di par aų vizú țea tambúră*. (Când se uită deasupra parului văzu tamburina.) Pap M² 144/23; *Cálu la lăsó disúpra di cătún*. (Calul îl lăsa deasupra satului.) Cap² 130/37; *Disúpru di uráç vea un múnti*. (Deasupra plugarului era un munte.) Cap² 83/4; *Málu șa stăté cásarcă, disúpră di jel*. (Avutul lui așa stătea, grămadă, deasupra lui.) Cerna T.

Var.: **disúpra²**, **disúpru**.

Et.: lat. *de supra*.

disúpru vezi **disúpră**.

disutcăjés, **disutcăiri**, **disutcăi**, **disutcăit** vb. IV. Tranz. Cap 113, 320 s.v. *utcăjés*; Dms. A scotoci. *Disutcăjăști ca vrin nușcár*. (Scotocește ca un copoi.) Cap 320 s.v.

Et.: din *dis-* + *utcăjés*.

disvălés vezi **dizvălés**.

disvártés vezi **dizvártés**.

disvét^{1,2} vezi **dizvét^{1,2}**.

disvijés vezi **dizvijés**.

disvirín vezi **dizvirín**.

disvirinári vezi **dizvirinári**.

disviríni vezi **dizviríni**.

disvițári vezi **dizvițári**.

disvițát vezi **dizvițát**.

disvulusés vezi **dizvulusés**.

dișclíd, **dișclídri**, **dișclís**, **dișclís** vb.

III. Tranz. și refl. Pap¹ 43; Pap² 76; Can² 388; Cap 111; Cerna A/679, 683, 2265; Wild h. 403/1–7; ALDM II, h. 617/1, 4–6, h. 1107/5; Dms. I. A (se) deschide. *Că si dúsiră la úșă, picăjă, nu si dișclídi*. (Când se duseră la ușă, împinge [= dă-i], nu se deschide.) Cap² 52/13; *Vrin ibanğjă axén ácu si pugudęsti di vini an óspiț la țe cásă, nu-! disclít*. (Dacă vreun străin se nimerește de vine în ospeție la acea casă, nu-i deschid.) Can T² 117/4; *Cu mőina ta s-la dișllz [sindúku]*. (Cu mâna ta o să-l deschizi [cuțărul].) Cap² 39/20; *Ca si vină si a! discłldim*. (Când o să vină o să-i deschidem.) W 60/22; *Si-ț dișclíd, áma ácu-ń daĵ rúbili táli*. (O să-ți deschid, dar dacă-mi dai hainele tale.) Cap² 90/41; *Cón z-dăscłldă múnti!, tu s-ăș azór cu puăču*. (Când o să se deschidă munții, tu să fii pregătit cu ulciorul.) MP 26/6; *Cón aų dișłlisi cutíja, vizú góali furlíh*. (Când deschise cutia, văzu numai bani de aur.) Cap² 39/1; *Aų dișłlisi unęc pórta, ámă cót aų cripó*. (Deschise puțin poarta, dar numai cât o întredeschise.) Cap² 33/28; *Dișłlisi úșă și aprăsní să fúgă*. (Deschise ușa și o luă la fugă.) Cap² 78/14; *Și vămpíru, cón i dęđi un butírníc la úșă, úșă si dășłlisi*. (Și vampirul, când dădu un brânci la ușă, ușa se deschise.) Cerna T; *Álbă Máro, deșclđdi úșă la dęđo*. (Frumoasă Máro, deschide-i ușa moșului.) W 60/14; *Amán, bre, dișłldi-ń*. (Vai de mine, bre, deschide-mi.) Cap² 90/40; *Cón să dașclđdă și lánta [úșă], op, un drăcșíc*.

(Când s-o deschidă și cealaltă [ușă], hop, un drăcușor.) DP 53/37; *U cĭmó mómă-sa să dișĭdă și, únă că la dișĭsi [sindúku], ișórá di cóla turlí-turlí di șorp.* (O chemă pe mamă-sa să deschidă și, îndată ce îl deschise [cufărul], ieșiră de acolo fel de fel de șerpi.) Cap² 39/22; *S-dăscĭsiră múnĭl', lo ápu și s-turnó.* (Munții se deschiseră, luă apă și se întoarse.) MP 26/7; *Să vină că să la las cutetu dișĭs.* (Să vii că o să las cotețul deschis.) Cap² 40/20; *[Fanéla]-ĭ álbă, lungă până pri criúti, dișĭsă dinainti.* ([Flanela] e albă, lungă până la șale, deschisă în față.) Can T² 264/13; *Au flo poárta di raj dișĭsă.* (Găsi poarta raiului deschisă.) Cap² 23/27; *Dișĭzónnda.* (Deschizând.) Pap¹ 43 s.v. 2. A lăzui, a curăța un teren. ALDM II, h. 1107/5.

Var.: **dășclid, dășclid** (ALDM II, h. 617/2, 3) **dășclid, dășclid, dășclit** (Can² 388 s.v.), **dășfid** (Cerna A/2265), **deșclid, dișclid, dișclit, dișclit** (ALDM II, h. 617/5,6), **dișclit** (Can² 388 s.v.), **dișfid**.

Et.: lat. **discludere**.

dișclidiri *s.f.* Pap² 76; Can² 388; Cap 111 s.v. *dișclid*; Dms. Deschidere; acțiunea de a deschide; deschis. *Dătu picăsi te vru să spună șa cu ancĭdiră și cu dișclidiră pingercăllă.* (Bătrânul înțelese ce a vrut ea să spună cu închisul și deschisul ferestrei.) Pap M² 164/24.

Et.: vezi **dișclid**.

dișclis, dișclisă, *pl. dișclis, dișclisi* *adj.* Dms. Deschis, neîncuiat; fără obstacole. *Drúmu cútru Cúpă áĭ dișclis.* (Drumul spre Cúpă e fără obstacole.) Dms s.v. F i g. Eliberat (din închisoare). *Di un mes di cșan áĭ dișclis.* (De o lună de când e eliberat.) Dms s.v.

Et.: vezi **dișclid**.

dișclit vezi **dișclid**.

dișclitór, *pl. dișclitór* *s.m.* Pap² 76; Cap 111; Dms. Rășchitor.

Et.: ar. **dișclitór**.

dișclizătór, *pl. dișclizătór* *s.m.* Can² 388; Cap 111 s.v. *dișclid*. Cheie.

Var.: **disclizătór** (Can² 388 s.v.).

Et.: din **dișclid** + - **ătór**.

dișclizătúră, *pl. dișclizătúră* *s.f.* Can² 388; Cap 111 s.v. *dișclid*; Dms. Deschizătură. *Ántroá prin dișclizătúră și li lșa găllíli.* (Intră prin deschizătură și luă găinile.) Dms s.v.

Et.: din **dișclid** + - **ătúră**.

dișclúč vezi **disclúč**.

dișért vezi **dișórt**¹.

dișkic vezi **dispic**.

dișfid vezi **dișfid**.

dișórt¹, **dișártă**, *pl. dișórt, dișárti* *adj.* Can² 388; Cap 112; Wild h. 504/1–7; Dms. Gol, pustiu. *ĭel, fiĭiru, fĭlili niĭi dișórt nu la puté purtári.* (El, sármanul, burduful nici gol nu-l putea duce.) Can T¹ 282/11; *Au siminó puápa lintșa și la lășó sácu dășórt la mărđina di ágru.* (Popa semănă linte și lășă sacul gol la marginea ogorului.) MP 90/5; *Con antró an udáĭă, lĭăgănu ra dășórt.* (Când intră în odaie, leagănu era gol.) MP 140/24; *Ca s-turnó cásă [...], u flo cása dășártă.* (Când se întoarse acasă [...], găsi casa pustie.) MP 140/27; *Úșá di la scuĭó áĭ ancĭsă și drúmurli să dășárti.* (Ușa școlii e închisă și drumurile sunt pustii.) AtaM 378/4.

♦ *Dișártă încă.* (L i t. Pâlnie goală. = Cap gol, cap sec.) Cap² 176/4; *Cu dișórt tufșác nu si luvșásti.* (L i t. Nu se vânează cu pușca goală. = Nu te apuci de o treabă fără ca să fii pregătit.) Cap² 209/24.

Var.: **dășórt, deșórt** (Wild h. 504/2), **deșórt** (Wild h. 504/1), **dișért** (Wild h. 504/3, 7).

Et.: lat. **desertus**.

dișórt², dișártári, dișártáj, dișártát
vb. I. *Tranz.* Pap¹ 43; Pap² 76; Can² 388;
Cap 112 s.v. *dișórt¹*; Dms. A goli, a turna;
a deșerta. *Ai dús-au [sáti!]* și ca *la*
dășártát-au sáti!, *sáldi furlină*. (I-au adus
[sacii] și când au deșertat sacii, numai
aur.) Cap² 102/31; *Au lo tųárba și z-dúsi*
au dășártó an áznă. (Luă traista și se
duse, o goli în hazna.) MP 252/16; *Lă*
dișártáj láptili din qálă an cǎldári. (Am
turnat laptele din oală în căldare.) Dms s.v.

♦ *Tu încă cǎti ambără să dișórt!*
(L i t. Tu încă câte hambare o să goleşti!
= O să mai treacă multă apă pe Dunăre.)
Pap M² 62/1.

Var.: **dășárt, dășórt, dișárt**.

Et.: lat. *desertare.

dișparasi (dișparasi) s. Can² 388;
Cap 112; Dms. L i t. Bani pentru dinți.
[= Plată, pretinsă de turcii care se ospătau
la țărani creștini, pentru faptul că și-au
tocit dinții mâncând din bucatele
acestora.] *Niști or, di ca si namăncău an*
ună căsă, [túrču] la fúgă a! ținéu la săjbia
și dișparasi (pári pri din). (Câteodată,
după ce se săturau de mâncare într-o casă,
[turcii] la plecare îi cereau gospodarului și
plată pentru dinți.) Can T¹ 275/28.

Et.: tc. *dișparasi*.

diștét¹, dișteátă, pl. diștét, dișteáti
adj. Pap² 76; Can² 388; Cap 113 s.v.
diștét. Deștept; inteligent.

Et.: lat. *de-excitus*.

diștét², diștétári, diștétáj, diștétát vb.
I. *Tranz. și refl.* Pap¹ 43; Pap² 76; Can²
388; Cap 113; ALR I, 2, h. 230/013; Dms.
A (se) deștepta (din somn), a (se) trezi.
Mómi dimniță s-ti dăștét an ăl [an
cunác]. (Măine dimineață o să te trezești
în el [în palat].) MP 166/24; *Jo din son mi*
diștétáj ca să ved ți mi vicăiș, ca nume
mea ai „oh!” (Mă deșteptai din somn să
văd de ce m-ai chemat, că numele meu e
„oh!”) Pap M¹ 20/9; *Ficúru si dăștító și*

șázú turțiăștea. (Băiatul se deșteptă și se
așeză turcește.) MP 242/8; *Con s-iasă*
[șárpili], s-mi diștétáj. (Să mă trezești când
o să iasă [șarpele].) Cap² 12/59; *Ca si*
vină lámhá, io cu sam zădurmit, tu s-mi
buñeș s-mi diștét io. (Când o să vină
balaurul, dacă eu o să fiu adormit, tu să
mă împungi ca să mă trezesc.) Cap²
65/13.

Var.: **diștétáj**.

Et.: lat. *de-excitare*.

diștétáj vezi **diștét²**.

diștitát, diștitátă, pl. diștitát, diștitáti
adj. Pap¹ 43; Pap² 76 s.v. *diștét*; Can² 388;
Cap 113 s.v. *diștét*; Dms. 1. Deștept,
inteligent. *Ūom diștitát*. (Om deștept.)
Pap¹ 43 s.v.; *Ficúru cunuscú, ca ra mult*
dăștitát. (Băiatul înțelese, că era foarte
inteligent.) MP 100/22. 2. Deșteptat,
treaz. *Si pugudí diștitát fičóru, si sculó*
prísti nópti și li scósi lui rúbi di li púsi lu
pupadija. (Se nimeri ca băiatul să fie
treaz, se sculă noaptea, își scoase hainele
lui și i le puse preotesei.) Cap² 35/14; *Con*
si ancłt puărłi, sa dăștitáti [lómúrli].
(Când se închid porțile, [balaurii] sunt
treji.) MP 164/17; *Di băiá ai diștitát*.
(E treaz cam demult.) Dms s.v.

Var.: **dăștitát, diștetát** (Pap² 76 s.v.).

Et.: vezi **diștét¹**.

diștitáčúni s.f. Cap 113 s.v. *diștét*;
Dms. Inteligență.

Et.: **din diștét² + -áčúni**.

diștetát vezi **diștitát**.

ditilínă s.f. Pap M² 94/15; Cap 294;
ALR II s.n., 3, h. 658/012; Wild h. 84/7;
AtaM 285/33; ALDM II, h. 914/1–7;
Dms. 1. Soi de iarbă de câmp
asemănătoare trifoiului (cu patru foi).
2. *Iarbă di tilínă*. Floare mult căutată de
albine; papanaș. *Tilínă di minútă*. (*Tilínă*
măruntă [= pitică].) ALR II s.n., 3, h.
658/012.

Var.: **detelínă** (Wild h. 84/7), **tilínă**.

Et.: mac., bg. *detelina*.

díturu vezi **díntru**.

diînde vezi **diîndea**.

diîndea *adv.* Pap¹ 42, 43; Pap² 74, 76; Can² 388; Cap 113; ALR II s.n., 6, h. 1725/012; AtaM 71/23; Dms. Dincolo; departe; pe partea cealaltă. *Maî diîndea, flø Dómnu un uráč țe lucrá ágru.* (Mai departe, Domnul întâlnește un plugar care lucra ogorul.) Pap M² 155/11; *Cóla diîndea.* (Acolo departe.) Dms s.v.; *Plóngu cá nu pot si trec diîndea di mári.* (Plâng că nu pot să trec dincolo de mare.) Cap² 63/12; *Tricú diîndea di Várdár.* (Trecu dincolo de Vardar.) MP 200/30; *Ca ancálicó pri ța cutiá, la púsi și cóni' ă núntru și tricú diîndea di mári.* (Când încălecă pe acea cutie, puse și câinii înăuntru și trecu dincolo de mare.) Cap² 63/16; *Țista mănăstiru fóst-au diîndea di únă váli cári ai grít-au „Válça lu Kísăğ ija”.* (Mănăstirea asta era dincolo de un râu căruia îi zicea „Válça lu Kísăğ ija”). (Mănăstirea asta era dincolo de un râu căruia îi zicea „Válça lu Kísăğ ija”). Cap² 102/42; *Láră drúmu, júnsără diîndea di Hóriá, la cantón.* (Porniră la drum, ajunseră dincolo de [comuna] Horia, la canton.) Cerna T; *Vizúră dîndi di váli un foc.* (Văzură un foc dincolo de râu.) Cap² 109/3.

Dințea-diîndea. Nici mai încoace, nici mai încolo; nici una, nici două. *Că măîni, bra-bíc, dințea-diîndea lă drac.* (Când lovi, nici una, nici două, drept în drac.) DP 60/30–31.

Folosit adjectival. An diîndea párti. De cealaltă parte. *Cøn a' dēdi zort mári, tricú cálu cu ieríp an diîndea párti di zid.* (Când îi dădu pinteni, calul cu aripi trecu de cealaltă parte a zidului.) Pap M² 144/43; *Ca u laî prísti fúști, prísti fúști, tricúî diîndea párti di Várdár.* (Dacă o luai [= pornii] peste vrejuri, peste vrejuri, trecui de cealaltă parte a Vardarului.) MP 202/1.

Var.: **deîndea** (Pap¹ 42), **diîndea** (Pap¹ 43; Pap² 74), **dîndi**, **diînde** (Can² 388), **diîndea**.

Et.: lat. *de ecce inde*.

diîndea vezi **diîndea**.

diu, *pl. diur* *s.n.* Pap¹ 43; Pap² 76; Can² 388; Cap 113; Cerna A/Supl; Dms. Răsuflare; respirație. *Púpca, ácu ti spúrcă, să-ț mirusescă diu.* (Dacă te spurcă pupăza, o să-ți miroasă răsuflarea.) Can T¹ 269/3; *A' mirusęti diu.* (Îi miroase răsuflarea): Pap¹ 43 s.v.; *Ěárna si cunęști diu.* (Iarna se vede răsuflarea [= aburul care iese din gură].) Pap¹ 43 s.v.; *Nu puteá să-ș la țónă diu.* (Nu putea să-și țină respirația.) Cap 113 s.v.

♦ *A' lă lęa diu.* (L i t. I-a luat răsuflarea. = L-a amuțit, i-a închis gura.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *dih*.

diųancóla *adv.* Cap 76 s.v. *cóla*, 110; Dms. De aici încolo. *Diųanculó ă si lęută băsęrca.* (De aici încolo o să iasă biserica [= lumea din biserică].) Cap² 113/13; *Diųancóla, bra cuzúm, țęári s-lă strinđ cúru la sirbíręa.* (De aici încolo, măi, dragă, trebuie să strângi curul la muncă [= să te pui pe muncă].) Dms s.v.; *Diųancóla vîni iárna.* (De aici încolo vine iarna.) Dms s.v.

Var.: **diųanculó**, **diųanculó** (Dms s.v).

Et.: *di* + *ųa* + *ncóla*.

diųanculó vezi **diųancóla**.

diuclát, **diuclátă**, *pl. diuclát, diucláti* *adj.* Dms. Deocheat.

Et.: vezi **dióclu**.

diúnăqară vezi **dínăqară**.

diúnăqară vezi **dínăqară**.

diúóclu vezi **dióclu**.

diuríă, *pl. diurí* *s.f.* Dms. Termen.

Vęa diuríă trei zqáli. (Avea termen trei zile.) Dms s.v.

Et.: gr. *διοπία*.

div, **divă**, *pl. div*, **divi** *adj.* Pap¹ 43; Pap² 76; Can² 388; Cap 113; ALR II s.n., 3, h. 628/012, h. 630/012, h. 645/012, h. 684/012; Cerna A/Supl; ALDM II, h. 994/1-7, h. 1020/4-7, h. 1021/1, 4-7; Dms. Sălbatic. *Și căzú țela divu ȳom [...] ca vrină méccă.* (Și căzu omul cel sălbatic [...] ca o ursoaică.) Cap² 136/4; *Ra un ȳom dif ți mǎncá lúmi.* (Era un om sălbatic care mânca oameni.) MP 104/8; *Védi ȳopt ȳámiñ dif.* (Vede opt oameni sălbatici.) Cerna T; *Gǎrnișór dif* (Porumb sălbatic.) ALR II s.n., 3, h. 645/012; *Máță divă.* (Pisică sălbatică) Cerna A/Supl; *Ăn čair ári un porc dif.* (Pe câmp e un porc sălbatic.) Cap² 73/12; *Fičóru [...] căță puț și zǎrcós, porț div, ca si áibă di mǎncáręa.* (Băiatul [...] prindea păsări și căprioare, porci sălbatici, ca să aibă de mâncare.) DP 192/12; *Ăn prima zúȳă cățó un porc div.* (În prima zi prinse un porc sălbatic.) Pap M² 148/2; *Trǎndáfil dif.* (Măceș, trandafir sălbatic.) ALR II s.n., 3, h. 630/012; *Dú-ti sǎ li vicǎjęș lánti víti divi.* (Du-te să chemi celelalte animale sălbatic.) W 72/13. P. e x t. Necivilizat, necuviincios. *Vórbă divă.* (Vorbă necuviincioasă.) ALR II s.n., 3, h. 628/012.

♦ *Div ca porc.* (Sălbatic precum un porc; necivilizat.) Pap M² 80/19;

Var.: dif.

Et.: mac., bg. *div*.

diváč, **diváčcă**, *pl. diváč*, **diváčki** *adj.* și *s.m.* și *f.* Cap 113 s.v. *div*; Dms. Sălbatic. F i g. Necivilizat.

Et.: din *div* + - *áč*.

divăjés vezi **dăvăjés**.

divéč, *pl. divéč* *s.m.* Cap 113 s.v. *div*. Strigoi. *Ca divič.* (Ca un strigoi.) Cap² 176/6; *Įo s-mi fac dǎvác.* (Eu o să mă fac strigoi.) DP 143/23.

Var.: dǎvác, divič.

Et.: mac. *divéč*.

divič vezi **divéč**.

divitínă, *pl. divitín* *s.f.* Cerna A/1061. Claie alcătuită din nouă snopi.

Et.: mac. *devettina*.

divré, *pl. divréiur* *s.f.* Cap 107; Dms. Poteră. *Lǎ cățóá divréia.* (L-a prins potera.) Dms s.v.

Var.: devré (Cap 107).

Et.: tc. *devre*.

divotínă vezi **divutină**.

divutină, *pl. divutin* *s.f.* Pap² 76; Can² 388; Cap 113 s.v. *div*; Dms. Sălbăticiune, animal sălbatic; fiară. *Lás-mi ęa, an țista urmán, s-mi mǎnácă vrinǎ divutinǎ.* (Lasă-mă aici, în pădurea asta, să mă mănânce un animal sălbatic.) Pap M² 142/2; *Dú-ti tu sǎ li vicǎjęș lántili divutin, că įo țer sǎ dar ručóc.* (Tu du-te să le chemi pe celelalte sălbăticiuni, pentru că eu trebuie să pregătesc prânzul.) Can T² 284/23; *Ca si fiási nuǎpti, vinirǎ multǎ divutin.* (Când se făcu noapte, veniră multe sălbăticiuni.) MP 118/10; *An șásęa zúȳă, Dómnu dar ó vítili tęáti și divotínili.* (În ziua a șasea, Domnul făcu toate animalele și sălbăticiunile.) Pap M² 147/28; *Cǎ vinirǎ lántili divutin, știtǎrǎ, știtǎrǎ sǎ vinǎ ursóána.* (Dacă veniră celelalte animale sălbatic, așteptară ce așteptară să vină ursoaica.) DP 49/1; *La tréjli uși ári sęrp și lánti multǎ divutin divi.* (La cea de a treia ușă sunt șerpi și multe alte fiare sălbatic.) Cap² 139/2.

Var.: divotínă.

Et.: mac. *divotina*, bg. *divotina* (BER I, 383 s.v. *div*¹).

dixés, **dixiri**, **dixiș**, **dixit** vb. IV. *Intranz.* Cap 108; Dms. A-i conveni, a-i fi pe plac. *Pra nu dixęști.* (Nu prea îi e pe plac.) Cap 108 s.v.; *Țiva nu-ñ dixęști di lǎ un vǎcót.* (Nimic nu-mi convine de la o vreme.) Dms s.v.; *Įo ǎl'spuș, mă el nu dixi.* (I-am spus dar nu i-a convenit.) Dms s.v.

Var.: dicsés.

Et.: gr. *δέχομαι*.

dizámflu vezi **dizánflu**.

dizánflu(m), **dizánflári**, **dizánflái**, **dizánflát** vb. I. *Tranz.* și *refl.* Cap 17 s.v. *ánflu*, 114; Dms. A (se) dezumfla. *Gáida si dizánfloá.* (Cimpoiul s-a dezumflat.) Dms s.v.

Var.: **disámflu** (Cap 17 s.v. *ánflu*), **dizámflu** (Cap 114).

Et.: din *dis-* + *ánflu(m)*.

dizansár vezi **dizânșór**.

dizansór vezi **dizânșór**.

dizânșóár vezi **dizânșór**.

dizânșór, **dizânșárári**, **dizânșárái**, **dizânșárát** vb. I. *Tranz.* Can² 388; Cap 114; Dms. A deșira.

Var.: **dizansár** (Can² 388), **dizansór** (Cap 114), **dizânșóár** (Dms.)

Et.: din *dis-* + *ânșór*.

dizbét, **dizbitári**, **dizbitái**, **dizbitát** vb. I. *Refl.* Can² 388; Cap 114, 12 s.v. *ambét*; Dms. A se dezbăta. *Mult vşam biút ma curcán mi disbitái.* (Băusem mult dar m-am dezbătat repede.) Dms s.v.

Var.: **disbét**.

Et.: din *dis-* + *ambét*.

dizbitári, pl. **dizbitór** s.f. Dms. Trezire din beție.

Var.: **disbitári** (Dms).

Et.: vezi **dizbét**.

dizbitát, **dizbitátă**, pl. **dizbitát**, **dizbitátí** adj. Dms. Trezit din beție.

Var.: **disbitát** (Dms).

Et.: vezi **dizbét**.

dizbitátúrá, pl. **dizbitátúr** s.f. Dms. Trezire din beție.

Var.: **disbitátúrá** (Dms).

Et.: vezi **dizbét** + **-átúrá**.

dizdár, **dizdárári**, **dizdárái**, **dizdárát** vb. I. *Tranz.* Dms. A înlătura podoabele; a scoate hainele.

Var.: **disdár** (Dms).

Et.: din *dis-* + *dár²*.

dizgărdés, **dizgărdíri**, **dizgărdíj**, **dizgărdít** vb. IV. *Tranz.* Dms. A înlătura un gard. *Ăy disgărdíj gárdina.* (Am înlăturat gardul grădinii.) Dms s.v.

Var.: **disgărdés** (Dms).

Et.: din *dis-* + *ângărdés*.

dizgărdít, **dizgărdítă**, pl. **dizgărdítj**, **dizgărdítí** adj. AtaM 106/1; Dms. 1. Fără gard. *Flóa ágru disgărdít.* (Și-a găsit ogorul fără gard.) Dms s.v. 2. Neîngrijit. *Triúșă disgărdítă.* (Curte neîngrijită.) Dms s.v.

Var.: **disgărdít**, **dizgrádít** (AtaM 106/1).

Et.: vezi **dizgărdés**.

dizglé¹, **dizglítári**, **dizglítái**, **dizglítát** vb. I. *Refl.* Can² 389; Cap 114, 141 s.v. *gleț*; Dms. A se dezgheța. *Si disglítóá ápa.* (Apa s-a dezghețat.) Dms s.v.; *S-mi zăncrés, bélki s-mi disglét.* (Să mă încălzesc puțin la foc, poate mă dezgheț.) Dms s.v.

Var.: **disgléț**.

Et.: lat. *disglaciare*.

dizglé², pl. **dizgléțur** s.n. Can² 388. Dezgheț, topirea zăpezii.

Et.: der. regresiv de la **dizglítári** (s.v. **dizglé¹**).

dizglítát, **dizglítátă**, pl. **dizglítátj**, **dizglítátí** adj. Cap 114, 141 s.v. *gleț*; Dms. Dezghețat. Fig. Îndrăzneț. *Disglítát fičór ári cumșíja.* (Îndrăzneț băiat are vecinul.) Dms s.v.

Var.: **disglítát**.

Et.: vezi **dizglé¹**.

dizgól, **dizgulíri**, **dizgulíj**, **dizgulít** vb. I. *Tranz.* Pap¹ 43; Pap² 76. 1. A descoji. 2. A dezgoli.

Et.: din *dis-* + *gulés*; contaminare cu **dispól**.

dizgrádít vezi **dizgărdít**.

dizgróp, **dizgrupári**, **dizgrupáj**, **dizgrupát** vb. I. *Tranz.* Pap¹ 43; Pap² 76; Can² 389; Cap 114, 145 s.v. *grópă*;

Dms. A dezgropa, a deshuma. *Únășjună ampíratu puveli di-ŭ dizgrupără [mulărça]*. (De îndată împăratul porunci și o dezgropără [pe femeie].) Pap M² 147/8; *Disgrupăm únă áznă*. (Am dezgropat o comoară.) Dms s.v.; *La disgrupără pōpa di lă mănăstír*. (L-au deshumat pe preotul de la mănăstire.) Dms s.v.

Var.: **disgróp**.

Et.: din *dis-* + *ăngróp*.

dizgrupăcúni, *pl. dizgrupăcúú s.f.*

Dms. Dezgropare.

Var.: **disgrupăcúni** (Dms).

Et.: din *dizgróp* + *-ăcúni*.

dizgulés, **dizgulíri**, **dizgulíj**, **dizgulít** *vb.* IV. *Tranz.* Pap¹ 42; Pap² 76; Can² 389; Cap 114; Dms. 1. A dezgoli. *Áș li disgulí pičǎrli*. (Și-a dezgolit picioarele.) Dms s.v. 2. A descoperi, a născoci.

Var.: **disgulés**.

Et.: din *dis-* + *gulés*.

dizgustés, **dizgustíri**, **dizgustíj**, **dizgustít** *vb.* IV. *Refl.* Pap² 76. A se ospăta. *Di ca si disgustăscă [mumușu]*, [...] *vini mōașa căsă răslăbită*. (După ce o să se ospăteze [nașul], [...] vine bătrâna acasă liniștită.) Pap M² 121/3.

Var.: **disgustés**.

Et.: din *dis-* + *gustés*.

dizgulít, **dizgulítă**, *pl. dizgulítj*, **dizgulíti** *adj.* Cap 114 s.v. *dizgulés*, Dms. Gol.

Var.: **disgulít** (Dms).

Et.: vezi *dizgulés*.

dizjúg vezi *dijúg*.

dizlăxés, **dizlăxíri**, **dizlăxíj**, **dizlăxít** *vb.* IV. *Refl.* ALDM I, h. 348/7, h. 349/7. A se dezbrăca.

Et.: ar. *dizlăxésu*.

dizléc vezi *dislég*.

dizlég, **dizligári**, **dizligáj**, **dizligát** *vb.* I. *Tranz.* Pap¹ 43; Pap² 76; Can² 389; Cap 114, 168 s.v. *leg*; Dms. 1. A dezlega. *Ōási nǎ-am, criél nǎ-am, áma toátă lúmęa-ŭ*

leg și-ŭ dizlég. (Oase n-am, minte n-am, dar toată lumea o leg și o dezleg. [Ghicitoare: Limba].) Pap M¹ 9/21; „*Dizlăgă-mi*”, *zisi lúpu*. („Dezleagă-mă”, zise lupul.) Cap² 68/7; *Ĭel a! li dizligó mǎmili [la dǎadu]*. (El îi dezlegă mâinile [bătrânului].) Cap² 33/53; *Ca vini prísti nǎpti, Ĭel la dǎzligó cálu*. (Când veni miezul nopții, el dezlegă calul.) Cap² 96/30; *La dizligó și lúpu ișǎ*. (Îl dezlegă și lupul ieși.) Cap² 68/9; *SăĬbiu, lágă curón, că mi dǎzligără*. (Stăpâne, aleargă repede, că m-au dezlegat.) MP 112/19; *Ĭuă s-mi duc la tát-tu si-! zic si vină s-ti dǎzliǎgă*. (Eu o să mă duc la tată-tu să-i spun să vină să te dezlege.) MP 64/2; *Z-dúsi s-la dǎsliǎgă cálu*. (Se duse să dezlege calul.) MP 112/17. 2. A dezlega [de farmece], a descânta. *Mǎntiza dimnęa, li lę mǎoșa surțǎili [...] și [...] li dislégă*. (A doua zi dimineța, moașa ia surcelele [...] și [...] le descântă.) Pap M² 105/25.

♦ *Ĭ! Ĭi disligǎ limba*. (I s-a dezlegat limba. = A început să vorbească.) Dms s.v.

Var.: **dǎsliǎg**, **dǎzleg**, **dǎzliǎg**, **dizléc** (Can² 389), **dislég**.

Et.: lat. *disligare*.

dizligătúră, *pl. dizligătúr s.f.* Dms. (În superstiții) Dezlegare de blestem.

Var.: **disligătúră** (Dms).

Et.: din *dizlég* + *-ătúră*.

dizlipés, **dizlipíri**, **dizlipíj**, **dizlipít** *vb.* IV. *Tranz.* Can² 389; Dms. A dezlipi. *Si dislipí púlu*. (S-a dezlipit timbrul.) Dms s.v.; *Idváj ăŭ dislipím péĬvița*. (Abia am dezlipit lipitoarea.) Dms s.v. F i g. A se îndepărta. *Dislipǎ-ti di țéla om*. (Îndepărtează-te de omul acela.) Dms s.v.

Var.: **dislipés**.

Et.: din *dis-* + *lipés*.

dizlipitúră, *pl. dizlipitúr s.f.* Dms. Lipitură de proastă calitate.

Var.: **dislipitúră** (Dms).

Et.: din *dizlipés* + *-itúră*.

dizmărit, dizmăritari, dizmărităi, dizmăritat vb. I. *Refl.* Dms. (Despre femei) A divorța. *Idvâi si mărită și si dismărită.* (Abia s-a măritat și a divorțat.) Dms s.v.

Var.: **dismărit.**

Et.: din *dis-* + *mărit.*

dizmăritată, pl. dizmărități adj. și s.f. Dms. Femeie divorțată. *Dismărităta ău lăa un ubdುವේ.* (Pe femeia divorțată a luat-o un văduv.) Dms s.v.

Var.: **dismăritată.**

Et.: vezi *dizmărit.*

dizmărōri s.f. Can² 389; Cap 314 s.v. *umărōs*; Dms. Odihnă.

Var.: **dăsmărōari** (Dms s.v.),

duzmărōri (Can² 389 s.v.).

Et.: vezi *dizmărōs.*

dizmărōs, dizmărōri, dizmărōi, dizmărōt vb. IV. *Refl.* Pap² 76; Can² 389; Cap 114, 314 s.v. *umărōs*; Dms. A se odihni. *Ca jūnsi la vāli, lă vizū cā șādīū, āz dāzmurāu.* (Când ajunse la râu, îi văzu că ședeau, se odihneau.) MP 108/20; *S-turnó cāsă, si dāzmuró, li lo cūășnițăli di mōnă și kīnsi prin sucăță.* (Se întoarse acasă, se odihni, luă coșulețele în mână și porni pe străzi.) MP 180/6; *Șázú unęac, si dāzmuró și nāpcum kīnsi si dúcă lāngă sóji' luī.* (Stătu puțin, se odihni și apoi porni să se ducă lângă tovarășii lui.) DP 157/29; *Mi dāșfăș di pri cācūăt, s-na dizmăróm.* (M-am dat jos de pe cocoș, să ne odihnim.) MP 202/9; *Ĭel șizú la córinu di tupóla ca să si dismărōscă unęc.* (El șezu la rădăcina plopului să se odihnească puțin.) Pap M² 166/30; *Tricú la vāli și șázú si z-dāsmurāscă.* (Trecu râul și șezu să se odihnească.) MP 110/24; *Șizú ān lant loc si să dāzmărāscă.* (Șezu în alt loc să se odihnească.) Cerna T; *Cum si dāzmurāu aș zīsi ūnu frāti cu mīntea:*

„aī s-la urbés frāti-ńu”. (Cum se odihneau, unul dintre frați își zise în gând: „hai să-l orbesc pe frate-meu”.) DP 173/24.

Var.: **dăsmărōas** (Dms), **dăsmărōs** (Cap 314 s.v. *umărōs*), **dăsmurōs, dāzmărōs, dāzmurōs, dismărōs, disumărōas** (Dms s.v.), **duzmărōs** (Can² 389).

Et.: din *dis-* + *umărōs.*

dizmărōt, dizmărōtă, pl. dizmărōt, dizmărōti adj. Cap 314 s.v. *umărōs*; Dms. Odihnit. *Ca' dāzmărōt.* (Cai odihniți.) Cap 314 s.v. *umărōs.*

Var.: **dăsmărōat** (Dms s.v.), **dāzmărōt.**

Et.: vezi *dizmărōs.*

dizmintés, dizmintiri, dizminti, dizmintit vb. IV. *Tranz.* Pap¹ 42; Pap² 74; Can² 389; Cap 114, 190 s.v. *mintés*; Dms. A descurca, a descâlci. *Dismintă-ń-la glēmu, ācu țer si-ț āmplités cārōapi.* (Dacă vrei să-ți împletesc ciorapi, descucă-mi ghemul.) Dms s.v.

Var.: **desmintés** (Pap¹ 42; Pap² 74),

dismintés.

Et.: din *dis-* + *mintés.*

dizmurțōs, dizmurțōri, dizmurțōi, dizmurțōt vb. IV. *Refl.* Can² 389; Cap 20 s.v. *anmurtōs*, 114; Dms. A se dezmoți. *Āń ți dismurțōră pičōarli.* (Mi s-au dezmoțit picioarele.) Dms s.v.

Var.: **dismurțōas.**

Et.: din *dis-* + *ānmurtōs.*

diznod, diznudari, diznodai, diznodat vb. I. *Tranz.* Can² 389; Cap 114, 208 s.v. *nod*; Dms. A deznoda. *Lă disnodai siģīmu.* (Am deznodat sfoara.) Dms s.v.

Var.: **disnod.**

Et.: din *dis-* + *ānod.*

diznodătūră, pl. diznodătūr s.f. Dms. Nod desfăcut.

Var.: **disnudătúra** (Dms).

Et.: din *diznód* + *-ătúra*.

dizvălés, dizvăliri, dizvălîj, dizvălît vb. IV. *Tranz. și refl.* Cap 23 s.v. *anvălés*, 114; Dms. A (se) dezveli, a (se) descoperi. *Cálu zărămă cu ĉicôrli ŝu aŭ dizvălî.* (Calul începu să scurme cu picioarele și o dezveli.) Cap 23 s.v. *anvălés; Túrta nu ra cǎptă, di ŝi aŭ disvălîŝ?* (Turta nu era coaptă, de ce ai descoperit-o?) Dms s.v.; *Vintu aŭ disvălî cǎpa di páľă.* (Vântul a dezvelit șira de paie.) Dms s.v.; *Si disvălî ân son.* (S-a dezvelit în somn.) Dms s.v.

Var.: **disvălés.**

Et.: din *dis-* + *ănvălés.*

dizvărtés, dizvărtiri, dizvărtîj, dizvărtît vb. IV. *Tranz. și refl.* Can² 389; Cap 23 s.v. *anvărtés*, 114; Dms. A descolăci; a (se) deșuruba; a (se) roti în sens invers. *Aŭ dizvărtîj fúňa.* (Am descolăcit funia.) Dms s.v.; *Burgîja si ânvărtǎŝti ŝi disvărtǎŝti.* (Șurubul se înșurubează și se deșurubează.) Dms s.v.; *Ćárcu ľoa sǎ si disvărtǎŝcă.* (Roata morii începu să se rotească în sens invers.) Dms s.v.

Var.: **disvărtés.**

Et.: din *dis-* + *ănvărtés.*

dizvés, dizvǎŝtiri, dizviscúj, dizviscút vb. III. *Tranz. și refl.* Cap 24 s.v. *anvés*, 114; Can² 389; Dms. A (se) dezbrăca.

Et.: din *dis-* + *ănvés.*

dizvét¹, dizvițári, dizvițáj, dizvițát vb. I. *Tranz. și refl.* Can² 389; Cap 24 s.v. *anvét*, 114; Dms. A (se) dezobișnui. *Mi disvițáj sǎ beaŭ vin.* (M-am dezobișnuit să beau vin.) Dms s.v. P. e x t. A uita. *Ŧi ânvițáj ân un an, disvițáj ân únă sǎptămǎnă.* (Ce am învățat într-un an, am uitat într-o săptămână.) Dms s.v.

Var.: **disvét¹.**

Et.: din *dis-* + *ănvét.*

dizvét², pl. dizvétur s.n. Dms. Dezvăț.

♦ *Ćári ľă pirdú disvétu di s-ľă áflă el?* (Cine a pierdut dezvățul ca să-l găsească el?) Dms s.v.

Var.: **disvét².**

Et.: der. regresiv de la *dizvét¹.*

dizviĳés, dizviĳiri, dizviĳîj, dizviĳît vb.

IV. *Tranz. și refl.* Cap 24 s.v. *anviĳés*, 114; Dms. 1. A (se) descolăci; a (se) desface. *Lisîta aľ zîsi la ŝárpî:* „*dizviĳá-ti di pri cǎrlîg*”. (Vulpea îi zise șarpelui: „descolățește-te de pe cârlig”.) Cap² 123/13; *Ľă vizúĳ ŝárpîli cum si disviĳi ŝi cǎzú.* (Am văzut șarpele cum s-a descolăcit și a căzut.) Dms s.v.; *Ľă disviĳi tot gľemu.* (A desfăcut tot ghemul.) Dms s.v.; *Aŭ disviĳi fúňa cǎ s-ľă ľǎgǎ.* (A descolăcit sfoara ca să-l lege.) Dms s.v. 2. A dezveli. *Prímîli treĳ pǎn di ŝîņĳi zǎli nu si dizviĳáŝti tri si âncăľǎŝcă gǎoapa.* (În primele trei până la cinci zile nu se dezvelește, ca să se încălzească groapa.) AtaM 348/5; *Ćon ra stricurát bun [cǎŝu], ľă dizviĳám, ľă tăľám cu únă scǎndurǎ dirǎptǎ ŝi-ľ ľăĳám ŝi ľă punĳm ân prǎsúľ.* (Când [cașul] era strecurat bine, îl dezveleam, îl tăiam cu o scândură dreaptă și îl puneam în saramură.) AtaM 399/29.

Var.: **disviĳés.**

Et.: din *dis-* + *ănvĳés.*

dizvirín, dizvirínári, dizvirínáj, dizvirínát vb. I. *Tranz. și refl.* Cap 114, 328 s.v. *virín*; Dms. A-i trece supărarea. *Cum s-ľă disvirínǎm ŝista om?* (Cum să-l facem pe omul ăsta să-i treacă supărarea?) Dms s.v.

Var.: **disvirín.**

Et.: din *dis-* + *ănvirín.*

dizvirínári, pl. dizvirínǎr s.f. Dms. Reconciliere, împăcare. *Ănvirínáreĳa ári ŝi disvirínári.* (Supărarea are și [= e urmată de] reconciliere.) Dms s.v.

Var.: **disvirínári.**

Et.: vezi *dizvirín.*

dizviríni, pl. dizvirínur s.f. Cap 328 s.v. *virín*; Dms. Reconciliere. *Virínĳa ári ŝi disviríni.* (Supărarea are și [= e urmată de] reconciliere.) Cap 328 s.v. *virín.*

Var.: **disviríni**.

Et.: der. regresiv de la *dizvirín*.

dizvițári, *pl. dizvițór* *s.f.* Dms. Dezvăț.

Var.: **disvițári** (Dms).

Et.: vezi *dizvét*¹.

dizvițát, **dizvițátă**, *pl. dizvițát*, **dizvițáti** *adj.* Dms. Dezobișnuit, care nu e obișnuit (cu ceva). *Bou dizvițát lă árari*. (Bou care nu e obișnuit cu aratul.) Dms s.v.

Var.: **disvițát**.

Et.: vezi *dizvét*¹.

dizvóm, **dizvómiri**, **dizvumú**, **dizvumút** *vb.* III. *Refl.* Cap 106; 114; Dms. A se destrăma, a se deșira. *Si dăzvómí pòánđa, ácu no-ú strinđ*. (Pânza se destramă dacă nu o strângi.) Cap 106 s.v.

Var.: **dăzvóm**.

Et.: din *dis-* + *vom*.

dizvulusés, **dizvulusíri**, **dizvumú**, **dizvumút** *vb.* IV. *Tranz.* și *intrans.* Dms. A anula; a fi lipsit de validitate. *Mi duș și lă spuș s-mi disvuluséască*. (M-am dus și le-am spus să-mi anuleze semnătura.) Dms s.v.; *Tăpíli luđ rađ disvulusíti*. (Actele lui de proprietate erau lipsite de validitate.) Dms s.v.

Var.: **disvulusés**.

Et.: din *dis-* + *vulusés*.

dizvurđós vezi **dizvurđós**.

dizvurđós, **dizvurđóri**, **dizvurđói**, **dizvurđót** *vb.* IV. *Tranz.* și *refl.* Cerna A/1285; Dms. A (se) deșira, a (se) destrăma. *Si dizvurđóará mărđăilili*. (Mărgelile sau deșirat.) Dms s.v.; *Un glem dizvurđóat*. (Un ghem deșirat.) Dms s.v.

Var.: **dizvurđós**.

Et.: din *dis-* + *urđós*.

dqágă *s.f.* Pap² 76; Dms. Cuvertură. *Liunca, díca să-l' cădă și puslădicu, si anđinđi strins și si cúlcă an pucrón íli dqágă*. (Lăuza, ca să-i cadă și placenta, se încinge strâns și se culcă pe velință sau cuvertură.) Pap M² 117/18.

Et.: lat *dogă*.

dqápăr vezi **dupărós**.

dqári vezi **dqóri**.

dqármă vezi **dqórmă**.

dqármiccă, *pl. dqármiccki* *s.f.* Dms. Rămurică, crenguță.

Et.: din *dqármă* + *-iccă*.

dqau vezi **dođ**.

dqáuă vezi **dođ**.

dqauăzát vezi **dquzót**.

dqauăzót vezi **dquzót**.

dqáuli vezi **dqúli**.

dócaz *s.n.* AtaM 287/28. Dovadă, probă; argument.

Et.: mac. *dokaz*.

Dócă *n.pr.* Pap² 76; Cap 114. Nume de femeie, Doca. *Dócăllă cu diréř*. (A Docăi, cu stâlpi. = Model de broderie.) Pap M² 34/26; *Dócăllă rósi*. (A Docăi, roșie. = Model de broderie.) Pap M² 34/26; *Dócăllă vinită*. (A Docăi, albastră. = Model de broderie.) Pap M² 34/26.

dóctor vezi **dóctur**.

dóctur, *pl. dóctur* *s.m.* Can² 389; Cap 114; ALR I, 1, h. 108/012; ALDM I, h. 372/1; Wild h. 207/7. Medic.

Var.: **dóctor** (Can² 389).

Et.: mac., bg. *doktor*, dr. *doctor*.

dódă, *pl. dóđi* *s.f.* Pap¹ 43; Pap² 76; Can² 389; Cap 114; ALR I, 2, h. 164/012, 013; h. 200/013; Cerna A/477; Dms.

1. Soră mai mare; soră. *Mađ mícu [fičór] a' zisi*: „mámu, řxa dóda ári trei mđari; dú-ti di-l' řđari úna”. (Cel mai mic [băiat] îi zise: „mamă, sora mai mare are trei mere; du-te și-i cere unul”.). Cap² 88/36; *Áldi táti ři dóda mári lăgáđ dúpu gălin s-li cářă*. (Tata și sora mai mare alergau după găini să le prindă.) AtaM 359/26; *Mi duc si-ú ved dóda*. (Mă duc s-o văd pe sora mai mare.) Cerna T; *Dq-ń, dódo Máro, unęc túrtă*. (Dă-mi, soră Máru, puțină turtă.) W 60/1; *Dódu, ápu an ři be*. (Soră, mi-e sete.) Can T¹ 278/17; *Dúădu*,

nu ti zăbăvîcă! (Soro, să nu zăbovești!) Kats 64/19; *Ăń mi duș cu dóda lă or.* (M-am dus la horă cu sora mai mare.) Dms s.v. 2. Cumnată. *Duădu, ți gutuviăș ástaz?* (Ce gătești astăzi, cumnată?) Kats 65/9.

Var.: **duădă**.

Et.: bg. *doda*.

dódole s. Cap 114. Paparudă. *Oj dódole, míli búje [...], vaĵ, dódole, vaĵ, dódole.* (O, paparudă, dragă Doamne [...], vai, paparudă, vai, paparudă.) Cap 114 s.v.

Et.: mac., bg. *dodole*.

dóguvur s.n. AtaM 287/26. Contract.

Et.: mac., bg. *dogovor*.

doi, **doj** num.card. Pap² 76; Can² 389; Cap 114; Cerna A/1564; ALR II s.n., 6, h. 1784/012, 1785/012; Dms. Doi, două. *Únă uará raĵ doi fraĵ și raĵ picurár.* (Erau odată doi frați și erau ciobani.) Cap² 26/22; *Doĵ fur fěșiră laf ca să fūră bóil!* (Doi hoți se vorbiră să fure boii.) Pap M¹ 26/2; *Doĵ fičór si jucăĵ budăindurlă.* (Doi copii se jucau alergând.) Dms s.v.; *Doĵ fraĵ, di ca sa rudíť, si cáťă.* (Doi frați se caută de când s-au născut. [Ghicioare: Soarele și luna.] Pap M¹ 11/4; *Am un birbăĵi, ántru doi múnťă si júnglă.* (Am un berbec, se înjunghie între doi munți. [Ghicioare: Păduchele.] Cap² 159/11; *Diminětata cu pátru pičóari, la náđăť cu doĵ, sérta cu treĵ.* (Dimineța cu patru picioare, la amiază cu două, seara cu trei. [Ghicioare: Omul.] Pap M¹ 10/22; *Că li anumiráj, doĵ albini nu vęa.* (Când le-am numărat, două albine nu erau.) Cap² 29/32; *Să ámniș cu pampóru an sus, pri Vardár, doĵ saáti și jumitáti.* (Vei merge cu vaporul în sus, pe Vardar, două ceasuri și jumătate.) Can T¹ 261/20; *Fóst-ay unăqará únă mulári cu dqáĵă fěti.* (Era odată o femeie cu două fete.) W 59/3; *Vem dqáĵă băseriť.* (Avem două biserici.) AtaM 390/8; *La gripí [zágáru] și, an*

dóĵ-treĵ rasčăcóari, la caťó lępuru. (Îi dădu drumul [ogarului] și, din doi-trei pași, prinse iepurele.) Pap M¹ 22/11; *Dúpu ți li árá [ágrili] dóĵ-treĵ or, li sémină.* (După ce le ară [ogoarele] de două-trei ori, le seamănă.) Can T¹ 262/22.

La doi, **la doj** num. ord. Al doilea, a doua. ALR II s.n., 6, h. 1785/012. **Dar ăń dóĵ.** A (se) dubla, a (se) face cât doi. *Fičúru si daró an duĵ și nu pátú s-la nglítă lámná.* (Băiatul s-a făcut cât doi și balaurul nu putu să-l înghită.) MP 36/30.

◆ *An doi ať męzi.* (L i t. Îți merge pe din două. = Îți e frică, nu îndrăznești.) Pap M² 68/10; *Lutnicu ăń dóĵ* (L i t. Ceafa pe din două. = Să-ți rupi gâtul.) Pap M² 59/16.

Var.: **dqau**, **dqáĵă**, **doj** (ALR II s.n., 6, h. 1784/012), **dóĵă** (Dms s.v.), **dóĵu** (Cerna A/1564), **dóĵă** (Cap 114; AtaM 222/25), **duĵ**.

Et.: lat. *doi, *doae.

Doĵ Căstón n.pr. Pap M² 175/31. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: din *doi* + *căstón*.

dóĵi vezi **doiĵ**.

dóĵli, **dóĵa** num. ord. folosit adjectival. Can² 389 s.v. *doiĵ*, Cap 114 s.v. *doiĵ*, Cerna A/500, 501, 2013; Dms. (De-)al doilea, (de-)a doua. *Dúoĵa práșóri.* (A doua prașilă.) Cerna A/2013; *Di dúóĵli ver.* (Văr/veri de-al doilea.) Cerna A/500; *Di dúóĵli vęřă/vęři.* (Verișoară/verișoare de-a doua.) Cerna A/501. **Dóĵli**, **la** ~ num.ord. folosit adjectival ALR II s.n., 6, h. 1786/012; Dms. A doua. *Ķel si ansuró la dóĵli or cu únă bábă.* (A doua oară el se însură cu o babă.) Cap² 38/7; *La dóĵli zóli Dómnu la daró țeru.* (A doua zi Domnul făcu cerul.) Pap M² 13/20; *La dóĵli zóli la trimęsi árá cóĵnili să-ľ dúcă póĵni ăń rost.* (A doua zi trimise din nou

câinele să-i aducă pâine în gură.) Cap² 34/18; *La dóyli or.* (A doua oară.) ALR II s.n., 6, h. 1786/012; AtaM 223/27.

Var.: **dǎuli** (AtaM 223/5), **dóyli**, **dúyli**, **dúoya**.

Et.: din *doi* + *li*; *doy* + *a*.

doi, **dóyli** *num. colect.* Can² 389 s.v. *doi*; Cap 114 s.v. *doi*; Dms. Amândoi, amândouă; ambii, ambele; cei doi, cele două. *El doi* si sculară si fugiră. (Amândoi se sculară și fugiră.) Pap M¹ 14/15; *Doi* *toi* i' sa loș. (Amândoi fiii tăi sunt bolnavi.) Cap² 34/33; *Fuziră doi* fraț. (Cei doi frați plecară.) Cap² 30/27; *Kinisiră doi* să si ducă să căță peșt. (Plecară amândoi să se ducă să prindă pești.) Cap² 40/42; *E, mo na lom doi*, ai mo s-na dúțim la táti ăn uáspiț. (Ei, acum ne luarăm amândoi [= ne-am căsătorit], hai acum să ne ducem în vizită la tata.) DP 200/28; *Țirjă* si amburască dúji. (Cei doi trebuia[u] să se lupte.) MP 226/1; *Dúji ray ansurăț.* (Amândoi erau căsătoriți.) MP 12/2; *Mullărca al voivóda si cățó si cătă cu țela zăbít al rápi și si flăjău din vácót doi*. (Nevasta voievodului începu să se iubească cu ofițerul arapilor și cei doi erau împreună de mult timp.) DP 172/9; *Cum si fățim s-la tálčóm voivóda și s-na lom doi*? (Cum să facem să-l omorâm pe voievod și să ne luăm [=să ne căsătorim] amândoi?) DP 172/11; *A' ligó și la fěță dóyli zéști.* (Îi legă și fetei ambele degete.) Cap² 36/39.

Var.: **dóji** (AtaM 223/4), **dóil** (Can² 389 s.v. *doi*; AtaM 223/4), **dóili** (Can² 389 s.v. *doi*), **dóil**, **dóli** (Can² 389 s.v. *doi*), **dúji**.

Et.: din *doi* + *li*; *doy* + *li*.

dóil vezi **doi**.

dóili vezi **doi**.

dóiniță *s.f.* Can² 389; Cap 115; Dms. Oaie căreia i-a murit mielul.

Et.: mac. *dojnica*.

dóispărți vezi **dóisprăți**.

dóispră vezi **dóisprăți**.

dóisprăingit, **dóysprăingit** *num. card.* AtaM 222/15. Doisprezece, douăsprezece.

Et.: lat. **doi*, **doae* + *supra* + *viginti*.

dóisprăți, **dóysprăți** *num. card.* Can² 389; Cap 115 s.v. *doi*; ALR II s.n., 6, h. 1764/012, h. 1792/012; Cerna A/1573; Dms. Doisprezece, douăsprezece. *Vizú un foc pristi dóisprăț di munț.* (Văzu un foc peste doisprezece munți.) Cap² 33/17; *La grițesca, până să crească, ăh dóisprăți și mai mult tręi.* (Până să crească, la [limba] grecească, trece mai mult de doisprezece ani.) Pap M¹ 28/9; *Nu-n mi strinzi di mónă să nu-n la fronzi ninélu cu dóyspreț di rap.* (Nu mă strânge de mână să nu-mi frângi inelul cu douăsprezece pietre.) Cap² 16/6; *Ăn am un ărburi cu dóysprăți di vjji.* (Am un copac cu douăsprezece ramuri. [Ghicioare: Anul].) Pap M¹ 11/14; *Un picurăr cu dóysprăți di uoi.* (Un cioban cu douăsprezece oi.) Cap 115 s.v.

La dóisprățil *num. ord.* Al doisprezecelea. ALR II s.n., 6, h. 1792/012.

Var.: **dóispărți** (Dms.), **dóispră** (AtaM 222/5), **dóisprăț**, **dóispreți** (Can² 389 s.v.), **dóysprăți** (Can² 389 s.v.), **dóysprăț**, **dóysprăți**, **dóyspreț**, **dóyspreți** (Can² 389 s.v.), **dúispărți** (Cerna A/1573), **dúoyuspărți** (Cerna A/1573).

Et.: lat. **doi*, **doae* + *supra* + *decem*.

dóisprăț vezi **dóisprăți**.

dóispreți vezi **dóisprăți**.

dókim *s. invar.* Dms. Semn, prevestire. *Ăj cu dókim.* (E cu semn. = E însemnat.) Dms s.v.; *Ăl ți fěási dókim.* (I s-a arătat semn.) Dms s.v.

Et.: gr. *δόκιμος*.

dol vezi **dólu**.

dólu *interj.* Cerna A/838; ALDM II, h. 739/2, 4, 5. Strigăt cu care boii înjuțați sunt îndemnați s-o ia spre stânga; hăis.

Var.: **dol** (ALDM II, h. 739/2, 4, 5).

Et.: mac., bg. **dolu**.

dófi vezi **doif**.

Dómca *n.pr.* Pap² 76; Cap 115.

1. Nume de femeie. 2. Nume de capră.

Dómfartă vezi **Dúmfert**.

Dómfert vezi **Dúmfert**.

Domn *s.m.* Pap¹ 43; Pap² 77; Can² 389; Cap 115; Dms. 1. Dumnezeu, Domnul. *Lunđinėfi!* *sa și mult bisiricós, dintru țe, sârbătórlı și duminđli, bisêrica nu la țónı di mulț ți vin să si rógă la Dómnı.* (Cei din *Lunđın* sunt și foarte bisericóși, de aceea, în zilele de sârbătoare și duminicile, biserica nu-i încape, de mulți ce vin să se roage la Dumnezeu.) Can T¹ 263/2; *Ca dusfârșós cu óili, trec si picurári!* *cári li gunés óili și la čâpnés și je!*, *ca să la veđlă Dómnı di nibunı!* (Când se termină cu oile, trec și ciobanii care mână oile și îi lovesc și pe ei, ca să-i păzească Domnul de strigoi.) Can T¹ 270/23; *Túcu sâ-n li făcă Dómnı țăsti čóffıli ıoı, di si dar únă băčólă ıa, ân drum.* (Numai de mi-ar face Domnul ciorile astea oi, ca să-mi fac o stână aici, la drum.) Cap² 97/29; *Bătú di un deđ moș, áma țela ra Dómnı; Dómnı a! zısi la țela ıómu:* „*ıúndı ti duț?*”. (Întâlni un moș bătrân, dar acela era Dumnezeu; Dumnezeu îi zise omului: „unde te duci?”) Cap² 24/8–9; *Țela deđıdu si dúsi prısti țela pómu [cári junđă până ân țer] la Dómnı și a! zısi:* „*Dómnıli, Dómnıli, nu-n dai, béri, un cumát di pónı?*” și *Dómnı a! zısi:* „*si-ț dau*” și *Dómnı a! deđıdi.* (Bătrânul se duse pe acel pom [care ajungea până în cer] la Domnul și-i zise: „Doamne, Doamne, nu-mi dai, bre, e bucată de pâine?” și Domnul îi zise: „o să-ți dau”, și Domnul îi dădu.) Cap² 89/5–7; *La Dómnı s-na rugóm, soț cu curát buric.* (Frați cu inima curată, să ne

rugăm Domnului.) Pap M¹ 29/5; *Blăstimátă di lúmi și di Dıómnı, L'umnıța, cătilın, cătilın, áș mçári.* (Blestemată de oameni și de Domnul, încet, încet, *L'umnıța* moare.) AtaM 378/2; *Si da Dıámnu si cas luăș, si putrizós pri vidıálă.* (Să dea Domnul să te îmbolnăvești, să putrezești de viu [= văzând cu ochii].) MP 76/4; *Cóti stęali la Dómnı, cóti țápi ân pimınt.* (Câte stele sunt la Dumnezeu, atâtea țepi în pământ. [Ghicitoare: Miriștea].) Cap² 160/28; *Nu-ı bun s-ti burvês ân Dómnıluı lucrı.* (Nu e bine să te amesteci în lucrarea Domnului.) Cap² 102/37. 2. Domn, stăpân.

Drúmu Dómnıluı. Calea laptelui. Can² 389 s.v. **Scándu Dómnıluı.** L i t. Scaunul Domnului. Nume de plantă. Can² 389 s.v. **Bubálca lu Dómnı.** Nume de insectă; vaca Domnului. Pap M² 68/28.

♦ *ıel ș-áj ıómu Dómnıluı.* (E omul lui Dumnezeu.) Pap M² 68/30; *ıel áı bubálca lu Dómnı.* (L i t. El e vaca Domnului. = [Se spune despre un om] blând ca un miel.) Pap M² 68/28; *Nalt çot pónă la Dómnı.* (L i t. Înalt până la Dumnezeu. = Foarte înalt.) Pap M² 68/10; *Dómnı s-la ıártă!* (Să-l ierte Dumnezeu!) Pap M² 57/17; *Țe sa zıcă Dómnı!* (L i t. Ce va zice Domnul. = Cum o să vrea Dumnezeu!) Pap M² 57/18; *Dómnı di bun!* (Dumnezeu cu bine!) Pap M² 55/30; *Dómnı di bun, dușmán níți un!* (Dumnezeu cu bine, [și să n-ai] niciun dușman.) Pap M² 55/32; *Să da Dómnı!* (Să dea Dumnezeu!) Pap M² 55/8; *S-ti úđă Dómnı!* (Să te audă Dumnezeu!) Pap M² 55/9; *Nu-ı di Dómnı să ıă!* (L i t. Nu e de la Dumnezeu să fie! = N-a fost să fie!) Pap M² 68/21; *Çon va Dómnı sa ti clámă, tot nu júťă.* (L i t. Când vrea Dumnezeu să te cheme [la el], nimic nu ajută. = Moartea nu poate fi ocolită.) Pap M² 57/20; *Dómnı júnglă, je! mánáncă.*

(L i t. Domnul taie, ei mănâncă. = Morții cu morții, viii cu viii.) Pap M² 68/34; *Mări-î Dómnú*. (L i t. Mare e Domnul. = Mare e mila lui Dumnezeu.) Pap M² 68/15; *Vrednic ăî Dómnú!* (L i t. Domnul e vrednic. = Mare e [puterea lui] Dumnezeu!) Pap M² 68/15; *Gíu-î Dómnú*. (Lit. Dumnezeu e viu. = Domnul e cu noi!) Pap M² 68/17; *U vrút-ay Dómnú di míni*. (L i t. A vrut-o Domnul de la mine. = [Se spune când moare cineva] Așa a vrut Dumnezeu.) Pap M² 68/19; *Ca cõn la cãtõ Dómnú di boáșă*. (L i t. Ca și când l-a apucat pe Dumnezeu de boașe. = L-a prins pe Dumnezeu de picior. Se spune despre cineva care crede ca nu e nimeni ca el.) Cap² 178/24; *Cõn va Dómnú, nu ti ntrẽbã lu cruî fiçõr ieș*. (L i t. Când vrea Domnul, nu ești întrebat al cui copil ești. = Moartea nu alege.) Pap M² 68/43; *Di la róstu toş şi la urẽçla lu Dómnú!* (L i t. De la gura ta la urechea Domnului. = Să te audă Dumnezeu!) Pap M² 55/13; *Ţe vîni di la Dómnú cãbũldi im*. (L i t. Ce vine de la Domnul este primit. = Tot ce vine de la Domnul este bine venit [=și binele și răul].) Cap² 176/11; *Cõn la vez drácu, túntõa ti nclîn la Dómnú*. (Te închini la Dumnezeu când îl vezi pe dracul.) Cap² 176/40; *Ţe deãdi Dómnú di si-n læa drácu?* (L i t. Ce mi-a dat Dumnezeu, ca să-mi ia dracul? = Nimic.) Cap² 176/16; *Si fẽási ca Dómnú si veãglã*. (L i t. S-a făcut astfel încât [trebuie] să[-l] păzească Dumnezeu = Dumnezeu să-l aibă în pază.) Cap² 176/13; *Ăî picãti di Dómnú, cã ieș cõta șãtãit*. (L i t. E păcat de Dumnezeu, căci ești [om] umblat. = Se spune despre oameni care n-au învățat nimic de la viață.) Cap² 206/14; *Vrinã çãrã, cõn ra Dómnú pri pimînt*. (L i t. Odată demult, când Dumnezeu era pe pământ. = Cu foarte mult timp în urmă.) Pap M² 68/27; *Dómnú di bun, rãkîja-n rost sã pun*. (L i t. Domnul [numai] de

bine, să-mi pun rachiul în gură. = [Urare glumeață, la un pahar] Să-mi fie de bine!) Pap M² 55/35; *Di Dómnú s-ãfli!* (L i t. Să afli [pedeapsa] de la Dumnezeu! = Să te pedepsească Dumnezeu.) Pap M² 59/31.

Var.: **duãmn**; **duómnn**.

Et.: lat. **dom(i)nus**.

don vezi **dun**.

dor¹, *pl. dórur s.n.* Pap¹ 43; Pap² 77; Can² 389; Cap 114 s.v. *dõári*; Dms. Durere. *E, çícũ, ři řu-î duãru?* (Ei, unchiașule, care ři-e durerea?) MP 150/2; *Ăî prãcurõ gnõũ ři-l tricũ dõru*. (Fãcu sã-i curgã puroiul ři-i trecu durerea.) DP 166/35.

Am dor. A-l durea. *Am un mãri dor*. (Mã doare rãu.) Cap 114 s.v. *dõári*; Dms s.v.; *Tãtu ři múma si fẽásirã tot di sõnzi pãnã s-la trecã spini!*, *ãma ie! nu cãtãu cã veş dor, túcu řirẽau s-la jũngã fiçõri!*. (Tatãl ři mama se umplurã de tot de sãnge pãnã sã treacã de mãrãcini, dar nu le pãsa cã-i doare, voiau doar sã-i ajungã pe copii.) Pap M¹ 14/21.

Var.: **duãr**.

Et.: lat. **dolus**.

dor², **durãri**, **durãî**, **durát vb.** I. *Tranz.* Cap 115; Dms. A tăia lemne. *Delmi cã řa, sã-ř li dau ři alãturile cu cãri dor scõndur*. (Dacã așa stau lucrurile, o sã-ř dau ři uneltele cu care tai scãnduri.) DP 92/2; *Ca si dũsi Dẽfu ři ay pucãtõ curiã, iã, un ũom cõõla dõãrã*. (Când se duse Dẽfu ři se uitã la pãdure, iatã, acolo un om taie lemne.) Cap² 97/10; *Aş lo dõũã baltîş ři si dũsi ãn la Dẽfu curiã ca si dõãrã*. (Își luã douã securi ři se duse în pãdurea lui Dẽfu ca sã taie lemne.) Cap² 97/8; *Lo si duãrã mãccãţ árbur di scũũtã scõndur*. (Începu sã taie copaci mari ca sã scoatã scãnduri.) MP 114/20. F i g. A lovi (pe cineva), a bate. *Ăři cu lõstu cã-l durã, cã-l durã, áři cã-l fẽási ni gíũ, ni mõrtu*. (Și dacã-i trase cu bãta, dacã-l lovi, îl lãsã nici viu nici mort.) Cap² 114/44.

Var.: **duăr**.

Et.: lat. *dolare*.

dor³, **durğări**, **durúj**, **durút** vb. II. *Tranz.* Pap¹ 43; Pap² 77; Can² 391; Cap 114; ALR II, 1, h. 58/012; ALR I s.n., 1, h. 139/012, 013, h. 141/012; ALR II s.n., 5, h. 1366/012; ALR II s.n., 6, h. 1691/012; h. 1815/012; Cerna A/359; ALDM I, h. 302/1-7, h. 303/1-7; Dms. A durea. *Mi dğári buricu.* (Mă doare inima.) Pap¹ 43 s.v. *dor*; *Bába-ŭ dğári buricu.* (Pe babă o doare inima.) Pap M² 45/7; *Ți faț, lisițu? Șa an discónt la cap că mult mi dđri.* (Ce faci, vulpeo? Îmi descânt așa la cap, că mult mă doare.) Can T¹ 281/22; *Laj di cásă și un păcróv cu únă pėrniță, că mi dor ȳasili di zățğari.* (Am luat de acasă și o velință cu o pernă, că mă dor oasele cât am zăcut.) Cap² 114/21; *Dómnu, túntę, la duré dínți!* (Pe Domnul, atunci, îl dureau dinții.) Cap² 30/41; *Snága a! ra amplină di roň și la durjėá primúlt.* (Trupul îi era plin de răni și îl durea foarte tare.) MP 198/9; *Mi duári mult căpu.* (Mă doare rău capul.) MP 62/7; *Cucuricu, rícu; bába-ŭ dğári buricu.* (Cucurigu, rigu; pe babă o doare inima.) Pap M² 45/4; *An discónt la cap că mult mi dđri.* (Îmi descânt la cap că mă doare rău.) Can T¹ 281/22; *Mi dğári la inimă.* (Mă doare inima.) ALR II, 1, h. 58/012; *Si-ț spun di tot ți mi dğári.* (O să-ți spun despre tot ce mă doare.) ALR II s.n., 6, h. 1691/012; *Mi duári, las [s-]mi duáră!* (Mă doare, lasă să mă doară!) ALR I s.n., 1, h. 139/012, 013.

Et.: lat. *dolere*.

dorm, **durmíri**, **durmíj**, **durmít** vb. I. *Intranz.* Pap¹ 43; Pap² 77; Can² 391; Cap 115; ALR I, 1, h. 75/012, 013; Cerna A/407; ALDM I, h. 350-354/1-7, h. 356-362/1-7; Dms. A dormi. *Aj să dăróm bęcádárníc, că mo dđrmi Lúdi.* (Hai să

facem mămăligă, că acum Lúdi doarme.) Cap² 31/44; *Și jel răpoásă sėrata și dğarmi nğaptęa.* (Și el se odihnește seara, și noaptea doarme.) W 77/7; *Căn je! dórmu, jo ás lă máncu.* (Când ei dorm, eu o să-i mănânc.) Cap² 112/15; *La țista ánu, cári si vină, fără pári să dğarmă.* (La hanul ăsta, cine o să vină, o să doarmă fără bani.) Cap² 33/40; *Ra an méjlucu di nğapti și cícă-sa aș durmęá.* (Era la miezul nopții și unchiu-său dormea.) Cap² 78/5; *Aŭ flără țę nibunílă că durmę an tręm.* (Găsiră stafia că dormea în tinda casei.) Cap² 37/43; *Ah, țę greŭ son durníj!* (Ah, ce somn greu am dormit!) Cap² 93/18; *Bun son durníș că raj únă mílă di mućcóf.* (Bun somn ai dormit că erai [făcut] o mie de bucăți.) Cap² 93/19; *Clóți durmím únă sğără și nápta vini un pampúr.* (Acolo am dormit o seară și apoi a venit un tren.) AtaM 360/18; *Si culcáră lăngă mári, durmiră.* (S-au culcat lângă mare, au dormit.) Cap² 72/27; *Si dúsi la doj! fraț, li scurni și la zisi: „dosta durmiț!”* (Se duse la cei doi frați, îi trezi și la zise: „Ați dormit destul!”) Cap² 33/36; *Dórňă, dórňă, stăpán; míni va si mi fúră Ćáğă.* (Dormi, dormi, stăpâne; pe mine o să mă fure Ćáğă.) Cap² 112/44; *Si feási nğaptęa și, díntru că ra frig, nu putęáŭ si áflă lŭęc ca s-dğarmă.* (Se făcu noapte și, pentru că era frig, nu puteau găsi loc să doarmă.) Cap² 123/32; *Tu să treț să dorm an țę udájă.* (Tu să mergi să dormi în acea cameră.) Can T¹ 282/40; *Vręa si dorm.* (Aș dormi.) ALDM I, h. 358/1-7; *Vręa si am durmítă.* (Aș fi dormit.) ALDM I, h. 359/1-7; *Cu durmíri.* (Dormind.) ALDM I, h. 362/1, 2, 4, 5; *Durnğájki.* (Dormind.) ALDM I, h. 362/7.

Án ți dđrmi. (A-i fi somn.) Can² 391 s.v., ALR I, 1, h. 75/013.

♦ *Nu-ń dõrmi di tĩni.* (L i t. Nu dorm de tine [= din cauza ta]. = Nu-mi pasă de tine.) Can² 391 s.v.; *Dõrmi ca dũpri țǎlantă lũmi.* (L i t. Doarme ca de pe lumea cealaltă. = Doarme dus.) Pap M² 164/3.

Var.: **dũǎrm** (ALDM I, h. 358/3), **dũorm** (ALDM I, h. 350/2–6, h. 356/5, 6, h. 358/6).

Et.: lat. *dormire*.

dõsta *adv.* Pap² 77; Can² 389; Cap 116; ALR II s.n., 5, h. 1372/012, h. 1452/012; Dms. Destul (de). *Fuĩ di ȳa, neǎgra-ćũmă, nu-ț fũră dõsta nõu i!, tũcu mo vinĩș și mĩni s-mi lǎǎ?* (Fugi de aici, ciurmă-neagră, nu-ți fură destul nouă fii, că acum veniș să mă iei și pe mine?) Cap² 101/2; *Spũni-ń unũră, dõsta mi șǎngăviș.* (Spune-mi odată, destul m-ai dus cu vorba.) Cap² 206/4; *Si dũsi la doĩ! fraț, fi scurni și la zisi: „dõsta durmi!”* (Se duse la cei doi frați, îi trezi și la zise: „Ați dormit destul!”) Cap² 33/36; *E, de; e, de! ti uzõm. Dõsta vikĩ.* (Ei, de; ei de! te-am ascultat. Destul [= ajunge]!) Pap M² 66/17; *Dũǎsta mi mǎncõș!* (Destul m-ai chinuit!) MP 44/20; *Tricũ vǎcõt și fićõri si fǎsiră dõsta mǎccăț.* (Trecu timp și copiii se făcură destul de mari.) DP 191/32; *Dõsta lǎtrăș!* (L i t. Ai lătrat destul. = Ai bârfit destul.) Pap M² 66/14; *Taț, dõsta dǎngăriș!* (Taci, ai trǎncănit destul!) Pap M² 66/5; *Dõsta aț la scuséș!* (L i t. Destul ți i-ai scos. = Destul ți-ai rǎnjit dinții!) Cap² 202/34.

Dõsta... tũcu. Nu numai ... dar și. *Cõn discǎrcără, dõsta ca cujõc nu vę, tũcu și pęști!* (Când descǎrcără, nu numai că nu era cojoc[ul], dar și peștii [nu erau].) Pap M¹ 24/8; *Dũsta ți i cus, tũcu și kũs.* (Nu numai că e scund, dar e și spân.) MP 182/20; *Dũsta ți i cus, kũs, tũcu și nũmea áũ i Mușá.* (Nu numai că e scund,

spân, dar și numele îi e *Mușá*.) MP 182/21.

Var.: **dũǎsta, dũsta.**

Et.: mac., bg. *dosta*.

dõǎ vezi **doĩ.**

dõũli vezi **dõũli.**

dõũspǎrți vezi **dõũsprǎți.**

doũ vezi **doĩ.**

dõũu vezi **doĩ.**

dõũzõǎț vezi **dõũzõț.**

dõũuzõț vezi **dõũzõț.**

dõũzǎț vezi **dõũzõț.**

dõũzõț vezi **dõũzõț.**

dõũzõț vezi **dõũzõț.**

dõũzõț vezi **dõũzõț.**

dõvnic, pl. dõvniț *s.m.* Cap 116; Dms.

Duhovnic. *Ca si dũsi la dõvnicu aĩ spũsi: „cõta ȳamiñ și cõta am tǎlćõț”, ȳra dõvnicu aĩ zisi: „eĩ, io nu pot s-ti lert”. (Când se duse la duhovnic, îi spuse: „atâția și atâția oameni am omorât”, iar duhovnicul îi zise: „ei, eu nu pot să te iert”.) Cap² 99/17–18; *Duõvnicu ǎ! zisi cǎ picõfli fǎti sa mǎccăti.* (Duhovnicul îi zise că păcatele pe care le-a făcut sunt mari.) Dms s.v.*

Var.: **duõvnic.**

Et.: mac., bg. *duhovnik*.

dõǎpǎr vezi **dupǎrõș.**

dõzvolă *s.f.* AtaM 287/27. Permis, autorizație.

Var.: **duzvolă** (AtaM 287/27).

Et.: mac. *dozvola*.

doĩ! vezi **doĩ!**

dõpǎr vezi **dupǎrõș.**

dõpur vezi **dupǎrõș.**

Dõrma Põpǎlă *n.pr.* Cap 116 s.v. *dõrmă*; Dms. s.v. *dõǎrmă*. Nume de loc în *Nõnti*.

Et.: **dõrmă + põpă.**

dõrmă, pl. dõrmi și dõrmur *s.f.* Can² 389; Cap 116; Wild h. 42/3, h. 46/6;

ALDM II, h. 660/1–3, 5–7, h. 1115/7; Dms. Ramură uscată; vreasc. *Ți mi pōartă clōfi cān ari drāmi ȳă si ārdū?* (De ce mă duce acolo când aici sunt vreascuri să ard?) AtaM 349/9; *Lo s-tālă liāmni, dȳārmī, di s-pună sup cāzān.* (Începu să taie lemne, vreascuri, ca să pună sub cazan.) MP 112/3; *Ūnă ȳără și un vācōt ra un Kālți din dȳārmī.* (Odată de demult, era unul, Kālți din vreascuri.) MP 30/1. Pl. Tufă, arbust. Wild h. 46/6.

Var.: **dārmă** (ALDM II, h. 660/3, 5), **dōarmă** (Dms.), **drāmă**, **drómă** (Wild h. 42/3), **dȳārmă**.

Et.: bg. *dārma*.

dōuă vezi **doi**.

dōuăspreți vezi **dōisprăți**.

dōusprăț vezi **dōisprăți**.

dōusprăți vezi **dōisprăți**.

dōuspreț vezi **dōisprăți**.

Dou **urēcĭ** *n.pr.* Pap M² 175/32. Nume de munte în *Cónțco*.

Et.: din **dou** + **urēcĭ**.

douăzōț vezi **douzōț**.

douzăt vezi **douzōț**.

douzōț *num. card.* Can² 389; Cap 115 s.v. *doi*; ALR II s.n., 6, h. 1767/012; Cerna A/1581; Dms. Douăzeci. *Tȳăț tīniri! di dȳăuzōț di ān s-dunără ān un loc.* (Toți tinerii de douăzeci de ani s-au adunat la un loc.) Cap² 120/15; *Sfāca vā douzōăț di ān.* (Fiecare avea douăzeci de ani.) Dms s.v. *Douzōțli*. (Al douăzecilea.) Can² 389 s.v.

Var.: **douăzăt** (AtaM 222/13), **douăzōț** (AtaM 222/13), **douzăt** (Can² 389 s.v.), **douzōăț**, **douzōț** (ALR II s.n., 6, h. 1767/012), **dōuzōț**, **dōuzōț** (Cerna A/1581), **dōuăzōț** (AtaM 222/13), **dōuzăt** (Cap 115 s.v. *doi*), **dȳăuzōț** (MP 22/9).

Et.: din **dou** + **zōț** (pl. de la **zăți**).

drac, *pl. draț* *s.m.* Pap¹ 43; Pap² 77; Can² 389; Cap 116; Dms. Drac. *Drācu dēādi māj mūlti pāri di toț.* (Dracul dădu mai mulți bani decât toți.) Pap M¹ 22/21; *Drācu la dūsi fičōru an ūnă gāurā di sup pimīnt.* (Dracul îl duse pe băiat într-o gaură de sub pământ.) Pap M¹ 20/18; *Drācu cripā di ja! cā țista nu ānjurā.* (Dracul crăpa de necaz că ăsta nu înjura.) DP 71/1; *Fičōru si fēāsi ūnă cāprā vrānā și drācu ūnă mūsă.* (Feciorul se făcu [= se transformă în] o capră neagră, iar dracul într-una cu pete albe.) Cap² 128/3; *Țēa fēātă, ān țea lēicā, vā cāri ștīiā cōți mi! di draț.* (Fata avea în tigva aceea cine știe câte mii de draci.) Cap² 79/34; *Pōiā toț drāți! si dunără, āu dēādirā ȳāiā lā un picurār.* (Apoi toți dracii se adunară și dădură oaia unui cioban.) Cap² 111/8; *Un ȳom nēgru, cu cōārni și cōādă, drac ca toț drāți!* (Un om negru, cu coarne și coadă, drac ca toți dracii.) Pap M¹ 20/7; *Ān tīni raȳ toț drāți!* (În tine erau [= zăceau] toți dracii.) Cap² 41/39. F i g. Persoană isteată, șmecheră, nebunatică. *Țūntēa, țēla micu, māj drac, zīsi.* (Atunci, cel mic, mai șmecher, zise.) Cap² 119/7; *Māri drac ieș.* (Ești foarte isteț.) Cap² 177/1; *Draț ómiñ raȳ frēnđi!* (Francezii erau oameni isteți.) Can T¹ 276/16; *Dú-ti, bra, vez ți fāți țēla drac di fičōr.* (Du-te, bre, vezi ce face dracul ăla de copil [= copilul ăla nebunatic].) Cap² 102/5.

Āu drățlăi măicā. Mama dracilor, talpa iadului. Cap 116 s.v. **Lūcru drācului**. Lucru necurat, lucrul dracului. Pap² 77 s.v.

♦ *La drācu a! darăș bāsēricā.* (L i t. Ai făcut biserică pentru dracul. = Ai făcut bine unui om rău.) Can T² 112/15; *Drācu crēāpă.* (Crapă [și] dracul [de frig].) Cap² 177/2; *Al antrō drācu-n buric.* (L i t. I-a

intrat dracul în inimă. = A intrat dracul în el.) Cap² 177/4; *Ca drăcu după popă si țon.* (L i t. Se țin ca dracul după popă. = Sunt prieteni nedespărțiți.) Cap² 176/42; *Con la vez drăcu, tînțea ti ncln la Dómnu.* (Te închini la Domnul când dai de dracul.) Cap² 176/45; *Țe draț ári si jgácă uáti.* (L i t. Ce draci o să joace aici. = Se va întâmpla o mare nenorocire.) Cap² 176/49; *Țe deádi Dómnu di si-n lăa drăcu?* (L i t. Ce dădu Domnul ca să-mi ia dracul? = Nu am nimic de valoare.) Cap² 176/21; *Țista únă sută di draț ári án jel; cót ái, tot drăț-áí.* (L i t. Ásta are în el o sută de draci; cât e, e numai draci. = Se spune despre cineva care tace și face.) Cap² 176/25; *Án cántáț áí drăcu.* (În cei învățați sălășluiește dracul.) Cap² 176/28; *La lō-n párti drăcu.* (L i t. Dracul l-a luat în parte. = Se spune despre cineva care a luat-o pe un drum greșit.) Cap² 176/31; *Țe drac din vále-í.* (L i t. Ce drac din râu e. = Se spune despre o persoană abilă.) Cap² 176/43; *Drăcu ni árá, ni sápă.* (Dracul nici nu ară, nici nu sapă. = Se spune despre cineva care nu face vreo treabă, ocupându-se cu intrigii.) Cap² 176/36; *Drăcu cásă nu dáră.* (Dracul nu face casă = De la un om rău nu te poți aștepta la ceva bun.) Cap² 176/35; *Di drăcu să áfli!* (O să dai de dracul!) Pap M² 61/10; *Drăcu s-ti lăa!* (Să te ia dracul!) Dms s.v. *Exprimări tabu* referitoare la *drac*: **Țéla** *cu un picór.* (Cel cu un picior.) Pap¹ 43 s.v.; **Țéla**, *să-l p[îșe] bábili picóru.* (Acela, de i-ar pișa babele piciorul.) Pap¹ 43 s.v.; **Țéla** *cu únu.* (Ála cu unul [= un picior].) Cap² 176/5; **Țe||** *di sub mǎră.* (Ála de sub moară.) Cap² 176/35.

Et.: lat. *draco*.

drag(ă) *adj.* Folosit substantivat în expr. *Că di drag(ă) loc. adv.* Cap 116. De mai mare dragul. *Sfăca yom ári cōti un*

trăctér, cōti dǎy iftukín, [...] cu cási búni [...], că di drágă. (Fiecare om are câte un tractor, câte două mașini [...], cu case bune [...], de mai mare dragul.) AtaM 390/12; „*E, cōn án am jo lánti dǎrmi ya, di árdiri, supțuóor, că di drag uscáti, nu vin jo cōla si-n perd vácótu.*” („Ei, când am eu aici, la supțioară, alte vreascuri, pentru ars, uscate de mai mare dragul, nu vin eu acolo, să-mi pierd timpul.) Cerna T; „*E, cōn si-n stau jo ya, si-n cur că di drag ápu tot lánjós, nu vin jo s-mi mǎncós jo cōla.*” („Ei, când eu stau aici și-mi curge apă de mai mare dragul la vale, nu vin acolo să mă trudes.) Cerna T; *Țe-í, că di drágă.* (L i t. Ce este, de mai mare dragul. = Se spune despre oamenii buni la inimă.) Cap² 177/6.

Et.: mac., bg. *drag, drago*.

Drágni *n.pr.* Pap M² 175/24; Can² 389; Cap 116. Nume de loc în *Lúnđín*.

dram, *pl. drámur s.n.* Dms. Cantitate mică; dram. *Un dram di căsmét nu vuí.* (N-am avut un dram de noroc.) Dms s.v.; *Un dram di criél dósta-ț ra.* (Îți era de ajuns un dram de minte.) Dms s.v.; *Isápu ra că ámpărțárga să íǎ rávnică, níți un dram s-nu tréacă la lántu.* (Socoteala era ca împărțea să fie dreaptă, niciun dram să nu treacă la celălalt.) DP 79/9.

Et.: mac., bg. *dram* (gr. *δράμι*).

drăclóac *vezi drăclóc.*

drăclóc, *pl. drăclóți s.n.* Can² 389; Cap 116 s.v. *drac*; Dms. Drăcie, drăcovenie. *Cōn nu ra cōta nvițátă lúme, mái bun trițg ca nu știǎ drăclóți.* (Când nu erau atât de învățați, oamenii trăiau mai bine, că nu știau drăcovenii.) Can T¹ 276/19; *Tǎoti drăclóățili li știǎ.* (Știe toate drăciile.) Dms s.v.

Var.: **drăclóac.**

Et.: din *drac* + *-lóc*.

drăcșic, *pl. drăcșit s.m.* Dms. Drăcușor. *Cən să dașcldă și lanta [ușă], op, un drăcșic.* (Când s-o deschidă și cealaltă [ușă], hop, un drăcușor.) DP 53/37; *Drăți! veaŭ lăsát drăcșic să-ŭ veágľă casa.* (Dracii lăsaseră un drăcușor să păzească casa.) Dms s.v.

Et.: din *drac* + *-čić*.

drăcureăști *adv.* Dms. Drăcește. *Ţeástă ũră ti purtáš drăcurești.* (De data asta te-ai purtat drăcește.) Dms s.v.

Var.: **drăcurăști**.

Et.: din *drac(ur)* + *-căști*.

drăcurés(c), **drăcurească**, *pl. drăcurêst adj.* Can² 382; Cap 116 s.v. *drac*; Dms. Drăcesc.

Var.: **drăcurêsc** (Dms).

Et.: din *drac(ur)* + *-es(c)*.

drăcurêsc vezi **drăcurés**.

drăcurêști vezi **drăcureăști**.

drăcurifă vezi **drăcurifă**.

drăcurifă, *pl. drăcurif s.f.* Can² 389; Cap 116 s.v. *drac*; Dms. Drăcie.

Var.: **drăcurifă**. (Dms).

Et.: din *drac(ur)* + *-ifă*.

drăcusés, **drăcusiri**, **drăcusij**, **drăcusit** *vb.* IV. *Intranz. și refl.* Dms. A drăcui; a da dracului; a se duce dracului. *Túcu drăcusăști.* (Mereu drăcuie.) Dms s.v.; *Drăcuseă-ti di ũa!* (Du-te dracului de aici.) Dms s.v.

Var.: **ăndrăcusés** (Dms s.v.).

Et.: der. de la *drac*.

drăcúť, *pl. drăcúť s.m.* Cap 116 s.v. *drac*; Dms. Drăcușor.

Et.: din *drac* + *-úť*.

drăfulát vezi **trăculát**.

Drăgășcă *n.pr.* Pap M² 175/26; Cap 116. Nume de loc în *Báruvița*.

drăhmije, *pl. drăhmij s.f.* Kats 76/26. *Drahmă. Aň dĭădi sáldęa zĕĕti drăhmij.* (Mi-a dat numai zece drahme.) Kats 76/26.

Et.: gr. *δραχμή*.

drăjăŭă vezi **dărjăŭă**.

drăjduăvnic vezi **drujdóvnic**.

drăjeăŭă vezi **dărjăŭă**.

drăkítă, *pl. drăkíti s.f.* Cap 116 s.v. *drac*, Dms. Drăcoaică.

Et.: din *drac* + *-ítă*.

drămă vezi **dórmă**.

drămălés, **drămăliri**, **drămălji**, **drămălít** *vb.* IV. *Tranz.* Dms. A tăvăli pe jos; (despre câini) a mușca. *Cŕăĭnili řista négru la drămăli fičóru.* (Căinele ăsta negru l-a tăvălit pe jos pe băiat.) Dms s.v.; *Un řigan mușcat de cățeaŭa lu Făřin.* (Un řigan mușcat de cățeaŭa lui Făřin.) Dms s.v.

Et. nec.

drămbălés, **drămbăliri**, **drămbălji**, **drămbălít** *vb.* IV. *Tranz. și refl.* Cap 118; Dms. A (se) legăna; (despre căruță) a hurduca. *Nu mi drămbălĕă că-ň ři ľęa criélu.* (Nu mă legăna că amețesc.) Dms s.v.

Var.: **drumburés** (Cap 118).

Et.: der. de la o formă neatestată, **drămbălă* 'leagăn, scrânciob' < bg. *drămbalo*.

drămón, *pl. drămónă s.m.* Pap² 77; Cap 116; Cerna A/1427; Dms. Ciur cu găuri mari; dărmon.

Var.: **dărmon** (Dms).

Et.: gr. *δρμονί* (mac. *drmon*, bg. *dărmon*).

drămiğănă vezi **dămiğănă**.

drămuńisés, **drămuńisiri**, **drămuńisij**, **drămuńisít** *vb.* IV. *Tranz.* Cap 116 s.v. *drămón*; Dms. A cerne, a trece prin ciur.

♦ *Ăĭ řirnúť și drămuńisít.* (E trecut prin ciur și prin dărmon.) Cap² 177/8.

Et.: der. de la *drămón*.

drăndupca vezi **dríndupca**.

drăndĕl, *pl. drăndĕali s.n.* Can² 389; Cap 116; Dms. Așchie.

Et.: de la *drămă* (s.v. *dórmă*) + *-uť* + *-él*.

drăngărés vezi **dăngărés**.

drăngărği vezi **dăngărğiă**.

drăpăc, **drăpăcă**, *pl.* **drăpăc**, **drăpăcki** *adj.* și *s.m.* și *f.* Cap 116–117 s.v. *drăpés*. Păduchios; om care se scarpină tot timpul. P. e x t. Hrăpăreț, apucător. *Să fuz di ómu drăpăc*. (Să fugi [= să te ferești] de omul hrăpăreț.) Dms s.v. F i g. Zeflemitor. *Ŭom drăpăc*. (Om zeflemitor.) Cap² 177/10.

Et.: cf. *drăpés* și mac. *drapač*.

drăpălós, **drăpălósă**, *pl.* **drăpălós**, **drăpălósi** *adj.* Dms. Zdrențáros.

Et.: din *drăpés* + *-lós*.

drăpés, **drăpíri**, **drăpij**, **drăpít** *vb.* IV. *Tranz.* și *refl.* Pap¹ 43; Pap² 77; Can² 389; Cap 116; ALR II, 2, h. 362/012, h. 427/012; ALDM I, h. 222/5; Dms. **1.** A (se) scarpina. *E, țesta sêřă ři mi drăpém mult!* (Ei! ce mă mai scarpinam astă seară!) Cap² 43/37; *Mi drăpés ăn cap*. (Mă scarpin în cap.) Dms s.v. **2.** A smulge; a jumuli. *A' drăpés péřnili*. (Îi jumelesc penele.) Cap 116 s.v.; *Ař jungľó găľlna, ař drăpířă cu sřăcřă-sa ři u púsara di si řărbă*. (Tăiară găina, o jumuliră cu soacră-sa și o puseră să fiarbă.) MP 146/28; *Ăn lă drăpířă tot péru din cap*. (Mi-au smuls tot părul din cap.) Dms s.v.; *L'-u drăpni pçăřina din mçăń*. (I-a smuls pâinea din mâini.) Dms s.v.; *Ă' lă drăpni din cap řesu lu říru*. (Îi smulse hoțului fesul din cap.) DP 64/4; *Ŭ-lă drăpnířă řesu ři-ľă deđădiră la únu an loc di páră*. (Mi-au smuls fesul și l-au dat unuia în loc de bani.) DP 64/8. **3.** P. e x t. **a.** A se sfășia. *Că vizuíj cum si drăpneăřu, fuzíj*. (Dacă am văzut cum se sfășiau, am plecat.) Dms s.v. **b.** A năpârli. *Ŭóili z-drăpés, ľóna cădi di pri ičăli*. (Oile năpârlesc, cade lâna de pe ele.) ALR II, 2, h. 427/012.

Var.: **dărpés** (Dms s.v.), **drăpnés**.

Et.: mac. *drapa*, *drapne*, bg. *drapam*.

drăpnés vezi **drăpés**.

drătăv vezi **dărtăv**.

drătliř vezi **dărtăv**.

drătliř vezi **dărtăv**.

drătés, **drătésă**, *pl.* **drătésř** *adj.* Can² 390; Cap 116 s.v. *drac*; 117; Dms. Drăcesc.

Var.: **drătés** (Can² 390; Dms).

Et.: din *drac* (*pl. drař*) + *-és*.

drătés vezi **drătés**.

dręapta vezi **diręapta**.

dręat vezi **dirępt**³.

Dręăna *n.pr.* Cap 117. Nume de persoană. *Nu mi ľičă, mămu mġla, an lu Dręăna grămčz*. (Nu-mi stătea bine, mamă dragă, în căsnicia cu *Dręăna*.) Cap² 17/32.

dręăzgă, *pl.* **dręăři** *s.f.* Pap² 77; Can² 390; Cap 117; Dms. Pădure (tânără); tufiș. *Tăľăj ľęămni din dręăzgă*. (Am tăiat lemne din pădure.) Dms s.v.

Var.: **dręăřă** (Pap² 77).

Et.: bg. *dręzga*.

dren vezi **drin**.

dręp^{1,2} vezi **dirępt**^{2,3}.

dręptăti vezi **dirięptăti**.

dręřă vezi **dręăzgă**.

drim *s.*, în **Pri drim** *loc. adv.* Pap¹ 43; Pap² 77; Dms. Pe lună plină. *Să kġnisím pri drim*. (Să pormim pe lună plină.) Pap¹ 43 s.v.; Pap² 77 s.v.; Dms s.v.

Et.: bg. dial. *drim*.

drin, *pl.* **drġń** *s.m.* Cap 117; Dms. Nume de arbust; corn. *Ťéla řómu ľo să řópă*: „*sădra căcă drin, sădra căcă drin*”. (Omul începu să țipe: „căcă numai cornul, căcă numai cornul”.) Cap² 49/20.

Var.: **dren** (Dms s.v.).

Et.: bg. *drjan*.

drġndupca *adv.* Cap 117; Dms. Hai-hui.

Var.: **drăndupca** (Dms s.v.).

Et.: onomatopee.

drġptăti vezi **dirięptăti**.

drġslġv, **drġslġvă**, *pl.* **drġslġv**, **drġslġvi** Cap 117; ALDM II, h. 1021/2-3; Dms. (Despre prun) care face prune mici, galbene. *Prun řăcľġv*. (Corcoduș). Dms s.v.

Var.: **dărsлів** (ALDM II, h. 1021/3), **đrăclív**, **đrătlív** (ALDM II, h. 1021/1, 2).

Et.: mac., bg. *điva sliva*.

driștegălă, *pl. driștef* *s.f.* Cap 117; Dms. Dârstă, vâltoare.

Var.: **druștegălă** (Cap 118; Dms s.v.).

Et.: bg. dial. *drăstilo* (BER I 439, s.v. *drăstja*)

drob, *pl. dróbur* și *dróbură s.n.* Pap¹ 43; Pap² 77; Can² 390; Cap 117; ALR I, 1, h. 45/012, h. 46/012; ALR II s.n., 4, h. 1122/012, h. 1123/012; Cerna A/291, 321; Wild h. 178/2-4, 6; h. 181/1-6; ALDM I, h. 234/1-7, h. 264/1-7; Dms. 1. Ficat. *Ca cățără si plôngă țéla fičóri!*, *lă la dădi la únu di je! căpu și la lântu dróbu [di gǎlnă]*. (Dacă începură copiii să plângă, le dădu la unul capul și la celălalt ficatul [găinii].) Pap M² 140/7; *Lă rǎslán a! dădi úsili [...], la furnigă a! dădi dróburli*. (Leului îi dădu oasele [...], furnicii îi dădu ficatii.) Cap² 87/29; *Cári si-n mǎncă căpu, si știǎ tot, ára cári si-n la mǎncă dróbu și jlǎntréțu, si făcă mult mári și anvítat uom*. (Cel care o să-mi mǎnânce capul, o să știe totul, iar cel care o să-mi mǎnânce ficatul și pipota, o să se făcă om foarte important și învățat.) DP 187/6; *Ná-ț-la fiștǎ dróbu și țǎstǎ póința di sicǎrǎ s-uú mǎnțu*. (Na-ți ficatul ăsta și pâinea asta de secară s-o mǎnânci.) DP 199/34. 2. (La animale) Plămân. *Drob alb* sau *alb drob*. Plămân. ALR I, 1, h. 45/012, 013; ALR II s.n., 4, h. 1122/012; Cerna A/291.

Drob négru sau **négru drob**. Ficat. ALR I, 1, h. 46/012; ALR II s.n., 4, h. 1123/012; Cerna A/321; Wild h. 181/1, 4.

♦ *Tátu dróbu ș-la da di fǎmçǎlǎ*. (L i t. Tatăl își dă ficatul pentru copii. = Tatăl își rupe bucățița de la gură pentru copii.) Cap² 178/34; *L'-u ars dróbu*. (L i t. Îi este ars ficatul. = Se spune despre cineva foarte trist.) Cap² 219/1; *An ărsi dróbu*.

(L i t. Mi-a ars ficatul. = Mi-a făcut mult rău.) Can T² 111/13; *Nu-n ărsi dróbu di el*. (L i t. Nu mi-a ars ficatul după el. = N-am murit de dorul lui.) Cap² 219/1.

Var.: **drop** (ALDM I, h. 264/7), **drob** (Wild h. 181/4), **drųăp** (ALDM I, h. 264/3), **drųob** (ALDM I, h. 264/4-6), **drųop** (ALDM I, h. 264/2), **drub** (Wild h. 181/6).

Et.: mac., bg. *drob*.

Drobicǎ *n.pr.* Cap 117. Nume de loc în *Nónti*.

drogumán *s.m.* Cap 117; Dms. Cuvânt neînțeles dintr-un joc de copii. *Dróguman čilibíja rusulíja támbeğ*. Cap 156 s.v. *ililíga*.

Var.: **dróguman**.

Et.: gr. *δραγομάνοç*.

dróguman vezi **drogumán**.

drómă vezi **dórmă**.

drop vezi **drob**.

drob vezi **drob**.

drong, *pl. dróngur s.n.* Cerna A/2238; Dms. Drug.

Var.: **drúngă** (*s.f.* Cerna A/2238).

Et.: cf. bg. *drǎg*.

drųăp vezi **drob**.

drub vezi **drob**.

drubác¹, *pl. drubát s.m.* Cap 117 s.v. *drubés*. Cel care taie, mărunțește.

Et.: din **drob** + **-ác**.

drubác², *pl. drubáți s.n.* Can² 390; Cap 117; ALR II s.n., 2, h. 586/012; ALR II s.n., 3, h. 633/012; Dms. Desiș; tufiș. *Ăntrăș ăn drubác, cu mǎncós jeș*. ([Dacă] ai intrat în desiș, cu greu [mai] ieși.) Dms s.v.

Et.: bg. dial. *drobak* (BER I 429, s.v. *drob¹*).

drubés, **drubíri**, **drubíj**, **drubít vb.** IV. *Tranz.* Pap¹ 43; Pap² 77; Can² 390, 391; Cap 117; Dms. A tăia mărunț, a face bucăți, a mărunți. *Táti sǎ-n mi tǎlčáscǎ, máma sǎ-n mi zǎplôngǎ, bébi sǎ-n-mi*

drubęscă. (Tata o să mă omoare, mama o să mă plângă, fratele mai mare o să mă facă bucăți.) Cap² 16/6; *La țe simința al' drubęn frunđă di țărniț că sălătă*. (La sămânța aceea [de viermi de mătase] îi tăiam mărunț frunză de dud, ca pe salată.) AtaM 400/19; *Dărám și culéj, áră slánina oy drubęm án un căzán, áři-ų dărám tuc*. (Făceam și cărnați, iar slánina o tăiam mărunț într-un cazan și o făceam untură.) AtaM 383/29; *Ia drubjă cu calócca*. (Îi tăia cu paloșul.) MP 66/24; *Aų drubí ursónă*. (Făcu ursoaica bucăți.) Can T¹ 284/30; *Că drubí dų cǎldór [di cărni], áři nu putúră să li mánăncă*. (Dacă tăie mărunț două găleți [de carne], nu putură să le mánănce.) Cap² 48/9; *Cu bǎltiđi că la zámancără, dų și áră dų, zisiră*: „Ia drubím, pústu”. (Dacă-l pǎliră cu securile, dă-i și iar dă-i, ziseră: „Îl făcurăm bucăți, nenorocitul.”) DP 28/1; *La lără [fúru], la drubiră cu bǎltiđa și la púsiră án sac*. (Îl luară [pe hoț], îl tăiară cu securea și-l puseră în sac.) Cerna T; *Dizlęgă-mi di únă mónă si es si drubés lęámni, că tu nu poț*. (Dezleagă-mi o mână ca să ies, să tai lemne, că tu nu poți.) Cap² 96/43; *Țęștă sęră, ađ să la drubím cu bǎltiđi*. (Seara asta, hai să-l tăiem cu securile.) Cap² 140/33; *Cárņa ra drubitǎ sítnu, sítnu*. (Carnea era tăiată mărunț, mărunț.) AtaM 372/16; *Áři-ų le mǎșa pála drubitǎ, aų púni dinjúr di kúncă, al' dǎ un foc și-ų árđi tǎtǎ*. (Moașa ia pǎiele făcute bucățele, le pune în jurul lăuzei, le dǎ foc și le arde de tot.) Pap M² 120/6.

♦ *Tu áncă drubít srăcăjęș*. (L i t. Tu încă mánănci [dumicat] mărunțit. = Se spune despre cineva care, deși nu mai e copil, nu s-a maturizat.) Pap M² 69/13; cu aceeași semnificație: *Drubít mánăncă*. Cap² 179/24; *Cum să-ț drubęș, șa să-ț mánănt*. (L i t. Cum o să-ți dumici

[măncarea], așa o să mánănci. = Cum îți așterni, așa o să dormi.) Pap M² 75/19.

Var.: **drubés** (Can² 391; Dms s.v.).

Et.: mac. **drobi**, bg. **drobja**.

drubitúră, pl. **drubitúr** s.f. Cap 117 s.v. *drubés*; Dms. Bucățică, fărâmă.

Et.: din **drubés** + **-itúră**.

drufulát vezi **durfulát**.

drugálă, pl. **drugáli** s.f. Dms s.v. *drugáli*. Picior subțire, slab. *Că luđ drugáli subțór nǎ-ári lant*. (Nu există altul cu picioare subțiri ca ale lui.) Dms s.v. *drugáli*; *Di rușóni mări, cu gǎali drugáli*. (De mare rușine, cu picioarele goale.) Dms s.v. *drugáli*.

Et.: bg. dial. **dǎrgel**, **drǎgol** (BER I 434, s.v. *drǎg*, BER I 459, s.v. *dǎrgam*).

drugă, pl. **drúzi** s.f. Pap² 77; Cap 117; ALR II s.n., 2, h. 441/012; Dms. 1. Bețișor, țepușă. “*Țáva* [= țeava] se astupă sau se destupă cu ajutorul unui țepuș înfășurat în bumbac sau în și numit *drugă*”. Pap² 28/15. 2. Fus gros.

Et.: bg. **drǎga** (BER I 434, s.v. *drǎg*).

drugumađie vezi **dugrămăđiđă**.

drujdóvnic vezi **dujdóvnic**.

drujdeđălă s.v. Pap² 77; Can² 390; Cap 117; Dms. Fructe (legume) zdrobite; terci, chisăliță. *Pitliđánili drujdeđălă si făcă [...]* án tórbă. (Roșiile o să se facă terci [...] în traistă.) Cap 117 s.v. P. e x t. Țândări. *Si fęși drujdeđălă*. (S-a făcut țândări.) Can² 390 s.v.

♦ *La dǎrără drujdeđălă*. (L-am făcut terci [= L-au bătut zob].) Pap M² 69/15.

Et.: cf. bg. dial. **droždi** (BER I 430, s.v. *drožde*).

drujdélnic vezi **drujdóvnic**.

drujdeđălă vezi **drujdeđălă**.

drujdévnic vezi **drujdóvnic**.

drujdóvnic, pl. **drujdóvniț** s.m. Pap² 78; Can² 392; Cap 118, 119; Cerna A/1377; ALDM II, h. 1177/1–4, 6, 7; Dms. Salamandră. *Ți eș ca vrin drujdeđlnic?* (De ce ești [îmbrăcat] în

culori atât de pestrițe?) Cap 118 s.v.; *Că vrin drujdóvnic*. (Ca o salamandră. = Se spune despre cineva îmbrăcat multicolor.) Dms s.v.

Var.: **drăjduávnic** (ALDM II, h. 1177/3), **drujdélnic**, **drujdévnice** (ALDM II, h. 1177/4), **dujdóvnic** (Dms s.v.), **dujduóvnic** (ALDM II, h. 1177/2, 6).

Et.: mac. *doždovnik*, bg. *dăždovnik*.

drujeáúă vezi **dărjájă**.

drum, pl. **drúmur** s.n. Pap¹ 43; Pap² 77; Can² 390; Cap 118; ALR II s.n., 3, h. 802/012, h. 810/012; ALR II s.n., 6, h. 1583/012; Wild h. 440/1–6; Dms. Drum. *Pustăni an drum*. (Pe drum obosi.) W 72/5; *Lisîta si fêsi ca moártă și si tînsi an méjlucu di drum*. (Vulpea se prefăcu ca moartă și se întinse în mijlocul drumului.) Pap M¹ 24/3; *An drum, că si umarórá, șizúrá pri únă roápă*. (Pe drum, când obosiră, se așezară pe o piatră.) Pap M¹ 20/5; *Picuráru a l'zisi [la drac]: „drum ve di tricúș”*. (Ciobanul îi zice [dracului]: „exista drum dacă ai trecut”) Cap² 27/7; *Júnsiră la únă răscarniță și vea trei drúmur*. (Ajunseră la o răspântie care avea trei drumuri.) DP 188/33; *Úșa di la scuîó ái ânclisă și drúmurli să dășarti*. (Ușa școlii e închisă și drumurile sunt pustii.) AtaM 378/4; *Néua cupiréști și cupiritúri și drúmurili*. (Zăpada acoperă și acoperișurile și drumurile.) W 78/10; *Lă nujbă pópa-n drum*. (Îl întâlni pe popă în drum.) Can T¹ 268/27; *Duduléț la scáldă toț ómini! și lă áflă prin drum*. (Paparuda îi scaldă pe toți oamenii ce-i întâlnește pe drum.) Can T¹ 269/35; *Frénđil! [...] dădeú múlți pári la argáti! și la sirbéu la drum*. (Francezii [...] dădeau mulți bani argaților ce-i slujeau pe drum.) Can T¹ 276/7; *An am un dăđ, pri júndi tréți, drum dără*. (Am un bătrân, pe unde trece face drum. [Ghicitoare: Melcul].) Can T¹ 273/13.

Drúmu Dómnului. Constelația Calea Laptelui. Can² 390 s.v.; Cap 118 s.v.; Dms s.v. **Drúmu Mumúșului**. Constelația Calea Laptelui. Pap² 77 s.v.; Can² 390 s.v.; Cap 118 s.v.; Dms s.v.

Lău drúmu. [L i t. Iau drumul. = Apuc drumul, pornesc la drum.] *Fêta cu fićóru [...] láră drúmu să fúgă*. (Fata cu băiatul o apucară la drum să plece.) Can T² 278/3-4. **Ámnum drúmu**. A merge pe drum. *Únă lisîță, cum amná drúmu, vizú că viné un piștár*. (O vulpe, cum mergea pe drum, văzu că venea un pescar.) Pap M² 24/2; *Amnám drúmu, ved un yom, ará cu doų albini*. (Mergeam pe drum, văd un om, ara cu două albine.) Cap² 29/36; *Cum amná drumu, dăđi pri un cucót cu un bilic di gălín lângă jel*. (Cum mergea pe drum, întâlni un cocoș cu un cârd de găini lângă el.) Pap M² 160/16; *Și jel, di júndi amná, amná drúmu, bătú pri un cup di furníz*. (Și el, de unde mergea, mergea, pe drum, întâlni un mușuroi de furnici.) Cap² 27/ 40; *Amnó muláre drúmu dúpu moárti*. (Merse femeia pe drum după moarte.) Cap² 23/8. **Bat drúmu**. A bate drumul. *Șa la bătújí drúmu*. (Și așa am bătut drumul [degeaba].) Pap M² 69/17; *Cot la batú drúmu*. (Cât a bătut drumul. [= În zadar].) Pap M² 69/17. **Ķinisés drúmu**. A porni la drum. *Aų ló [albina] și Ķinisirá drúmu; aș amnárá, amnárá și rămási albina năpójí*. (O luă [pe albină] și porniră la drum; merșeră ce merșeră și albina rămase în urmă.) Pap M² 137/12. **Daų drúmu**. A da drumul; a permite intrarea. *Grădináru nu s-ti lásă [si ântriș], di țea tu si-l dáj lírili țéști și șa ári si-ț da drúmu*. (Grădinarul n-o să te lase [să intri], de aceea tu o să-i dai banii ăștia și așa o să-ți dea drumul [să intri].) Pap M² 163/39. **Rămón prin drúmur**. A rămâne pe drumuri. *Rămási prin drúmur*. (L i t. A rămas pe drumuri. = A rămas fără nici un ajutor.) Cap²

177/29. **Trag drúmu.** A pleca, a-și vedea de drum. *Tráđi drúmu.* (Vezi-ți de drum.) Cap² 176/16; *Trázi-ț drúmu.* (Vezi-ți de drum.) Dms s.v. **Ăń ved di drum.** A-și vedea de drum. *Ēa túńța ă' túri [la fičór], an čardác, únă córpă ligátă și-ș vizú di drum.* (Atunci ea îi aruncă [băiatului], în balcon, o batistă legată și-și văzu de drum.) Pap M² 162/31. **Ăń cádi drum.** A-i ieși în drum. Pap M² 69/19.

♦ *Úrdința drúmurli fi sa dișčłsi.* (L i t. Pretutindenii drumurile îi sunt deschise. = [Se spune despre oameni influenți care] au toate ușile deschise.) Cap² 177/23; *Ūom pri drúmu Dómnului.* (L i t. Om pe calea Domnului. = Om cu credință în Dumnezeu.) Cap² 177/26; *Te drum ađ căát, lucrurile táli nu cad pri uscát.* (L i t. [Pe] ce drum ai apucat, lucrurile tale nu cad pe uscat. = Ți se va întoarce răul pe care l-ai făcut.) Cap² 177/20; *Oa-đ drúmu!* (L i t. Aici e drumul. = Pe-aici ți-e drumul! Ia-ți talpășița!) Pap M² 69/16.

Drúmu, pl. drúmurli art., folosit adverbial. Pap² 77 s.v. *drum*; Can² 390 s.v. *drum*; Cap 118 s.v. *drum*. În timp ce mergi pe drum; (mergând, umblând) pe drum. *Nu vizúș, bra milu, vrin ŷom cu vrină pőarcă drúmu?* (N-ai văzut, măi dragă, în timp ce mergeai pe drum, un om cu o scroafă?) Cap 118 s.v. *drum*; *Je' tállără cőtiva smărėț și li vličáŷ drúmu.* (Ei tăiară câțiva jnepeni și îi târau mergând pe drum.) Cap² 37/39; *La Săm Ğorș si duc fėtılı și fičóri! [...] pri la vínur și la gárdińur, anțápă șúmă și cöntă drúmurli.* (De Sfântul Gheorghe se duc fetele și băieții [...] pe la vii și grădini, fac buchete din frunze și cântă mergând pe drum.) Can T² 116/3; *Izmikáru lő să mánancă drúmu și mănćó, mănćó.* (Slujitorul începu să mănânce mergând pe drum, și mănă, mănă.) Cap² 27/39; *Drúmu, fičóru pustáni și tát-su lá lăšó pri*

un pom. (Pe drum, copilul obosi și tată-su îl lășă într-un pom.) DP 48/22; *Si tácă și s-nu vrivăscă drúmu cu nímiń.* (Să tacă și să nu vorbească cu nimeni pe drum.) Pap M² 108/22; *Kínisiră; drúmu-drúmu, z-dúsira la mărđina di Várdár.* (Porniră; tot mergând pe drum, pe drum, ajunseră la malul Vardarului.) MP 230/31; Et.:

Et.: mac., bg. **drum.**

drumác, pl. drumáti s.n. Pap¹ 43; Pap² 77; Can² 390; Cap 118 s.v. *drum*; Cerna A/1616; Wild h. 442/1, 2, 4–6; Dms. Cărare; drumeag. *Si duc an un loc iúndi ári vrun drumác mai uigún di trėđire óli.* (Se duc într-un loc unde e vreo cărare mai potrivită pentru trecutul oilor.) Can T¹ 270/13; *Surni un lėpuri și luvácu ișó la drumác și zăgáru, únășiună, la căđó lėpurli.* (Trezi [= stărni] un iepure și vânătorul ieși în cărare, iar ogarul imediat prinse iepurele.) Cap² 50/12; *Ca júnsi la un drumác, jigni péru di ráslán, péru si fėási ráslán.* (Când ajunse la un drumeag, atinse părul de leu, părul se făcu leu.) Cap² 88/18.

Lęau drumácu. A urma o cărare. *Ja țista drumácu și dú-ti la moáră.* (Ia [= urmează] cărarea asta și du-te la moară.) Cerna T.

Var.: **drumát** (Wild h. 442/1).

Et.: din **drum** + **-ác.**

drumán vezi **dumán.**

drumát vezi **drumác.**

drumătór, pl. drumătóru s.m. Pap¹ 43; Pap² 77; Can² 390; Cap 118 s.v. *drum*; ALR II s.n., 6, h. 1583/012; Dms. Călător; drumet. „Ți mi ver, fártáti?”; „Nu ti vođ ió tını” zisi drumătóru. („De ce mă vrei, fártate?”; „Nu te vreau pe tine” zise călătorul.) Pap M¹ 20/8; *Țiála ŷómu ra rámás nuăptea an urmán, drumătuăr ra.* (Acel om rămăsese noaptea în pădure, era drumet.) MP 132/22; *Iűă sam un axián, un drumutuăr.* (Eu sunt un străin, un călător.) MP 168/9; *Nęua [...] stimńęti*

óckl'lu drumutóru. (Zăpada [...] îi ia ochii drumețului.) W 78/12; *Z-dúsi la cunácu țǎála ți i vița spus yómu țǎála, drumătuǎru.* (Se duse la palatul acela pe care i-l arătase acel om, călătorul.) MP 136/5; *Ăi l-a spus drúmu la un drumătór.* (I-a arătat drumul unui drumeț.) ALR II s.n., 6, h. 1583/012.

Var.: **drumătuǎr,** **drumutór,** **drumutuǎr.**

Et.: din *drum* + *-ătór*.

drumătuǎr vezi **drumătór.**

drumburés vezi **drămbălés.**

Drúmu di Ćópri *n.pr.* Pap M² 176/1. Nume de drum în *Lúnđin* care pornește din mahalaua *Ćópri*.

Et.: din *drum* + *di* + *Ćópri*.

Drúmu di Lésa *n.pr.* Pap M² 175/41; Cap 118 s.v. *drum*; Dms. s.v. *drum*. Nume de drum care duce de la *Lúnđin* la localitatea *Lésa*.

Et.: din *drum* + *di* + *Lésa*.

Drúmu di Nónti *n.pr.* Pap M² 176/3; Cap 118 s.v. *drum*; Dms. s.v. *drum*. Nume de drum care duce de la *Lúnđin* la localitatea *Nónti*.

Et.: din *drum* + *di* + *Nónti*.

Drúmu di Úmă *n.pr.* Pap M² 176/6; Cap 118 s.v. *drum*; Dms. s.v. *drum*. Nume de drum care marchează hotarul între *Úmă* și *Baróvița*.

Et.: din *drum* + *di* + *Úmă*.

Drúmu di Urtie *n.pr.* Cap 118; Dms. s.v. *drum*. Nume de loc.

Et.: din *drum* + *di* + *Urtie*.

Drúmu di Vínur *n.pr.* Pap M² 175/39; Cap 118 s.v. *drum*; Dms. s.v. *drum*. Nume al drumului care duce la viile din *Lúnđin*.

Et.: din *drum* + *di* + *Vínur*.

Drúmu Mári *n.pr.* Pap M² 175/36; Can² 390 s.v. *drum*; Cap 118 s.v. *drum*; Dms s.v. *drum*. Nume de drum în *Lúnđin* [= Via Egnatia]. *Țista câtún aĭ an un cômčúc pri ĭúndi tręți Drúmu Mári. Drúmu Márli aĭ légă Gívǵília cu Meglínu.* (Satul ăsta e pe un câmp pe unde trece Drumul Mare. Drumul cel Mare leagă Ghevghelia de Meglen.) Can T¹ 261/23.

Et.: din *drum* + *mári*.

Drúmu Turțesc *n.pr.* Pap M² 176/9; Cap 118 s.v. *drum*; Dms. s.v. *drum*. Nume de drum în *Óșiń*.

Et.: din *drum* + *turțesc*.

drumutór vezi **drumătór.**

drumutuǎr vezi **drumătór.**

drúngă vezi **drong.**

drȳob vezi **drob.**

drȳop vezi **drob.**

druștegălă vezi **driștegălă.**

drústvo *s.m.* AtaM 287/29, 30. Companie, societate.

Var.: **drústv** (AtaM 287/29).

Et.: mac. *drústvo*.

drústv vezi **drústvo.**